

Caiete Silvane

Revistă de cultură a Sălajului editată de Centrul Culturii Tradiționale,
sub egida Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul I, Nr. 11-12, dec. 2005 - ian. 2006. Apare până în data de 15 a fiecărei luni. Preț: 2 lei noi (20.000 lei vechi)

Sărbători fericite!
LA MULȚI ANI!

pictură de Gheorghe Ilea

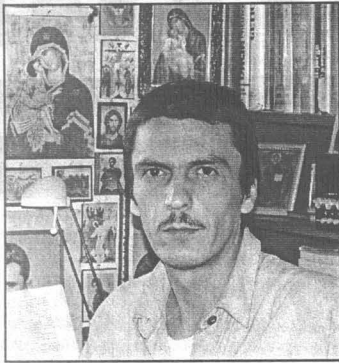
Redacția "Caiete Silvane" mulțumește tuturor celor care, sub o formă sau alta, au contribuit la editarea revistei în anul 2005.

Cititorilor, abonaților, colaboratorilor și partenerilor le adresăm urările tradiționale de Crăciun și Anul Nou, cu încredere că anul 2006 va fi un an mai bun și pentru cultura din Sălaj.

Editorial

De Sărbători

Se apropie Crăciunul, marele praznic al Nașterii Domnului ca om. Un nou an omenesc stă să apună, al 2005-lea de la întruparea Lui. Și fiecare în parte și toți la un loc stăm în fața aceluiași probleme. Mă refer la cele serioase: nașterea, iubirea, binele și răul, moartea, viața. Și peste toate, ca noimă supremă, pentru cei care cred și pentru cei care nu cred în ea, Învierea.

Se cuvine, astfel, să depășim registrul facil și prozaic al "actualității", măcar în preajma marilor Sărbători.

Străbătând, cu greu, păcla apăsătoare a părelnicilor acestui veac, gândurile ni se ndreaptă, cohorte luminoase, spre Obârșia lor - și a tuturor alcătuirilor Firii - spre Domnul Iisus Hristos. Lăsăm în urmă, fără păreri de rău, fragmentarismele sfâșietoare ale empiriei, fantezmele smintite ale amăgitorului și trucurile perverse ale servilor lui, scâlbăielile politicianiste ale demagogilor fără frontieră, agitația stupidă a imediațiilor, pe scurt, spectacolul degradant al unei lumi pe cale de a se pavloviza.

Căci pentru a ne întâlni cu Acela ce ne-a zămislit în pântecul mamelor noastre, Care pentru mântuirea noastră a luat trup de om din Sfânta Fecioară Maria, a pățimit, a murit și a înviat pentru a ne elibera din tirania păcatului și a morții, trebuie să ardem în noi toate nimicnicile, să reducem la tăcere tot bruiatul demonic dinăuntru și din afara noastră, să înlăturăm din fața ochiului lăuntric toate hidoșeniile iluziei.

Desigur, nu-i stau în puțință omului singur acestea, ci doar cu ajutorul Lui, după multe încercări ce-l vor întări, va fi în stare să urce muntele Tainei, nesfârșit de înalt, ce duce spre El. "Fără Mine nu puteți face nimic", ne spune Mântuitorul, pentru că, într-adevăr, El este Calea tuturor ființelor și lucrurilor, Adevărul spre care se ndreaptă toate și Viața dintru care, în care și întru care toate viază și există. Fără El, așadar, nu suntem nimic, în sensul cel mai profund al cuvântului: "Dacă Dumnezeu n-ar cugeta decât la Sine însuși și dacă ar lua înapoi la Sine duhul Său și suflarea Sa, toate făpturile ar pieri deodată și omul s-ar întoarce în țărână" (Iov 34. 14-15); "În mâna Lui El ține viața a tot ce trăiește și suflarea întregii omeniri" (Iov 12.10). Dar Dumnezeu nu cugetă doar la El însuși, pentru că, iubire fiind, îi este străină orice urmă de egoism, iubirea presupunând în primul rând împărtășire, dăruire, deschidere spre Altul. Din iubire a creat El tot ce există și tot din iubire a luat chipul uneia dintre făpturile Lui și s-a ivit în sânul creației Sale.

Deschiderea minții și a inimii spre El, spre profunzimile tainice ale Sinelui, spre aproapele ca persoană - chipul și asemănarea Lui - în aceasta deslușim adevăratul spirit al Sărbătorii, în general, și în particular al celei ce se apropie. Căci nu celebrăm, la Crăciun, un simplu eveniment istoric, ci o mare taină, cu neputință de epuizat pe cale rațională: înomenirea Logoșului divin, Cuvântul și Fiul lui Dumnezeu.

"Dumnezeu S-a făcut om pentru ca omul să poată deveni Dumnezeu" (Sf. Atanasie cel Mare). Devenirea întru El sau întru Ființă (cum spunea Noica): iată menirea noastră! Dar nu e vorba de o "Ființă" abstractă, teoretică, rod al unor speculații pur omeneste, ci de Cea adevărată, Dumnezeu cel viu, Pantocratorul, care "pentru a noastră mântuire S-a făcut om". Și se face om în suflatul fiecăruia, ca într-o iesle, pentru a ne ridica la înălțimea dumnezeirii Sale, ori de câte ori îi invocăm sfântul Său nume în rugăciune sau ne împărtășim cu sfințele Lui taine.

Însă întâlnirea cu sacralul, adică Sărbătoarea, nu este posibilă fără "micșorarea", fără smerirea "eu"-lui, spre trezirea Divinului din noi, spre nașterea Sa în abisurile nemărginirii lăuntrice, spre adevărata noastră împlinire, cea netrecătoare, dincolo de "teroarea istoriei", dincolo de toate condiționările spațio-temporale, în negrița Lui slavă.

Daniel HOBLEA

Din legislația pentru Culte

Având în vedere apropierea Sfințelor Sărbători de iarnă, ne vom referi de această dată, în rubrica rezervată legislației, la câteva prevederi legale care vizează viața religioasă din România.

În Constituția României, adoptată prin referendum la 8 decembrie 1991 și revizuită în 2003, au fost stabilite principiile generale privind relațiile dintre Stat și Biserică, precum și noul cadru legal în care se desfășoară activitatea cultelor religioase. În art. 4 este proclamată egalitatea în drepturi "a tuturor cetățenilor, fără deosebire de rasă, naționalitate, de originea etnică, de limbă, de religie (s.n.), de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau origine socială".

În HG nr. 78/2005 privind organizarea și funcționarea Ministerului Culturii și Cultelor, în art. 3, lit. e) se arată că acesta își desfășoară activitatea pe baza principiului fundamental conform căruia "cultele religioase sunt libere, autonome și egale în fața autorităților". În art. 6, alin 29 se stipulează că Ministerul Culturii și Cultelor "sprijină toate cultele religioase legal recunoscute, potrivit statutelor de organizare și funcționare a acestora în vederea participării lor la viața socială și spirituală a țării și mediază situațiile litigioase".

Premisa de bază care stă la temelul proiectului Legii privind libertatea religioasă și regimul cultelor în România, elaborată de către Ministerul Culturii și Cultelor și care urmează a fi dezbătută și aprobată în Parlament, este aceea de recunoaștere a rolului spiritual, educațional, social-caritativ, cultural și de parteneri sociali al cultelor, precum și a statutului acestora de factori ai păcii sociale.

Calitatea de cult se dobândește în temeiul unei Hotărâri de Guvern, la propunerea ministerului de resort, de către asociațiile religioase care, prin activitatea și numărul lor de membri, au oferit garanții de durabilitate și stabilitate.

La ora actuală, în România sunt recunoscute legal următoarele culte, organizații, asociații și fundații religioase: Biserica Ortodoxă Română; Biserica Catolică, cu cele două orientări: Biserica Română Unită cu Roma (Greco-Catolică) și Biserica Romano-Catolică; cultele protestante: Biserica Reformată (Calvină, fundamentată de Jean Calvin, 1509-1564); Biserica Evanghelică de Confesiune Augustană (Luterană) a credincioșilor de etnie germană (Martin Luther, 1483-1546); Biserica Evanghelică Luterană S.P. (Sinodal Presbiteriană), pentru credincioșii de etnie maghiară și slovacă (Martin Luther 1483-1546); Biserica Unitariană, variantă radicală a protestantismului, întemeiată de David Fancisc (1519-1597); Biserica Armeană; Cultul Creștin de Rit Vechi (Biserica lipovenească); Cultele neoprotestante (evangelice): Biserica Creștină Baptistă (întemeiată de John Smith - 1609), în România aflându-se în cult din 1920; Biserica Creștină Adventistă de Ziua a Șaptea; Adventism = revenire, a doua venire. Întemeietori: americanul William Miller (1782 - 1849), apoi Hiram Edson și soții James și Ellen White. În România, din 1870; Cultul Penticostal Biserica lui Dumnezeu Apostolică. Întemeietori Charles F. Parham - 1900, în America. În România apare în anul 1922 în localitatea Păuliș, județul Arad; Cultul Creștin după Evanghelie (în România din 1899 - sub influența unor misionari străini); Biserica Evanghelică Română. Întemeietori: Dumitru Corullescu, traducătorul Bibliei folosită de cultele evanghelice și Teodor Popescu, preot. Apare între anii 1920-1924; Cultul Mozaic (cuprinde comunitățile evreiești); Cultul Islamic (Musulman), care cuprinde turci, tătari, albanezi, aparținând ramurii Sunni; Organizația religioasă "Martorii lui Iehova"; Asociații și fundații: Biserica Ortodoxă de Stil Vechi din România; Asociația Adventiștilor de Ziua a Șaptea, Mișcarea de Reformă; Adunarea Spirituală Națională a Baha'ilor din România; Asociația Religioasă Nazarineană; Bisericele lui Isus Hristos a Sfinților din Zilele din Urmă (Mormoni).

Statul acordă acestora atât sprijin direct pentru salarizarea personalului, cât și pentru construcția, repararea și consolidarea lăcașurilor de închinare.

Normele metodologice din 12.12.2002 pentru aplicarea prevederilor OG nr. 82/2001 privind stabilirea unor forme de sprijin financiar pentru unitățile de cult aparținând cultelor religioase recunoscute în România, precizează (Cap. I, art. 2) că prin sintagma lăcașuri de cult se înțelege "imobilele, cum ar fi: biserici, case de rugăciune, temple, moschei, sinagogi, case de adunare etc., precum și ansamblurile monahale, clopotnițe, arhondaricuri, trapeze, paraclisuri, chilii și alte clădiri și dependințe asimilate acestora, care deserveșc cultele, asociațiile și fundațiile religioase recunoscute din România, pentru desfășurarea serviciilor religioase specifice". Iar la alin (2), același articol precizează că: "Prin întreținerea și funcționarea unităților de cult cu venituri mici sau fără venituri, prevăzute la art. 3 lit. e), se înțelege totalitatea activităților de readucere și menținere a acestora la parametrii de funcționare normală, respectiv efectuarea lucrărilor necesare bunei funcționări prin asigurarea de cheltuieli materiale și de servicii pentru:

- întreținere și gospodărire;
- procurarea de materiale;
- prestări de servicii cu caracter funcțional;
- procurarea și întreținerea obiectelor de inventar".

În Capitolul II, Art. 3, lit. c), se precizează că MCC acordă sprijin financiar și pentru "restaurarea și conservarea lăcașurilor de cult care sunt monumente istorice și care aparțin cultelor recunoscute din România", iar la lit. d), "restaurarea și conservarea bunurilor din patrimoniul cultural național mobil al cultelor religioase recunoscute din România".

Normele metodologice (publicate în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 947 din 23 decembrie 2002) precizează în articolele următoare scopul și modul în care consiliile județene sprijină unitățile locale de cult, în Cap. III, Art. 14, precizându-se că sunt documentele pe baza cărora se acordă sprijin financiar de la bugetul de stat sau de la bugetele locale: cerere care va cuprinde antetul și adresa unității solicitante, stadiul în care se află lucrările până la data redactării cererii și volumul lucrării rămase de executat, precum și motivarea solicitării; dacă este cazul, se va menționa și dacă unitatea de cult a primit sau va solicita sprijin financiar din alte surse; devizul de lucrări, la prețuri actualizate și potrivit reglementărilor în vigoare privind taxa pe valoarea adăugată, pentru lucrările rămase de executat; copie de pe autorizația de construire pentru reparații capitale și construcții noi, eliberată potrivit Legii nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, republicată, cu modificările și completările ulterioare; în cazul monumentelor istorice și a bunurilor din patrimoniul cultural național se va prezenta și o copie a avizului eliberat de instituțiile de specialitate în domeniul patrimoniului cultural național, potrivit legislației în vigoare privind restaurarea și conservarea monumentelor istorice și a bunurilor din patrimoniul cultural național (s.n.); în cazul lucrărilor de pictură a bisericii sau a paraclisului se va prezenta și copia autorizației eliberate de Comisia pentru pictură a bisericii. Menționând că toate precizările din respectivele Norme metodologice sunt deosebit de importante, vom încheia prezentarea succintă a acestor norme prin reproducerea Art. 17 - "Modul de respectare a destinației fondurilor alocate, precum și justificarea utilizării acestora de către unitatea centrală de cult care reprezintă cultul sau, după caz, de către unitatea de cult beneficiară a sprijinului financiar alocat, care se face pe baza documentelor specifice, sunt supuse controlului organelor abilitate potrivit legii".

Gheorghe ROMAN - CHENDE

Am primit la redacție

Am citit cu mult interes cele câteva numere din seria nouă a revistei Caiete Silvane și am rămas adânc impresionat de profunzimea unor studii publicate în aceste numere și de entuziasmul echipei de redacție care, probabil, cu mari eforturi a reușit să scoată la lumină o publicație de înalt nivel. Probabil că în viitor multe lucruri se vor decanta în sensul lărgirii numărului de colaboratori și consolidarea profilului ei de revistă culturală.

Prof. univ. dr. Ștefan CHIȘU, Universitatea de Vest Timișoara

Următorul număr al revistei noastre va apărea în luna februarie 2006.

26 de oameni de excepție, 26 de savanți, 26 de cercetători neobosiți ai limbii române și istoriei României

Onufrie Vințeler, 2005, Portrete și cărți, Editura Elikon, Colecția Universitas, vol. I, 314 pagini

Ne obișnuiserăm cu lucrările de specialitate semnate de profesorul Onufrie Vințeler. Autorul mai multor tipuri de dicționare (de antonime, sinonime, omonime, neologisme, bilingve etc.) de parcă ar fi fost într-o competiție cu Vasile Breban pe care chiar autorul îl numește „patriarhul lexicografiei românești”, a zeci de articole din domeniul lingvisticii, cât și al istoriei (vezi documentele despre Ardeal), O. Vințeler abordează, într-un fel aparte, memorialistica. Spun memorialistica pentru că doar două sunt personalitățile, din cele 26, pe care autorul nu le-a cunoscut personal (Nicolae Drăganu (1884-1939) și I. I. Venelin (= G. Guță (1802-1939)). Din România sunt 14, nouă din fosta Uniune Sovietică, majoritatea ruși și trei din Republica Moldova. Te poți întreba, ce au în comun acești oameni cu activitate prodigioasă, savanți recunoscuți în țara lor și peste hotare? Toți au studiat și au scris despre limba română sau istoria românilor. Înșiruirea numelor nu în ordinea alfabetică, cum o face autorul, ci după țara de proveniență, deja este o incitare

la lectură; *România*: Bartolomeu Valeriu Anania, Ion Baciu, Vasile Breban, Emil Burzo, Constantin Cubleşan, Silviu Dragomir, Nicolae Drăganu, I. Evseev, Al. Graur, G. Mihăilă, Crișan Mircioiu, Ioan Pătruț, Dumitru Protase, Lucia Wold; *Republica Moldova*: Silviu Berejan, Anatol Ciobanu, Nicolae Corlăteanu; *fosta Uniune Sovietică*: V. I. Abaev, C. Bachneanu, S. B. Bernstein, R. Budagov, R. Piotrowski, Tamara Repina, S. Semcinski, Olga B. Sirotonina, I. I. Venelin.

Structura fiecărui articol este, în general, aceeași. Autorul prezintă o scurtă biografie a persoanei, timpul și modul cum a cunoscut personalitatea respectivă, aprecieri asupra activității științifice, susținute cu citate din diverse studii semnate de alți lingviști sau istorici. Acest mod de abordare a subiectului îl pune pe cititor în fața unei cercetări care oferă informații științifice de prima mână. O. Vințeler o face pentru a ne convinge și mai mult. Câți mai știu astăzi că R. Budagov și S. B. Bernstein, romaniști de prestigiu, au avut de suferit pentru că au combătut cu argumente

existența unei „limbi moldovenești” aparte de limba română, subiect mai mult decât actual? În existența și activitatea profesorilor ruși și ucrainieni există un punct comun: interesul științific pentru limba română și istoria României, ceva mai mult, au fost și sunt adevărați prieteni ai României. Cei trei academicieni din Republica Moldova, care și azi își aduc contribuția la cercetarea limbii române, sunt cunoscuți doar în mediul academic, dar nu pe cât ar merita, cum scrie autorul.

Personalitățile din România, în număr de 14, le putem împărți în două categorii: a) cei care au activat și activează la Cluj și b) cei din alte orașe: București (Al. Graur, G. Mihăilă, Lucia Wold) și Timișoara (I. Evseev). Toate aceste medalioane îmbină aprecierea științifică cu o doză de sentimentalism, care dă originalitate textului. Cu unii din ei a colaborat și nu puțin timp (Vasile Breban, G. Mihăilă, Ioan Pătruț), cu alții prietenia sinceră a fost literă de lege (Ion Baciu, C. tin Cubleşan, D. Protase, Lucia Wold). Nici într-un material nu vor fi „exploatate” momentele grele din viața persoanei și

cel mai elocvent exemplu este portretul lui I. P. S. Bartolomeu Valeriu Anania. Uneori autorul își prezintă propria părere care mai poate fi discutată, ca cea privitoare la acad. Al. Graur: „a fost cel mai de seamă lingvist român nu numai din veacul al XX-lea ci din toate timpurile” (p. 194). Oare chiar așa să fie? Nimeni nu poate nega contribuția în lingvistica românească a lui Al. Graur, dar până la „cel mai de seamă” mai este o cale...

Puțini știu că profesorul Onufrie Vințeler este Doctor Honoris Causa al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu și președintele Asociației Culturale Româno-Ucrainiene, deși ar fi normal să se știe că existența, la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, a secției de ucrainiană i se datorează în cea mai mare măsură.

Profesorul O. Vințeler a vrut să facă cunoscut prin tot ce se poate și cele trebuie să se știe despre cele 26 de personalități. A reușit să ne prezinte 26 de oameni de excepție, 26 de savanți, 26 de cercetători neobosiți ai limbii române și istoriei României. Așteptăm volumul al II-lea promis de autor.

G. VASILIU

Școala din Crișeni și-a ales patronul spiritual: VASILE BREBAN

Joi, 10 noiembrie 2005, dascălii și elevii școlii gimnaziale din Crișeni au trăit un moment deosebit, care va rămâne și în amintirea lor, și în cartea de onoare a școlii, inaugurată cu această ocazie. Din această zi, lăcașul de învățământ din centrul de comună poartă numele marelui lexicograf sălăjean VASILE BREBAN. La festivitățile de dezvelire a plăcii comemorative au participat reprezentanți ai autorităților județene și locale, inspectorii școlari, foștii profesori și foștii elevi ai școlii, colectivul didactic ce slujește în prezent această școală, precum și elevii care învață în ea. Domnul Alexandru Vegh, vicepreședinte al Consiliului Județean Sălaj și domnul Dorin Cosma, inspector școlar general adjunct, au rostit cuvinte de apreciere la adresa acestei inițiative și împlinirii ei, dorind succes celor ce-și desfășoară

activitatea în această școală, cu un patron spiritual atât de apreciat în lumea ... dicționarelor.

S-ar putea pune întrebarea: De ce școala din Crișeni și nu școala din Hereclean, satul natal al lui Vasile Breban, poartă numele omului de cultură? Pentru cei care nu știu, precizăm că școala din Hereclean a ales, de mai mulți ani, drept patron spiritual pe Mihai Viteazul, dat fiind că aproape se află Dealul lui Mihai, unde marele voievod a purtat ultima sa bătălie victorioasă, și Monumentul lui Mihai Viteazul de la Guruslău, opera sculptorului sălăjean Victor Gaga, obiectiv deosebit în peisajul turismului cultural din Sălaj. Cetățenii comunei Hereclean și-au manifestat prețuirea pentru omul de seamă care a fost consăteanul lor, atribuindu-i lui Vasile Breban titlul de *Cetățean de Onoare* al comunei

în anul 1997.

Din păcate, la acest moment de suflet n-a putut participa nici fiica marelui filolog, nici discipolii ai lui de la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, unde Vasile Breban a lucrat peste 50 de ani, aplecat asupra cuvintelor și scriind zeci de mii de pagini de dicționare. Dar în cabinetul de istorie al Școlii „Vasile Breban” din Crișeni, alături de cuvintele frumoase rostite de profesoara Florica Orțan, directoarea școlii, și de alți participanți, alături de omagiul adus de elevii școlii prin frumosul și diversul program artistic prezentat, s-a dat citire „mesajului” acestui institut, prin cuvintele scrise de dr. Gabriel Vasiliu, unul din discipolii marelui lingvist. Reproducem și noi, cu acordul autorului, acest articol.

(Ileana P.)

VASILE BREBAN - „patriarhul” lexicografiei românești

Printre numeroasele figuri, în cele mai diverse domenii, care s-au născut în țărâna sălăjeană, se numără și eminentul filolog, excepționalul lexicograf român VASILE BREBAN. Munca și studiile l-au călțit și l-au îndârjit în lupta cu greutățile vieții din fragedă copilărie, în același timp l-au format și caracterul de om modest, cinstit, conștiincios, harnic în întreaga sa activitate, un om de o exemplară punctualitate în îndeplinirea datoriei, - desăvârșită ordine, neînfrântă energie

reprezintă structura dominantă specifică ardeleanului. Pentru el viața n-a fost un privilegiu, ci o datorie”.

Am început prezentarea profesorului Vasile Breban cu un citat din lucrarea recent apărută (2005) *Portrete și cărți* semnată de Onufrie Vințeler, cadru didactic la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca și el, la rândul său, autor de dicționare. Titlul prezentării de față era cunoscut și folosit cu mulți ani înainte, fiind o realitate de netăgăduit. Vasile Breban a fost și rămâne

„patriarhul” lexicografiei românești.

O muncă fără precedent a depus Vasile Breban la redactarea *Dicționarului limbii române al Academiei*, serie nouă - continuator al „Dicționarului tezaur al limbii române” început de Bogdan Petriceicu Hașdeu și apoi preluat de Sextil Pușcariu. A colaborat la *Dicționarul român-maghiar*, apărut în două ediții - 1957 și 1964. Tot în această perioadă coordonează apariția *Dicționarului de expresii și locuțiuni românești*. Participă la elaborarea apreciatei lucrări *Limba română corectă* (1973). La acestea se adaugă zeci de articole de specialitate tipărite în revistele vremii. Toate aceste lucrări erau elaborate în cadrul institutelor de specialitate ale Academiei Române.

La Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca, Vasile Breban a lucrat peste 50 de ani; înainte a funcționat ca profesor la mai multe școli, printre ele numărându-se și Gimnaziul de băieți din Zalău, care-l avea ca director pe un alt împătimit al limbii române, nimeni altul decât Leontin Ghergiu.

Vasile Breban avea un adevărat cult pentru limba română, scrisă și vorbită; a fost apreciat din primele zile de facultate de marele savant Sextil Pușcariu, șeful catedrei de limba română, asta întâmplându-se înainte de 1940.

Teza de licență, intitulată „Graiul comunei Hereclean - județul Sălaj”,

susținută în 1933, a fost reținută pentru bibliografia. „Dicționarul limbii române”, lucru nu de multe ori întâmplat. A citit și a corectat fiecare cuvânt din cele patru volume (=3.026 pagini) din „Dicționarul limbii române literare contemporane”.

Vasile Breban este autorul unor lucrări fundamentale din lexicografia română: „Mic dicționar al limbii române” (1974); „Dicționar al limbii rămâne contemporane” (1980); „Dicționar general al limbii române” - apărut în 1987 și cuprinzând 1156 de pagini. Nu poate fi omisă colaborarea la „Dicționarul enciclopedic român” - 4 volume și la „Micul dicționar enciclopedic român”, apărut în trei ediții.

A fost un timp când un profesor de limba română, indiferent din ce colț de țară, nici nu concepea să nu aibă un „Breban”, adică un dicționar al marelui filolog, acasă.

Faptul că școala din comuna Crișeni, așezată la una din porțile de intrare în municipiul reședință de județ, a hotărât să poarte numele marelui lingvist dovedește încă o dată că nu a fost uitat. Este o idee și o faptă de toată lauda, pentru care felicit corpul didactic al acestei școli. Poate, peste ani, din acest sat va apărea un nou „Vasile Breban” și iarăși Sălajul, Ardealul, România, mai precis limba română, vor avea numai de câștigat.

Dr. Gabriel VASILIU,
Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu” - Academia Română

Abonează-te la cultură!*

Cu numai 180.000 lei vechi pentru tot anul 2006!

Caiete Silvane

revistă de cultură a Sălajului

* prin Poștă, Rodipet, Damco și prin redacție, tel. 0260 - 612870

Iuliu Maniu

-jurist, om politic-

S-a născut la 8 ianuarie 1873 la Bădăcin. A urmat cursurile liceului reformat din Zalău, apoi a studiat dreptul la Cluj, Budapesta și Viena, și a obținut doctoratul în anul 1896. A intrat în viața politică încă din vremea studenției, fiind membru al Partidului Național Român (1891). A participat la înființarea Societății Academice "Petru Maior" a studenților români din Transilvania, fiind ales președintele acesteia. În anul 1894 a inițiat Societatea Studenților Români, Sârbi și Slovaci, al cărei președinte a fost ales. După terminarea studiilor, în anul 1898, a fost jurist-consult la Mitropolia Română Unită de la Blaj, iar în anul 1897 a fost ales în Comitetul Partidului Național Român. În decembrie 1904 a fost ales vicepreședintele Partidului Național Român, iar în 1906 a fost ales deputat în Parlamentul Ungariei în circumscripția electorală Vințu de Jos, din comitatul Alba. În anul 1915 a fost trimis pe frontul, din Italia. La întoarcerea de pe front în anul 1918, a sprijinit demersurile Comitetului Național Român Central și a contribuit la pregătirea și desfășurarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918, unde a fost ales președinte al Comitetului Dirigent. În anul

1926 s-a realizat fuziunea Partidului Național Român cu Partidul Tărănesc, formându-se Partidul Național Tărănesc. Iuliu Maniu a fost președintele acestui partid între anii 1926-1933; 1937-1947. A fost prim ministru în perioada: 16 decembrie 1928 - 7 aprilie 1930; 13 iunie - 10 octombrie 1930; 20 octombrie 1932 - 14 ianuarie 1933. A condănat regimurile dictatoriale instaurate în țară în perioada 1938-1944, luând parte la răsturnarea guvernului Antonescu și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste la 23 august 1944. Pentru intransigența lui politică, a fost arestat, iar la 17 iulie 1947 împreună cu alți membri ai P.N.T. a fost condănat la închisoare pe viață. A fost întemnițat inițial la Galați, dar la 15 august a fost transferat la închisoarea de maximă siguranță de la Sighet, unde s-a stins din viață la 5 februarie 1953. Iuliu Maniu a fost un simbol al rezistenței democratice.

Opera: Ardealul în timpul războiului. Pagini istorice (Cluj, 1921). **Testament moral politic** (București, Editura Cartea românească, 1991).

(L.B.)

Nicolae Bot

S-a născut în satul Luminiiș la 6 decembrie 1929. Este absolvent al Facultății de Filologie din Cluj. Si-a început cariera universitară ca asistent la aceeași facultate, apoi, în anul 1961, a fost avansat lector la Institutul Pedagogic din Cluj, fiind la scurt timp transferat la Catedra de Literatură română a Facultății de Filologie din aceeași localitate, iar în perioada 1964-1965 a funcționat ca lector de limba română la Universitatea din Belgrad. A participat la numeroase sesiuni de comunicări științifice și a publicat lucrări la **Steaua**, **Tribuna**, **Lucaferul**, **Anuarul de folclor**, **Lumina** (Iugoslavia), **Miorița** (S.U.A.). Nicolae Bot face parte din Colegiul redacțional al **Anuarului Arhivei de Folclor** și este membru al Asociației Europenilor.

Pasionat cercetător al folclorului românesc, Nicolae Bot a publicat la editura Dacia din Cluj-Napoca în anul 1970 lucrarea **B.P. Hașdeu. Studii de folclor**; au urmat apoi **Cântecele cununii** (București, Editura Minerva, 1986), **Ceasuri de seară cu Ion Agârbiceanu** (Cluj-Napoca, Editura Dacia 1982), volum la care a fost coautor.

Lucia BĂLAS

Péterfalvi Szathmáry Károly

-scriitor-

În 24 iulie 1831 s-a născut la Șimleu Silvaniei scriitorul și profesorul Péterfalvi Szathmáry Károly (Szathmáry P. Károly, Kucsuk).

A studiat la Șimleu Silvaniei, Zalău, terminând studiile la Cluj (1847). A participat la revoluția din 1848-1849, motiv pentru care a fost închis. După eliberare s-a refugiat la Sighetu Marmăției, apoi s-a dus la Pesta, unde a lucrat ca educator, apoi profesor la o școală particulară. A absolvit Politehnica (1854) și Facultatea de Litere și Filozofie (1857). A obținut doctoratul la Facultatea din Pesta în 1857. În anul 1858 a efectuat călătoria în Europa Occidentală. În perioada 1858-1862 a fost profesor la Sighetu Marmăției, din 1862 la Aiud, iar în 1869 a fost deputat. În anul 1867 a studiat colecția pedagogică și istorică a expoziției internaționale de la Paris. Din anul 1876 a fost profesor de istorie la Academia "Ludovika" din Budapesta.

A debutat ca scriitor în anul 1851 în ziarul **Remény**. A primit premiul Asociației „Kisfaludy”, pentru studiul **A beszély elmélete** (Pesta, 1868). A fost redactor al mai multor ziare din Ungaria: **Hazánk**, **Országgyűlési Napló** (din 1878).

A fost fondatorul, secretarul, din anul 1877 președintele Uniunii Naționale de Protecție a Minorilor (1872), a fost membru al asociațiilor „Kisfaludy Társaság” (din 1868) și „Petőfi Társaság”, (din anul 1876), o perioadă a fost președintele Asociației Pedagogilor Maghiari, delegat al Ministrului de Protecție a Minorilor. Împreună cu Szilágyi István a redactat albumul **Szigeti Album** (1859). În anul 1860 **Gyulai Árvizkönyv**, din anul 1882 a fost redactor la anuarul **Országos Kisdödvő Egyesület Évkönyve**.

A colaborat la ziarele: **Visszhang** (Budapesta), **Divatcsarnok**, **A Hon** (1870-1875), **Gondozó**.

A scris aproape 30 de romane, cele mai cunoscute sunt: **Sirály** (Pescărușul), roman istoric (vol. I-III, Pesta, 1854); **Samil**, roman istoric (vol. I-II, Pesta, 1855); **Erdély véstécsillaga**, roman (vol. I-III, Pesta, 1857; 1858-ed. a 2-a); **Magyarhon fénykora** (vol. I-III, Pesta, 1857; 1869); **Bethlen Miklós**, roman biografic (Pesta, 1858); **Vetélytársak** (vol. I-II, Pesta, 1858); **Izabella**, roman istoric (vol. I-II, Pesta, 1859); **Színezett lapok a történet könyvéből** (povestiri, vol. I-II, Pesta, 1860); **Történeti alakok** (vol. I, Baia

Mare, 1860); **II. Rákoczi Ferenc és nevezetesebb kortársainak német kiadatián eredeti levelek** (redactor, Pesta, 1861); **Bujdosók** (vol. I-II, Pesta, 1862); **Kosztolányi hölgyek** (vol. I-II, Cluj, 1864); **Ábrándozók** (vol. I-II, Pesta, 1866); **Bethlen Gábor ifjúsága** (Tinerețea lui Bethlen Gábor), roman (vol. I-II, Pest, 1866); **A beszély elmélete** (Pesta, 1868); **A nagyenyedi Bethlen-kollégium története** (Viena, 1868); **Beszélyek az erdélyi honvédlivágból** (Pesta, 1869); **Az ország sebei** (Rânilie Jării), roman (vol. I-IV, Pesta, 1871); **A magyar regényirodalom története** (1871); **Történelmi csemegék** (Scrisori originale din sec. XVI-XVII) (Pesta, 1872); **Magyar regevilág** (Pesta, 1872); **A fekete szekér**, roman (vol. I-IV, Pesta, 1873); **Az országos magyar gazdasszony-egylet története** (Pesta, 1873); **Az újvilág**, roman (vol. I-IV); **A nemzetek honfoglalása** (Budapesta, 1875); **Az emberi művelődés története** (Istoria culturii omenești) (vol. I-III, Budapesta, 1876-1877); **Emlékirat a magyarországi kisdödvő nevezetesebb mozzanatairól** (Budapesta, 1878); **Magyarország története** (Budapesta, 1879); **Jó könyvek a magyar nép számára** (Pesta, f.a.); **Piros könyv a magyar nép számára** (Budapesta, 1882; 1888); **A honboldogítók**, roman (vol. I-II, Budapesta, 1882); **Tudósok harca**, roman istoric (vol. I-II, Budapesta, 1883); **A szabad szó vértanúság**, roman (vol. I-II, Budapesta, 1883); **Rossz asszony vértat veszt** (Budapesta, 1885); **Gróf Teleki Blanka életrajza** (Biografia contesei Teleki Blanka) (după notițele lui Leövey Klára, Budapesta, 1886); **Balassa Bálint**, roman (Budapesta, 1887); **A legszebb hercegnő** (Cea mai frumoasă prințesă), roman istoric (vol. I-II, Budapesta, 1888); **Az országos kisdödvő - egyesület évkönyve az 1888 évről** (Budapesta, 1889); **Régi szép idők** (Budapesta, 1891); **A kiengesztelt átok**, roman (Budapesta, 1892).

A scris piese de teatru: **Lukánusz** (5 acte, Pesta, 1869); **Csák Máté**; **Lucanna**; **Az asszony komédiája** (Budapesta, 1888); **Kendiek**.

Memoriile sale au apărut sub titlul: **Emlékeim** (Memoriile mele) (Șimleu Silvaniei, 1884).

S-a stins din viață în 14 ianuarie 1891, la Budapesta.

(B.O.)

Personalități sălăjene

-decembrie-

- AVRAM, VASILE - etnolog - d. 12 dec. 2002
- BANNFY GYÖRGY - baron, compozitor, scriitor - N. 1 dec. 1850
- BARBULOVICI, ALIMPIU - vicar - d. 10 dec. 1914
- BĂCUIET-CRIȘAN, DAN - arheolog - N. 15 dec. 1972
- BERÉNYI ADÁM - economist - d. 7 dec. 1994
- BOT, NICOLAE - folclorist - N. 6 dec. 1929
- BRAZDĂU, OVIDIU - psiholog - N. 31 dec. 1975
- BREBAN, LUDOVICA - economist - N. 13 dec. 1964
- CONTRAS, CRISTIAN - prozator - N. 28 dec. 1964
- COROIANU, DEMETRIU - preot - d. 29 dec. 1891
- CRIHAN, CATIȚA - profesoară - N. 22 dec. 1955
- DEÁK FERENC - jurist - N. 9 dec. 1927
- DELEU, VICTOR - jurist - d. 31 dec. 1939
- GYÖRI ILLÉS ISTVÁN - poet, prozator - d. 11 dec. 1970
- HÁLMÁJUAN, VICTOR - inginer - N. 11 dec. 1934
- INDREA, DUMITRU - profesor - N. 28 dec. 1925
- KINCS GYULA - scriitor, ziarist - d. 31 dec. 1915
- LÁPUȘAN, GRIGORE - avocat - N. 7 dec. 1937
- MÁRTON GYULA - lingvist - N. 27 dec. 1916
- MÁRTONFY LAJOS - geolog - d. 20 dec. 1908
- MAXIM, ION - profesor - d. 16 dec. 1980
- MUREȘAN, ANA-MARIA - profesoară - N. 25 dec. 1975
- OROSZ LUJZA - actriță - N. 4 dec. 1926
- PÉNTÉK FERENC - preot, scriitor bisericesc - N. 12 dec. 1855
- POP, CORNEL - avocat, om politic - N. 14 dec. 1883
- POP, DÁNUT - profesor - N. 30 dec. 1962
- POP, NICOLAE - poet - N. 1 dec. 1928
- SIMA, IOAN - artist plastic - N. 19 dec. 1898
- SZILÁGYI FERENC - profesor - d. 4 dec. 1828
- SZILÁGYI, TEODOR - preot - d. 25 dec. 1875
- VERES KOVÁCS ATTILA - preot - N. 12 dec. 1953
- WESSELÉNYI MIKLÓS - baron, om politic - N. 11 dec. 1750
- WESSELÉNYI MIKLÓS - baron, scriitor, om politic - N. 30 dec. 1796

-ianuarie-

- BADIU, MARIA PIA - artist plastic - N. 29 ian. 1938
- BALAJTI KÁROLY LÁSZLÓ - grafician - N. 23 ian. 1948
- BÁLAN, IOAN GRIGORE - poet - N. 6 ian. 1939
- BEDE JÓB - scriitor, ziarist - N. 8 ian. 1869
- BÖLLÖNI BÁLINT - prozator - d. 29 ian. 1942
- BRUDASCU, CORNEL - artist plastic - N. 28 ian. 1937
- CIOCIAN, IOAN - profesor - N. 23 ian. 1948
- CRIZAN, ALEXANDRU - artist plastic - N. 2 ian. 1961
- FIZAKAS FERENC - prozator - N. 26 ian. 1917
- FANĂTEANU, CORNELIU ANTONIU - cântăreț de operă - N. 18 ian. 1933
- FANĂTEANU-DRAGEA, MARGARETA - cântăreț de operă - N. 27 ian. 1937
- GHERGARIU, LEONTIN - folclorist - N. 13 ian. 1897
- GORON, IOAN - profesor - d. 10 ian. 1943
- GRAD, CORNEL - istoric - N. 30 ian. 1949
- HOSSU, ANDREI-IUSTIN - filosof - N. 16 ian. 1950
- JAKAB LÁSZLÓ - scriitor - d. 6 ian. 1967
- KIRÁLY PÉTER - scriitor - d. 6 ian. 1933
- MANIU, IULIU - om politic - N. 8 ian. 1873
- MESAROS, CLAUDIU - profesor - N. 16 ian. 1964
- MUREȘAN, DUMITRU - poet - N. 21 ian. 1941
- NICHITA, IOAN - jurist - N. 4 ian. 1841
- ORBÁN GYÖNGYI - profesoară - N. 17 ian. 1955
- OROS, SIMION - invățător - N. 21 ian. 1885
- OSSIAN, IOAN - profesor - d. 4 ian. 1953
- PÉTERFALVI SZATHMÁRY KÁROLY - scriitor, profesor - d. 14 ian. 1891
- POP, IOAN - poet - N. 27 ian. 1937
- POP F, IOAN - poet - N. 4 ian. 1959
- RUSSU, VICTOR - profesor, scriitor, poet - N. 7 ian. 1847
- SZALONTAI BARNABÁS - etnograf - N. 8 ian. 1919
- ȘERBAN, ALEXANDRU LIVIU - offer - N. 24 ian. 1949
- TOPAN, TEODOR - profesor - N. 3 ian. 1946
- VÁRADY ZSIGMOND - avocat, deputat - N. 4 ian. 1865
- ZILAHY GYULA - actor - N. 22 ian. 1859
- ZILAHY KISS ÁGNES - scriitoare - N. 12 ian. 1848

(Biblioteca Județeană Sălaj - Serviciul bibliografic)

Márton Gyula

-lingvist-

În 27 decembrie 1916 s-a născut în satul Naimon lingvistul profesorul universitar Márton Gyula.

A absolvit Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj, obținând diploma de profesor de limbă și literatură maghiară - limbă și literatură română (1940). În anul 1942 a obținut doctoratul în litere la Cluj cu teza „A nagymoni népryelvetévei és igealakjai. (Temele și forme verbale în graiul satului Naimon). A fost profesor la Liceul din Dej (1940-1942), cercetător la Institutul de Studii Ardelenice (1942-1944) în perioada 1944-1947 fiind prizonier de război în Rusia. În anii 1947-1948 a predat la Liceul Reformat din Cluj, conferențiar (1948-1950), profesor (din 1950), șef de catedră la catedra de limbă și literatură maghiară, decan (1952-1956), prorector (1956-1959) al Facultății de Filologie din Cluj.

A debutat ca lingvist cu un articol științific despre toponimele satului Naimon în publicația **Kristóf-émlékkönyv** (1939).

Pe parcursul mai multor decenii a fost organizatorul cercetărilor de dialectologie maghiară din România. Este importantă contribuția în domeniul lingvisticii generale și mai ales al dialectologiei maghiare cu referiri speciale la influența limbii române asupra graiurilor maghiare. A fost membru al comisiei de redacție a revistelor **Nyelvés Irodalomtudományi Közlemények** (Studii și cercetări de lingvistică și istorie literară), **Studia Universitatis "Babes-Bolyai"**, membru corespondent al Societății Fino-ugrice din Helsinki, al Societății de Lingvistică Maghiară din Budapesta. **Colaborări:** **Magyar nyelv** (Budapesta), **Magyar Nyelvőr** (Budapesta), **Studia Nyelvtudományi** (Debretin), **Korunk**, **Igaz Szó**, **Utunk**, **Művelődés**, **Előre**, **Igazság**, **Hargita**, **Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények** (Studii și cercetări de lingvistică și istorie literară), **Cercetări de lingvistică**, **Studii și cercetări de lingvistică**, **Revue Roumaine de Linguistique**, **Orbis**.

Publicat volumele: **A nagymoni népryelvetévei és igealakjai** (Rădăcinile și formele verbale ale graiului din Naimon) (Cluj, 1942); **A román nyelvatlasz első három kötetének magyar eredetű anyaga** (Cluj, 1942); **A román nyelvatlasz - munkálataok története és módszere** (Atlasul lingvistic român - istoricul și metodologia lucrărilor) (Cluj, 1943); **Ördögösfűzes helynevei** (Toponimele localității Fizeșu Gherlii) (Cluj, 1944); **A szolnok-dobokai Árpástó helynevei** (Toponimele localității Brănești din Solnoc-Dobâca) (Cluj, 1945); **A kolozsmegyei Borsavölgy állatnevei** (Numele animalelor din Valea Borsei din județul Cluj) (Cluj, 1945); **A zilahi fazekasmesterség** (Olaritul din Zalău) (Cluj, 1948); **Írjunk, beszéljünk helyesen** (Să scriem și să vorbim corect) (București, 1952); **Két tanulmány a keleti magyar nyelvtudomány köréből** (Budapesta, 1956); **Magyar nyelvtudomány** (Dialectologia limbii maghiare) (Cluj, 1960); **A borsavölgyi nyelvtudományi és igealakjai** (Rădăcinile și formele verbale în dialectul din Valea Borsei) (Budapesta, 1962); **A moldvai csángó nyelvtudományi kölcsönszavai** (Împrumuturile românești ale graiului ceangău din Moldova) (Budapesta, 1969; București, Editura Kriterion, 1972); **Igetövek, igel jelek és szemlélyragok a moldvai csángó nyelvtudományban** (Desinențele de mod, timp și persoană în graiul ceangău din Moldova) (1974). **Volume postume:** **A moldvai csángó nyelvtudomány atlasza** vol. I-II. (Atlasul dialectului ceangău din Moldova) (Budapesta, 1992); **Szilágyisági Nyelvtudomány Atlasza** (redactorii Hegedűs Attila, Pázmány Péter, 2001).

Volume colective: **Magyar irodalomtörténet 1939. Émlékkönyv Kristóf György hatvanadik születésnapjára** (capitoul **Nagymon helynevei**) (Cluj, 1939); **Huszonöt lap „Kolozsvár és vidéke népryelvetévé”-ből** (cu Gálffy Mózes és Szabó T. Attila, Cluj, 1944); **Perechi de cuvinte în graiul ceangău din Moldova**. Omagiu lui I. Iordan (antologie, 1958); **Observații asupra încadrării vocalelor ă și î în împrumuturile românești ale limbii maghiare**. Omagiu lui Al. Rosetti (antologie, 1965); **Társzók Kalotaszegről és környékéről** (Regionalisme din zona Călată) (Cluj, 1965); **Törjai szójegyzék** (Regionalisme din Turia. Glosar) (Sfântu Gheorghe, 1974); **A magyar nyelvtudományi kölcsönszavai** (Cuvinte românești împrumutate în dialectul maghiar) (București, 1977); **Székelnyelvföldrajzi szótár** (Regionalisme din Secuime, Dicționar) (Budapesta, 1987).

S-a stins din viață în 4 aprilie 1976 la Cluj-Napoca. În anul 1999 la Naimon s-a inaugurat Casa Memorială "Márton Gyula" unde se găsește însemnată publicații din operele lingvistului, precum și unele manuscrise nepublicate.

BODIS OTTILIA

Noi apariții în biblioteca de etnografie

Despre rezultatele cercetării etnografice și etnologice, precum și ale valorificării filonului tradițional românesc care se desfășoară sub egida unei prestigioase instituții de cultură - am numit aici **Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale București** - am mai scris și cu alte ocazii, când remarcam nu numai buna coordonare a specialiștilor de aici și spiritul lor de echipă (devenit, din referință, un fel de *rara avis* a cercetării științifice actuale), ci și metodologia racordată la cele mai noi principii ale etnologiei contemporane.

Dincolo de relațiile frecvente, susținute de schimbul firesc și colegial de idei, contactele mele cu instituția bucureșteană sunt cimatele de anuală invitație, pe care o primesc și pe care o onorez cu multă apreciere, de a participa la ceea ce este cunoscut și recunoscut în lumea etnografilor români drept **Colocviile CNCP**, o manifestare care reunește cele mai "grele" nume ale domeniului. Eram deja obișnuit cu sentimentalele colocvii de la Florica (de la conacul Brătienilor din Ștefănești - Argeș), când am primit vestea că anul acesta spațiul cultural al colocviilor se va muta la Râmnicu Vâlcea, un alt loc încărcat de prezențe etnologice, dacă ar fi să ne gândim nu doar la condensarea spiritualității folclorice pe care toată lumea o atribuie zonei, ci și la omniprezența imaginii profesorului Mihai Pop, atât de legat de Vâlcea (de altfel, Râmnicu Vâlcea este locul unde este găzduit o bună parte a bibliotecii reputatului profesor de etnografie și folclor).

Așa cum ne-a obișnuit în anii precedenți, dna Dana Petrică, directoarea CNCP, a marcat și în acest an finalul colocviilor prin prezentarea rezultatelor concrete ale instituției, rod al performării unor proiecte culturale ample: cărțile de etnografie.

Cartea (poate prea restrictiv numită așa, dacă să ne gândim că este deopotrivă carte, album și ghid) semnată de Corina Mihăescu și intitulată simplu **Ceramica de Hurez. Lutul - miracol și devenire** este editată la editura Contrast (2005) prin intermediul Fundației pentru Civilizație Rurală "Niște Țărani". Volumul este un exemplu de monografie etnografică cu deschideri culturale maxime. Primul amănunt care te impresionează la vederea volumului este aspectul special al

lucrării. Beneficiind de condiții grafice dintre cele care o apropie de un album de artă, cartea se remarcă prin atractivitatea prezentării. Celelalte impresii țin însă strict de formațiune profesională a autoarei, chiar dacă ele pornesc tot de la contextul estetic al volumului: priceperea alegerii fotografiilor (făcute de aceeași harnică și pricepută Corina Mihăescu), cu ilustrarea fidelă a celor mai diverse motive, a cromaticii caracteristice sau a formelor de reprezentare specifice ceramicii de Hurez, fotografii care conturează o albă perfectă în care curge materialul scris cu responsabilitatea unui profesionist despre adevărul și legenda Hurezului, reperate bibliografice ale fenomenului, obiectivele unui studiu de teren dublat de o analiză din perspective multiple, și, mai ales, "lungul

drum de la meșteșug la artă" al lutului. Etapele transformării lutului în obiectul finit (postază a **brandului Hurez**, cum ar zice exponenții marketingului de piață actuali) sunt trecute în revistă una câte una cu atenție și răbdare, fără abdicării de la limbajul specialiștilor în domeniu, dar fără complicații inutile, care ar face dificilă lectura pentru cititorul neavizat. Totul se finalizează prin glisarea textului dinspre obiect spre subiect, prin evocarea unor mărturii și portrete de olari de la Horezu (vechii Hurez).

De altfel, oferind o lectură plăcută, cercetarea de față aduce în fața cititorului o imagine plină de forță a acelei "celebre

ipostaze a artei țărănești: talerul și ulciour și bobicul și florarul și castronul și cana de apă vie pe care, aidoma lui Dumnezeu, olarii hurezeni, luând pământ de sub picioarele lor, le-au izvodit cu ochii minții și cu mângăierea mâinilor și le-au ars și le-au smălțuit astfel încât să nu semene cu nimeni altele pe lume", după vorbele inspirate ale lui Dinu Sărau, aflate în preambulul volumului.

O carte notabilă, un nou reper pe drumul monografiilor culturale cu valențe antropologice deschis de **Monografia Roșcanilor**, editată de același colectiv al instituției în urmă cu câțiva ani, care va marca, cu certitudine, destinul profesional al Corinei Mihăescu. Dincolo de reperatele profesionale, unul uman: subscripția categoric părerii exprimate la lansarea de Cornel Bucur, conform căreia acest volum are atribute aristocratice ce țin deopotrivă de profilul sufletesc al Corinei Mihăescu și de proiectele culturale pe care le girează profesional.

Un alt final de proiect cultural dus cu responsabilitate științifică la sfârșit este marcat de editarea volumului **Repere dobrogene**. **Note și comentarii de teren**, rodul unui demers de cercetare coordonat de Narcisa Știucă, un specialist care, chiar dacă s-a desprins de instituția despre care vorbeam anterior, își păstrează legăturile cu aceasta în beneficiul cercetării etnografice de echipă. Volumul apare în colecția **Anotimpuri culturale**, este editat cu sprijin ministerial și adună sub aceeași copertă cercetări de teren din arealul cultural al Dobrogei semnate de Narcisa Știucă, Emil Țârcomnicu, Iuliana Băncescu, Gabriela Cristea, Marilena Andrei, Dan Ichimescu, Cerasela Tănase și Ioana Maria Cremenescu.

Metodele de investigare folosite de demersul etnografic conturează zona Dobrogei ca un spațiu al multiculturalității prin excelență. Comunitățile de turci, tătari, greci, italieni sau lipoveni sunt radiografiate atent, cu diagnosticarea interferențelor, dar și a diferențelor culturale, din perspective multiple, mergând de la aspecte ce țin de istorie, tradiții sau file de jurnal, până la obiceiuri și credințe la naștere, înmormântare și nuntă, cu focalizări speciale pe repere de interes special pentru etnograf: sărbătorirea ca marcă identitară ori aspecte ale vieții cotidiene comunitare.

Măsura dimensiunilor acestui demers de antropologie a minorităților este dată chiar de

Note și comentarii de teren

Coordonatoarea proiectului, Narcisa Știucă, în prefața la volum, atunci când situează cercetarea sub semnul etnologiei de urgență: "Socotim că această modestă contribuție a noastră va deschide noi perspective asupra studiului minorităților din România (...). Multe dintre comunitățile pe care le-am cunoscut în acești ani sunt în primejdie de a dispărea din cauza procesului foarte rapid și profund de asimilare. De aceea, lucrarea noastră ar putea fi socotită o contribuție utilă pusă sub semnul etnologiei de urgență. Ne-am dori ca acest demers să constituie debutul unor intervenții concertate și hotărâte, menite cel puțin să colecteze în mod exhaustiv toate informațiile privitoare la minoritățile dobrogene, să le conserve și să le pună în valoare, întrucât ele fac parte din patrimoniul nostru cultural"; mesajul volumului a fost remarcat, similar, și de profesorul Nicolae Constantinescu, care sublinia, la lansare, valoarea științifică a cărții.

Cu certitudine, cele două volume reprezintă contribuții științifice importante în ordinea cercetării etnografice românești de teren. Dincolo de faptul că volumele legitimează o instituție de cultură, fapt important în condițiile în care instituționalizarea culturală în România ridică multe probleme ce merg de la utilitate până la sfera de acoperire, cele două lucrări constituie modele de lucru, de sectorializare a referențialului de interes științific și de conectare la tehnici și principii moderne de abordare a faptului cultural.

Camelia BURGHELE

Un volum - document

cu România mamă (27 noiembrie/10 decembrie 1918). **Unirea Basarabiei - pas important în realizarea unității național-statale a românilor.**

Din punctul de vedere al așteptărilor specialiștilor și ale publicului din Transilvania, ultimul capitol, al patrulea, este cel mai interesant. Sunt redat aici etapele desăvârșirii unității naționale prin prezentarea demersurilor care au fost congruente la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia într-o manieră accesibilă pentru marele public. Profesorul universitar își face din plin apariția în această parte a volumului. Dar ceea ce este mai important, sunt expuse părți din presa scrisă ieșeană, care reproduce spiritul ieșenilor în special, al moldovenilor în general, în preajma actului de la 1 Decembrie de la Alba. Personalități ale vremii și persoane din localitățile Moldovei își exprimă, fără echivoc, bucuria și sentimentul de împlinire față de reușita ardelenilor. Insuși titlul capitolului **Marea Unire - fapt împlinit** are menirea să oglindească această stare de spirit. Subcapitolele au, la rândul lor, denumiri edificatoare sub aspectul conținutului: **Finis Austriae. Între Cemăuți și Iași. Adunarea de la 14/27 octombrie 1918 și eoul ei la Iași. Reîntoarea României în acțiune. Pericolul ucrainean. Intrarea armatei române în Bucovina. Congresul General al Bucovinei și Motiunea de unire necondiționată. Festivitățile de la Iași, cu participarea delegației conduse de lancu Flondor. Declarația de la Craiea și discursul lui Al. Vaide-Voedov în Parlamentul de la Budapesta (5/18 octombrie 1918). Constituirea C.N.R.C. și caracterul său reprezentativ. Semnificația manifestului Către popoarele lumii (5/18 noiembrie 1918). 8 noiembrie la Iași. Istorică hotărâre adoptată la 18 Noiembrie/1 Decembrie, starea de spirit de la Alba Iulia și de la Iași. Ratificarea decretelor-legi referitoare la unirea Basarabiei, Transilvaniei și Bucovinei de către primul Parlament al României întregite. Înaintarea armatei române în Transilvania. Noua poziție geopolitică a statului român. Urmează încheierea, indicele onomastic, toponimic și din periodice, iar în final, rezumatule.**

În textul volumului, care realizează pentru oricare categorie de cititor o frescă a societății românești a timpului, pentru lămurirea oricui și pentru a risipi orice urmă de îndoială despre actele unirii, prof. Agrigoroaie reproduce parțial textul discursului rostit de reprezentantul SUA la adunarea de la Chișinău, un text optimist față de aspirațiile românilor. În același context, Charles Vopicka a transmis salutul conducătorilor statului american și face următoarea precizare: "Principiile proclamate de președintele Wilson sunt o garanție sigură că integritatea României (a vechii României - n.n.) va

fi respectată; sper și doresc că aspirațiile românești privitoare la Bucovina și Ardeal vor fi îndeplinite și că le vom sărbători la încheierea păcii generale." (p. 186). Aceste discursuri au apărut în ziarul **Mișcarea din data de 29 octombrie 1918**. Despre unirea deplină de la 1 Decembrie, autorul apreciază: "României au fost pe deplin conștienți că înfăptuirea unității naționale, ca parte integrantă a unui proces amplu, trebuia să capete consfințirea internațională la conferința de pace, care să respecte drepturile națiunilor, indiferent de mărimea lor. După un război care a adus atâtea nenorociri, Adunarea de la Alba Iulia își exprima speranța într-o lume a păcii, a înțelegerii între state și popoare." (p. 240)

Interesantă este abordarea ultimei părți a lucrării, adică **Încheierea**, care, în mod obișnuit, fixează concluziile autorului. Nu și în acest caz. Ion Agrigoroaie realizează un excurs în istoria evoluției politice, sociale și demografice a României în deceniul următor desăvârșirii unității naționale și în problema istoriografiei deceniilor de după 1918. Prezintă câteva manifestări revizioniste, rezoluțiile adoptate la diferite conferințe, cum a fost cea intitulată **Problema națională în România** adoptată la conferința a VI-a a Federației Comuniste Balcanice din luna decembrie 1923, în care se prezenta "asuprirea sângeroasă" îndurată de populația din regiunile "ocupate" - Basarabia, Transilvania, Dobrogea și Bucovina. (p. 244). Politica antiunionistă venea și din interiorul țării, ca sarcină de partid. Autorul precizează fapte, date și nume: "Într-un document care purta și semnătura Partidului Comunist din România, publicat și în organul său de presă, "Socialismul", din 29 februarie 1924, era inclusă sarcina ca acesta să acționeze pentru dezmembrarea României." (p. 245). Problema era reluată de următoarele conferințe, dar atinge apogeul în **Tezele asupra bolșevizării Partidului Comunist din România**, adoptate de plinara Comitetului Central și a Comisiei Centrale de Control din iulie 1925. Trebuia avută în vedere - precizează autorul după indicațiile din document - situația diferitelor minorități naționale, între care cea a "moldovenilor, rușilor, ucrainenilor etc." din Basarabia, politica claselor dominante din România fiind caracterizată ca imperialistă. De fapt, în Basarabia manualele de istorie din ultimul deceniu al secolului abia încheiat vorbeau de imperialismul românesc, din care basarabienii au fost salvați de URSS!

Cartea prof. Ion Agrigoroaie constituie un volum-document pentru istorici și pentru cei interesați de realitatea istoriei noastre, dar și o posibilă lectură de document pentru publicul larg, fiind perfect accesibilă.

Elena MUSCA

Zilele Casei de Cultură a Sindicatelor din Zalău

Așa cum ne-a obișnuit de ani încoace, Casa de Cultură a Sindicatelor din Zalău a organizat și în acest an, la sfârșit de noiembrie și început de decembrie, un complex de manifestări culturale-artistice reunite sub genericul *Zilele Casei de Cultură a Sindicatelor*. Manifestarea a fost deschisă luni, 28 noiembrie a.c., de recitalul vocal-instrumental susținut de elevii ai Liceului de Artă "Ioan Sima" din Zalău. Ședința festivă a Cenuclului literar *Silvania* de marți, 29 noiembrie a.c., a fost marcată de un eveniment editorial - lansarea celei de-a doua antologii de poezie și proză a elevilor de liceu *Zbor - Viață la pachet*, apărută la Editura "Silvania" a Direcției pentru Cultură (...) Sălaj. (Menționăm că prima antologie *Zbor* a apărut, la aceeași editură, în anul 2002). Noul volum reunește creații ale elevilor premiați la edițiile VIII-X ale concursului de creație literară pentru liceeni, organizat de Casa de Cultură a Sindicatelor și Cenuclul literar "Silvania". Sunt prezenți în volum 11 poeți și 7 prozatori, aflați la "început de drum. Măria sa Timpul - scrie în *Argument* dl. prof. Iuliu Suci, redactorul cărții - va valida sau nu aceste nume ce bat la poarta literaturii". Prezentă la ședința

festivă a cenuclului "în cea mai fericită condiție, aceea de cititor, de ascultător", scriitoarea Sanda Córdos, conf. univ. la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, a felicitat deopotrivă pe cei care au scris cartea, pe cei care au finanțat-o și pe cei care s-au ocupat de apariția ei în condiții grafice deosebite. Adresându-se tinerilor poeți și prozatori care semnează în această antologie, Sanda Córdos a spus: "Deși noi stăm aici, la această masă, iar voi elevii acolo, ceea ce ne leagă pe toți e o complicitate și complicitatea asta e literatura. Literatura oferă ceva general și intim în același timp; literatura ne ajută să trăim - cum spunea Soljeniciîn în *Pavilionul cancerosilor*. Eu cred că realmente e așa. Cartea este un loc în care viața este mai densă, spunea alt om al cărții. (...) Literatura e într-un moment bun. La ce mă gândesc, spunând acest lucru din poziția mea de cititoare și observator al fenomenului literar? Scriitorii încearcă să recâștige o poziție. (...) Interesul pentru literatură începe să se vadă în paginile ziarelor, nu revistelor, care se adresează unui public avizat. Publicul începe să simtă nevoia de literatură (...)". După alte aprecieri la adresa noii antologii,

exprimate de d-nul Dinu Lăncu Sălăjeanu, directorul Casei de Cultură a Sindicatelor și profesorii Iuliu Suci, Marcel Lucaci și Ion Pițoiu, elevii prezenteți au citit din creațiile lor publicate în volum, apoi, veteranii Cenuclului "Silvania" au citit din creațiile lor, astfel încât, această întâlnire festivă a Cenuclului literar "Silvania" s-a constituit într-un dialog literar între generații.

Seara de miercuri, 30 noiembrie a.c., a fost rezervată teatrului. Microstagioniunea Teatrului Național din Cluj-Napoca s-a încheiat, pentru acest an, după o prestație și un repertoriu de excepție, cu piesa "Mansardă la Paris cu vedere spre moarte", de Matei Vișniec.

Zi plină joi, 1 Decembrie, de Ziua Națională a României. Biblioteca acestei instituții de cultură a găzduit o expoziție fotodocumentară și o expoziție de carte dedicate marelui eveniment. Începând cu ora 1700, pe scena Casei de Cultură a Sindicatelor a avut loc spectacolul omagial dedicat Zilei Naționale, un adevărat regal folcloric, așa cum ne-au obișnuit ansamblurile "Porolissum" și "Columna".

O inițiativă generoasă a Consiliului Local al Tinerilor, cu sprijinul Primăriei Municipiului Zalău, a încheiat săptămâna

ZBOR 2

Viață la pachet

antologie de versuri și proză

Editura SILVANIA
Zalău, 2005

Casei de Cultură a Sindicatelor. În seara zilei de vineri, 2 decembrie a.c., sala mare de spectacole a găzduit *Balul... Balurilor*, adică Balul Bobocilor din județul Sălaj cu intenția ca toate încasările să fie donate Spitalului Județean Sălaj, Secția nou-născuți.

Ileana PETREAN - PĂUȘAN

Darius Porumb

Rugul aprins

Pleoape, mormane de pleoape
vederea ne-acoperă
focul încă ne arde
scormonind plângerea
durerea a toată făptura
ochii simt bogată durere
și neputința
de-a privi față-n față
Rugul aprins

Tămăduirea

Leacul vindecător
al zămisirii
peste toți a trecut
de la pântec la pântec
la cealaltă, cealaltă naștere
de la ieșirea din chit
sub solzi ascunzându-și rănilor
în fața durerii
din fructul oprit
ghemuite-n sămânță
cuvintele
au început a dănuți
în fecund
pe crusta firii
nestingerite
de nici o altă mai mare minune

Împăcarea

În scunda noastră tavernă
așteptăm întorcerea acelei vești
și mâncăm împreună
carne de miel
gârziem cu unghiile gheța de pe geam
și bem același vin
resorbind cu aspră iubire
împăcarea
dăra rămâne însă un semn
c-am văzut uciderea pruncilor

Peștii și sarea pământului

Sta aplecat peste barcă chipul unui
peșcar
născocind îndrăzneala unei pescuiri
minunate

prinși în năvod peștii tresar
la graiul gurii sale
erau deja prea mulți
prea puține bărci și năvoade

mai aruncă-ne sare, strigară peștii
sau du-te de la noi Simioane
altfel vom duce năvoadele în adânc
și nu vei prinde decât alge și scoici
cu mâinile goale

Gabriela Barbur

August

Simțeam cum mă fură suflul încins al
ierbii,
și mă-nvăluie un colț de cer,
împăturit și despăturit,
același, șifonat de-o vreme,
pe care, abandonată,
și luna, rotundă nimfetă,
brațele deschise ale greierilor
scârțâiau deopotrivă cu taințele nopții,
pe care degetele-mi, prinse în fățâni,
le scormoneau, le scormoneau,
guzivi avizi în Marea Moartă...
și toate, împletite cu umbra ta,
vă prăvăleai peste sufletul meu.

Oglinda

Nu am atâtea tălpi
câte-au pășit pe cărbuni încinși
nici atâtea inimi
câte urme de lănci au rămas,
nu am atâtea clișee
câte vorbe de drag de șoptit,
nu am atâtea umbre
pe câte ziduri m-am prelinș.
Nu am decât atâtea deșerturi
câte furtuni de nisip m-au trăit.

Rechizitoriul

La foc mic, hoastele iadului fac
șezătoare;
încălțată cu o taină dureroasă și timidă
eu tricotez sentimente în roșu,
pătrate, triunghiuri, un arc romantic,
Între un șir și altul pregătesc apărarea
pentru cine m-o amenda întâi
(CNA sau Cel de Sus)...
pe burta tainei mele
a crescut un pui de vină.

Spovedanie

La ceasul acesta,
păcatele alunecă pe stradă
câte două, îmbrățășate,
unul dintre ele - umbra mea,
regretul.
Jur că dintre toți viștii de aur
la care mă-nchin,
în mine mă-ncred cel mai mult,
de câte ori sunt în mâinile tale,
atunci când îți simt respirația de cuvinte
asupra mea.
La ceasul acesta, dar,
o frunză de toamnă
mi s-a împlântat între coaste
și inima picură rugină.

Doi tineri poeți

La ultimele două ședințe de cenuclu, din 27 octombrie și 10 noiembrie a.c., au citit Darius Porumb, respectiv Gabriela Barbur.

Darius ne-a prezentat un grupaj de 10 texte, mult dezbătute și analizate de cei prezenți, mai ales că tânărul poet se pregătește de debutul în volum (care, se pare, va mai întârzia o vreme). Altele sunt exigențele când ai de gând să publici o carte sau cel puțin ar trebui să fie, numai că acestea nu trebuie așteptate din afară. În timp și în condiții normale, dacă vocația este pe măsura voinței de a crea, orice poet autentic ajunge la un discernământ necruțător în privința propriilor sale texte, reușind în cele din urmă să-și depășească subiectivismul și să se raporteze la ele ca și cum ar fi fost scrise de altcineva. Sigur că, în aceste condiții, va vedea și va elimina mult mai ușor "balastul", exprimările inutile sau lipsite de substanță (așa după cum, în alt plan, observăm mult mai ușor defectele și greșelile altora: mai greu e cu "bârna" din ochiul tău).

Dar să urmărim câteva păreri despre poezia citită de Darius: "Repetarea sintagmelor care au același sens și produc același sentiment («fără glas, fără cuvinte») scad din intensitatea poeziei, neexprimând o gradație a tensiunii. Verbele folosite la imperfect, respectiv gerunziu («eram», «redeflorând» etc.) îndepărtează tragica sesizare a prezentului, intensitatea, tensiunea" (Iulia Drugaș); "Creațiile prezentate de prietenul Darius trădează etapa în care se află creatorul: raportări docte la elementele existențiale, temeri într-o lume diformă și deformată etc. A păstrat fondul religios, dar, spre lauda poetului, acesta începe să devină suficient, economic, respectabil. Tonul ușor litanic s-a păstrat, dar muzicalitate textelor. Se impune o elaborare sisifică, mai ales că Darius are har poetic, va depăși etapa derutei și a zbatelilor (dar numai privind alegerea textelor!) și ne va oferi volumul așteptat, pe care îl salutăm de pe acum (Ion Pițoiu-Dragomir); "Darius Porumb cultivă o poezie de un anumit retoric, ce oscilează între viziunea geometrică - ușor grandilocventă - și alura mistică, abia perceptibil argezeană. E nevoie de o limpezire a limbajului, de o profunzime a versului care se datorează - în cele mai multe rânduri - tocmai simplității netrucate" (Marcel Lucaci); "Darius Porumb, în ciclul de poeme citite, ne propune două categorii de poezii: prima categorie în care, de dragul imaginilor, se ermetizează mesajul și a doua categorie de poezii în care

comunicarea poetică are atributele simplității, cu sentimentul cenzurat, nelipsind însă o anume tensiune a discursului liric" (Iuliu Suci).

Suntem încredințați că, în cele din urmă, Darius Porumb va depăși toate piedicile, subiective sau obiective, ce stau în calea volumului său de debut. Încercările prin care va trece în acest sens îi vor arăta cu siguranță ce are de făcut.

Sper deosebite de Darius, care a citit de multe ori în cenuclu, Gabriela Barbur este doar la a doua sa lectură. Gabriela scrie un cu totul alt gen de poezie, mult mai "în ton" cu vremurile actuale, mai corozivă, lipsită de exaltări mistice. Chiar dacă apar și la ea teme și simboluri religioase, acestea sunt simple pretexte pentru (auto)ironii, persiflări și revolte sociale. De altfel, unele violențe de limbaj prezente în poezia ei nu fac decât să mascheze o mare sensibilitate. Mai multe despre poezia citită de Gabriela, în următoarele considerații ale colegilor de cenuclu: "Observ o potrivire inspirată între titlul și conținutul fiecărei poezii. Finalul însă rupe ritmul cu un sens nou, neașteptat, ce lasă în urma sa un gust de întrebare. Metaforele sunt polifonice: vizuale, auditive, kinestezice, însoțite de aliterări care vin să le întărească percepția" (Ancuța Mărieș); "Poezia Gabrielei consoanează cu veacul actual din interiorul celor mai reușite pagini literare. Nu are complexe, ține capul sus în fața provocărilor timpului, pare să ofere cititorilor muzica vocabulei de foc. Pot fi reținute versuri ca acestea: «cu care mi-ai sărăcit/ încrustațiile pe lemnul securii», «Să fi adormit mereu/ de mână cu îngerii» etc. Obsesia estetică a creației este Clipa Unică, însă poeta dilată această clipă și, prin versuri notabile, o face Timp. Cred că un volum viitor ar putea să cuprindă și poezii din grupajul citit astăzi și o felicit!" (Ion Pițoiu-Dragomir); "O poezie impresionistă, de un retoric dirijat, cu nuanțe ludice și - pe alocuri - sentimentale. Ironia de tip sorescian și alura confesivă - minată de răbufniri ale socialului - par a fi atu-urile unui lirism răs-frânt în oglindă, pe cât de suav, pe atât de rebel" (Marcel Lucaci); "Poezia Gabrielei Barbur e o lungă confesiune, într-o tonalitate amară, despre utopia unei iubiri «care a murit frumos» sau despre tinerețea fluturând «dintr-un tramvai ruginit»" (Iuliu Suci).

Până la debutul în volum, Gabriela mai are de trecut câteva "vâmi" și grupajul prezentat oferă suficiente semne că va reuși.

Daniel HOBLEA

Restaurarea poeziei liniștite

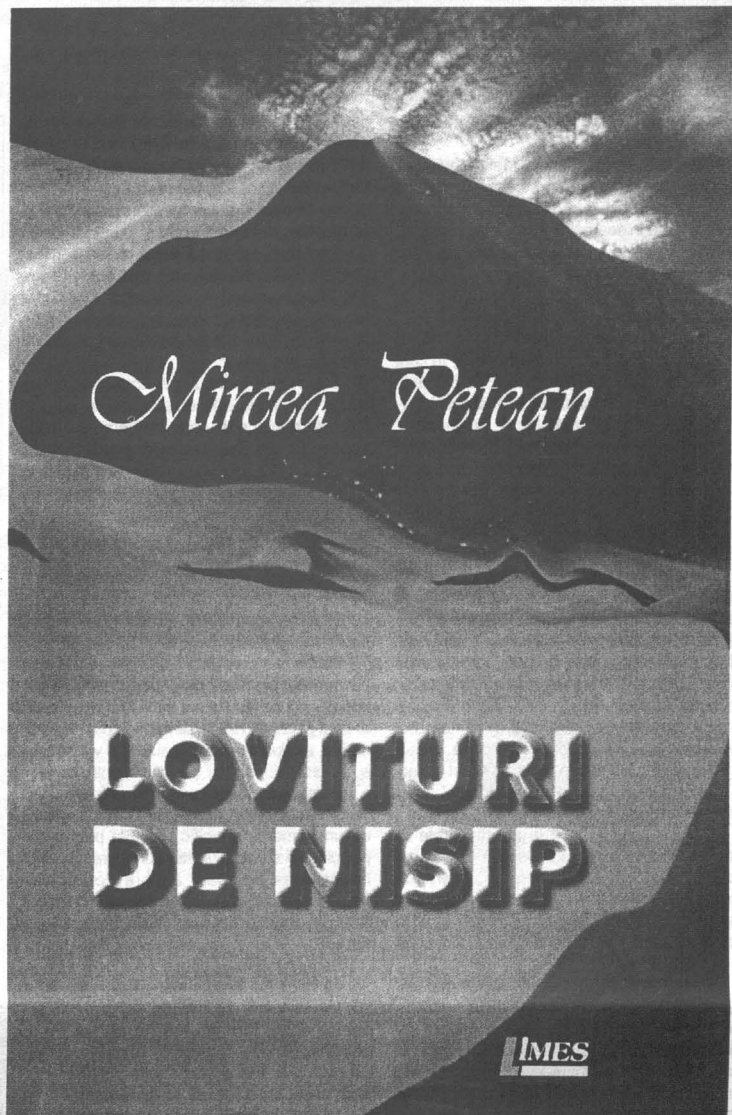
Mircea Petean debuta, în 1981, cu placheta intitulată - simbolic - *Un munte*, o zi (Editura Dacia, Cluj-Napoca), iar debutul său anunța - încă de pe atunci - o vocație creatoare și o lirică polifonică. De altfel, criticul Ion Pop aprecia - într-o *Prefață* consistentă și pertinentă - "coexistența mai multor tonalități", fiind de părere că avem de-a face cu "un poet ce pare a-și cunoaște bine sensul experiențelor personale, ca și pe cel al poeziei moderne în general, în jocul ei dintre adevărate și distanțare, dintre laudă și deriziune". La o re-lectură atentă, impresia generală e aceea a unui caleidoscop din care nu lipsesc "imprecația", "invocația", "cântecul" și "lamentatia". *Tânărul domn* (devenit - peste ani - *Călător de profesie*) se vrea adevăratul poeziei obiectuale, de vreme ce majoritatea poemelor poartă titluri precum: *Bloc, Porți, Case, Copacul sterp, Lumânări, Clopote* etc. Să nu uităm, însă, că nu totdeauna lucrurile sunt ceea ce par a fi, după cum nici muntele poetului nu e totdeauna Parnasul, ci mai curând "o suindă frunte de zeu", un etalon deopotrivă etic și estetic. De aceea, dincolo de verbiajul caracteristic versurilor din tinerețe, poezia lui Mircea Petean - așa cum au dovedit-o volumele de mai târziu (*S-au produs modificări, Lasă-mi, Doamne, zăbave!* și, în special, *Cartea de la Jucu Nobil I, II, III*) - presupune biografism travestit și capricioasă infuzie de lirism. Surprinzătoare rămâne complexitatea registrelor stilistice, fiindcă toate aceste cărți reunesc - între aceleași coperte - poeme ironico-sarcastice, poeme de un retorism mai mult ori mai puțin voalat (scrise pe spații ample), poeme tandre, balade, micropoeme etc. Varietatea acordurilor și prezența celor două leitmotive - *Călătoria și Întâlnirea* - sunt constantele unei evoluții remarcabile, care a oscilat - perpetuu - între "poezia gălăgioasă" și "poezia liniștită", între vacarmul citadin și veșnicia satului, între poem și haiku.

Așa se face că, *Zi după zi*, lirica lui Mircea Petean a cunoscut o beneficiă esențializare, concentrându-se pe spații mici și câștigând mult în simplitate, limpezime și profunzime. Un moment de referință l-a reprezentat, în 1998, apariția volumului de haiku-uri *Ploi. Zăpezi. Felurite*, volum însoțit de ilustrațiile lui Ion Codrescu și de versiuni franceză și engleză, semnate de Yvonne și Mircea Goga, respectiv de Cristina Tătaru. Modificarea survenită (cea în favoarea "poeziei liniștite") o întâlnim - aievea - într-un haiku: "da - o poezie/ ferită de zgomot/ și de-angămfare". De ce această opțiune pentru haiku? Ne răspunde autorul însuși, prin intermediul câtorva *Insemnări despre haiku*: "Haiku-ul este liniștit redus la tăcere. Liniștea este mândană, tăcerea - metafizică. Tăcerea este primordială, liniștea - derivată. Liniștea e plină de zarva lumii, tăcerea este vaietul din primordii (...). Orarea de vorbe. Saturația de literatură. Nimic mai străin spiritului său decât sulumeneala, poetizarea, pețuarea vorbelor pe suprafața lucrurilor. Botez al lucrurilor.

Sugestie. Tăria de a miza pe forța de sugestie a unui detaliu, pe fărâma de gest a unui personaj care se retrage imediat în singularitatea sa". Cele trei grupaje lirice sunt instantanee difane ce reconstituie diluviul, înverșunata ninsoare, râul, muntele, stâna ori coloritul florilor, toate cu ajutorul unei percepții exacte a detaliului semnificativ. Înregistrat cu o sensibilitate naturistă prodigioasă, poetul excelează în creionarea unor decoruri: "trei pini înfrățite/ pe colina deșartă -/ ploaia rupe tăcerea". Uneori, este prezentă intertextualitatea: "ninge/ prin spărțurile eului -/ ne-a acoperit cerul lui Dumnezeu". Alteori, răzbate - sarcastic - tenta socială: "omului legii/ i-atamnă la gât/ de zăpadă crează limbă". Deși câteodată ia în răspăr metrica prestabilită (regula celor 57/5 silabe), micropoemele lui Mircea Petean se apropie de haiku prin iluminările lăuntrice ale misterului, prin forța cuvintelor de a se "în-ființa".

Un alt moment important în ce privește restaurarea "poeziei liniștite" îl constituie apariția volumului *Lovituri de nisip* (Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004). Substanțial, dar mai ales unitar, noul volum își alege ca repere majore muntele și marea, fiind structurat pe șapte grupaje: *Fefe, Peisaje, Urzeli - poeme taoiste, Din zicerile lui Nicanor, anonimul transilvan, Toți anii aceia, Poemele Anei, Ploi, Zăpezi, Felurite* (cărora li se adaugă o suită de haiku-uri inedite) și *Cartea care nu se mai termină*. Măreției muntelui pare să-i fi luat locul marea - o veritabilă și imensă oază de liniște, brăzdată de "valorile vremii" (Nu întâmplător, primul și ultimul poem se intitulează: *Muntele. Începutul; Marea. Un alt început*. E un paralelism al construcției ce cuprinde - sub semnul devenirii poetice - un întreg periplu existențial, cartea însăși fiind scrisă "vreme de 30 de ani"). Stăpânit de o stinsă melancolie, poemul se lasă rostit numai în șoaptă, iar efebului de altă dată (acum, claustrat în "răcoarea din cripta greierului") i-au mai rămas doar "drumul", "umbra" și "cântecul". Într-o lume derizorie, bântuită de marionete, poetul face fețe-fețe, privind - străin și absent - pe "mănuitorul de vorbe", pe "inginerul de sunete", zăbindu-i însă - dezabuzat - "belferului - de -azi obosi" și "unicului locuitor al satului cosmic". Căptușind cu uitare frumoșii ani tineri, timpul devastează - necruțător - chipul peregrinului transilvan, sălbăticiindu-l până la ne-recunoașterea sinelui: "e o miște chipul său/ o sălbatică miște/ acoperită cu mărcini/ după 20 de ani sau mai mulți// în orbita din centrul frunții strălucirea albastră/ a negului unei mure".

Până și *Peisajele* sunt învăluite de "brume", "cețuri", "fum" și "scrum", răvășindu-le noaptea grea. Rareori migrează "cai roșii" ori se perindă "insule verzi", căci dominante sunt albul și negrul, nonculori ale neantului, ale re-integrării în lut. Trist dar adevărat, orice frumusețe are numai corespondențe livrești, așa cum "dimineața de noiembrie/ are claritatea suprafirească/ a unui poem din epoca Tang". Ceea ce la un moment dat părea un pastel e o "ars poetica", proclamând - indirect - triumful nemuritoare poezii:

"noaptea bate-n retragere/ ghemotoace de aburi lunecă deasupra bălții/ tipăuț liștei reduce liniștea la tăcere// importantă nu e nici ceața/ nici lumina nici melancolia/ importantă e numai întâlnirea// umbra fuionului se lasă peste sat - / important e să scrii puțin dar îndesat". Iată, deci, un "modus vivendi" care vine să atenueze - întrucâtva - scepticismul ori amărăciunea glacială și apocaliptică.

La fel de amare sunt și *Urzelile* ce transpun - în chip de "poem taoist" - o existență de coșmar, derulată - sec și acid - pe un fundal social, imoral, decadent: "unii iau marea la numai alții umblă desculți pe cuburură/ la răscruci de drumuri în loc de cristoși se văd/ atârnând despoți pe băte de sperietori/ oamenii nu transmit nimănu niciodată nimic/ aventura noastră miroase a clor și a DDT/ aș invoca un Bazil obosit/ de n-ar trebui să optez". Biserica a fost înlocuită cu "... bisericiuțele", monumentele funerare au fost ascunse de marea bălărilor, revoluționarii au primit "certIFICATE de bună purtare", în timp ce - nemulțumiți de haosul postdecembrist - "elevii fac ordine arzând cărți și manuscrise". Într-un veac absurd, mincinos și demonizat, nu-i de mirare că Poezia e "o felie de desert la prânzul muntelui înzăpezit", că poemul e un cântec șoptit la urechile surzilor...

Învolveratele ape ale mării vieții par să se liniștească - din nou - o dată cu *Zicerile lui Nicanor* și cu *Toți anii aceia*. Nicanor (probabil, Neica Nor alias Toma Nour) e doar unul dintre numeroasele personaje (alături de Bazil, Maestrul, Piromanul etc.), care își dispută întâietatea, revendicându-l pe Demiurgul lor și al "peteniilor". Pentru înțeleptul și sfătosul Nicanor, poetul e "zeu al plictisului" ce trăiește ca să "dezlănțuiască furtuna de vorbe", silind efectiv divinitatea să îi acorde "funcția de / măturător principal al curților paradisiace".

Șăgalnic și (auto)ironic (Nicanor zice: "poemele tale sunt procese verbale pline de cusururi / și viceversa"), grupajul aduce un strop de seninătate, o notă de acalmie, absolut necesare, în vremuri aspre și demențiale. Cu o premeditată "stângăcie de inimă", e rememorat copilăria din satul natal unde "nalta iarbă" face acum imposibilă re-vederea "văilor, teraselor și colinelor unui chip interzis". Flacăra și fumul lumânării ce însoțeau rugăciunile copilului s-au pierdut - irevocabil - în "negura de vreme". Din *Toți anii aceia* a mai rămas cenușa amintirii, rece și inutilă ca o urnă abandonată...

O tulburătoare liniște se lasă "zidită", cu firecare cuvânt, în *Poemele Anei* - un cucerernic elogiu al iubirii perene. Cu adevărat triumfătoare, simpla prezență a iubitei spulberă clepsidra, prefăcând-o "în mii de cioburi și fărâme/ și într-o pulbere de nisip". Sunt poeme pline de prospețimea mugurilor și a "florilor de munte", poeme suave, delicate și - îndeosebi - galante: "vino odată/ am urlat/ din refugiu meu îndepărtat/ de piatră/ fără să fi băgat de seamă/ că erai mai aproape de mine/ decât fusesem eu însumi vreodată".

Alcătuind din câteva fragmente ce lasă impresia unor meteoriți, *Cartea care nu se mai termină* produce "o explozie de lumină". Ea este însăși "Biblia deșertului", "iar filele par mai degrabă rupele din viziunile celor rătăciți în deșert". E o carte profetică, un "soare nou", prevestind un alt itinerar poetic.

Cu volumul *Lovituri de nisip* (o subtilă metaforă a trecerii și pe-trecerii timpului, sub semnul zădărniciiei universale), lirica lui Mircea Petean re-descoperă "albia liniștii", sfidând retorismul, printr-o atitudine predominant reflexivă, printr-un ceremonial discret al rostirii esențiale.

Marcel LUCACIU

Un deceniu pentru A.R.E.L.

În zilele de 8-9 martie 1995 a avut loc la Oradea reuniunea Comitetului de inițiativă din care a luat naștere Asociația Română pentru Ex Libris, de la a cărei înființare se vor împlini în curând zece ani. Au fost zece ani buni pentru mișcarea de Ex Libris din România, care prin A.R.E.L. s-a afiliat internațional și a dezvoltat totodată un lucru în sistem, ce s-a dovedit adevărat eficace, decât lucru solitar. S-au format mai multe grupuri de lucru, între care cele mai vici și productive s-au arătat a fi cele de la Oradea, Zalău și Bacău. Au apărut totodată și mișcări de desprindere, sau de indiferență, pentru că nu se putea să nu fie de toate. În pregătirea Conferinței și a acțiunii profesionale, ocazionată de împlinirea unui deceniu de activitate, A.R.E.L. își propune să inițieze și să

desfășoare mai multe dezbateri tematice și expoziții de Ex Libris, prin care în mod cert calitatea grafică și mesajul intelectual al lucrărilor, produse și colecționate de membrii A.R.E.L., își vor dovedi nivelul artistic, cu care se pot firesc integra în mișcarea europeană de profil, la care aduc o contribuție linoasă. Între aceștia, un loc distinct ocupă graficienii de la Zalău, dintre care se cuvine să-l amintim pe cel mai activ și mai productiv, care este Domnul Balajit Karoly, un iubitor neabătut, statornic și fin al compoziției grafice pe suprafețe mici, din care pulsează un gând și o inimă mare.

Conf. univ. dr. Constantin MĂLIŢĂ, Președintele A.R.E.L.

Cronotopie în folclorul literar specific copiilor

Cu toate că folclorul reprezintă fântâna mereu vie a oricărei culturi, studiile asupra elementelor sale esențiale au fost nu numai anevoioase, dar și confuze, adesea basmele erau povești, baladele erau legende sau cântece bătrânești etc.

Până la B. P. Hașdeu se realizaseră doar clasificări sporadice și fragmentare, cu referire doar la unele specii literare, iar altele nici măcar nu erau luate în seamă. Așa s-a întâmplat și cu creațiile specifice vârstei copilăriei care erau privite doar ca „jocuri de copii”.

Deși Hașdeu realizează prima clasificare, încă în prefața din 1867 a colecției lui I. C. Fundescu, aproape completă, distingând trei genuri cu speciile lor: „I. *Genul poetic*, în care înglobează: 1. cântecul bătrânesc; 2. doina; 3. colinda; 4. hora; 5. viclemul; 6. descântecul; 7. orația. II. *Genul aforistic* cu: 1. proverbe; 2. idiotisme; 3. ghicitori și frământări de limbă. Apoi III. *Genul narativ* cu: 1. tradițiunea; 2. anecdota; 3. basmul.”¹ nu sunt amintite, din folclorul specific copiilor, cântecul de leagăn, „cântecele de copii”, cântecele unor obiceiuri (paparudă, scaloian etc.).

Hașdeu, în *Prelegerile de etnopsychologie* (cursuri universitare manuscris din 1892-1893), va reveni și va realiza o nouă clasificare după vârsta biologică, unde copilăriei - denumită „divină” - îi corespund 4 specii: cântece de leagăn, versuri întrebuintate la jocuri, frământări de limbă, basme.²

Desigur că pe Hașdeu îl interesa fenomenul de masă la nivel național, dar ceea ce s-a publicat reprezintă doar o parte din acest proiect al său și care nu viza decât accidental acest segment al folclorului literar specific copiilor.

I. Mușlea, oprindu-se la chestionarele lui Hașdeu, face o remarcă deosebită în legătură cu acest tip de creații și anume că „*Jocurile de copii vin să arate în primul rând răspândirea lor de atunci cu o bogată terminologie care le caracterizează*”, semnaland și aspectul inedit al unora.³

Există o măturie valoroasă în acest material al lui Hașdeu în momentul când a trecut la folclorul literar propriu-zis și s-a ocupat de valoarea documentară și varietatea tipurilor la jocurile de copii, dansurile și instrumentele muzicale. Se recunoaște, chiar dacă nu printr-o accedere științifică, unicitatea și diversitatea acestor tipuri de creații, ineditul lor (cu atât mai mult, cu cât erau reprezentate din mai mult de 700 de localități).

Cronotopic, în drumul acesta spre izvoarele folclorului, trebuie să ne oprim la câteva măturii care, deși puține, atestă sămburele creației folclorice.

• În prima jumătate a secolului al XI-lea, *Legenda Sf. Gerard*, episcop de Cenad, mort în 1047, vorbește de cântecul jalnic al unei femei ce învârtea rășnița - cântec auzit într-o noapte când a poposit la un cnez. Din nefericire, nu ni se amintește în ce limbă a fost cântat.

• Cronicarul bizantin M. Dukas (în intervalul 1396-1402) amintește faptul că valahii prizonieri cântau cântece în limba lor, pentru a-l delecta pe sultanul Baiazid Fulgerul și pe valahi.

• Un document de la Marienburg (1 septembrie 1399) amintește de un „Walachischer Spielmann”, un „muzicant valah”, dar fără a se da amănunte.

• *Letopiseșul moldovenesc* (1497) „pomenește” de ospățul lui Ștefan cel Mare, care nu se desfășura fără cântec (epic).

• De-abia în secolul al XVI-lea măturile devin mai frecvente (De ex., în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* găsim pilda cu turturea, pe care o regăsim ulterior într-un cântec popular, sau vestitul cântec al fetei de români care și-a pierdut oile și caprele și le caută plângând prin munți).

Cert este faptul că actul creației a fost continuu, în masă, iar modalitățile de investigare, cercetare, clasificare, valorificare etc., au fost limitate atât temporal (și aici ne putem gândi și la numărul restrâns de cercetători avizați), cât și tehnic.

Cât privește folclorul specific copiilor, putem spune că primele culegeri publicate au cuprins mai mult cântece de stea, care erau destul de cunoscute, mai ales prin exersarea aspectului lor oral. La întocmirea acestora au stat câteva inițiative didactice exprese și anume acelea de a-i da copilului cât mai repede o carte pentru specificul vârstei, dar - din păcate - „ele sunt creații culte și, prin cuprinsul lor, versificate în formă populară pentru a fi accesibile straturilor de jos. Ca atare, publicarea acestor producții semipopulare nu poate fi socotită determinantă pentru începuturile folcloristicii românești”⁴.

Perioada pașoptistă, poate cea mai vivace perioadă din evoluția raportului dintre creațiile populare și cele culte, cu sacrificiul nemăsurat al unei generații (spirituale) eminamente foarte tânără, a adus un plus de căutare și valorificare a folclorului literar, dar și a cărții pentru copii.

Primii care au luptat pentru intrarea folclorului literar pentru copii în „legalitate”, constituirea lui ca un domeniu specific, au fost pedagogii, psihologii și creatorii de literatură care au arătat necesitatea aplecării asupra domeniului formării personalității copilului și că indiferența față de etapele de dezvoltare umană este nocivă.

Recunoașterea existenței folclorului literar pentru copii (în limitele exprimate anterior) a dus la o stimulare a publicării de cărți și culegeri pentru copii, lărgindu-se, în primul rând, domeniul de investigație și cel al mijloacelor de expresie cu o mai acută penetrare în universul intim al copilăriei și chiar al adolescenței.

Nu trebuie uitat faptul că în casele boierești, în palatele domnești, în afara unor dascăli angajați în inițierea unor discipline, creșterea și îngrijirea copiilor era incredințată unor oameni din popor - doici, dădace, însoțitori etc. - care le transmiteau astfel o parte din frumusețea sufletului și vorbirii populare (vezi cântecul de leagăn, proverbele „populare”, strigăturile, zicătorile, ghicitorile, colindele etc.).

Marile evenimente de la 1848, 1859, 1877 au dus la un important avânt național care a contribuit la dezvoltarea literaturii și, în același timp cu ea, și a folclorului literar pentru copii.

Chiar și pe plan european existau diverse păreri în legătură cu creațiile literare pentru copii. Benedetto Croce (1866-1952) și-a exprimat deschis ideea că, în general, copiii nu au capacitatea de a înțelege literatura (specific ei) ca artă, amintind de Edmondo de Amicis ale cărui opere sunt lipsite de valențe artistice.

Oarecum, opus acestei păreri, Anatole France (1844-1924) își exprima încrederea în

spiritul critic al copiilor (copilul are calități native).⁵

Se știe că literatura antichității și Renașterea nu au intuit regimul afectiv al copilului, iar Clasicismul era rigid (regula celor trei unități), de-abia Romanticismul se vedește a fi mai deschis socialului, raportului bine-rău, acceptării fantastului, miraculosului și evadării din cotidian.

În același timp cu „testamentele medievale”, apar necesitățile „învățăturilor” către filii, iar cei care o făceau erau personalități cu o mare implicare socială.

În Franța - spre exemplu - nu se compuseseră literatură pentru copii până la Charles Perrault (1628-1703), recunoscut prin colecția de basme, ca apoi, după acest moment, să se aștearnă aproape 100 de ani de tăcere, și asta poate din cauză că nu se ocupaseră de psihologia copilului.

Chiar și iluministul german Goethe (1749-1831) măturisește că pe timpul său nu existau biblioteci pentru copii și nici opere compuse special pentru aceștia.

Și la noi momentul acesta al conștientizării necesității valorificării creațiilor folclorice s-a materializat destul de târziu. De la „momentul” V. Alecsandri, sau altele destul de cunoscute: Anton Pann, George Baronzzi, Tudor Pamfile, Nic Pauleți, Artur Gorovei etc., care cuprindeau folclor literar fragmentar, trebuie să aducem în prim plan unele culegeri care inserează și folclor literar pentru copii. În acest sens, o contribuție deosebită o au folcloriștii ardeleni, deși nu s-au ocupat în mod expres de acest aspect.

Între 1876-1879, elevii ai școlilor blăjene au realizat culegeri inedite de folclor în care regăsim și creații cu specific pentru copii. Dimitrie Radu, unul din străluciții elevi ai Blajului, dacă nu ar fi fost trimis pentru studii la Roma, poate ar fi devenit unul dintre cei mai importanți folcloriști români, fiind un fidel culegător de folclor. Spre deosebire de ceilalți culegători de folclor, în colecția lui „*Semnalăm și un cântec din folclorul copilăresc* (L2)⁶ și un fragment dintr-o cunoscută mulțumită de colindă” (L3).⁷

Un apropiat (colaborator) al lui B. P. Hașdeu este și Iosif Horațiu Lița care, în cursul anului 1878, realizează o colecție, cu semnificație pentru o parte a folclorului literar pentru copii și

care trădează și talentul autorului de bun versificator, intitulată: „Versuri populare triste, eroice, / Anecdote, hore, descântec, Proverbia, povești, gâcături, / Strigări și chiar de limbă frânturi, / Și altă literatură / Din a poporului gură, / Adunate cu căldură”.

Nu putem trece cu vederea culegerea lui P. Ispirescu în care găsim, pe lângă proverbe, zicători și ghicitori, deja destul de cunoscute, și „jocuri de copii”.⁸

După 1900, vor apărea și culegeri în care se regălesc și creații din folclorul literar pentru copii. Prima ediție a culegerii gălățeanului Tudor Pamfile cuprinde *Jocuri de copii adunate din satul Teșu* (1906) și prezintă „mai întâi 70 jocuri de copii propriu-zise, apoi număratoarele cu cele 19 tipuri cunoscute acolo, urmate de 29 jocuri cu păcăleli. (...) Urmează capitolele descriptive ale jucărilor, apoi cântecele de copii, frământări de limbă etc.”⁹

Secolul al XX-lea, mai ales în a doua jumătate, va fi destul de confuz pentru acest segment pe care-l reprezintă folclorul literar al copiilor și pentru copii, neexistând culegeri „serioase” cu specific, din motive lesne de înțeles, iar cercetările privind caracteristicile, trăsăturile, specificitățile, ineditul creațiilor literare, mai ales ale copiilor, sunt extrem de puține, incomplete și unidirectionale.

Teodor COMĂNESCU-SĂRĂCUT

Note:

¹ Apud MUȘLEA, I., BÎRLEA, Ov., *Tipologie folclorului* (din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hașdeu), Ed. Minerva, București, 1970, p. 23.

² Ibidem, p. 24.

³ Apud Ibidem, p. 53.

⁴ BÎRLEA, Ov., *Istoria folcloristicii românești*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1974, p. 52.

⁵ Vezi *Literatură pentru copii în Franța*, a lui François Caradec.

⁶ Vezi *Poezii populare*, colectate de Dimitrie E. Radu, septiman - T.2 - „Lună, lună, fărâgăună / Tine seara cu lumină, / Că se-nsoară Păducel / Și ia fata lui Cercei, / Cu căruța raiului / Cu cai-mpăratului”.

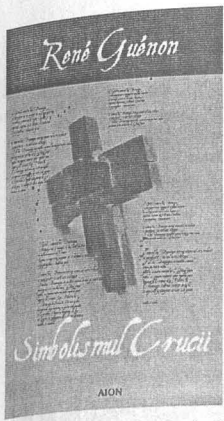
⁷ FLOREA, Virgiliu, *Folcloriști ardeleni* (colecție inedite de folclor), Ed. Transilvania Press, Cluj-Napoca, 1994, p. 82.

⁸ Vezi IȘPIRESCU, Petre, *Jocuri și jucării de copii*, Sibiu, 1885, p. 88.

⁹ BÎRLEA, Ov., op. cit., p. 404.

Daniel Hoblea - traducător din opera lui René Guénon

mai întâi pentru că reprezintă una din cărțile doctrinare ale marelui gânditor tradițional, care formează o triadă esențială, împreună cu *Omul și devenirea sa după Vedanta* (apărută la editura Antet) și cu *Les Etats multiples de l'Etre* (tradusă de D. Hoblea, în curs de apariție la editura Aion). Apoi, pentru că *Simbolismul Crucii* este o lucrare ce exemplifică admirabil "unitatea transcendentă a religiilor", crucea fiind un simbol universal întâlnit nu numai în creștinism, ci în mai toate tradițiile importante ale lumii. Ea poate fi astfel un topos de convergență și înțelegere, dacă nu chiar de unitate, între diferitele perspective ale Tradiției universale.

După o prezentare doctrinară a sensului crucii ca sinteză a multitudinii stărilor de ființă, ca imagine a omului universal și exlucere metafizică a structurii manifestării, autorul trece la expunerea câtorva aspecte particulare ale simbolismului crucii legate de direcțiile spațiului, de rezoluția opozițiilor, de depășirea contradicțiilor prin complementarism, ca să ajungă la două simboluri de o mare semnificație cum sunt arborele lumii și svastica. În centrul cărții sale, Guénon dezvoltă o surprinzătoare perspectivă asupra simbolismului crucii, extinsă prin prismă geometriei proiective (să nu uităm că autorul a făcut studii de matematică) asupra tuturor lumilor posibile, reunite în cele din urmă în viziunea greu de închipuită a "vortexului sferic universal". Urmează o altă serie de exemplificări particulare cum sunt ontologia rugului aprins, arborele și șarpele etc., pentru a încheia cu unele considerații speciale privind microcosmosul uman și legătura lui cu ființa totală prin raza cerească, cu locul stării individuale în ansamblul ființei universale, sintetizată în Marea Triadă, lăsând astfel deschisă calea spre un alt volum purtând chiar acest titlu.

Nu am intenționat să rezumăm aici conținutul acestei cărți unice, lucru de altfel imposibil dată fiind excepționala vastitate și profunzime a viziunii simbolice a autorului. Am dori să se înțeleagă însă, din această scurtă prezentare, marea diversitate a simbolului ca și puterea de sinteză a autorului, împreună cu capacitatea de transpunere metafizică a interpretărilor sale.

În sfârșit, trebuie să remarcăm în mod deosebit precizia și claritatea expunerii autorului, care nu a fost trădată de excelenta traducere a lui Daniel Hoblea, un cunosător profund al operei guenoniene, care a respectat termenii de o mare rigoare ai textului, ca și structura frazei de multe ori copleșitoare prin nivelurile și parantezele ei, evitându-se astfel neclarități sau confuzii dăunătoare.

Nu în ultimul rând remarcăm *Cuvântul înainte* al lui Mircea Tămaș, care prezintă o sinteză extrem de cuprinzătoare a principiilor guenoniene, scrisă cu claritate și discernământ, calitate care-l indică pe autorul ei ca pe un continuator al gândirii simbolice în spațiul atât de divers și fascinant al gândirii tradiționale. Foarte atrăgător și micul *Album René Guénon* ce încheie această carte, fundamentală pentru înțelegerea Tradiției unanime și a simbolismului universal, care deschide perspective nelimitate asupra metafizicii tradiționale.

René Guénon și prezența Tradiției

După o destul de lungă întrerupere a apariției în limba română a studiilor lui René Guénon, marele gânditor tradițional francez (1886-1951), iată că în ultimul an au apărut nu mai puțin de patru volume din opera lui, capitală pentru o cunoaștere riguroasă a Tradiției perene. Ele sunt rezultatul unei fericite colaborări între Daniel Hoblea ca traducător, Mircea Tămaș ca prezentator și Aurelian Scrima ca editor (Herald), unul din volume fiind editat de editura Aion din Oradea. S-au reunit astfel, nu întâmplător, condițiile pentru ca cel puțin o parte din

studiile lui Guénon să-și afle o traducere, o prezentare și o editare riguroasă, competentă și elegantă în cultura română.

Marea Triadă reunește studii care îmbină aspecte importante ale vechii tradiții chineze, mai ales taoiste, cu datele esențiale ale alchimiei spirituale, unind astfel cosmologia și metafizica într-o sinteză transfiguratoare. Firul care leagă ca o scară miraculoasă cele două domenii este simbolismul universal axat aici pe numărul trei, în multiplele lui aspecte.

Vastele cunoștințe ale gânditorului francez sunt proiectate pe structura simbolică a universului, dominată de cele trei lumi (*spiritus, anima, corpus*) și de oglindirea lor pe diferitele niveluri ale existenței, formând o memorabilă răsfrângere a Tradiției primordiale în tradițiile specifice ale marilor tradiții și civilizații din Orient și Occident. În ciuda ramificației pe care Guénon o dă studiilor sale, ramificație care atestă convergența semnificațiilor spirituale dintr-o civilizație sau alta, aceste studii formează o unitate transcendentă, izvorâtă din Principiul universal al manifestării.

Această legătură, de multe ori ascunsă, între diferite simboluri, face posibilă folosirea lor rituală, în scopul realizării unei inițieri care-l poate ajuta efectiv pe omul calificat să urse până la treapta de om veritabil, în centrul existenței sale, sau chiar până la desăvârșirea omului transcendent, pe verticala care-l poate duce la unirea cu Principiul suprem. În fond, în structura lui interioară, acest volum nu urmărește altceva decât realizarea spirituală a omului, îmbinând ternere ca: Natura, Homo, Deus sau Destin, Voință, Providență, ori Sare, Mercur, Sulf sau Corpus, Anima, Spiritus, toate trepte ale unei scări care unește pământul cu cerul, pe calea spre îndumnezeire.

Gândirea și expresia clară, echilibrată, bogată și riguroasă a expunerii guenoniene face accesibilă, persoanelor cu "intelletti sani", toată bogăția de principii și simboluri a spiritualității tradiționale, fie ea extrem orientală sau alchimică, care constituie o rețea indefinit răspândită în manifestare, a cărei diversitate în unitate este susținută cu strălucire și convingere de argumentele și intuiția intelectuală ale lui René Guénon.

Un alt volum de René Guénon apărut în acest an, cu aceeași întreită contribuție, este *Metafizică și cosmologie orientală*, care reunește o conferință, singura ținută de

Guénon la Sorbona în 1925 sub titlul *Metafizica orientală*, apoi o serie de *Studii despre Hinduism*, publicate în 1967 și, în sfârșit, câteva recenzii pe marginea unor volume despre hinduism ale savantului tradițional hindus A. K. Coomaraswamy și ale istoricului religiilor român Mircea Eliade. Interesul lui Guénon pentru Tradiția hindusă s-a manifestat de timpuriu, apărând ca o remarcabilă sinteză în *Introduction générale à l'étude des doctrines hindoues* (1921). Rămâne până astăzi un mister cunoașterea profundă și esențială a hinduismului pe care Guénon n-a putut să o obțină numai din cărțile orientaliștilor, atât de limitate dacă nu chiar deformante uneori. Întrucât nu i se cunoaște lui Guénon o relație directă efectivă cu inițiați hinduși contemporani, se bănuiește existența unei relații secrete dacă nu chiar non-umane pe care autorul n-a dezvăluit-o niciodată.

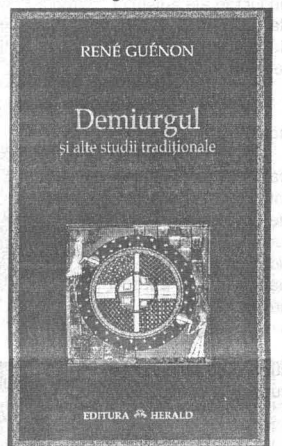
Perspectiva integratoare a lui Guénon despre Tradiția hindusă a reformat complet concepțiile europene asupra hinduismului, dându-i acea înălțime și rigoare a cunoașterii pe care numai un inițiat ca Sankaracarya a

avut-o și pe care Guénon a reformulat-o în limbaj occidental cu o claritate inimitabilă. E vorba nu numai de doctrina *advaita* (a non-dualității), ci și de consecințele pe care această doctrină le-a avut asupra căii inițiatice cunoscută sub numele de *jnana-marga*, calea cunoașterii intelectuale.

Desigur, nu putem să intrăm aici în detaliile nenumăratele aspecte pe care doctrina hindusă le-a luat în lumea Indiei străvechi, pe care Guénon a scotit-o cea mai veche și mai completă doctrină metafizică redactată vreodată. De la Sanata Dharma la Mâyă, de la Âtmă Gîtă la Varna, de la Kundalinî-Yoga la Teoria celor cinci elemente, Guénon acoperă, în puține dar esențiale articole, câteva din aspectele majore ale hinduismului vedantin.

Multe amănunte privind perspectiva guenoniană asupra hinduismului se găsesc în bogata prefață scrisă de Mircea Tămaș, ca și unele interpretări personale nu lipsite de interes. Cred, însă, că rămâne încă o problemă pentru orice traducător și comentator al marilor Tradiții gășirea de corespondențe în limba română a unor termeni specifici fiecărei tradiții, mai ales când e vorba de pluralul unor nume și de declinarea lor. Din acest punct de vedere, traducerea lui Daniel Hoblea mi se pare fidelă și precisă, demnă de apreciat pentru claritatea ei.

O a treia carte a lui René Guénon apărută în decurs de un an este intitulată *Demiurgul și alte studii tradiționale*, după

numele unuia din cele mai surprinzătoare studii ale autorului cuprinse în culegerea făcută de Roger Maridot în 1967 sub titlul, de altfel inadecvat, de *Mélanges*. Este de remarcat că multe din articolele și studiile cuprinse în acest volum sunt printre primele publicate de Guénon în revista *La Gnose*, între anii 1909-1912, când autorul nu avea decât puțini ani peste douăzeci. E uimitor că nu numai cunoașterea unor teme fundamentale de o uluitoare dificultate, dar și asimilarea acestor teme până la identificare cu realitatea lor profundă. În paralel cu aceste teme de "debut", în această ultimă culegere se găsesc și câteva articole scrise de Guénon în ultimii ani ai vieții sale, între care am remarca *Tăcere și solitudine* (1949) cu nuanțele ei inefabile și premonitoare.

În sfârșit, *last but not least*, a apărut de curând și o a patra traducere românească a unei cărți de R. Guénon, cu aceeași traducător și prezentator, dar sub girul editurii Aion de la Oradea: e vorba de *Ezoterismul lui Dante*. Nu se putea ca Guénon să nu prezinte aspectele inițiatice ale celei mai importante opere a Evului Mediu apusean, *Divina Comedie*. Fără să facă o analiză a acestei opere, Guénon a scos în relief principiile ezoterice ale universului dantesc, constituind în acest sens un model pentru orice hermeneutică a unei opere spirituale cu conținut inițiativ. Interpretarea, cu multe detalii, a celor trei părți: *Infernul*, *Purgatoriul*, *Paradisul*, și-a asumat-o, cu îndrăzneală și amplă cunoaștere a simbolismului universal, Mircea Tămaș, împlinind în mod complementar volumul lui Guénon.

Nădăjduim ca apariția celor patru volume din imensa operă a lui René Guénon, alături de celelalte apărute în anii trecuți, să constituie un îndemn la lectură și meditație, pentru cei care încearcă să-și asimileze adevărurile universale ale Tradiției unanime și să caute calea spre a le atinge și a le realiza.

Florin MIHĂESCU

George Rădeanu:

„«Nu schimb suta, că se duce repede...»”

Repere biografice. George Rădeanu s-a născut la 12 aprilie 1950 în localitatea Podul Iloaiei, județul Iași. După absolvirea liceului de arte plastice din Iași, a urmat o școală postliceală, unde a fost coleg cu viitoarea sa soție, Viorica, din satul Treznea, județul Sălaj. Așa a ajuns la Zalău, unde a lucrat mai mulți ani într-o activitate "de teren", îndrăgostindu-se pur și simplu de frumusețea peisajelor de pe Someș, de pe Meseș, de pe Valea Agrijului etc. În toți acești ani n-a încetat să picteze, să expună și să încerce să-și desăvârșească studiile în arta plastică. Absolvent al Institutului de Arte Plastice "Nicolae Grigorescu" din București, promoția 1988, Rădeanu "trădează" Sălajul și rămâne în capitală, unde se stabilește cu întreaga familie.

Expoziții: 20 de expoziții personale, în țară și în străinătate - Germania, Franța, Italia. Numărul expozițiilor colective - județene, interjudețene și republicane - este iarăși considerabil (35), iar în expoziții internaționale de grup a fost prezent în Polonia, Cehia, Germania, Belgia, Olanda, Canada, Franța, Italia.

Premii-burse: Premiul Fundației Sârghie; Premiul revistei "Amfiteatru"; Bursa "Ion Andreescu".

Lucrări în colecții particulare: România, Ungaria, Italia, Grecia, Japonia, Australia, Argentina, Germania, Olanda, Belgia, Franța, SUA, Canada, Anglia, Israel.

După 20 de ani, George Rădeanu se întoarce cu cea de-a 20-a expoziție personală la Zalău. Galeriile de Artă "Ioan Sima" a găzduit, toată luna noiembrie 2005, peste 50 de lucrări ale artistului, marea lor majoritate documentate în Italia și Franța. O reușită... avanspremieră la luna cadourilor, deoarece toate lucrările s-au vândut, cele mai multe fiind reținute încă din ziua vernisajului, 2 noiembrie a.c.

Cum te simți acum, când trebuie să te întorci singur... acasă, la București?

Sunt bulversat de lucrul acesta, care mi s-a întâplat o dată în viață. Să vinzi tot. Rămâi gol... E ca și cum ți-ar fi murit toți... puiții. E prima dată când încerc acest sentiment de gol în suflet, pentru că m-am despărțit de o mulțime de lucrări. E un pas înainte, însă. Înseamnă că trebuie să mai ridici un prag. O să încerc să mă regăsesc, pentru că toată perioada asta am fost un pic... pierdut, la modul frumos, firește. O să mă apuc din nou serios de treabă, pentru că mă simt încărcat. Și astă-noapte am fost pe Meseș. Rămâne unic Meseșul... Cred că nici zălăuanii, nici voi trăznenii nu cunoașteți Meseșul cum îl cunosc eu. Toate cărările lui le cunosc și la miezul nopții...

Privind în urmă, cum judeci drumul tău în artă?

E o întrebare delicată. Unde-i drumul? Care-i drumul artei? Când poți fi convins că pășești pe el? Arta este artă. Ca să fii mare, trebuie să fii mic; ca să poți să alergi, trebuie să înveți să pășești. Iubitorul de artă poate prefera o formă sau alta. Nu trebuie să ne erijăm simpatiiile în reguli universale. A iubi arta înseamnă a iubi și diversitatea manifestărilor ei. Fără îndoială că artistul, pentru că este ceea ce este, poate să nu înțeleagă ceea ce nu este. Amatorul de artă are datoria de a fi mai liberal... Artistul, în funcție de dispoziția momentului, îi admiră pe cei care aderă la realitate sau pe cei care evadează din ea... orice intransigență este o limitare... Libertatea artistului nu este mai puțin sacră decât toate celelalte sensuri de libertate...

Și atunci ce-nseamnă a crea în pictură?

Percepția vizuală nu trebuie să constituie un cadru rigid, impus artistului, ci parapetul care protejează drumul. Acesta

Consiliul Județean Sălaj
Muzeul Județean de Istorie și Artă - Zalău
Uniunea Artiștilor Plastici din România

George
RĂDEANU
PICTURĂ

VERNISAJ: 2 noiembrie 2005, orele 14.00, la Galeria de Artă Ioan Sima

este incert, ne putem rătăci, deși credem că știm. Dar a trăi, a descoperi, a crea, înseamnă a merge și nu a ajunge! Datorită imperfecțiunii noastre, dacă știm să o acceptăm cu umilință, vom lua parte la această aventură minunată care este... ARTA.

Te-ai găsit în acest... (de)mers?

Nu. Încă nu.

Cum este să fii artist care trăiește nu numai pentru artă, ci și din artă?

Sincer? În țara noastră jalnic. Un actor are nevoie de o scenă, un scriitor - de hârtie și stilou, un violonist - de vioară, pe care o cumpără o dată și o are toată viața. Noi pictorii investim foarte mult financiar în totul pentru a putea crea: pânză, culori, pensule, rame etc., uneori nu reușim să ne scoatem, cum se spune, nici banii investiții.

Știu că tu ai lucrat și ai expus și în străinătate. Expoziția de la Zalău, spre exemplu, a fost documentată în Italia și Franța.

Documentările mele sunt singuratice, deoarece mie nu-mi plac - nu mi-au plăcut niciodată - taberele de creație. Unde-am fost, unde mă duc, mi-am luat și-mi iau, de unul singur, șevaletul în spina. Așa este, tablourile expuse acum la Zalău sunt documentate în Italia și Franța. Când nu s-au adunat prea mulți curioși în jurul meu, am creionat peisajele, iar când n-am reușit acest lucru, le-am fotografiat pur și simplu. Am expus și acolo. Cota mea în afară este de 2.000 - 6.000 de euro. Prima lucrare vândută în Franța, de exemplu, mi-a adus 2.000 de euro din care am cumpărat patru rame. Când am văzut că o ramă costă 500 de euro, am lăsat totul baltă, am venit în țară, l-am sunat pe cumnatul meu Ion Ionuțaș, mi-a trimis lemn și m-am apucat să-mi fac rame. Eu am învățat să fac totul de unul singur: tăiat rame, chituit,

vopsit, poleit...

Da, sunt frumoase ramele. Pică bine cu fiecare tablou... Tu știi ce ramă i se potrivește fiecărei pânze, cum să-ți evedențiezi și, de ce nu, să-i crești valoarea... Ce se pictează în țară? Dar în lume?

În țară se pictează orice. În Franța, spre exemplu, este o întoarcere la... fotografie. Am fost surprins să aflu acest lucru, când eu mă aflam într-o perioadă expresionistă. Mi-am zis: mă întorc și eu, dar niciodată la fotografie. Mă întorc la impresionism, mai ales că nu-mi era deloc străin...

Și uite așa s-a născut expoziția de la Zalău, atât de apreciată de iubitorii de artă. Știu că înainte de a veni la Zalău ai întins o mână... artistică sinistrilor, la inițiativa Ministerului Culturii și Cultelor de a întinde și artiștii o mână de ajutor celor năpăstuiți de natură.

Da, am donat o lucrare, ulei pe pânză, 56/63 cm, intitulată *Le Croisie*, un peisaj marin, care, cotată la 1.100 euro - prețul de plecare - a fost vândută, la licitația organizată în 31 octombrie a.c., la Hotelul Intercontinental din București, cu 1.500 de euro. Am înțeles că a cumpărat-o George Constantin Păunescu. Bani sunt destinați reconstrucției școlii din comuna Șerbănești, județul Olt, măturată de ape în timpul inundațiilor din această vară. Este o bucurie pentru mine să știu că banii aceștia sunt pentru o cauză nobilă.

Ce detestă pictorul George Rădeanu?

Așa-zisa artă pe calculator. Unii susțin că se poate face artă pe calculator. Eu nu cred. Unde-i sufletul?!

Ce-l irită pe artistul plastic George Rădeanu?

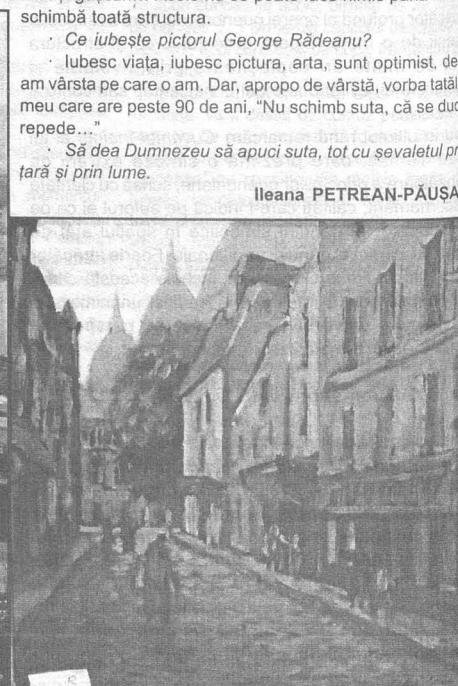
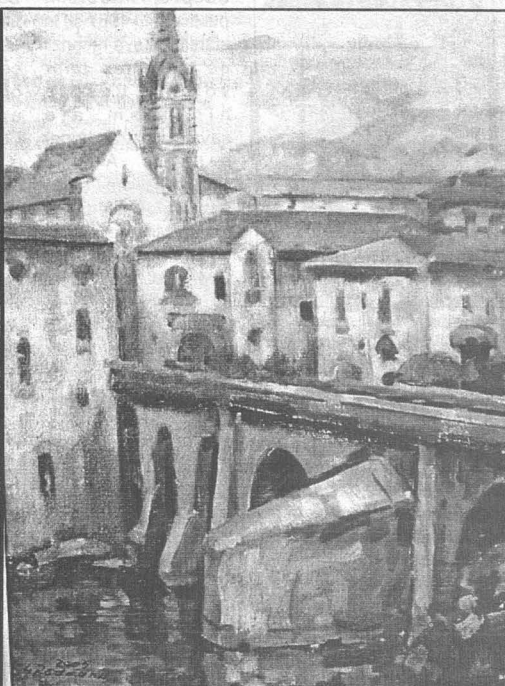
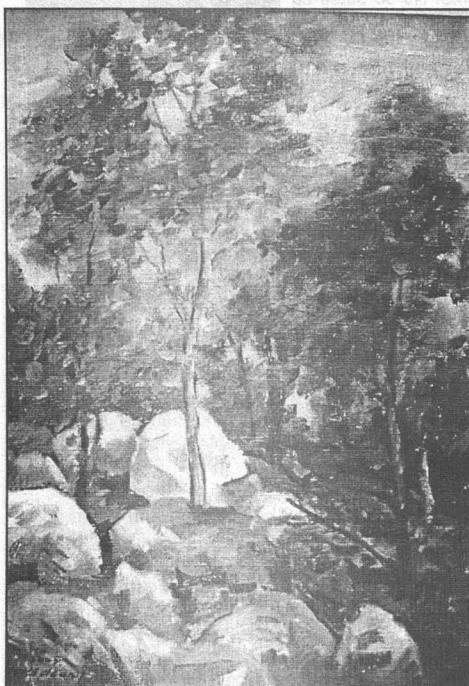
Uniunea Artiștilor Plastici din România. Este cea mai mare mizerie cea pe care o poți întâlni la UAP. Au rămas aceeași gășcari... Acolo nu se poate face nimic până nu se schimbă toată structura.

Ce iubește pictorul George Rădeanu?

Iubesc viața, iubesc pictura, arta, sunt optimist, deși am vârsta pe care o am. Dar, apropo de vârstă, vorba tatălui meu care are peste 90 de ani, "Nu schimb suta, că se duce repede..."

Să dea Dumnezeu să apuci suta, tot cu șevaletul prin țară și prin lume.

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Arheologie și dezvoltare

Am stat mult timp pentru a gândi o introducere pentru acest material, dar niciuna nu mi s-a părut potrivită, așa că am decis să încep cu „...începutul...”. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău vă invită la expoziția cu titlul Arheologie și Dezvoltare, Cercetări arheologice preventive pe traseul magistralei de gaz Zalău -Șimleul Silvaniei”. Expoziția cuprinde rezultatele cercetărilor din 8 așezări vechi traversate de șanțul conductei de gaz. Trecând de partea tehnică de șantier conductelor cercetărilor, impuse de legislația în legătură cu necesitatea cercetărilor, impuse de legislația în vigoare, cercetătorii secției de arheologie (dr.Matei Alexandru, drd. Băcuet Crișan Sanda, dr. Bejinariu Ioan, dr. Pop Horea, dr. Băcuet Crișan Dan) și-au propus prin această expoziție o încercare de întâlnire a omului contemporan cu înaintașii preistorici, antici sau medievali.

Ca arheolog, cea mai frecventă întrebare cu care sunt abordată, este aceea "ati găsit aur?". Trebuie să vă spun ca acest aspect este cel mai puțin important în activitatea noastră, un fragment ceramic, o bucată de piatră sau o piesă de bronz, poate fi de multe ori mult mai importantă decât un tezaur. Fiecare nouă descoperire, fiecare cercetare arheologică, aduce date noi care, în final, coroborate cu altele ne vor duce la înțelegerea măcar în mare a aspectelor legate de civilizațiile străvechi. Lipsiți în cea mai mare parte de informații scrise, în încercările noastre de a înțelege o cultură, epocă, perioadă, ne aplecăm asupra obiectelor și urmelor lăsate în pământ. Din acest punct de vedere arheologia este o știință cu două fețe, una exactă matematică care cuprinde înregistrarea fidelă a datelor pe teren (desen milimetric, fotografii etc) dar și o parte umană când cea mai mare importanță o are imaginația, intuiția, bazele este adăvărat pe o cunoaștere profundă a perioadei de care ne ocupăm fiecare în parte. Orice încercare de reconstituire a vieții de zi cu zi, a aspectelor de natură socială sau religioasă, a preocupărilor legate de artă, nu trebuie să scape din vedere un lucru: la baza tuturor acestor urme au stat oameni cu nevoile și modul propriu de adaptare și reacționare la mediul înconjurător.

Întorcându-ne la expoziția organizată la Muzeul Județean, să vedem ce aspecte au fost ilustrate de cercetările preventive din anul 2004. Cele mai vechi descoperiri aparțin perioadei neolitice și provin din situl de la Pericei " Keller tag". Este de altfel cel mai bogat în privința descoperirilor și perioadelor de locuire, fiind identificate urme din perioada neolitică, epoca bronzului, epoca romană, evul mediu timpuriu. Cunoscut de mai mult timp, cercetat prin mici sondaje în anii 1988 (de către Eva Lako) 1999, 2000, 2001 (Sanda Bacuet, Dan Băcuet) este un sit care a dat numele unui grup cultural din neolitic -grupul Pericei. Pe lângă cunoștințele acumulate anterior am avut ocazia să surprindem și alte date necunoscute. Astfel prima locuire a sitului a avut loc cândva pe la 5000 îen, de către comunități venite din zona Careiului. Apoi după o perioadă de pauză, locuirea a fost reluată de alte comunități venite probabil de această dată din Transilvania, și care vor evolua mai mult timp pe acest loc. Atât primele comunități cât și cele ulterioare într-o primă etapă au locuit în case săpate în pământ care aveau avantajul de a asigura un anumit confort termic fără necesitatea construirii unei instalații de foc. Odată cu dezvoltarea și evoluția comunității de aici s-a trecut la construirea unor locuințe de suprafață uneori cu mai multe încăperi. Aceste descoperiri sunt ilustrate și în cadrul expoziției cu subtitlul "Aspecte de habitat". Pentru o înțelegere și o vizualizare cât mai fidelă a tipurilor de locuințe descoperite sau utilizate în neolitic, în cadrul aceleiași subteme am expus câteva încercări de reconstituire a unor case unicamerale sau cu mai multe încăperi realizate în diferite locații din Europa. Tot în acest scop în expoziție s-a făcut o încercare de reconstituire a unui colț dintr-o așezare preistorică. Lângă locuința provizorie de tip colibă, am imaginat un mormânt de înhumăție și o vatră de foc, elemente puse în valoare și în cadrul cercetărilor de la Pericei " Keller tag". Cele trei morminte de înhumăție descoperite aici au subliniat ideea deja binecunoscută că aceste comunități își îngropau morții în apropierea caselor. Abia mai târziu se va încerca o separare a comunității celor vii de comunitatea morților, dar, se va păstra obiceiul înmormântării copiilor în apropiere sau chiar în casă lângă vatră sau lângă perete. Intenționalitatea înmormântării, depunerea de bunuri funerare, ne indică existența unor credințe legate de o viață ulterioară. Pe lângă informațiile oferite cu privire la credințe religioase, mormintele ne pot oferi și date privind statutul

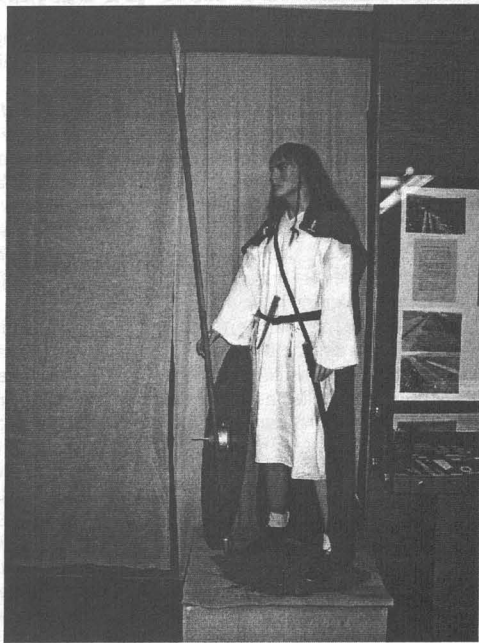
social sau genul persoanei decedate. Sunt morminte mai bogate cum este cel reconstituit în expoziție în care au fost depuse 4 vase, inițial frumos ornamentate prin pictură și o daltă, iar altele sunt lipsite de orice inventar- cazul celui de-al treilea mormânt descoperit la Pericei. Existența unei instalații de foc era esențială, vatra având un rol deosebit atât în planul activităților zilnice cât și în derularea unor manifestări cu caracter religios. Descoperirile arheologice au aratat că nu era obligatorie existența unei vetre în locuință de multe ori aceasta fiind amplasată în imediata apropiere. Este posibil ca cea mai mare parte a activităților cotidiene să se fi desfășurat în aer liber sau în anumite anexe. Este ceea ce se poate observa și astăzi în cadrul comunităților rurale unde exista așa numita bucatărie de vară, casa mare fiind de multe ori aproape neocupată.

Un aspect legat tot de activitățile care puteau avea loc într-o casa neolitică este cel referitor la descoperirea unor statuete feminine. Alături de morminte sunt singurele care ne dau indicii cu privire la viața religioasă. Considerate ca reprezentări ale unui cult legat de pământ, văzut ca Mare Zeiță sau Zeiță Mamă, sunt o prezență aproape nelipsită în repertoriul de descoperiri dintr-o așezare neolitică. Rolul acestor statuete poate fi considerat multiplu: ca protectoare ale decedaților (când apar în morminte) ca protectoare ale casei (când apar în locuințe) sau ale comunității în cazul în care apar în sanctuare. Care a fost rolul și care au fost ceremoniile în care s-au utilizat statuetele este încă greu de cunoscut. Putem bănui efectuarea unor ritualuri în casă de către membrii familiei sau în sanctuare într-un mediu mai organizat care putea implica existența unor persoane asemănătoare șamanilor sau preoților. Analogiile etnografice și etnologice, poate chiar o parte din obiceiurile păgâne care se mai văd în substratul religios creștin sunt singurele care mai pot da informații. Una din cele două piese descoperite la Pericei și expusă în expoziția noastră, aduce un plus de informație. Deși nu se acordă o importanță deosebită atributelor feminine sunt importante indicațiile referitoare la estetic. Părul indicat prin incizii, este pieptănat cu cărare și lăsat pe spate, pe piept poartă mai multe șiraguri de mărgelă dar posibil și o eșarfă. Știm, din alte reprezentări că femeile purtau rochie, reliefată printr-un brâu, iar pe cap exista obiceiul purtării unei broboade. Este ceea ce am încercat și noi să ilustrăm prin includerea în expoziție a unui manechin, echipat așa cum ne-am imaginat pe baza reprezentărilor antropomorfe. Raritatea statuetelor masculine, de cele mai multe ori văzute ca un acolit al Marii Zeițe, nu ne-a permis o încercare de reconstituire a hainelor purtate de bărbați.

Cronologia absolută pentru epocile vechi, este încă un deziderat. Existența datărilor radiocarbon, termoluminescență, sunt mai mult sau mai puțin acceptate ca metode de datare absolută. Cronologia relativă are ca suport legăturile dintre diferitele comunități, existența unor importuri și schimburi reciproce. Comunitatea neolitică de la Pericei " Keller Tag" a avut un rol deosebit în zonă. Numărul mare de unelte din piatră, arată că în așezare se manufacturau unelte atât pentru comunitate cât și pentru schimb. Un rol mai puțin important, în cadrul economiei așezării îl avea prelucrarea osului și cornului. Piese expuse în expoziție ne spun despre executarea unor săpăliști din corn și a dălților din os.

În concluzie putem spune despre comunitatea neolitică de la Pericei "Keller tag" că după un prim moment de întemeiere a așezării (locuințe săpate în pământ) comunitate s-a stabilizat și a început să își construiască case de suprafață. Principala ocupație a constituit-o prelucrarea pietrei și confecționarea ceramicii. Descoperirea săpăliștii din corn ne vorbește atât despre prelucrare osului și cornului, cei drept secundar, dar și de practicarea agriculturii și creșterea animalelor. Decorul pictat al vaselor pentru care se utiliza bitumul ne indică legăturile de schimb cu așezările contemporane din apropierea Suplacului de Barcău, iar piesele de obsidian legăturile de schimb cu comunități mai depărtate cum ar fi cele din zona Tokay, Ungaria, unde exista cu siguranță acest tip de piatră.

La sfârșitul perioadei neolitice se vor petrece anumite schimbări atât în mentalitate cât și în structura economică a societăților provocate probabil și de noi pătrunderi de populație din stepele nord pontice. Cel mai ilustrativ fenomen cultural este cunoscut sub numele de cultura Coțofeni. Numeroasele puncte de descoperiri aparținând acestei culturi, nivelele slabe de locuire, indică comunități

dinamice în continuă mișcare axate pe o economie pastorală. În cadrul cercetărilor și implicit în expoziție, au fost reliefate două astfel de așezări la Pericei "Keller tag" și Herculian "Dâmbul Iazului". În ambele puncte au fost descoperite câte o locuință și gropi de provizii, materialul reducându-se exclusiv la ceramică.

Epoca bronzului este din nou bine reprezentată prin descoperirile de la Pericei "Keller tag". În cei 500 de metri liniari de săpătură, au fost descoperite numeroase cuptoare, gropi de provizii dar și gropi cu conținut mai special denumite gropi rituale. Prezența unui schelet de animal în poziție anatomică, deșoperirea unor ace de bronz deosebite din punct de vedere al tipologie sunt elementele care ne fac să denumim aceste gropi ca rituale. Cel mai interesant complex descoperit este o groapă în care au fost depuse două vase după un tip specific mormintelor de incinerare de la sfârșitul epocii bronzului, putând reprezenta un cenotaf. Obiceiul înălțării încă din neolitic, cenotafurile sunt în fapt morminte fără oseminte umane ca urmare a nepuținței de recuperare a corpului decedatului. Cele două vase din mormânt au fost restaurate și expuse în formula descoperirii lor și în cadrul expoziției.

Mult mai numeroase au fost urmele aparținând perioadei epocii romane, sec. II-III en. Ilustrativă este încercarea de reconstituire a unui războinic german din perioada sec. II-III, piesele utilizate în reconstituire fiind copii ale unora descoperite în mormintele cercetate în anul 2004. Cercetările au ilustrat noi așezări de "barbari" din apropierea granițelor romane în care dacii liberi au conviețuit cu semniții de origine germanică. Materialul expus în vitrine ne confirmă legăturile permanente care au existat între romani și acești "barbari", tipurile ceramice fiind identice cu cele utilizate la Porolissum. Faptul ca aceste contacte nu au fost întotdeauna pașnice, este dovedit de prezența în așezarea de la Ortelec "Fănațe" a unor fragmente de statui de bronz care au fost probabil furate cu ocazia unui atac asupra orașului roman Porolissum. Noi și importante concluzii privind mișcările trupelor romane cu ocazia diferitelor campanii de război sunt oferite de urmele de fortificare de la Herculian "La Toduț" și Zalău "Dealul Lupului". Deși urmele lăsate nu sunt impresionante cantitativ, descoperirea unei monede de la Hadrian poate da informații în privința perioadei de constituire a liniei de fortificare de la Herculian.

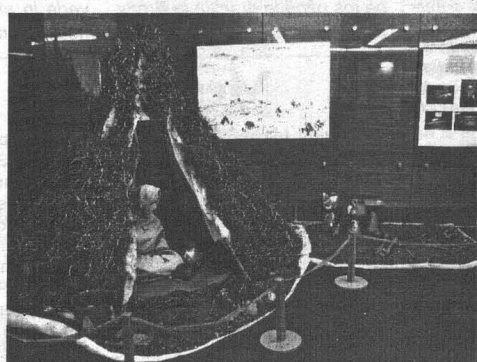
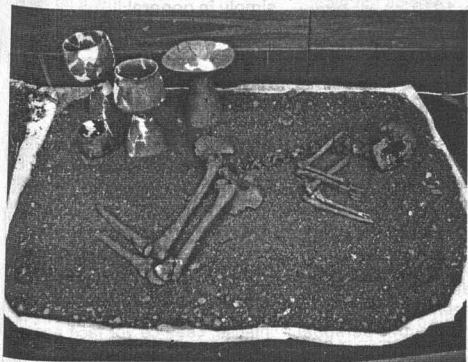
Evul mediu timpuriu este reprezentat prin câteva complexe descoperite la Pericei " Keller Tag" și Zalău "Dealul Lupului". În primul caz este vorba de o așezare datată în a doua jumătate a sec. VII prima jumătate a sec. VIII reprezentând o comunitate umană româno-slavă, iar în al doilea caz avem de-a face cu o parte a unei necropole de incinerare din sec. VIII-IX.

În cadrul expoziției am încercat să surprindem toate aceste aspecte legate de cercetările din anul 2004 și să le prezentăm într-o formă atractivă.

De un mare ajutor în încercarea noastră au fost colegii de la laboratorul de restaurare și conservare, fără de care munca noastră nu își are finalitate. Pentru a putea fi admirate și expuse vasele aduse de pe șantiere au fost întregite de colegul nostru drd. Pripion Emanuil iar piesele de metal au fost restaurate și conservate de colega noastră Marianciuc Elisabeta. Tuturor colegilor care ne-au ajutat, de la împletirea brăului pentru "femeia neolitică" până la fotografiile efectuate cu diferite ocazii le aducem sincerele noastre mulțumiri.

Sanda BĂCUET-CRIȘAN

¹ Un ajutor neprețuit de-a lungul anilor a fost oferit de domnul profesor de istorie din localitatea Pericei, Corvin Braica, căruii îi mulțumim și în acest mod.

Însemnări din preajma Unirii pe cartea românească veche din Sălaj

Trebuie să recunoaștem din capul locului că, în comparație cu reprezentarea altor ani, pe cartea românească veche din patrimoniul sălăjean există destul de puține însemnări referitoare la anul 1918. O posibilă explicație ar fi aceea că cei care aveau acces la carte (fie în arăve, fie în altar etc.) erau atunci foarte puțini iar atenția lor era îndreptată spre alte probleme, mult mai grave, legate de existența transilvănenilor din acei ani.

Cele două evenimente majore ale anului 1918, reflectate și în însemnări, sunt următoarele: a) încheierea primului război mondial și b) înfăptuirea Unirii (reîntregirea națională). Însemnările sunt scrise pe fundalul unui ar sărac și plin de foamete, fiind, în același timp, anul "al cincilea al războiului mondial" - cum notează unul dintre scriitori.

Autorii acestor note marginale sunt exponenți ai mediului sătesc, elite rurale: dieci și/sau învățători, mai rar preoți, dar și alți știutori de carte. Cu excepția a vreo două, toate însemnările sunt redactate ante 1 Decembrie 1918.

Cel fel de informații se degajă din aceste însemnări făcute în preajma anului 1918? Mai întâi de toate, foamea, ca indiciu al sărăciei acestui an, manifestată cel puțin în locul de baștină al scriitorului sau posesorului cărții (Valea Someșului, în cazul de față): "La Anului 1918 au fost foamele mare, că au fost vaca cu 3000 de zloti și o mierță de mălaiu cu 120 de fl." (APOSTOL, Râmnic, 1747, ex. de la Rus). De asemenea, alte însemnări mărturisesc spiritul de jertfă al credincioșilor rămași acasă, unii mai găind încă puterea de a cumpăra cărți. Așa este cazul bisericilor din Fițeș-Sânpetru (unde, pe un STRASTNIC de Blaj, 1817, se consemnează, printre altele, că această carte s-a cumpărat "la Dumineca Florilor 1918", prin "donațiune" din partea

credincioșilor) și Moigrad (când, aceeași carte de mai sus: "S-au cumpărat sub păstoria subscrisului preot din banii adunați de creștini< i > petrunși de simțul credincios, donați spre acest scop. Moigrad la 30 Au< g >. 1918, al cincilea al războiului mondial. Nicolau Hatis.") - cărți cumpărate, credem, în onoarea și amintirea celor căzuți.

Scrise sub impresia terminării războiului, alte însemnări reprezintă un fel de sinteză a evenimentelor ultimilor ani, consemnând începutul și sfârșitul "Bătăii", legând acest sfârșit de începutul unei noi epoci istorice în viața românilor ardeleni - reîntregirea națională. Astfel, pe un *Penticostarion* (Blaj, 1768), diacul Ioan Farcaș din Frâncenii de Piatră nota: "În anul 1914 s-au început Bătaia foarte mare și au tinut bătaie până în anul 1918 și din anul 1918 au ieșit de sub porunca ungurească, că la mulți ani să trăiască stăpânitorii nostru românesc (s.n), au scris Ioan Farcaș în ziua de 20 Noiembrie 1918. Cantor."

De remarcat faptul că, în mentalitatea colectivă, generată de experiența seculară a transilvănenilor, conaționalul de dincolo de Carpați este perceput ca un nou stăpân, unul însă bine primit.

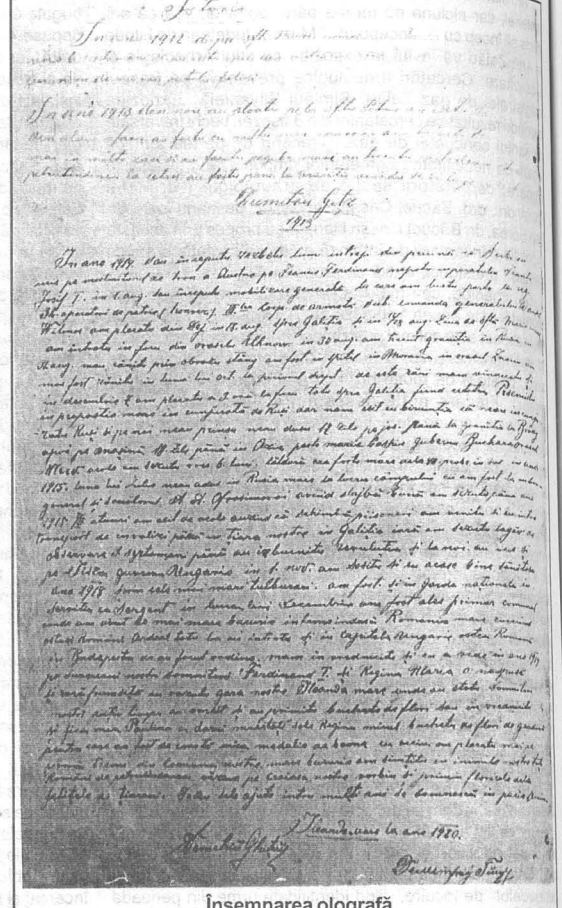
În aceeași manieră lapidară consemnează și diacul Ioan Pop din Baica evenimentele din acei ani, pe un exemplar al cărții episcopului Ioan Bobb, *Carte de învățături creștinești* (Blaj, 1805), astăzi aflat în proprietatea bisericii din Bălan: "În anul 1914 s-au început Bătaia în ziua de Ilie Prooroc, adevă la Iulie 1914 cu muscal< u >, cu Sârbu și cu Telianu, și s-au gătat < in > Noiembrie 1918, și s-au început România Mare (s.n). Prin Ioan Pop din Baica diacul."

Explozia sentimentală și marele entuziasm declanșat de evenimentul Marii Uniri este salutat și consemnat astfel: "Soția lui

Nicolae Pop, cantor bisericesc în comuna Aștileului Mare, Pop Ana din An 1918, Trăiască România mare." (APOSTOL, Blaj, 1814, Biblioteca D. J. - Arhivele Naționale Sălaj, inv. nr. 3444/1984), dar și ca un "memento mori" prin cumpărare de carte, cum este cazul de mai jos: "Întru aducerea aminte a zilelor mărețe dela unirea românilor < a fost > cumpărată această sf< antă > carte pentru Biserica gr. cat. rom. din loc, din jertfa credincioșilor. Poptelecul Silvaniei de la 1 Decembrie. Laurențiu Irimie." (STRASTNIC, Blaj, 1817, exemplarul de la Popeni-Firminis).

La doi ani după Marea Unire, pe o *Cazanie* de București (1898), cumpărată din Brașov, "nelegată, cu prețiu de 12.50 fl., adevă cu porto postal 13 cor. și 20 fl. si pentru legatu am plătitu la un evreu den Lăpușul ungurescu 5 cor.", diacul Dumitru Ghițiu din Ileana, "cântărețu și cetitor de cărți românești și sfinte bisericești", își relatează atât odiseea personală suferită în timpul războiului ca prizonier la ruși, cât și - foarte important - consemnarea trecerii în 1919 a suveranului dămnitor Regele Ferdinand I și a Reginei Maria prin gara Ileana. Avem aici un reflex târziu, dar încă viu în mentalul colectiv transilvănean: cel al "arătării bunului împărat". Redăm mai jos, în întregime, această însemnare inedită, deosebit de valoroasă pentru istoriografia locală:

"În ano 1914 s-au începutu rezbelu lumi întregi din pricină că Serbi au ucis pe moștenitorul de tron a Austrie< i >, pe Francis Ferdinand, nepotu împăratului Franz Iosif I. În 1 aug s-au începutu mobilizare generală la care am luat parte la reg. 32. apărători de patrie (honvezi). Ill-lea corp de armată sub comanda generalului Dankl Wilmos am plecatu din Dej în 18 aug. spre Galiția și în 15/28 aug. Ziua de Sftă Marie mare am intrat în focu din orașelu Alhnow. În 30 aug. am trecut graniția în Rusia, în 31 aug. m-au rănit prin obrazu stâng am fost în spital în Moravia în orașul Znsim < ? > am mai fost rănit în luna lui oct. la piciorul drept. De aceste răni m-am vindecat și în decembrie 7 am plecatu a 3-a o< a > ră la focu totu spre Galiția fiind cetatea Pzsemisl în propastie mare inconjurată de Ruși dar n-am ieșit cu biruință că ne-au incunjuratu Ruși și pe noi ne-au prinsu ne-au dusu 17 zile pe jos până la graniția la Brody, apoi pe mașini 18 zile până în

Însemnarea olografă

Azia, peste Marea Caspică, Regina Maria o nespuse și rară frumuseță au văzutu gara nostre Ileana mare unde au statu Domnitorii noștri puțin timpu au vorbit și au primitu buchete de flori. s-au invrednicitu și fica mea Paulina ai dării majestăți sale Regina micul buchet de flori de grădină pentru care au fost decorată mica medalie de bronz cu aceia am plecatu mai pe urmă trenu din comuna nostre, mare bucurie am simțitu în inimile noastre toți Români de petrutindenea, văzând pe Crăiasa noastră vorbin< d > și primin< d > floricele dela fetțele de țiarani. D-zeu să le ajute intru mulți ani se domnescă în pace. Amin. Ileana Mare la ano 1920. Demetriu Ghițiu.

Ano 1918 prin cele mai mari tulburări: am fost și eu în Garda națională în serviciu ca sergent în luna lui Decembrie am fost ales primar comunal unde am avut ce< a > mai mare bucurie întemeindu-să România mare, cucerind ostașii Români Ardeal< ul > totu ba au intrat și în capitala Ungarie< i > o< a > stea Română în Budapesta de au făcut ordine. m-am invrednicitu și eu a vede în ano 1919 pe suverani noștri Domnitor Ferdinand I și

În concluzie, din toate însemnările s-au putut lesne remarca două aspecte definitorii: sinceritatea și veridicitatea celor consemnate, precum și maturitatea receptării unui asemenea mare eveniment în conștiința elitelor locale sătești, reprezentate aici prin dieci, învățători sau preoți, prin omul simplu în general.

Ioan OROS

Despre 1 Decembrie 1918

Marele istoric Nicolae Iorga aprecia astfel încheierea fericită a procesului întregirii României la Alba Iulia: "cea mai mare faptă din toată viața neamului nostru. Pentru noi e o necesitate istorică ajunsă la recunoaștere și o suferință mângăiată, o muncă ce-și găsește răsplata. Și astfel, avem dreptul de a crede acest fapt definitiv și etern." - în *Neamul Românesc*, 25 noiembrie 1918 (adică 8 decembrie stil nou)

Ziarul *Evenimentul* din Iași consemna despre caracterul Adunării de la Alba Iulia următoarele: "A fost poporul românesc în număr uimitor de mare, arătând prin aceasta că toate părțile sociale ale națiunii noastre au participat la această istorică adunare, unde s-a hotărât, precum trebuia, soarta neamului nostru pentru veclu..."

Alba Iulia rămâne de-a pururi cetatea celei mai mari înfăptuiri istorice românești până în zilele noastre."

La data de 14 decembrie 1918, Vasile Goldiș, în numele delegației, a înmănat regelui Actul de Unire adoptat la Alba Iulia, precizând în discursul său: "Români din Transilvania, Banat și Țara ungurească, adunați prin reprezentanții lor legali la Alba Iulia, în ziua de 18 Noiembrie (1 Decembrie) 1918, au decretat unirea lor

și a acestor teritorii cu Regatul Român. Prin această unire, după aceea a Basarabiei, apoi a Bucovinei, s-a împlinit visul de o mie de ani al neamului românesc: Unirea într-un singur Stat al tuturor Românilor... Această unire, pe de o parte, ar trebui să înfăptuiască gradul egalității condițiilor de viață pentru toți indivizii care o alcătuiesc, pe de altă parte ea va trebui să se întemeieze pe principii de libertate și egale îndreptățiri a neamurilor... Pentru aceea, Sire, noi îți aducem pământul Românilor de azi care trăiesc în Transilvania, Banat și Țara ungurească. Primește cu dragostea pe care Ți-o aducem, hotărârea de unire a celor țări, primește jurământul de fidelitate și omagiu celor 4 milioane de Români locuitori pe acel pământ și întinde asupra lor simțul puternic al Majestății Tale."

Răspunsul regelui Ferdinand a exprimat recunoștința profundă a românilor din Vechiul Regat, Basarabia și Bucovina față de hotărârea de unire a românilor din toată Transilvania "... de a desăvârși Unitatea Națională a tuturor românilor și declară pe vecl unite în Regatul Român toate ținuturile locuite de Români, de la Tisa până la Nistru!" consemnat în ziarul *Opinia*, decembrie 1918.

Meseșenii de Jos - la Alba Iulia

Grupul folcloric din comuna Meseșenii de Jos a reprezentat Sălajul la marea sărbătoare de la Alba Iulia. La parada portului popular, organizată în cinstea zilei de 1 Decembrie, Ziua Națională a României, au participat circa 40 de copii, tineri și adulți din comuna Meseșenii de Jos, îmbrăcați în frumosele și decorativele lor costume populare, doi tineri artiști

portând pancarta cu înscrisul "Județul Sălaj". În fața tribunei oficiale, artiștii sălăjeni au jucat "Muiereasca" și "Călușul", din păcate doar câteva secvențe, bucurându-se de aplauzele celor prezenți, inclusiv a celor din tribuna oficială. Precizăm că de toată această reprezentare a Sălajului la Alba Iulia s-a ocupat personal primarul comunei Meseșenii de

Jos, dl. Alexandru Bercean, inclusiv efortul financiar fiind suportat pe plan local. Instruirea formației este asigurată de d-na Valeria Mureșan, director al Căminului Cultural din Meseșeni, care ne-a povestit că deși drumul a fost greu, așteptarea în frig îndelungată, totuși, experiența a fost unică, iar trăirile intense, ceea ce vor face această zi de neuitat. (Ileana PETREAN)

Colinde străvechi din Țara Silvaniei

Având în vedere trăsăturile care îl individualizează în sistemul datinilor de peste an, considerăm *colindatul* ca fiind cel mai complex și mai însemnat dintre obiceiurile calendaristice românești. Până pe la mijlocul secolului trecut, el se prezenta, și se mai prezintă încă în câteva zone, ca un spectacol atotcuprinzător care se juca pe scena "cea mare" a întregului sat. La pregătirea și desfășurarea lui lua parte toată suflarea comunității rurale: *De la cel cu țâta-n gură! Pân-la cel cu barba sură!* Fiecare grup de vârstă își cunoștea locul ei bine definit și își juca rolul. Copii, tineri, maturi și vârstnici de ambele sexe participau la marele eveniment, unic prin amploare de-a lungul unui an, ca oficanții și destinatarii deopotrivă, căci fiecare, în momente diferite, era când colindător, când colindat.

Există date despre prezența acestei datini în forme asemănătoare la tracii, grecii și latinii antici. Credem, însă, că rădăcinile ei trebuie căutate în perioada organizării tribale a societății sau chiar mai demult. E posibil să se fi născut și încheat treptat odată cu apariția și generalizarea ocupațiilor tradiționale străvechi: pescuitul, vânătoarea, cultivarea pământului și creșterea animalelor, ajungând la o adevărată înflorire mai târziu, când păstoritul și agricultura s-au impus ca ocupații principale prin practicarea cu succes a cărora depindea însăși viața și perpetuarea existenței comunității rurale. Oamenii își legau de aceste ocupații toate visele și dorințele de mai bine, de viață prosperă și fericită bazată pe abundența roadelor obținute prin muncă stăruitoare, dar și datorită acțiunii benefice a unor puteri tainice a căror voință protectoare ar putea să fie provocată prin mijloacele magico-rituale.

Întregul sistem de manifestări sincretice care alcătuiesc colindatul: gesturi, obiecte, joc ritualic, texte cântate sau declamate, daruri obligatorii constând mai ales din colaci din făină de grâu și din poame formau un tot unitar cu funcția de urare sărbătorească în care se regăseau aspirațiile gazdelor și colindătorilor.

De-a lungul vremii, care, în acest caz trebuie apreciată în milenii, atât scenariul datinei cât și fiecare componentă a sistemului de manifestări sincretice au suferit mutații repetate și adaptări succesive determinate de viața internă a obiceiului, dar și de neostoiată mișcare a istoriei, de prefacerile intervenite în viața socială, în credințele și mentalitățile oamenilor.

Colindătorii și gazda

Bună sara lui Crăciun!
Sara lui Crăciun!
Primește-ne, gazdă bun,
Cam vinit să corindăm,
Veste bună să vă dăm
Că-n curțile lui Crăciun
S-o născut un fiu prebun.
Isus de nu să năștea
Lumea a iadului iera.
Nadiș, 1970

Mos-Crăciun colindător

Vine Crăciun cel bătrân
Cu căluț răntezând,
C-un cărnaț pângăz grumaz
Și c-un toc de lapte-n spate.
Pune, Crăciun, tocu jos
Și facem la prunci tocozi!
Că și pruncii s-o hrănit
De-atâta mălai prăjit.
Mălaiu și prunile
Strângă-și catrafusele;
C-o intrat jumerile!
Asuaju de Jos, 1976.

Sufletele pruncilor se preface în stele

Pomuț pomurat,
De poame-nărcat.
Vântu le sufla,
Poamile picau,
Prunci le culejau
Maicile plânjau.
Maicilor, nu plânjeți!
Pieptu nu vi-l frânjeți!
Pruncii n-or muri,
Că s-or preamări
În cer cu injerii.
Și-a lor sufletele
S-or preface-n stele
Și-or luci frumos
Calea lui Cristos.
Băița de sub Codru, 1967.

Mana câmpului

Hai să ne ducem cu tăți,
Hoi, lăr, flori de măr!
Să zburăm în ce grădină.
În ce grădină-i o fântână,
Sânt straturi de busuioace.
Rumpe-un struț de busuioac
Ți-l întinge-n ce fântâna.
Să merem mândru plouând!

Să merem mândru vărsând!
Și să merem rourând!
Să dăm roadă grătelor!
Și dulceață viilor!
Și mirosul florilor!
Nadiș, 1970.

Seceris funest

Mă luai, luai
Sus pângă fănață,
Cu rochia crață;
Jos pă lângă râu,
Cu secerea-n brâu.
Mă luai, luai
La holdă să tai
Și-mi aflai, aflai
O floare de rai.
Floarea, florica
Prinde-a trâmbița.
Nime n-o aude,
Nume-un păcurar,
Păcurar de munte,
Cu oile multe.

El o strânge-n brață
Ș-o sărută-n față.
- Meri, voinic, de-aici!
Nu mă-mbrățui!
C-a vini maica
Și n-am gătat holda.
- Spune-i la mă-ta
Că te-o lovit dor,
Dor cu junghiuri grele,
Moarte fără vreme.
S-o luat măsă
Cu nouă ulcele
Să-i descante-n iele.
- Hai, maică, nu mere,
Că apile-s late,
Satile-s departe,
Popă-n sat nu iese,
Boala mă jioiește.
Știu ieu ce mi-i leacu:
Popa și diacu,
Jolju și colacu
Și Ion, săracu!
Băsești, 1967.

Colinda păcurarului

Tri păcurărei la munte, (bis)
Lăru, lăr s-a lăru Doamne!
Cel mai mic îi mai voinic.
L-o mânat să-ntoarne uai.
Până uaiile-o-nturnat,
Leja lui i s-o gătat:
Ori să-l puște, ori să-l taie.
- Pă mine nu mă pușcat,

Viața spirituală a popoarelor Europei a fost profund marcată de creștinism încă din primele secole ale erei noastre. La români, această nouă religie n-a fost adusă și impusă de vârfurile societății cum s-a întâmplat în destule cazuri, ci ea a pătruns și s-a impus treptat de jos în sus. De aceea multă vreme s-a manifestat sub forma unui creștinism popular, ceea ce a permis conviețuirea îndelungată a creștinismului cu unele remanente din religiile și credințele anterioare. În această situație favorizantă, cultura populară românească a asimilat în mod firesc esența noii religii, care formează stratul cel mai însemnat, mai viguros, mai viu și mai stabil al întregii noastre creații populare. Zestrea creștină a colindei românești se compune în general din: concepte, precepte morale, subiecte, teme, motive și personaje biblice și apocrifă răspândite într-un însemnat număr de texte de colinde și urări. În prezent fondul religios al textelor performate a devenit predominant în largi zone ale teritoriului național. Suntem de părere că astăzi, după pierderea funcției care i-a dat naștere, obiceiul colindatului și o bună parte din repertoriul acestuia ar putea fi salvate de la pierire găsindu-și o altă funcție. Care? Probabil că cea religioasă ar fi singura posibilă. Ceea ce se petrece cu colindatul și cu repertoriul de colinde la diferite festivaluri, concursuri și spectacole reprezintă numai laudabile tentative de revigorare prin reconstituire, dar scena nu este existență vie, ci doar o simulare a ei. Probabil că biserica, acolo unde sunt întrunite niște condiții și are oameni de valoare ar putea reinvia colindatul în viața satului și nu pe scenă.

În timpul desfășurării obiceiului se performează colinde și urări. **Colindele** sunt cântece rituale cu funcție augurală ridicată la rangul de poezie veritabilă. Ele sunt cântate de cete de colindători însoțite, uneori, de instrumente muzicale. **Urările** sau mulțămitele sunt texte cu aceeași funcție. Ele se declamă după cântarea cetei, de către persoanele pricepute și au forma unor orații cu conținut potrivit cu situația destinatarului ale cărui aspirații le exprimă.

Structurate în forma unor mici tablouri descriptive, scurte narațiuni, scenete dramatice sau secvențe lirice, colindele conțin o mare varietate de teme și motive prin care este reprezentat întreg universul existenței umane în viziune folclorică. Nu este aspect al vieții, dorință, atitudine, aspirație sau suferință

umană care să nu-și fi găsit locul în colinde. Cercetările au demonstrat bogăția și varietatea motivică și tematică a genului colindei. Monica Brătulescu (*Colinda românească*, Editura Minerva, Buc. 1981), studiind textele înregistrate de când a început culegerea lor și până în 1968, întocmește **Index tipologic și bibliografic al colindei** în care include și descrie 303 variații tipologice din care: 217 sunt tipuri, 57 subtipuri și 29 reprezintă variații de rang ale tipurilor și subtipurilor.

Menționăm că aceste rânduri nu sunt altceva decât o simplă notă la colindele pe care le reproducem.

Augustin MOCANU

Cu lacrimi de sânge.
Zona Codru, 1983.

Păcurarul sătul de oi

Colo jos, colo mai jos,
În rătățu cel frumos,
Că turmă de uai și-o scos.
Da la turmă cine umblă?
Umblă laru,
păcuraru
Cu fluier înverigat,
Cu cojoc îmbrăscărat.
- Lăsa-v-oi la trudă, uai!
De când umblu după voi,
Am albit și io ca voi.
Strigă-o oaie
pistrioaie:
- Dragu nost și domnu nost,
Scoate-ne la primăvară,
Că noi bine te-om cinști:
La Sângeorz,
c-un miel frumos;
La Păștiță,
cu jintă;
La Ispas,
c-un bruj de caș;
La iarnă,
c-o bondă caldă.
Giurtelecu Hododului, 1967.

Porumbeii petitori

De greu, gazdă,-ai adormitu,
Florie dabel!
De soarile-o răsăritu
Florie, florie dabel!
Cu trii raze în trii laturi.
Una rază-i răzimată
De creanga mălinului.
Mălinu să clătinară,
Tri porumbi din el zburară,
Jos la țară să lăsară
La fântâna gălbioară;
Zugrăvită-i cu inele
De la fete feciorele,
- Voi de mi-ți pușca,
Voi mi-ți și-ngropa.
Sumănașu meu
Mi-a fi copârșeu.
Lancea mea cea luce
Mi-o puneți de cruce.
Fluierașu cel drag
Mi-l puneți de steag.
Vântu, când a bate,
Prin el a străbate,
Oile s-or strânge
Și ele m-or plânge

Plugarul și cununa fetei

Pă dealu cu stânjenei
Domnu m-o dajuns!
Lumă mē, lumă mē
Mândru-și ară plugarii,
Da nu-și ară ca unu,
Ca unu, ca Onuțu,

Că c-o mână
opt boi mână
Și cu una flori adună
Ca să-și fac-o cunună!
Să o deie la draguță:
- Na, Oniță,
cunună!
Să-ți fie de veselie!
La părinți de bucurie!
Bocșa, fără dată.

Sfântul Nicolae

Cē babă bătrână
Ei, dai corinde!
Cu opinci de lână
Bun gându-și gândi,
De prânz își găti.
Câț o cam chemat
Tăț o cam vinit.
Unu n-o vinit:
Sfântu Nicolae.
- Nie-ai zăbăvit, Nicoară?
- Trecând, petrecând.
- Ce-ai văzut p-acolo?
- Rău! Că ieu moșii fetile
Și feciorii babile.
Nadiș, 1970.

Disputa dintre om și moarte

- Moarte, ce ț-aș ști plăt
Vită verde iadăra!
La mine de n-ai vini?
Da-ț-aș aor și arjint
Și nu mă baij în pământ!
- O, omule, ce grăiești!
Cât ai vrē tu ț traiești?
Domnii și-mpărății-or plânje,
Că s-or judeca spre sânje.
Da-ș-ar banii cu dica-lu,
Numai și poată scăpa-lu.
Copaciu-i cu rădăcină
Și-a lui moarte încă vine!
Uscă-i-să crenjile,
Sacă-i rădăcinile.
D-apoi tu, că iești de lut,
Cum și nu meri în pământ?
C-aculo nu trebe mnică:
Nici aor, nici arjint,
Nume suflet drept și sfânt.
Giurtelecu Hododului, 1987.

* Titlurile, parte sunt din Monica Brătulescu, parte le-am dat noi.

Eugen Schileru despre Ioan Sima

Ioan Sima aparține mării familii de colorişti ai picturii, liniei care de la Nicolae Grigorescu încoace a devenit tradițională și definitorie pentru pictura românească.

Ca și în folclorul nostru plastic, în pictura noastră cultă, culoarea nu s-a dezvoltat arbitrar, gratuit. Măsura, echilibrul, bunul gust al poporului nostru sunt mai mult decât simple virtuți estetice. În fapt, prin ele s-a afirmat, întotdeauna, la noi, în pofida unui destin istoric dintre cele mai zbuclumate, o încredere nețărmurită în viață. În același timp, derivând din aceasta, s-a afirmat, de-a lungul operelor, convingerea că arta trebuie să se constituie complementar. Altfel spus, artistul trebuie să scoată în evidență atât posibilitățile, valențele pozitive, promisiunile existenței, cât și latura luminoasă, solariană a oamenilor. Și aceasta pentru a împiedica deznădejdea, pentru a alimenta neconținut atât individul cât și obștea cu energiile necesare afirmării lor spirituale în veac și peste veac. Când făuritorii artei noastre, populare sau culte, plăsmuiau armonii cromatice dintre cele mai rare și mai prețioase, ei manifestau tocmai o asemenea venerare a vieții, tocmai o asemenea înaltă înțelegere a rosturilor artei. Într-o epocă în care mari sectoare ale artei moderne erau afectate de criza sentimentului realului și, asemenea sloiurilor unui continent fracturat, pluteau în derivă, mereu mai pustiite de vânturile speculațiilor și experimentelor, pictori ca Grigorescu, Andreescu, Luchian, Petrașcu, Pallady, Lucian Grigorescu, Ghiță, Catargi, Ciucurencu, Țuculescu ș.a. clamau adevăratele lor la viață și la uman. Pe aceeași linie de gândire și practică artistică se înscriu și pictori ardeleni ca Aurel Ciupe, Catul Bogdan, Ioan Sima ș.a.

Ioan Sima, artist emerit, care activează pe șantierul filialei clujene a Uniunii artiștilor plastici, ascunde, sub blîndețe și afabilitate, o dîrzenie remarcabilă. E dîrzenia celui care a știut să păstreze, de-a lungul tuturor tribulațiilor existenței, legătura cu plaiul transilvănean pe care a văzut lumina zilei și cu valorile spirituale ale copilăriei și adolescenței sale, interzicîndu-și orice tranzație cu sine însuși, orice abdicare de la o normă etică simplă, clară și, în fond, eternă. Cîntînd natura, el mărturisește, cu discreția, cu pudoarea care îl caracterizează, tocmai înrădăcinarea profundă, definitivă, într-un asemenea crez. «Dacă ar fi să mă refer la arta mea, ar trebui să mă întorc cu mult înapoi și să fac o incursiune în copilărie. Primele impresii, primele simțiri despre frumos, le-am trăit în mijlocul naturii și pot spune că ea a fost primul meu îndrumător. A fost fericită împlinirea că mi-am petrecut copilăria în mijlocul unor priveliști încântătoare, liniștite și blînde. Casa părintească de la Periceiu, cu atmosfera potolită și duioasă, care nu era întreruptă decât de scîrîitul lanțului de la fîntînă, de dangătul clopotelor și de discretul sunet de orgă ce venea de la biserica din apropiere, de zumzetul albinelor din grădina plină de flori - verbine, crizanteme și mușcate - au contribuit mult la formarea sensibilității și chiar la dezvoltarea personalității mele ca artist. În această evocare emoționată se deslușesc înseși permanențele unei personalități, înseși valorile pe care se înalță un univers pictural. Chiar dacă în aceste fraze simple nu întîlnim nici o referire la om, acesta nu e mai puțin prezent, nu-și mărturisește mai puțin acea prezență secretă care a schimbat întotdeauna, în arta sa, cifrul liric al elementelor naturii. Ca și în picturile sale de peisaj din care lipsește omul, ca și în

picturile sale de natură moartă, fiecare element al naturii evocate duce aici gîndul la un anumit mediu uman, la o anumită mitologie, la ceva care s-a păstrat, peste ani, în conștiință, ca o icoană înflorată a contopirii dintre bine și frumos și, ca atare, nealterabilă. Sub semnul acestei venerări a tot ce este mai curat și mai luminos în existență și în om s-a născut și s-a încheat universul fără contradicții al picturii acestui artist transilvan. Cercetîndu-l lucrările, descoperim ușor un fel de sentiment al fragilității frumosului (etic și estetic). Conștient de această fragilitate, Ioan Sima s-a considerat obligat să ne-o evoce, pentru a ne transforma pe noi, privitorii, în apărători ai ei la fel de fervenți ca și dînsul. Și iată cum se explică aceste imagini întemeiate pe puține elemente, sărace în «lucruri», dar nu mai puțin grăitoare, aceste peisaje eroizante, declamatorii, aceste țesături de lumini colorate din care se concretizează flori gracile, orizonturi rustice și cetadine, figuri de copii, proaspete ca o dimineată de primăvară, în punerea în pagină care, respingînd afectarea, se impune prin firescul ei, în compunerea simplă și clară, ca o arhitectură de ecrane luminoase pe care se detașează forme gingașe, în împletirea de rețineri și fervoare cu care este transpus realul, în toată această decantare a lui în creuzetul unei conștiințe neconținut minunată de frumusețile existenței, se citește astfel, dincolo de realizarea artistică, un demers profund spiritual, o meditație lirică, un îndemn la echilibru, claritate și armonie. Semnele picturale, în același timp în care rețin unele dintre esențele cele mai volatile și mai

prețioase ale realului, se constituie și ca simboluri, sintagma lor expresivă relevîndu-se a fi, ca orice operă cu adevărat artistică, «morală construită».

După istoricii de artă, de douăzeci și patru de veacuri oamenii pictează flori. Probabil că primii au fost meșterii din Egiptul antic, cei care pentru capete încoronate ca regina Hatsheput, faraonii Thutmes al III-lea și Ekhnoton, au reprezentat, în basoreliefurile policrome și picturile din interiorul mormintelor, plante și flori. În antichitatea elină, Pansias, pictor din veacul al IV-lea î.e.n., s-a făcut celebru printr-o imagine în care o înfățișase pe iubita sa Glicheria împletind cununi de flori, cît și prin altele în care zugrăvisse buchete, în arta europeană, după prăbușirea imperiului roman, reprezentarea florilor intră în eclipsă, pînă către veacul al XIV-lea, cînd ea își face din nou loc în imaginile Bunei Vestiri. Dar, deși în compozițiile tematice din veacurile XV și XVI, florile apar mereu mai frecvent, de-abia la sfîrșitul veacului al XVI-lea asistăm la constituirea picturii de natură moartă (și deci a picturii înfățișînd flori) ca gen de sine stătător, după Lanzi, istoriograf italian din secolul al XVIII-lea, cavalerul Tommaso Salini (1570-1625) fiind, probabil, «primul care a compus vase cu flori înconjurate de frumoase mînunchiuri de frunze». Spre sfîrșitul evului mediu, la acele «plantarii» care «decodau» simbolurile vegetale, se adaugă planșele care redau, după «herbarii», specimene variate ale florei. Unei gîndiri simbolice în curs de istovire i se opunea astfel, în aceste «materii medica», interesul pentru liberul examen al naturii, pasiunea științifică pentru consemnarea exactă a realului. Procesul

de laicizare, care investise întregul câmp al creației artistice, nu a suprimat însă capacitatea picturilor de flori de a vorbi inimilor și minților mai mult chiar decît despre gingașa și fermecătoarea lor frumusețe. Chiar cînd simbolismul mistic a dispărut, s-a menținut un simbolism secularizat, laic, psihologic, care-l făcea pe Albrecht Dürer să se zugrăvească, în momentul logodnei sale, în mîna o scaetele care simboliza logodna. Iar atunci cînd și acest simbolism s-a pierdut - deși chiar în zilele noastre mai întîlnim în reclama florilor apuseni invitația-lozincă: «Exprimați-vă sentimentele, trimițînd flori» - pictura de flori a însemnat mai mult decît o planșă botanică, mai mult decît consemnarea unui adevăr fizic. Ca și celelalte specii ale picturii de natură moartă, ea a tradus, de la finele veacului al XVI-lea și pînă în zilele noastre, un stil de viață, o anumită structură sufletească, nu numai indivizii, ci și colectivitățile trădîndu-se cu contururile lor specifice în asemenea imagini. Și astfel, la fel cum putem distinge epoca și stilul în care a fost pictat un tablou cu flori, distingem poporul din care făcea parte autorul imaginii respective. Apoi, pe măsură ce pictorii au ajuns să-și dea mai bine seama de puterea formelor colorate de a declanșa, prin ele însele, anumite senzații și sentimente și de a sugera, prin intermediul acestora, anumite reflecții, ei au ajuns să transforme exprimarea prin intermediul imaginilor de flori într-un limbaj diferențiat, bine articulată, din ce în ce mai bogat în ecouri sufletești. Desigur, la temelia picturii de flori a lui Luchian se află un suflet cu o claviatură imensă, în nuanțele ei infinitezimale, precum aceea a orgii. Dar se mai află

totodată și o minunată cunoaștere a posibilităților expresive intrinsece ale culorilor. Încă Ioan Andreescu depășise, în pinzele în care înfățișase flori, adevărul botanic și delectarea pur vizuală, încă el reușise ca, zugrăvind flori, să exteriorizeze nuanțate stări sufletești. Dar Luchian, cîntînd aceste prietene tăcute ale singurătății sale, creează un limbaj amplu, suplu și de o mare eficiență emoțională.

Dacă în veacul al XIX-lea, elvețianul Henri Frederic Amiel vorbise despre «peisajul stare de suflet», privind tablourile cu flori ale lui Luchian noi putem vorbi despre «natura statică, stare de suflet». Căci Luchian, evițînd orice ispită expresionistă, păstrînd cu smerenie organicitatea realului, a izbutit să închidă în ciclul său floral un registru de sentimente care, de la tristețea difuză, se întinde, mereu modulată, mereu pregnant, pînă la jubilație, pînă la exultare. Dacă, la asemenea exemple, mai adăugăm cele cuprinse în lucrările unor pictori români ca G. Petrașcu, Fr. Șirato, Vasile Popescu, D. Ghiță, Al. Ciucurencu ș.a. sesizăm mai bine cît de continuă și de bogată este tradiția noastră în acest sector al picturii de șevalet. Și, cu toate acestea, Ioan Sima a reușit să aducă, în această direcție, o contribuție valoroasă. Ioan Sima a portretizat mai toate florile care se înflănesc frecvent în grădinile noastre: crizanteme, dumintrițe, gura leului, maci, margarete, petunii, verbine ș.a. Dar dacă a țins ca, cel puțin în artă, să devină proprietarul unei grădini cît mai bogate, în fiecare din imaginile din care și-a închegat-o s-a mulțumit doar cu cîteva fire, preferînd profuziunii - atît de scumpă inimii flamandolandezilor din XVII, lui Renoir, Degas, Gauguin, Vlaminck etc. - simplitatea și opțînd astfel pentru drumul dificultăților celor mai felurite. Prin această alegere, Ioan Sima se apropie mai mult de artiștii chinezi și japonezi care, atît în arta alcătuirii buchetelor (în japoneză, «ikebanas»), cît și în aceea a vechii picturi pe sul, nu încălcase niciodată devisa «non multa sed multum», ajungînd să exprime, prin puține elemente florale, momentele extatice în care îi proiecta contemplarea minunilor naturii. Izolînd, închinînd aproape fiecărei specii o odă separată, Ioan Sima mărturisește cu discreție întreaga sa fervoare. Născute din conștiința fragilității, portretele sale de flori atestă astfel dorința de a sustrage neantului asemenea alcătuirii excepționale ale vieții. De aici derivă și întreaga regie a luminii, atît de specifică pînzelor sale sau tratării vibrante, am zice înfiorată a materiei picturale.

În aproape toate tablourile sale fundalul este un ecran luminos. Acesta mimează însăși vibrația luminii, palpităția ei intimă. (Și aceasta fără a recurge la o tehnică impresionistă sau neoimpresionistă.) Pe acest ecran luminos se detașează elementele naturii statice. Sima, care a aprofundat lecția picturii postimpresioniste, știe că spațiul poate fi sugerat prin opoziții cromatice.

De aceea, formele colorate care figurează elementele propriu-zise ale naturii moarte se vor diferenția de fundal, înaintea de toate prin tenta lor, de o mai mare vitalitate (mai intensă, mai saturată), această viziune, această factură, atît de muzicale, întorcînd astfel «un tempo forte». Dar suficient pentru a crea impresia de spațiu și a obține demarcarea formelor, distanțele cromatice dintre planuri nu sunt niciodată, în pictura lui Ioan Sima, exagerate de accentuate. Nu e aici numai o respingere a violenței, o preferință pentru discreție și firesc, ci totodată conștiința că așa se poate impune mai bine unitatea luminoasă a întregului. Pe fundalul de o remarcabilă continuitate luminoasă, formele colorate apar ca «lumini în

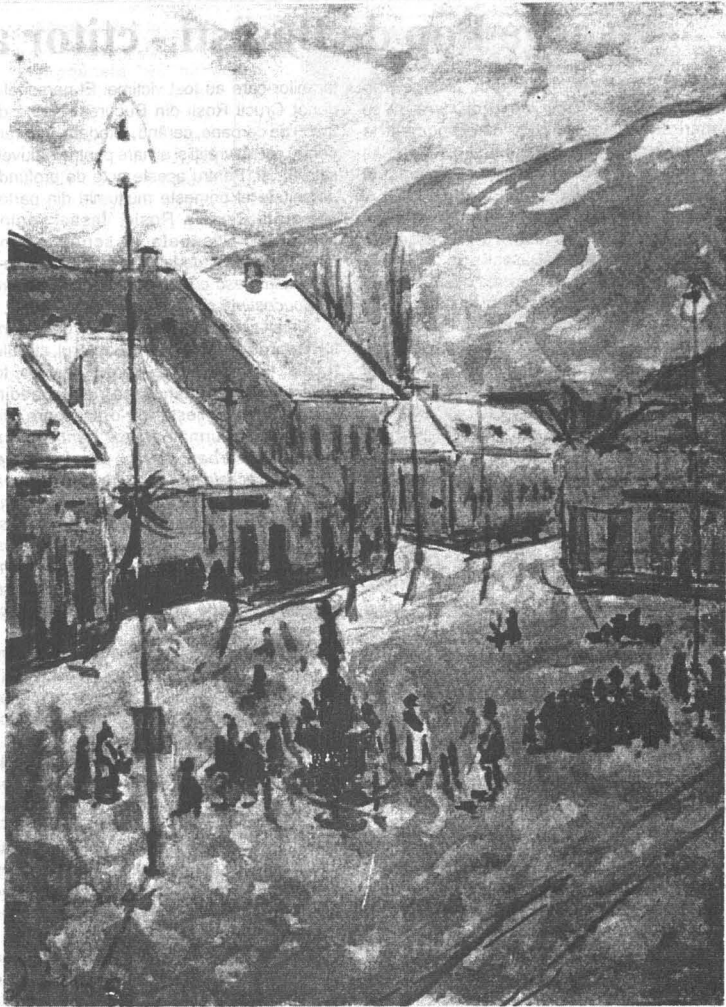
lumină», în interstițiile lor introducîndu-se, cînd discretă, cînd invadatoare, dar totdeauna compunînd cu ele, însăși lumina care reverberază din ultimul plan. În acest spațiu, aerian prin luminozitatea lui, formele nu se dizolvă, nu se amalgamează, dar contururile lor se scămășează sub acțiunea luminii. Și totuși, mulțumită unei savante orchestrații tonale, formele se înscriu cu limpezime, cu pregnanță. Uneori ele se detașează ca și florile din pictura pe sul extrem orientală, adică printr-o factură care pare a fi ieșit din intense schimburi între acuarelă și ulei (*Ramuri de cireș japonez, Pomîșor etc.*).

Este însă evident că multe dintre efectele obținute se datoresc unui anumit fel de a înțelege tratarea materiei picturale. Uneori aceasta e depusă cu zgîrcenie de acuarist, altele capătă densități mai mari, niciodată exagerate. În același timp Ioan Sima dă trăsăturii de penel o importanță pe care critica noastră nu a sesizat-o încă. Prin direcția dată unei trăsături în raport cu celelalte și cu spațiul tabloului, prin mărimea ei, prin cantitatea de materie pe care o poartă, ea ajunge, împreună cu celelalte, să sugereze diferențele de textură materială a lucrurilor, să indice variațiile infimitezimale ale luminii și spațiului însuși.

În compoziție înțîlnim același rafinament. Uneori punerea în pagină este tradițională, vasul cu flori situîndu-se aproape chiar pe axul de simetrie al imaginii (*Margarete*); de cele mai multe ori, însă, Ioan Sima se dovedește partizanul unei puneri în pagină mai savante, cultivînd (ca și extrem-orientalii, ca și Degas și cei ce au urmat acestuia) asimetrismul (*Flori roșii, Albăstrițe de primăvară, Natură moartă cu ulcior și flori galbene etc.*). Toate aceste ușoare deplasări față de axul de simetrie sunt dictate de jocul dintre fundal și ceea ce se detașează pe el, de gradul de densitate a materiei în diferitele părți ale compoziției etc. În același timp proiectarea tijelor, frunzelor, petalelor pe ecranul luminos creează ritmuri compoziționale discret marcate.

Așa cum arătasem, Ioan Sima, acest elogiator al vieții, acest poet al bucuriilor simple, exprimat, figurînd flori, o multime de nuanțe sufletești. Dacă în *Crizanteme* (1946) este sugerată un fel de liniște împăcată, reculeasă, tincturată de resemnare, în *Margarete* (1960) sau *Flori de grădină* (1950) răsună o notă mai stenică, mai vitală. Naturi statice precum cele înțitulate *Primăvară, Flori mov* (1955) - admirabilă orchestrație de liliaciu, galben și verde - *Crizanteme ruginii* (1956), *Flori de toamnă* (1960) atestă cît de întins și de variat este registrul sentimentelor gingașe pe care le evocă cromaticul artistului. Dar în pictura lui Ioan Sima înțîlnim cele mai diverse specii de natură statică. Lucrări ca: *Natură moartă cu ulcior și strachină, Natură moartă cu ulcior și flori galbene, Natură moartă cu mere și plantă etc.* dovedesc aceleași calități de sensibilitate lirică, de compunere și lumină, de simț al materiei, cînd fluidă, transparentă, cînd mai compactă și agăfînd lumina. (Și nu pot uita din lucrările realizate în 1967 o natură moartă întemeiată pe un subtil joc de caldrec, cu un ceainic pictat într-un albastru de Delft.) *Interioarele - Colecția de tablouri, Colț de atelier* - atestă și ele înzestrarea pentru compoziție a artistului. Mai cu seamă primul se organizează admirabil printr-o bine realizată ritmare a culorilor în cadrul încăperii concepută ca o adevărată colivie de lumină. În pictura sa de peisaj se cuvine remarcată mai întîi de toate varietatea priveliștilor redată și, derivînd din aceasta, adevărate continuă a viziunii și a limbajului.

În acuarele ca *Peisaj de iarnă, Toamnă în parc*, albul suportului e exploatat cu măiestrie, materia fluidă și transparentă,

atmosfera învăluitoare. În *Malul Someșului* (ulei), cum era și firesc, materia a căpătat o altă consistență, dar ansamblul rămîne aerian, țesătură cu reflexe ale cerului în apă și în vegetația luncii. Aici, tonalitățile mai reținute, mai surdinizate, evocă sentimentele inspirate de o zi cu o autumnală și indecisă lumină. Apoi, din nou, pe ecranul luminos al unui zid, întrerupt doar de petele a două ferestre, a căror tonalitate mai închisă introduce o notă intimă și tainică, irumpe biruitor în primăvară un pom înflorit (*Primăvară*) care prin cromatismul lui exultant ne duce cu gîndul la un celebru tablou de Van Gogh. Tot atît de remarcabile sunt preocupările manifestate, în unele picturi de peisaj, pentru figurarea spațiului și pentru unghiuri de vedere mai inedite. Astfel în *Piața Păcii din Cluj în construcție*, înțîlnim un montaj de perspective (frontal și în zbor de pasăre) care îi îngăduie artistului introducerea micilor siluete menite să redea animația șantierului. În *Piața din Hațeg*, montajul, mai puțin accentuat, îi permite totuși cuprinderea spațiului suficient restituirii atmosferei specifice unui oraș transilvan; în *Catedrala din Cluj, Muzeul de artă din Cluj, Iarna, Blocuri noi sub Cetățuia*, pasta capătă o densitate sporită, iar arhitectura imaginii se încheagă din localități de culoare atent modulate, savant și stringent armonizate,

monumentalul realității obiective fiind restituit de artist, fără împăstări excesive, doar prin juste raporturi de forme colorate. În al doilea dintre aceste peisaje artistul introduce, în extremitatea inferioară dreaptă, animația străzii, iscînd, din pete bine articulate, impresia de mișcare și forțată. În peisaje ca acestea tonul devine mai grav, concentrarea meditativă se accentuează, în desen, acuarelă, pastel și ulei, Ioan Sima a realizat o seamă de portrete remarcabile. Impresionează în ele mai întîi economia de mijloace și nervul trăsăturii de creion sau de pensulă. Artistul intră imediat în contact cu universul sufletesc al modelului, selecționează caracteristicul, sugerează firesc, spontan, viu. De aceea, din cele mai realizate portrete (figurile de copii și de adolescenți, fermecătoare prin puritate, prospețime, grație juvenilă, *Autoportret, Portretul dr. Iuliu Hațeganu, Portretul pictorului și ilustratorului A. Demian*) se degajă impresia de prezență umană într-un mod simplu, răsplat și pregnant.

Astfel, cu înzestrarea sa multilaterală, cu căldura discretă a unui suflet de frumos contur etic, Ioan Sima modulează mereu cântecul de elogiare a vieții, a bucuriilor ei simple, a luminii din natură și din conștiință.

Din primul Catalog al Galeriei de Artă „Ioan Sima”, 1981

Târgul de Artă - 2005

Galeria de Artă „Ioan Sima” găzduiește începînd cu 2 decembrie 2005 - Târgul de Artă - organizat ca în fiecare an cu prilejul sărbătorilor de iarnă. La acest târg se pot cumpăra cadouri pentru cei dragi (obiectele de artă expuse sunt variate: tablouri, icoane, sticlărie...) Și în acest an târgul a reunit un număr mare de artiști sălăjeni, clujeni și sătmăreni:

Gheorghe Ilea - pictură și icoane
Eugen Patachi - pictură
Viorel Nimigeanu - pictură
Ovidiu Hațeganu - sticlărie
Flaviu Lucăcel - pictură

Neaga Simion - icoane
Pop Ana - icoane
Longodor - icoane
Niste Elena - goblenuri
Roman Traian - icoane
Ciř Raluca - pictură
Szabo Atilla - pictură
Szabo Vilmoș - pictură

Așadar, îi așteptăm pe toți iubitorii de artă și de frumos să ne viziteze și chiar să cumpere pentru cei dragi câte un mic obiect de artă. Târgul va fi deschis pînă în 15 ianuarie 2006.

(O.M.)

George Pop de Băsești - ctitor al Marii Uniri. Opera de mecenat

La 5 ani de la moartea lui George Pop de Băsești, fiica sa, Elena Pop, a reușit cu mari strădanii, să ridice un monument la Băsești, în memoria tatălui său. Ultima lui dorință a fost aceea de a fi înmormântat la Băsești, spunând următoarele: "Să mă îngroapă lângă ai mei și în mijlocul poporului, cu care am trăit, am muncit și m-a ascultat".

Monumentul de la Băsești este un obelisc din marmură neagră, în formă de cruce. Sub semnul sfintei cruci au fost inscripționate următoarele cuvinte memorabile: "Aici își doarme somnul de veci George Pop de Băsești, președinte al Partidului Național Român și al istorice adunări dela Alba Iulia, unde a proclamat unirea tuturor Românilor. Născut la 1 August 1835, trecut la veșnicie în 23 februarie 1919, sub șeful gloanțelor secuești, apărât de Armata Română liberatoare. Domnul a chemat pe robul său, căruia i s-a dat să vadă desrobirea neamului."

Ceremonia de dezvelire a acestui monument a avut loc pe data de 6 mai 1923, de sărbătoarea Sfântului Gheorghe. La acest important eveniment au participat personalități din întreaga țară. Dintre numeroasele cuvântări care s-au rostit cu această ocazie o reținem pe cea a lui Octavian Goga, care spunea despre marele înaintaș că "o viață îndelungată acest om a dat numai și n-a cerut nimănui nimic." George Pop de Băsești și-a pus întreaga viață în slujba poporului său precum și averea pe care a acumulat-o de-a lungul vieții sale.

În acest articol ne propunem să scoatem în evidență câteva din acțiunile sale de mecenat prin care și-a ajutat semenii, operă care a culminat cu testamentul său, prin care își dona întreaga avere Capitulului mitropolitan din Blaj, spre administrare în folosul poporului român.

În ceea ce privește averea lui George Pop de Băsești, aceasta s-a realizat de-a lungul timpului. Astfel, de la 100 de jugăre pe care le-a moștenit în hotarul comunei Băsești, el a ajuns la o proprietate de peste 3.000 de jugăre. O bună parte din zestrea soției sale, Maria Loșonți, care avea proprietăți în Cluj și Nușfalău, a vândut-o și a cumpărat altele în comunele învecinate cu Băseștiul.

O altă parte a averii sale a obținut-o prin muncă și chibzuință. Marea lui calitate de gospodar se poate observa în lucrarea sa "Economia câmpului", premiată de despărțământul Șimleu al Astre.

Ajutorul dat presei românești

"Badea George" cum îi spuneau contemporanii, a fost printre puțini care și-a dat seama de rolul fundamental pe care îl avea presa în lupta națională pe care o duceau românii în acele vremuri de restriște. De aceea, el va face tot posibilul să-i ajute pe ziarisții români.

Primul ziarist pe care l-a ajutat a fost Alexandru Roman, directorul ziarului *Federațiunea* din Budapesta. Acesta era profesor universitar și membru al Academiei Române. Pentru că a tipărit documentul "Pronunciamentul" de la Blaj, în ziarul său, Alexandru Roman a fost închis un an de zile și amendat cu 500 de florini.

La auzirea acestei vești, George Pop lansează un apel umanitar, însoțit de liste de subscripție, pentru sprijinirea frunțașului român aflat în închisoare. El personal a donat suma de 315 florini pentru acest fond din care a trimis, de mai multe ori, bani soției lui Alexandru Roman, Leontina Roman, și lui Ioan Poruțiu, redactorul ziarului "Federațiunea".

După anul 1905, când Partidul Național Român din Transilvania adoptă tactica activistă și românii trimit parlamentari la Budapesta, se simțea nevoia unui ziar românesc. La sfârșitul anului 1906 și începutul anului 1907 apare, la Budapesta, ziarul românesc "Lupta". George Pop de Băsești trimite de mai multe ori sume consistente de bani pentru susținerea acestui ziar. În total a trimis suma de 45.000 de coroane.

În timpul războaielor din anul 1907 din Vechiul Regat, George Pop de Băsești a deschis o listă de subscripție pentru familiile

țărănilor care au fost victime. El personal a donat Crucii Roșii din București suma de 2.000 de coroane, cerând, totodată, îndurare pentru cei răzvrățiți și alinare pentru văduvele celor uciși. Pentru aceste acte de profundă umanitate el primește mulțumiri din partea societății Crucea Roșie. Însăși regina României, Elisabeta, îi scrie, în luna octombrie 1908, de la Sinaia, mulțumindu-i: "Vă mulțumesc cu cea mai adâncă bucurie și recunoștință de ajutorul la lucrul mare".

Un alt ziarist care s-a bucurat de ajutorul lui George Pop a fost redactorul ziarului "Lupta", George Stoica, care era închis, tot pentru cauza românească, la Seghedin. Acesta îi mulțumește într-o scrisoare, din care spicuim următoarele: "Pentru prima dată, ca bărbat, mi-au dat lacrimile. Momentul acesta nu-l voi uita în viața mea. De aceea nobila D-voastră faptă mă îndeamnă să vă aduc cele mai călduroase mulțumiri, dar în același timp mă face să mă mir, de ce când e vorba de puțină jertfă, nu se găsește decât un George Pop de Băsești, iar când e vorba de dat sfaturi, se ridică rebegeții".

Lui Aurel Mureșianu, prietenul său, care era director al ziarului "Gazeta Transilvaniei", îi trimite bani, plătiți 50 de abonamente, pe o jumătate de an pentru învățători, plus încă 10 abonamente pentru Băsești.

În anul 1909, Aurel Mureșianu trece la cele veșnice, iar pentru susținerea prestigiosului său ziar se înființează o societate comandită. Problema apariției, în continuare, a acestui ziar este considerată ca fiind una de interes național. George Pop de Băsești plătește suma de 100 de coroane ca sprijinitor al acestei societăți de comandită.

Frunțașul român, Nicolae Vecerdea afirma faptul că a colindat toate orașele transilvănene dar "nici cei mai buni ai noștri nu sunt așa de însuflețiți și generosi. Numai unul este Badea George și eu doresc din adâncul inimii mele ca acest Bade George să ne trăiască voinic la mulți ani, ca să învățăm cum trebuie să ne iubim neamul și cum să jertfim pentru el".

Și în timpul primului război mondial, în momentele de criză care au afectat și presa, George Pop a donat 10.000 de coroane Fundației pentru ajutorarea ziarisților români din Ungaria, donație pentru care secretarul acestei fundații, Ioan I. Lapedatu, îi mulțumește într-o scrisoare.

Sprijinul acordat bisericii și școlii

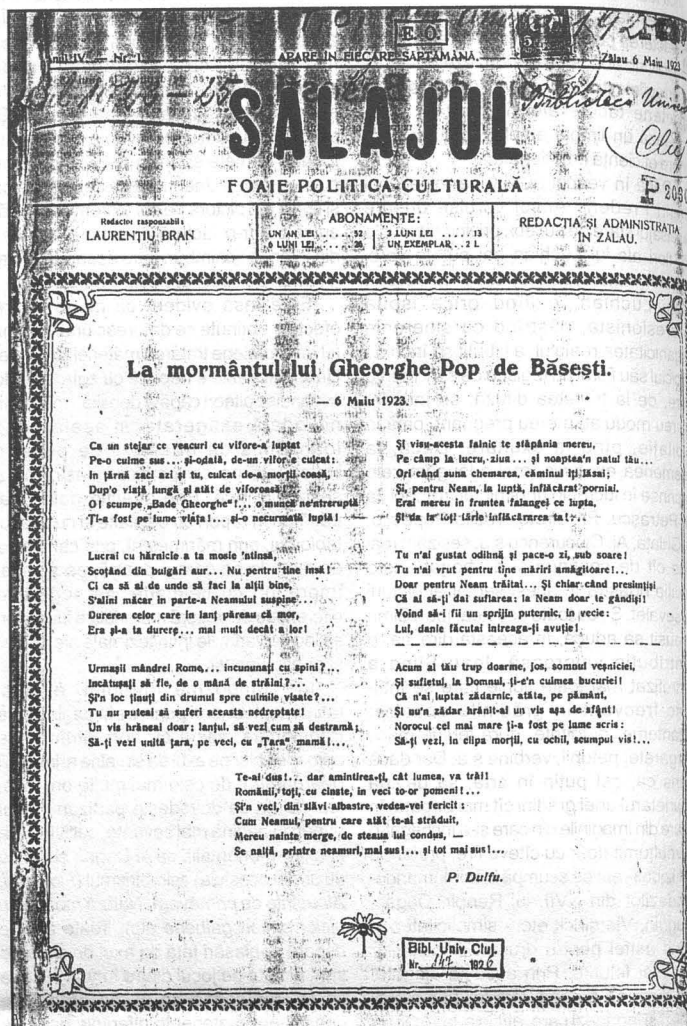
George Pop de Băsești a fost un om religios și cu frică de Dumnezeu, el ajutând atât biserica, cât și pe reprezentanții ei. Bineînțeles că de cel mai mare ajutor s-a bucurat biserica din satul său natal. El a inițiat reparații capitale la biserica din Băsești, cheltuind din banii proprii aproape 12.000 de coroane.

Episcopul diecezei Gherla - dieceza de care aparține și Sălajul, Vasile Hossu, îi mulțumește printr-o adresă oficială, în anul 1914, pentru "mărinimoasa jertfă adusă spre promovarea mării lui Dumnezeu și a binelui spiritual".

Orfelinatului românilor uniți de la Blaj îi donează, în anul 1916, suma de 10.000 coroane. Mitropolitul Victor Mihaly îi mulțumește "pentru binele public, jertfă din greu pentru toate instituțiile noastre românești greco-catolice, culturale și de binefacere".

În anul 1917 la inițiativa bisericii din Șimleu se pune temelia unui internat pentru copiii românilor sălăjeni. Într-o scrisoare adresată preoților Gavril Vaida și Valentin Coposu din Bobota, datată 28 iulie 1917, vicarul Al. Gheție le cerea: "să se înroleze sub stindardul cultural al internatului" și să ajute cu bani, dând exemplul lui George Pop de Băsești, "mecenatul mărinimos al neamului nostru", care a donat suma de 50.000 de coroane.

În anul 1918 guvernul maghiar vroia să desființeze liceul românesc din Blaj, motivând lipsa de fonduri materiale. Văzând această primejdie care amenința cel mai vechi institut de cultură românească din Transilvania, simbol al rezistenței românilor împotriva maghiarizării forțate, "i s-au umplut

ochii de lacrimi", și a afirmat următoarele: "Asta nu se va întâmpla". El a donat atunci suma de 40.000 de coroane pentru întreținerea materială a liceului.

Învățătorii sălăjeni beneficiau și ei de ajutorul marelui mecenat. Astfel, în fiecare an primii 2 învățători care instruiu cel mai mare număr de analfabeți erau premiați cu câte o vacă cu vițel și o scroafă cu porci. Aceste premii s-au acordat și în perioada 1894-1895, când George Pop era închis la Vacz, în urma procesului memorandumistilor.

Ziarul "Tribuna" nr. 16 din 28 ianuarie 1894 scria că de Crăciun George Pop dăruise elevilor săraci din Băsești 24 de sumane, 24 de pălării, 10 perechi de încălțăminte, 40 de năfrmi și fructe pentru toți copiii, iar celor din Băița, 22 de sumane, 17 pălării, 16 perechi de încălțăminte, 24 năfrmi și rechizite școlare (tocuri, penițe, creioane, hârtie, etc.). Aceasta era o tradiție care se repeta anual cu ocazia sfintelor sărbători de Crăciun.

Pentru sprijinirea culturii și învățământului românesc și îmbunătățirea situației materiale a românilor sălăjeni s-au înființat mai multe bănci românești, cea mai mare fiind banca "Silvania" din Șimleu. La înființarea acestor bănci un rol fundamental l-a revenit lui George Pop de Băsești și finului său Andrei Cosma, alt mare frunțaș al românilor sălăjeni.

Testamentul lui George Pop și fiicei sale Elena

În anul 1914 a început cea mai mare conflagrație pe care o cunoscușe omenirea până atunci, primul război mondial.

În aceste împrejurări vitrege și aflându-se la o vârstă înaintată, George Pop de Băsești se hotărăște să-și scrie testamentul. Astfel, pe data de 11 noiembrie 1914, împreună cu fiica sa, Elena, se prezintă în fața notarului din Dej, Otto Schilling și a canonicului de Blaj, Iosif Hossu.

Prin acest testament el donează, împreună cu fiica sa, averea sa agonisită cu trudă o viață întreagă, Capitulului mitropolitan din Blaj, "spre mărirea atotputernicului

Dumnezeu și în favorul dezvoltării culturale a poporului român". Pentru atingerea acestui nobil scop se prevedea înființarea unei școli populare agricole, burse pentru studenți și elevi, înființarea altor instituții culturale românești, îngrijirea bisericii și a școlii românești din Băsești și cămin pentru cei care se vor distinge în domeniul literaturii și educației. Averea sa a fost evaluată la peste 4 milioane de coroane.

Acest testament reprezintă un document de mare valoare pentru noi, deoarece arată modul cum o mare personalitate, cum a fost George Pop de Băsești, a muncit o viață întreagă numai în folosul poporului român și a semenilor săi, cărora le lăsa averea sa, însă cu responsabilitatea de a o înmulți și folosi în nobilul scop al educației naționale.

Testamentul cuprinde 9 părți: În prima parte sunt descrise proprietățile pe care le deținea în Băsești, Tărnăsești, Băița, Oarța de Jos și Orțița, pe care le donează la fel ca și acțiunile pe care le avea la diferite bănci din întreaga Transilvanie.

Partea a doua a acestui testament se referă la înființarea unei fundații care urma să se numească "Fundațiunea George Pop de Băsești și fiica sa Elena" și modul cum urma să fie administrată și controlată averea acestei fundații. În acest scop urma să se înființeze "Senatul fundațiunii". Acesta era preconizat să fie compus din reprezentanți ai capitolului din Blaj, un delegat al episcopiei de Gherla, vicarul Sălajului și 6 bărbați mireni greco-catolici "cu purtare morală inexceptionabilă" și care s-au distins în viața publică. Dintre cei 6 mireni, 3 trebuiau să fie din Sălaj și un membru al familiei Pop de Băsești. Senatul era numit pe o perioadă de 6 ani și avea, în afară de rolul de control, și pe acela de a stabili modul cum vor fi folosite fondurile fundației. El avea obligația de a se întruni cel puțin o dată la 2 ani.

În partea a III-a a testamentului se motivează scopul înființării acestei fundații și anume: "promovarea culturii poporului românesc". George Pop de Băsești amintește urmașilor săi că a strâns această avere "cu multă osteneală și abnegațiune", de aceea,

împreună cu fiica sa, Elena, își exprima dorința ca această avere să fie "păstrată, asigurată și folosită, pentru propășirea culturală, economică și socială a iubitului meu popor românesc".

Din veniturile fundației procentul de 20% urma să fie capitalizat, iar restul folosit pentru realizarea mai multor obiective. În primul rând se preconiza înființarea unei școli agricole la Băsești, unde urmau să fie instruiți "băieți de țărani români greco-catolici și greco-orientali (ortodocși-n.n.) de a cultiva pământul în toți ramii de economie și de a crește vite în mod rațional". Până la înființarea acestei școli el dorea să se înființeze, la Băsești, o fermă model cu scopul de a instrui "în mod practic agricultorii de naționalitate română".

În testament se mai prevedea acordarea de burse tinerilor greco-catolici sau ortodocși, care după terminarea studiilor doreau să se perfecționeze în țară sau străinătate. De asemenea, de burse puteau beneficia studenții și ucenicii comerciali și industriali greco-catolici.

În ceea ce privește numărul și mărimea acestor burse, ele urmau să fie stabilite de către Senatul fundației. Prioritate la aceste burse aveau cei născuți în familia Pop și cei din județele Sălaj și Satu Mare.

Din veniturile fundației se prevedea a se înființa și institute culturale românești, în special internate pentru studenții români și să se ajute cele existente. De asemenea, urma să fie ajutate școlile medii sau superioare de diferite profile, în afară de seminariile teologice de care se îngrijeau, separat, diecezele. Prioritate aveau școala confesională din Băsești, care urma să primească anual suma de 600 coroane.

Și biserica din Băsești urma să primească 82 de acțiuni, având doar obligația de a ofiția, în fiecare an, parastas de sărbătoarea Sfântului Gheorghe și a Sfinților Constantin și Elena, după decesul donatorilor.

Pe timpul verii "bărbaiții cari s-au distins pe terenul literaturii și educației românești" aveau dreptul la o vacanță, pe moșia din Băsești, beneficiind de toate condițiile existente aici.

De venituri bănești urmau să mai beneficieze cele două nepoate, Măriuca și Viorica Pop, care în momentul când se măritau primeau, fiecare, suma de 5.000 coroane. De asemenea, tatăl lor, care era văr cu Elena Pop și nepotul lui George Pop, dr. Mihai Pop din Cehu Silaniei, urma să primească suma de 30.000 de coroane.

În partea a IV-a a acestui testament este stipulat faptul că Capitulul din Blaj va intra în posesia acestei donații în momentul decesului ambilor donatori. Până atunci George Pop și fiica sa, Elena, dispuneau de această avere, cu restricția de a înstrăina proprietățile și acțiunile care formau obiectul acestei donații. După moartea lui George Pop, fiica sa, Elena, urma să moștenească această avere.

În partea a V-a a testamentului se stipulează faptul că la moartea lui George Pop, pe baza acestui document și pe baza extrasului din matricula morților "fără ascultarea părților, și cu excluderea oricărei proceduri judecătorești", donația urma să fie întabulată pe numele "Fundația George Pop de Băsești și fiica sa Elena", sub

administrarea Capitulului din Blaj, dar cu dreptul de uzufruct viager al Elenei Pop de Băsești.

George Pop și fiica sa nu mai aveau dreptul să retragă această donație, obligându-se să suporte și speșele acestui contract, fapt stipulat în partea a VI-a a acestui testament.

Capitulul din Blaj primește "cu multămită" această donație, obligându-se să înființeze fundația amintită mai sus, să o administreze conștiincios și să respecte întru totul prevederile cuprinse în acest testament, fapt stipulat în partea a VII-a testamentului.

În partea a VIII-a donatorii menționează faptul că dacă printr-o întâmplare nefericită ar pierde această avere își rezervă dreptul de a împrumuta 100.000 de coroane pentru a reconstitui această avere. În ultima parte a testamentului se evaluează averea donată și se întocmesc formalitățile de rigoare (mortori, taxă de timbru etc.)

Acest testament, datat 14 noiembrie 1914, este supus dezbaterii Capitulului Mitropolitan greco-catolic de Alba Iulia și Făgăraș, din Blaj, pe data de 1 decembrie 1914, cu obligația de a se îndeplini toate dispozițiile pe care acest document le prevedea.

În anul 1921 este adoptată legea de reformă agrară care prevedea, printre altele, exproprierea proprietăților fundațiilor religioase.

Pentru a nu pierde și această fundație, care intra și ea sub incidența legii de reformă agrară, la fel cum a pierdut și celelalte fundații, Capitulul Mitropolitan din Blaj a renunțat, strategic, la această donație.

După aplicarea legii agrare asupra proprietăților Elenei Pop de Băsești, moștenitoare a acestei averi, după moartea tatălui său, i-au mai rămas aproximativ 1.200 de jugăre de pământ, pe care l-a donat, conform testamentului din anul 1914 și testamentului ei personal din 13 februarie 1938, Capitulului Mitropolitan din Blaj.

A venit însă al doilea război mondial în urma căruia comuniștii reușesc să acapareze, cu ajutorul Moscovei, puterea de stat în România. Ei au distrus și această fundație, la fel ca și pe celelalte, confiscând pământul, în cadrul procesului de colectivizare forțată a agriculturii.

La Alba Iulia

Anul 1918 a însemnat pentru românii încununarea visului și a luptei de veacuri, prin realizarea statului unitar național român. După unirea Basarabiei și a Bucovinei cu țara mamă venea și rândul Transilvaniei.

Din anul 1905, de când Partidul Național Român din Transilvania a trecut la tactica activistă, acceptând implicarea în luptele parlamentare de la Budapesta, George Pop de Băsești a îndeplinit funcția de președinte al acestui partid.

În anul 1918, pe data de 1 august, el împlinea venerabila vârstă de 83 de ani. Cu câteva zile înainte, finul și bunul său prieten Andrei Cosma, care i-a stat tot timpul alături în luptele duse pe tărâm național, a trecut la cele veșnice, nemaipăcând să vadă cu ochii realizarea idealului pentru care ei luptaseră o viață întreagă, ideal realizat prin unirea Transilvaniei cu România.

Astfel, putem afirma faptul că George Pop de Băsești a fost privilegiat de către soartă și, după cum el însuși a afirmat, după ce a văzut cu ochii săi împlinirea visului de veacuri al românilor, putea să moară liniștit, la fel ca înțeleptul Simion din Biblie. Ajuns la Alba Iulia, cetatea neamului românesc, în ziua dinaintea adunării, pe timp de iarnă și ger, el a fost întrebat de către călugărul Leon I. Manu: "Pentru numele lui Dumnezeu, Băde George, dar cum te-ai încumetat să faci o călătorie așa de lungă și oboșitoare pe o vreme ca asta?". George Pop de Băsești îi răspunde cu următoarele cuvinte memorabile: "Cum să n-o fac nepoate când după ziua asta, aștept de optzeci de ani? Am venit, chiar și dacă această cale m-ar costa viața, căci de acum pentru mine nu mai rămâne alta decât să zic și eu ca dreptul Simion din Scriptură: Acum slobozește, Doamne, pe robul tău în pace".

Așadar, George Pop de Băsești și-a riscat chiar și viața pentru a participa la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și s-a îmbarcat în "trenul Unirii" care venea dinspre

Sătmăr. Acest tren avea în componență vagoanele "Sătmăr", "Oaș", "Marmația", "Sălaj", "Solnoc-Dobâca" și "Bistrița Năsăud". În el s-au urcat toți reprezentanții românilor care mergeau la Alba Iulia să voteze unirea Transilvaniei cu patria mamă. La loc de cinste, în mijlocul delegației sălăjene se găsea venerabilul președinte al Partidului Național Român, George Pop de Băsești, păzit cu strășnicie de Garda Națională Română din satul său natal.

Ajung la Alba Iulia pe data de 30 noiembrie, în seara dinaintea Marii Adunări. El remarcă totuși o lipsă de organizare. Este cazat într-o cameră neîncălzită de hotel, nedându-i-se o prea mare importanță. Era, totuși, președintele Partidului Național Român din Transilvania. În această cameră el va dormi împreună cu ginerele său Francisc Hossu-Longin. Noroc că aveau la ei haine groase și blănuri cu care s-au învelit. Abia a doua zi dimineață este vizitat de către Iuliu Maniu. Acesta din urmă se bucură de prezența lui George Pop la Alba Iulia, spunând că el este singurul în măsură să țină în frâu situația și să facă ordine. Prezența lui ca președinte de onoare al Marii Adunări a tăiat toate rivalitățile și a asigurat adunării un cadru solemn și impunător.

Era ziua de Duminecă, 1 Decembrie 1918, care începea cu sfânta liturgie. La sunetul clopotelor toți românii s-au îndreptat spre biserici. După liturgie cei 1228 de reprezentanți ai românilor se adună în sala mare a Casinei militare din Alba Iulia. Cei aproximativ 100.000 de români așteaptă afară, pe Câmpul lui Horea, venirea oratorilor, care să le prezinte actul unirii.

În sală s-a propus constituirea biroului Adunării sub președinția lui George Pop, propunere primită cu aclamații de către participanți. Primii vorbitori au fost frunții Ștefan Cicio-Pop, care își încheia mandatul de președinte al Consiliului Național Român Central și raportorul comisiei de verificare, Iuliu Suci.

Lucrările propriu-zise ale adunării sunt deschise de către George Pop de Băsești, care a rostit o scurtă, dar mișcătoare cuvântare. El subliniază faptul că această adunare a tuturor românilor din Transilvania era menită să zdrobească robia trecutului, tocmai pe pământul stropit cu sângele martirilor Horea și Cloșca și să împlinească marelui vis al lui Mihai Viteazul: "unirea tuturor celor de o limbă și de o lege, într-un singur și nedespărțit Stat Românesc". Evocă anul 1848, când au fost zdrobite lanțurile iobăgiei trupești, dar poporul român din Transilvania a rămas încătușat în continuare în lanțurile iobăgiei sufletești, mult mai dureroasă, deoarece românii nu aveau dreptul la limba și cultura lor proprie. Acum sosise, în sfârșit, momentul eliberării din lanțurile acestei robi. Venerabilul luptător îi sfătuia pe cei prezenți să se lase pătrunși de fiorii acestui eveniment unic în istoria românilor, spunând următoarele: "Lăsați-vă pătrunși, fraților, de fiorii sfinți ai acestui strălucit praznic național și în cea mai deplină și frățească armonie să clădim temelile fericirii noastre viitoare. Dumnezeu să binecuvânteze sfatul nostru și lucrările noastre!". Au rostit apoi discursuri memorabile Vasile Goldiș și Iuliu Maniu, acestea fiind și astăzi veritabile lecții de oratorie.

A doua zi după ce Marea Adunare a decretat unirea necondiționată a Transilvaniei cu România, pe data de 2 decembrie 1918, sunt alese structurile de conducere, provizorie, ale Transilvaniei, Marele Sfat Național, ca organ legislativ și Consiliul Dirigent, organul executiv. În

D-na Elena, fiica și Francisc Hossu Longin (* 10. 2. 1847, † 12. 2. 1935), ginerele lui G. Pop de Băsești.

fruntea celor două foruri de conducere ale Transilvaniei au fost aleși doi sălăjeni, liderii mișcării naționale, George Pop de Băsești și urmașul său politic, Iuliu Maniu.

Din nefericire, tot timpul călătoriei spre casă a fost un ger cumplit, în special în seara când venerabilul George Pop și delegația care îl însoțea au ajuns la Băsești. Atunci a răcit, răceală care peste numai două luni avea să-l ducă în mormânt.

În dimineața zilei de Duminecă, 23 februarie 1919, el trece la cele veșnice. Deși se cuvenea să fie înmormântat cu onoruri naționale și să fie condus pe ultimul drum de întreg neamul românesc în slujba căruia și-a pus întreaga sa viață, aceasta nu s-a putut întâmpla, deoarece Băseștii se afla, încă, în zona liniei demarcaționale. Este înmormântat pe data de 26 februarie, sub ploaia de gloanțe a hoardelor bolșevice ale lui Bela Kun. Până la biserică, sicriul marelui dispărut este escortat de către 16 ostași și 2 plutonieri ai armatei române, care ajunseseră deja la Băsești și care au apărut cu trupurile lor pe "mortul neamului", în drum spre mormânt.

Concluzii

În concluzie se poate afirma faptul că viața și activitatea marelui nostru înaintaș, sălăjean, George Pop de Băsești, poate constitui un model și un reper moral pentru generația noastră. El și-a dedicat întreaga viață și avere în slujba semenilor săi, deoarece înțelegea foarte bine rolul fundamental al educației și al culturii în viața unui popor. După cum spunea și poetul Octavian Goga, el a dăruit totul semenilor săi neașteptând în schimb nimic, ci dorea doar ca românii să aibă drepturile firești pe care le are o națiune civilizată și să-i vadă pe toți românii uniți într-un singur stat. Dumnezeu l-a învrednicit ca el să vadă îndeplinit acest vis, la 1 Decembrie 1918.

Acum, când ne aflăm la 87 de ani de la acest eveniment unic în istoria poporului nostru, se cuvine să ne închinăm memoriei acestui mare bărbat pe care Sălajul l-a dat țării.

În finalul acestui articol ne întrebăm retoric: Când se va reînvia tradiția mecenatului în cultură și educație? Când ne vom da seama că de ele depind viitorul unei nații? Când vom avea un urmaș demn de faptele lui George Pop de Băsești?

Marin POP

Bibliografie:

1. Arhivele Naționale Istorice Centrale din București, Fond Reforma Agrară din anul 1921 în județul Sălaj, dos. 428-432 și dos. 622
2. Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești. 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*, Editura Astra, Oradea, 1935
3. *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, București, 1943
4. Cornel Grad, Doru E. Goron, *1918-1919. Contribuții sălăjene la Marea Unire*, Editura Limes, Zalău, 2000

Crăciunul - sărbătoare a bucuriei

Sărbătoarea Crăciunului aduce între creștini o mare bucurie, îndrăznesc să spun că aduce cele mai multe bucurii dintre toate sărbătorile creștine. Nici una dintre sărbătorile creștine nu are atâtea cântece, atâtea folclor ca Nașterea Domnului! Aceasta este cea mai mare taină de bucurie.

Este un eveniment istoric care a avut loc în anul 748 de la întemeierea Romei, în timpul domniei cezarului Octavian August (31 a.Ch.-14 p.Ch.), pe când guvernator al Siriei era Quirinus (Luca 2,1-2).

Papa Inocențiu III ne spune că în Roma era pace de 12 ani. Atunci, romanii au zidit un templu în cinstea păcii, în care au pus statuia lui Romulus. Prin Sibila l-au consultat pe zeul Apolo, întrebându-l cât timp va dura pacea. Răspunsul a fost că va ține până ce o fecioară va naște un fiu. Fiind imposibil ca o fecioară să nască un fiu, ei au înțeles că pacea va dura totdeauna, de aceea au pus templului numele de „Templu veșniciei”. Însă acest templu s-a surpat când Fecioara Maria a născut pe Isus, pacea trupească s-a schimbat în pace spirituală.

După învățătura Bisericii, zămislirea Mântuitorului Isus Christos a fost o lucrare supranaturală, dumnezeiască, care s-a împlinit în momentul consimțirii Sf. Fecioara Maria, când a zis îngerului: „Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!” (Luca 1,38). De aceea zămislirea Mântuitorului este o conlucrare a divinului cu umanul.

Sfânta Fecioară se afla în Nazaret. Apropiindu-se timpul să nască Fecioara Maria, împăratul Octavian August a dat porunca să se facă recensământul populației în tot Imperiul. Pentru aceasta, fiecare om trebuia sa meargă în cetatea de baștină pentru a fi înscris. Sf. Fecioară Maria și bătrânul Iosif erau din „neamul David”, înscriserea lor s-a făcut în Betleem, „cetatea lui David” (Luca 2, 3-4).

Din rânduiala lui Dumnezeu, tocmai atunci a venit timpul ca sa nască: „Și a născut pe Fiul său Cel Unul - Născut și L-a înfășat și L-a culcat în iesle pentru că numai era loc

pentru ei în casa de oaspeți” (Luca 2,1-7). Despre nașterea Mântuitorului n-a știut nimeni.

Venirea în lume a Mântuitorului a fost tănuță, fiind cântată și vestită doar de îngerii la început. Primii care au aflat de îngerii această veste au fost păstorii de lângă peștera Betleemului, cărora le-a zis îngerul: „Vi s-a născut azi Mântuitor, care este Christos Domnul, în cetatea lui David. Și acesta va fi semnul: veți găsi un prunc înfășurat și culcat în iesle” (Luca 2,8-14).

Craii fuseseră călăuziți spre Betleem de o stea minunată, ale cărei apariții nu erau ca ale celorlalte stele și care se arătau pe cer timp de doi ani. Steaua nu era un astru obișnuit, care are traiectoria sa, ci se mișca în direcții diferite. Sf. Ioan Gură de Aur crede că a fost un înger sub forma unei stele. Craii au adus daruri: aurul reprezintă regalitatea, tămădia - dumnezeirea, iar smirna - preoția lui Isus. Magii s-au întors în țara lor pe „cale”, să ne învețe că pentru a intra în Rai trebuie să părăsim drumul păcatului și să luăm o altă cale, a iubirii lui Dumnezeu.

Bucurie ca aceasta nu s-a mai văzut de când este lumea, că Fiul lui Dumnezeu a venit, nu ca în vremea veche, prin prooroci și prin pilde, ci, prin nașterea cea din Fecioară, S-a arătat nouă. Nu este nici un lucru mai fericit și mai mântuitor decât acesta. Este cea mai mare minune făcută până atunci de Dumnezeu. Drept aceea, îngerii propovăduiesc taina și steaua vestește pământului pe Împăratul ceresc. Iată, păstorii aleg să vadă pe pruncul care li s-a propovăduit. Magii, cu daruri împărătești i se închină, iar îngerii îl laudă pe Dumnezeu: „mărire întru cei de sus”, iar pe pământ se vestește pacea. Apostolul Pavel descrie lucrarea dumnezeiască, astfel: „căci El este pacea noastră, El care a făcut din cele două - una, surpând peretele din mijloc al despărțirii. Destruind vrămășia în trupul Său, legea poruncilor și învățăturile ei, ca întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea”

(Efes. 2, 14-15).

Locul nașterii Domnului este împlinirea profețiilor mesianice. În apropierea drumului de creasta, pe cumpăna apelor dintre Ierusalim și Hebron, se află Iudeea la sud de Ierusalim, orașul Betleem, care odinioară purta numele Efrata, ce se traduce în limba română „rodnică” (I Cronici 4,4). Pe acest drum spre Efrata, în vechime, l-a născut la o vârstă înaintată, Rașela pe Beniamin („fiul celei drepte”) și apoi a murit acolo, unde se termină vegetația și începe deșertul. Aici, în marginea deșertului ființei umane, a șters Dumnezeu lacrimile Rașelei.

Isus s-a născut la Betleem, care înseamnă „casa pâinii”, pentru că El este „pâinea vieții care s-a coborât din cer” (Ioan 6, 42). Profetul Michea scrie: „Și tu Betleeme, pământul lui Iuda, deși ești cel mai mic între cetățile Iudeii, din tine se va naște Cel ce va povăui pe poporul Meu Israel” (Matei 2, 6).

Din grajdul întunecat și lipsit de confort, vor țâșni oceane de lumină și de dragoste, transformând lumea antichității păgâne. Mesajul Nașterii Mântuitorului este un mesaj de iubire și de eliberare, ridicând la loc de cinste tot ceea ce lumea păgână disprețuia: sărăcia, umilința, răbdarea, iertarea, mila, dar mai presus de toate caritatea.

Nașterea Domnului este un mesaj de bucurie și speranță pentru toți. Să alergăm la ieslea în care Pruncul ne așteaptă cu mânuțele întinse, dorind să vină în inimile noastre, să le aprindă de iubire și să le dea curaj pentru lupta vieții.

Putem să facem acest lucru numai în unire practică, reală, obiectivă și concretă cu El. Scopul Crăciunului constă din dorința fiecăruia din noi ca Christos să se formeze în noi așa cum s-a format în

lucrarea de Olga Ortan

Fecioara Maria. Maria a întrebat: "Cum va fi aceasta...?" Răspunsul pe care l-a primit a fost: „prin Spiritul Sfânt și prin puterea celui Prea Înalt!” (Luca 1, 34 - 36)

Să ne amintim mereu cu bucurie despre venirea lui Christos. Că modelul vieții noastre e El, adică să ne asemănăm tot mai mult cu El în caracter și comportament. Adu-ți aminte! Nici Maria n-a putut să creadă! Dar ea s-a oferit pe Sine lucrării Spiritului Sfânt și puterii lui Dumnezeu! Când Spiritul Sfânt te umbrește și când puterea lui Dumnezeu lucrează în tine, El poate face mult mai mult decât îți poți tu închipui (Efes. 3, 2-21).

Adu-ți aminte că la om este cu neputință, dar toate sunt cu putință la Dumnezeu. De aceea ai nevoie de trăirea în unire cu Christos! Crede în minunea Crăciunului! Crede în misiunea Fecioarei Maria, dar și în tine însuși! Aceasta este urarea pe care o fac tuturor la acest Crăciun.

Pr. Valer PĂRĂU

Tradiții și obiceiuri de iarnă în Sălaj

Unde-i Crăciunul de altădată?

Știm cum au colindat bunicii noștri, pentru că, nu-i așa, copii fiind, ne-au povestit și ne-au învățat și pe noi obiceiul colindatului. De ce n-am zis că ne-au învățat doar colinda? Pentru că, pe vremea aceea, colindatul era un adevărat ritual, pentru care te pregăteai începând cu intrarea în Postul Crăciunului și până în seara de Ajun.

Cum nu era casă fără război de țesut, nu puține era femeile care, pe lângă pânza, ștergurile, țoalele ori lipideauale pe care le țeseau, mai făceau loc și de-o traistă nouă... Pentru că, pe acele vremuri, cu traista se mergea la colindat. Și cu cât era traista mai mare, cu atât mai bine, deoarece nu trebuia goliță prea des, cu prețul întreruperii colindatului printr-o fugă dată până acasă...

Dar, să le luăm pe rând, *Învățarea colindelor* făcea parte din programul de fiecare seară al familiei, al vecinilor, al uliței chiar.

Bunicii și părinții îi învățau pe copii colindele știute. Apoi, copiii, având deja un repertoriu remarcabil, se întâlneau pe la câte o casă și ... făceau schimb de experiență. Învătau unii de la alții colindele pe care nu le știau. Ca pentru o adevărată stagiune teatrală se pregăteau copiii care urma să meargă cu *Craii* sau *Irozii*, la Crăciun, sau cu *Capra* și *strigatul din deal*, la Anul Nou. Repetițiile erau foarte serioase, de la citirea ... artistică a rolului, până la interpretarea lui „pe de rost”, în înținuța adecvată.

Primii colindați!

În seara de Crăciun, copiii mici abia așteptau să întunece și se și porneau cu colindatul. Băieții cu *steaua*, fetele, grupate câte două, trei, patru, doar cu traista de pânză în spate și colinda bine învățată. Băieții își împodobeau „steaua” cu mult timp înainte, ajutați de părinți și de frații mai mari, de regulă surorile care erau mai meticuloase și cu mai multă imaginație. Cu cât crucea și cercul „stele” erau mai încârcate de panglicile colorate și diferite figurine - lună, stele ș.a. - din hârtie colorată „argint” și „aur” (foiță de staniol), cu cât numărul clopoștelor era mai

mare și clinchetul lor era mai plăcut, cu atât băieții erau mai mândri și mai lăudați. Colinda începea dintr-un capăt al satului, locul cel mai aproape de colindători, și se termina la celălalt. Încă de la poartă sau la fereastră copiii întrebau „Primii colindați?”, „Lăsa-ți a colinda?” sau „Lăsa-ți steaua?”, iar gazdele răspundeau „Primim, primim!”, sau „Lăsa, lăsa!”. Fetele mai mari colindau la fereastră, pe prispă, iar cele mici și *stelele* numai în casă, după ce gazda îi primea deschizându-le ușa. Se colinda, de regulă, câte o colindă, la fiecare casă alta, până ce se epuiza repertoriul. Plata colindatului se făcea cu *pupăze* pentru fete, colaci, pentru băieți, nuci, mere, cozonac - pentru toți colindătorii. *Pupăzele* erau niște colaci cu formă deosebită, sugerând corpul pasărilor, și cu ochi din boabe de fasole colorate. Unele femei din sat erau renumite pentru frumusețea *pupuzelor* și colindătoarele nu le coleau niciodată. Femeile coceau cuptoare de *pupeze* și colaci, alături de pâine și cozonaci, o zi întreagă fiind dedicată, în apropierea Crăciunului, colțului în cuptorul de lut, situat sau în tindă, sau în afara locuinței.

Din păcate, odată cu ... industrializarea și amploarea pe care a luat-o naveta țărănilor-muncitori la oraș, colacul, merele și nucile au fost înlocuite cu bani, iar traista de pânză cu portmonee. Puține mai sunt satele și casele în care se plătește astăzi colaci pentru colindă, copiii măsurându-și eficiența demersului lor, tradițional numai ca simbol, prin numărul banilor primiți de la mai generoasele sau mai zgărcite (ca să nu zicem *sărăcile-n bani*) gazde.

Pomul de Crăciun

Mama mea, în vârstă de 80 de ani, îmi povestește că pe vremea copilăriei sale nici nu s-a pomenit pom de Crăciun din brad sau molid. Cel puțin în casele pe care le frecventa dumneaei, că în conace boierești sau ale baronilor n-a colindat niciodată... Cum arăta prin anii '30 - '40 pomul de Crăciun? Încerc să mi-l închipui și cred că ... minunat! „Se făcea pom de păsulă albă (fasole uscată,

n.n.) sau de coarne uscate (fructele cornului n.n.). Păsula se pune în apă, de azi până mâine, să se umfle și apoi se înșira pe ață, cu acul, pe lângu bobului, în formă de cercuri: unu, mai mic, sus, iar altu, mai mare, jos. Între ele se legau, tot așa, șiruri de păsulă, roată-roată, apoi se împodobeau cu prime de hârtie colorată și cu turtă dulce colorată, în formă de steluță, inimioară ori păpușă, dorimite păpușă să păzească pomul... Țiu minte că mătușa ta Anghelina, când o făcut ea prima dată pomul de Crăciun, o înșirat boabele de păsulă pă lat, nu pă lung, și o făcut măicuța să-l străce și să facă altu din nou, cum trebe, să avem și noi pom frumos, să nu ne rădă lumea...” M-am gândit, ascultând-o pe mama, oare ori fi fost strămoșii noștri niște ecologisti conșvinși și nu se îndurau să taie brazi din propriile păduri, acei care aveau, ori nu era voie, ori n-aveau bani de brazi, ori, pur și simplu, nu venise încă moda devastării pădurilor...?! Cert este că *pomul* lor de Crăciun trebuie să fi fost minunat, cu atât mai mult, cu cât se investea în el atâtă muncă, atâtă suflet și atâtă imaginație...

Bucuria danțului

Cum în Postul Crăciunului nu se juca și nu se făceau nunți, după bucuria nopții Nașterii Mântuitorului, feciorii și fetele abia așteptau a doua zi de Crăciun pentru ca, după un post ținut cu sfințenie, să se bucure și prin joc de sfințele sărbătorii. Se strângeau la *casa danțului* - care se alchezea pe câte-un an de zile și se plătea cu câte-o cofă de bucate - grâu, porumb etc. - pe care o dădeau fiecare fecior și fată care intraseră în horă. Ceterașii erau *bagăți* pe bani și câte-o mâncare în fiecare duminică. La sărbătorile de Crăciun - a doua și a treia zi - fetele dădeau colac și câte-un cârnaț, iar feciorii - băutură. Bani proveneau din munca feciorilor de peste an, la seceră sau la coasă. La danțul din a doua și a treia zi de Crăciun, la *casa danțului* tinerii făceau bloj - păpuși din cărpe, cu năframă și clop în cap, în scopul de a ironiza, de-a face de răs și de rușine, pe feciorii și fetele cu unele defecte - lenea, beția,

bărfa, comportările imorale etc. - sau reprezentând cupluri timide, ce dădeau semne de înfrîngerea sentimentelor erotice.

Alte obiceiuri.

Jumările pe spată. În zezătorile din Postul Crăciunului, alături de învățatul și cântatul colindelor, fetele de măritat, curioase de ce le rezervă viitorul an, foloseau diferite practici. La *Îndreacă* - în noaptea Sfântului Andrei - își puneau busuiochi și grâu sub pernă să-și vizeze sortitul. A doua zi, își povesteau ce-au visat, unul blond, ori brunet, înalt, cu ochii așa ... și se amuzau. Cum, de altfel, se amuzau și când își *cotau viitorul* punând jumările pe spată. Luau o spată de la războiul de țesut pe care puneau jumăruțe de slănină; fiecare jumară se numea: *ăsta-i Vămălica*, *ăsta-i Ion*, *ăsta-i Gheorghe*... Apoi cheamau mățul și pe care jumară o lua și-o mânca, înseamna că băiatul al cărui nume îl purta se va căsători cu fata care a pus și numit jumara. Feciorii, care știau ce se va întâmpla, pândeau pe la ferestre și aduceau câte un măț flămânzit, toată ziua, care, scăpat la jumări, le mânca pe toate.

De Anul Nou, fetele *legau drumul*. Luau un lanț sau o funie și la pod, sau în alt loc potrivit, îl treceau peste drum. Feciorii, chefilii, veneau cântând de zor și ținându-se cu mîinile, unul pe celălalt, pe după cap; cum nu erau atenți la drum, se împideau și cădeau în zăpădat, iar fetele, care-i pândeau de după porți sau de la gemarii, râdeau pe seama lor. Să fi fost o ... răsplătă a *strigatului din deal* din seara de Anul Nou? Acest obicei se mai practică și astăzi, izolat. Acum, aprinzând cauciucuri rele - mai demult, opincii reum - feciorii strigă din două, trei vârfuri de deal la fetele din sat, ironizând, de regulă, lenea, aroganța, zgărcenia, imoralitatea ș.a.: „Uuuu, frigul-mi-i, mă!” „Hai la foc, mă!” „Da’ nu pot vini, mă, că mă duc la Măria din vale să-i spu să-și măture pă sub pat, că umbă pădunchii cu paiele-n gură, măăă!” Fetele stăteau cu urechile ciulite și ascultau ce și la cine strigau feciorii. Un spectacol moralizator, un fel de exprimare a atitudinii etice în scopul păstrării sănătății morale a comunității.

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Sărbătorile de iarnă - credință, nădejde, dragoste

Am putea spune că mult și cu drag așteptatele sărbători ale iernii încep cu Moș Nicolae, unul dintre cei mai populari sfinți, căruia cântările bisericilor îi creionează atât de frumos portretul: "Îndreptător credinței și chip blândețelor... ai câștigat cu smerenia cele înalte și cu sârăcia cele bogate", simbol al bunătății, premergător al lui Moș Crăciun.

Năsterea Domnului sau Crăciunul ocupă însă un loc aparte în conștiința tuturor creștinilor deoarece, pe lângă cinstirea ce o aducem fenomenului ca atare, adică Nașterii Domnului și Măntuirii lui Iisus Hristos, de această sărbătoare ne leagă multe amintiri, obiceiuri și tradiții dintre cele mai frumoase și mai atractive. Deși aceste din urmă încearcă să domine, totuși, mai importantă decât orice rămâne semnificația religioasă a sărbătorii, deoarece ea înseamnă

intrarea în istorie a lui Dumnezeu cel supratemporal. Marele teolog Dumitru Stăniloae spunea în acest sens: "Valoarea timpului ca drum spre veșnicie a arătat-o însuși Dumnezeu asumând viața în timp, deci o viațuire trecătoare în timp. Faptul că Fiul lui Dumnezeu, prin asumarea creaturii, a asumat timpul lui, a dat vieții noastre o valoare veșnică. Faptul întrupării Lui dă celor săvârșite de El în timp, dar și celor săvârșite de noi, o semnificație veșnică. Nașterea Domnului a fost suprema cinstire și înălțare pe care a adus-o Dumnezeu omului făcându-se El însuși om" (*Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Craiova, 1987, p.291). Aceeași idee o găsim și la Sfântul Ilarie, care, vorbind despre intrupare, zicea: "Umilită Sa este noblețea noastră" (*De trinitate*, II, 25).

Adică Dumnezeu umilindu-se, luând chip de om, ne-a ridicat pe noi. Iar din punct de vedere istoric, evenimentul întrupării lui Dumnezeu este cel mai mare eveniment al tuturor timpurilor. Întruparea a făcut să se împartă istoria în două părți bine distincte, până la Hristos și după Hristos. Cu toate că Ecclesiastul spusese că nu se întâmplă nimic nou sub soare, totuși, Întruparea Cuvântului a însemnat o nouă tate absolută și irepetabilă. Se pune întrebarea: Când s-a născut Domnul? Iar răspunsul îl găsim imediat: la plinirea vremii. Poate de puține ori ne-am oprit să meditam asupra acestor cuvinte care nu au o semnificație a fixării evenimentului în timp, ci mai cu seamă o semnificație morală.

Adică Dumnezeu s-a coborât pe pământ, prin întruparea și Nașterea Fiului Său, atunci când nu se mai putea fără de El. Atunci când omeniirea ajunsesse la marginea prăpastiei, gata să fie înghițită, atunci când totul părea să fie pierdut, atunci, tocmai atunci s-a făcut planul în Cer ca Fiul lui Dumnezeu să ia chip de om, să se coboare pe pământ și să înfăptuiască opera de mântuire. Să împace Cerul ofensat cu pământul îngrat, să împace pe Creator cu creatura Sa. Crăciunul este sărbătoarea păcii.

O spune aceasta și imnul înțeles din noaptea Nașterii: "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoie" (Luca II, 14). Întotdeauna cuvântul lui Dumnezeu către oameni a fost îndemnul spre pace: "Gândurile pe care le am cu privire la voi, zice Domnul, sunt gânduri de pace și nu de nenorocire" (Ieremia 24, 11). Iar Sfântul Apostol Pavel ne spune că: "Dumnezeu ne-a chemat să trăim în pace" (I Corinteni 7, 15). Dacă cel dintâi Adam, prin neșapunere, a dezlănțuit pe pământ războiul împotriva lui Dumnezeu, împotriva apropielii și în lăuntru său, cel de-al doilea Adam, Iisus Hristos, a adus pacea: "Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă, nu cum o dă lumea v-o dau Eu" (Ioan 14, 27). Da, Iisus ne-a adus pacea. Este vorba de acea intrată pace:

- pacea cu Dumnezeu
- pacea cu aproapele
- pacea cu noi înșine, adică în lăuntru nostru.

Am pus mai întâi *pacea cu Dumnezeu* pentru că niciodată nu vom putea realiza pacea pe orizontală, adică pacea între noi și pacea în noi, dacă nu vom realiza întâi pacea pe verticală, adică pacea cu Dumnezeu. Nimic nu este mai prețios decât pacea. Poate să aibă omul o bună stare materială, multe bunătăți, dar dacă-i lipsește pacea nu-i ajung nimic, deoarece nu-i ținește de ele.

Atunci când într-o familie este pace, omul se poate bucura și îi ținește de puținul pe care îl are. Fericitul Augustin spune că pacea constă în: "seninătatea minții, liniștea sufletului și în puterea iubirii care ne înălțuie pe toate". O femeie, când își alăptează copilul, dacă în sufletul ei și în jurul ei este pace, laptele constituie hrana minunată generatoare de creștere, putere și rezistență organismului, iar dacă în jurul ei și în sufletul ei este zbucium, neliniște și

stres, transmite și copilului acea stare de neliniște, iar laptele nu mai constituie acea hrană bună generatoare de putere.

Pacea lui Hristos este pacea prin care putem trăi în armonie spirituală cu Dumnezeu, cu aproapele și cu noi înșine. Aproximarea de Dumnezeu este garanția păcii. Orice sărbătoare, dar mai ales cele mari, sărbătorile împărației, constituie un bun prilej de apropiere și împăcare cu Dumnezeu. Atunci când o ființă dragă își aniversază ziua de naștere ne străduim din timp să-i pregătim un frumos cadou pe care să-i dăruim, cu toată dragostea, de ziua nașterii. Și Iisus așteaptă de la noi, de ziua Nașterii Sale, daruri. Magii de la Răsărit s-au străduit să-l ofere trei daruri: aur, smină și tămâie. Și noi să-i oferim Lui daruri de ziua Nașterii Sale, tot trei daruri: credință, nădejdea și dragostea noastră.

Pin *credință* recunoaștem puterea lui Dumnezeu care, în acest fel, devine putere în noi. De aceea spune Iisus: "Credința ta te-a mântuit" și "crede numai", iar pe orbi îi întreabă: "credeți voi că Eu pot să fac lucrul acesta?". Totdeauna Mântuitorul se referă la credință ca la acea cheie care poate rezolva toate destinele omenești. "Prin credință imposibilul devine posibil. Prin credință necunoscutul devine cunoscut. Prin credință tot ceea ce ni se pare că nu are sens în viață, în lume, în existență, capătă dintr-o dată sens" (Antonie Plămădeală, *Tălcuirea noii la texte vechi*, p.374). Credința constituie și o schimbare de condiție umană. Prin credință intrăm în contact cu Dumnezeu și nu mai suntem singuri.

Am ieșit din starea și condiția de singurătate. Am ieșit din condiția de izolare și nu mai spunem "eu", ci "eu și Dumnezeu". Deja colaborăm, conlucrăm cu cineva - cu Dumnezeu - cu Cel Atotputernic, devenim, cum spune Sf. Apostol Pavel, împreună lucrători cu Dumnezeu și ne făurim și un destin ca atare. Credința scoate ființa din limitare și o încarcă cu energii nebănuite. Dar nu numai atât. Credința aduce și acea pace interioară de care avem atât nevoie. În măsura în care înaintăm în ale credinței, observăm cum încep să scadă frământările și în locul lor se așterne liniștea. Un scriitor care a primit premiul Nobel, Elie Wiesel, a spus două lucruri foarte interesante. Primul: "Pentru cel care crede, nu există întrebări", deoarece crezând ai marea explicație, marele răspuns, iar micile frământări sau întrebări se topesc în marea revelație. Al doilea: "Pentru cel care nu crede, nu există răspunsuri". Dacă se pleacă de la necredință, omul nu găsește sens lumii, nașterii, vieții, morții, universului etc. Fără credință suntem în faza în care erau apostolii pe barca purtată de valuri și furtună până când Iisus a liniștit totul.

Dacă prin credință ajungem să cunoaștem pe Dumnezeu și adevărurile mântuitoare descoperite de El, prin *nădejde* facem un pas mai departe: așteptăm cu încredere necintită și cu bucurie împlinirea răspălării dumnezeiești. Nădejdea, am putea spune, este un salt peste vreme, este oceanul cu care apropiem de ochii noștri sufletește telurii mai apropiate sau mai îndepărtate ale vieții noastre (*Învățătura de credință ortodoxă*, București, 1952, p.194). Un creștin bun are orice activitate a sa susținută de surășul nădejzii care ajută atât de mult la propășirea vieții. Fără perspectivele largi și luminoase pe care le deschide nădejdea puterile omului ar slăbi. Învățătura de credință ne spune că "Nădejdea creștină este dorul și așteptarea cu încredere a împlinirii tuturor bunătăților făgăduite de Dumnezeu omului care face voia Lui fiindcă Dumnezeu este credincios în tot ce făgăduiește" (*Învățătura de credință ortodoxă*, Oradea, p.181). Nădejdea, ca virtute, se referă la două categorii de bunuri: harul și fericirea veșnică de o parte, și bunuri trecătoare, de care avem nevoie în fiecare zi. Ori la care din aceste bunuri s-ar referi, nădejdea este un puternic stimul pentru întreaga noastră activitate. Un imbold puternic spre luptă cum spune și Eminescu:

"Ce este o durere și o lacrimă ce-nseamnă Când tânăra nădejde la luptă te îndeamnă".

Nădejdea dă putere bolnavului să poată îndura suferința, imbold părinților în munca pentru viitorul copiilor lor, optimism școlarului în studiile sale, energie savantului care zi și noapte muncește să formuleze o teorie. Datorită nădejzii puterile noastre sunt mereu îmbogățite, dorul de mai bine este mereu sporit, iar bucuria de a trăi este înălțată până la religiozitate.

Dacă vom asemăna credința cu o bază, cu o rădăcină din care crește o frumoasă tulpină numită nădejde, așteptăm să apară și frumoasa floare care să împodobască planta, iar această floare nu poate purta alt nume decât *dragostea*. Prin credință, credinciosul primește și-și însușește adevărurile mântuitoare descoperite de Dumnezeu și propovăduite de Sfânta Biserică. Prin nădejde așteaptă cu deplină încredere ca Dumnezeu să aducă la împlinire tot ce i-a făgăduit pentru mântuirea sa, prin dragoste însă el intră în cea mai strânsă comuniune de viață cu Dumnezeu. Îl îmbrățișează cu toate puterile sufletului său și-l împlinește voia Sa cea atotsfântă, precum citim în Sfânta Scriptură: "Dumnezeu este iubire și cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne în el" (I Ioan 4, 16).

Învățătura de credință ortodoxă dă următoarea definiție dragostei: "Dragostea creștină este puterea dumnezeiască revărsată prin Sfânta Taină a Botezului în sufletul creștinului, prin care acesta are năzuința adăncă și curată către Dumnezeu, bunul său cel mai înalt, dorește din toate puterile sufletului său unirea cu El și are voința hotărâtă de a împlini voia Lui Atotsfântă, jertfind, în caz de nevoie, orice bun pământesc (*Învățătura de credință ortodoxă*, Oradea, 1996, p.317-318). În înțeles larg, dragostea este năzuința omului spre tot ce este bun și frumos sau vrednic de dorit. Ea nu cunoaște limite, nu o vrea doar o asemănare, ci vrea o identificare cu cel pe care îl iubeste. Iar când e vorba de dragostea față de Iisus, Sfântul Apostol Pavel spune: "Nu mai sunt eu cel ce trăiesc ci Hristos este cel ce trăiește întru mine". Toate aceste adevăruri despre dragoste le arată Sfântul Apostol Pavel în acel, pe drept numit, "imn al dragostei creștine", pe care îl găsim în capitolul al XIII-lea din epistola I-a către Corinteni: "Dacă aș grăi în limbile oamenilor și al îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsăunător. Și de aș avea darul proorociei și toate tainele le-aș cunoaște, și orice știință, și de aș avea atâtea credință încât să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sunt. Și de aș împărți toată avuția mea și de aș da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu folosesc... Și acum rămân aceste trei: *credința, nădejdea, dragostea*. Iar mai mare dintre acestea este dragostea". Fără puterea dragostei, credința slăbește, căci credința "Este lucrătoare prin dragoste" (Galateni 5, 6), iar nădejdea se ofilește și scade mereu.

Dacă ne vom strădui să-i oferim lui Iisus aceste trei daruri, de ziua Nașterii Sale, și El ne va oferi nouă darurile Sale cele bogate și în primul rând pacea Sa de care avem atât de mare nevoie. Vestea despre Hristos continuă, de două mii de ani, să străbată în sufletele credincioase, să dea viață, să zămislească putere, să mângâie, să șteargă lacrimi, să înflorească bucurie și să coboare pacea în noi și între noi. Nu trebuie să uităm un amănunt, și anume, magii după ce l-au oferit dauri noului născut, ne spune Sfânta Scriptură că: "Pe altă cale s-au întors în țara lor" (Matei 2, 12). Ei și-au schimbat drumul, ca să nu afle Irod de locul unde s-a născut noul împărat. Irod era tulburat de acest eveniment deoarece își vedea periclitată poziția sa. El luase împărăția de la Cezarul de la Roma în urmă cu 40 de ani și l-a costat mult aur. Și-a menținut domnia, în tot acest timp, cu multă cheltuială și multă vărsare de sânge. Fiind foarte suspicios, ca orice dictator tiran, și-a ucis mai multe soții și copii de teama să nu atenteze la tron. Dar atitudinea magilor mai avea și alt sens, acela de a trasa o lege morală, pentru toți cei care aveau să se mai apropie, în viitor, de iezelea Belleemului. Iar această lege este: să nu se mai întorcă pe același drum moral acasă în viața lor zilnică.

Adică după ce îl cauți pe Iisus îl găsești și comportamentul trebuie să fie altul, nu cel dinainte de-a-l găsi pe Dumnezeu. Acum Dumnezeu trebuie să devină o realitate a vieții. Multe s-au vestit că se vor întâmpla în lume odată cu Nașterea lui Iisus. Proorocii s-au întrecut în a enumera darurile Lui: bucurie pentru cei săraci, pace pentru cei tulburati, tărie pentru cei slabi, lumină pentru cei din întuneric, bogăție pentru cei săraci și mântuire pentru toți. Dar mai cuprinzătoare decât toate și care le copleșește pe toate este proorocia: "și vor chema numele Lui Emanuel, care se tâlmăcește: cu noi este Dumnezeu" (Matei 1, 23). Aceasta înseamnă o prezență continuă a lui Dumnezeu în viața creștinului, prin pruncul ce avea să se nască ca o forță vie și lucrătoare, ajutându-l pe creștin să realizeze în viață tot ce se poate năzui ca bine

și frumos.

Un con de umbră care brăzdează tabloul nașterii est faptul că, oricât s-a bătut pe la uși, nu s-a găsit pentru El loc. Dar dacă Belleemul (care înseamnă *casa pâinii*) n-a primit pe Cel ce avea să devină "pâinea vieții", din care dacă mănâncă cineva nu mai moare ci are viață veșnică, L-a primit Iuda, staulul, L-a culcat iezlea, L-a încălzit boul, L-a luminat steaua, L-a îmbrățișat natura într-o solidaritate universală așteptând să scape din "robia stricăciunii". Cu toate că Iisus s-a născut în staul, nu s-a murdărit, ci staulul s-a curățit și s-a sfințit transformându-se în biserică unde au intrat păstorii și magii și se închine, simbolizând prin aceasta universalitatea iubirii lui Dumnezeu, în fața căruia și păstorii sunt la fel de valoroși ca magii. Și de atunci și până azi oricând și oriunde se deschide o ușă de biserică înseamnă actualizarea staulului de odinioară cu toată strălucirea și binefacerile lui, unde vin să se închine de la cei mai de jos până la cei mai de sus, căci în fața lui Dumnezeu toți sunt egali și așteptați cu aceeași dragoste.

Dar, după ce ne ulem sufletele de marile daruri ale Nașterii care înseamnă nețărmurita iubire a lui Dumnezeu ne aflăm, din nou, la o împreună prăznuire, nu de mică importanță, dar nu la nivelul primei, o sărbătoare întreită: Anul Nou civil, Tăierea împrejur sau circumciziunea și Sfântul Vasile cel Mare. Toate de-o însemnătate deosebită.

La Anul Nou, mai mult ca oricând, ne dăm seama cum pe sâmul veșniciei, acolo unde se ascunde timpul, s-a mai așternut un an. Și astfel, din ciurul imens al timpului, se torace firul vieții noastre, firul anilor, colorat din loc în loc de aniversarea Anului Nou. Pentru unii, anul care a trecut înseamnă bilanț de un pozitiv. Cu plus. Reușită în afaceri. Investiții norocoase. Pentru alții, mai puțin. Unii dintre semenii noștri îl vor înscrie în agenda familiei, cu litere de doliu, prin pierderea celor dragi. Știm că timpul, prin trecerea sa, vindecă rănile, dar această trecere înseamnă pentru unii maturizare, iar pentru alții îmbătrânire. Celor dintâi promițător de mari realizări, iar pentru ceilalți, n-am vrea să spunem amenințări, dar prilej de adâncă meditație. Timpul în trecerea sa mai poate însemna vreme pierdută pentru cei nepăsători, dar și prilej de mari realizări pentru cei ce știu să aprecieze valoarea reală a timpului și să se lupte lupta cea bună atât în plan material, cât și spiritual. Oricum, pentru toți, timpul este ireversibil. Iar în plan moral nu anul nou aduce înnoirea creștinului, ci creștinul își înnoiește viața în măsura în care se înnoiește în interiorul sufletului său.

Evenimentul cel mai important, în ziua de 1 ianuarie, este Praznicul Împărațesc Tăierea împrejur și punerea numelui care este mai presus de orice nume - Iisus, care înseamnă Mântuitor. Și de când l-a dat acest nume și s-a propovăduit în lume îl murmură "săraci" și se îmbogățesc; îl cheamă cei "zdrobiți cu inima" și află ușurare; îl roscăie cei "tulburati" și-i găsește liniștea; îl cheamă cei "învrăbiți" și le vine pacea.

Iar sărbătoarea Sfântului Vasile cel Mare marchează o fază de pionierat prin tot ceea ce a făcut. De la regulele monahale până la vasilade, adică primele spitale și cămine pentru cei năpăstuiți.

Șirul marilor săbători ale iernii se încheie cu Epifania sau Boboteaza. Căci dacă praznicul Crăciunului ne-a adus bucuria cea mare a întrupării lui Dumnezeu, ca să-l ajute pe credincios să se ridice la El, praznicul Bobotezii ne aduce o nouă bucurie, aceea a deschiderii cerului ca omul să devină din nou fiu al lui Dumnezeu. Iisus Hristos va arăta clar "de nu se va naște cineva din apă și din duh, nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu" (Ioan 3, 5). Botezul "în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh" înseamnă îmbrăcarea noastră în haina lui Dumnezeu: "câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat". La Belleem Iisus s-a îmbrăcat în trupul omului, iar la Iordan a luat și haina păcătoșeniei acestuia pe care a purtat-o pe cărările vieții până când a ținut-o pe înaltul Crucii, ca aici să fie spălată și înnoită: "Ca îndreptându-ne prin harul Lui, să ne facem moștenitori după nădejdea vieții celei veșnice" (Tit 3, 7). Este marea bucurie a Bobotezii cu care se încheie șirul marilor săbători ale iernii, când tuturor ni s-a deschis cerul după botezul de la Iordan, nu pentru vreun merit al nostru, ci după marea milă a lui Dumnezeu. Pentru toate acestea și pentru multe altele se cuvine să-l mulțumim și să-L rugăm să ne binecuvinteze cu ale Sale daruri bogate și să ne dăruiască a petrece cu alse bucurii sufletești sfințite săbători.

Pr. Ioan GHIURCO

Timpul Mineelor lui Chesarie

În cartea sa dedicată îngerilor, Andrei Pleșu observă că se poate vorbi de un înger al "unei peisaj, al unei opere de artă, al unei simfonii", și aceasta fiindcă, pe lângă spiritele locului, există spirite ale timpului, ale elementelor; "tot ce există și se întâmplă în natură își are îngerul său" - este rostul în credința iudaică; Heidegger de asemenea vorbește despre "îngerul limbii"...

În sensul celor de mai sus, ne-am întrebat la rândul nostru ce s-a putut întâmpla la nivelul "îngerului limbii" cu prilejul acelei extraordinare (trans)mutații care a însemnat începutul scrierii în limba română pe teritoriile țărilor române. Fiindcă abia în acel moment fericit - putând fi evaluat din perspectiva noastră și în planul fenomenologiei religiei - s-a reușit la nivelul Bisericii a se ține cont, în sfârșit, de avertismentul Sf. Apostol Pavel: "De aceea, cel ce grăiește într-o limbă să se roage ca să și poată tălmăci. Că dacă mă rog într-o limbă, duhul meu se roagă, dar mintea e neroditoare. Atunci, ce-am să fac?: Mă voi ruga cu duhul, dar mă voi ruga și cu mintea; voi cânta cu duhul, dar voi cânta și cu mintea. Astfel, dacă tu vei binecuvânta cu duhul, cum va zice Amin după mulțumirea ta cel ce stă-n locul omului de rând, de vreme ce el nu știe ce zici? Căci tu, într-adevăr, tu mulțumești bine, dar celălalt nu se zidește." (I Corinteni 14, 13-17).

Ne-am oprit în cele ce urmează asupra unei ultime faze ale acestei fundamentale schimbări, și anume faza editării în limba română a *Mineelor*¹ - operă monumentală și izbândă aparținând Episcopului Chesarie Râmniceanu. Chesarie nu a reușit să termine decât șase din cele douăsprezece volume - fiecărui volum corespunzându-i câte o lună - dar urmașul său Episcopul Filaret a dus până la capăt editarea celorlalte șase volume care erau pregătite deja. Domeniul nostru de studiu fiind istoria și fenomenologia religiilor, vom face o schiță a implicațiilor simbolice ale timpului sacru văzut prin prisma reușitei lui Chesarie, gest major al trecerii spațiului românesc la epoca modernă.

Mineiele (la singular, *minei* din *minei* (slav.) și *min*, *minos* (gr.) care înseamnă *lună*) sunt cărți bisericești ortodoxe în care se regăsesc indicate pe luni și pe zile toate slujbele religioase referitoare la evenimentele sărbătorite. Faptul că într-o carte care se referă tocmai la împărțirea calendaristică găsim (grație inspiratorului prefețe ale episcopului Chesarie) trimiteri clare către noul timp (modern) - ni se pare că este un act generos în semnificații. Dar dincolo de implicațiile spirituale, culturale și politice, la fel de remarcabilă ni se pare vibrația, intensitatea la care a trăit omul Chesarie - cel care prin tipărirea *Mineelor* avea să sfințească fiecare loc unde se vorbea românește, indiferent de efemerele granițe.

Pe de altă parte, un fapt care ar trebui să nuanteze afirmația referitoare la lipsa de apetit a clerului ortodox pentru implicarea în politic este și cel survenit după războiul ruso - turc din 1768, care a avut drept consecință pentru români ocuparea între anii 1769 - 1774 a Moldovei și Țării Românești. Ambele provincii își vor trimite la Petersburg (spre a fi primite de Ecaterina a II-a) delegații formate din boieri și ierarhi care să și precizeze pozițiile. Dintre trimișii Țării Românești, alături de mitropolitul Grigorie, va mai face parte printre alții și arhimandritul Chesarie, cel care va fi mai apoi episcop de Râmnic. Cu alte cuvinte, prezent în istoria țării în cele mai aspre și vii momente ale sale, clerul ortodox are un rol cu totul aparte. Aceste se întâmplă însă cu o anumită discreție, *smerenia* fiind una din dimensiunile insuficient cercetate, cu aplicația la o istorie care ne-a pus mai totdeauna la grele încercări.

În "Istoria literaturii române..." George Călinescu intitulază "Descoperirea occidentalului" capitolul care se ocupă de epoca situată între anii 1779-1826, grăbindu-se să adauge din start că această

"descoperire" se petrece treptat începând cu 1700 dar și că este "vorba, bineînțeles, de Occidentul cultural. Țările române n-au fost niciodată în afara Europei (...)" (Ed. MINERVA, 1982, p. 61) - iată o manifestare a bunului simț călinescian, remarcă de o actualitate crudă, înaintea de orice, în chiar planul religiosului. Fiindcă religia creștină a însemnat factorul coagulant al civilizației europene, începând de la etnogeneza până la marile manifestări culturale, indiferent de "distanțarea" care s-a produs încet între Est și Vest.

Teologic vorbind, avantajul Orientului este indiscutabil în materie de păstrare a legăturii cu izvoarele, cele mai însemnate fiind reprezentate de opera Sfinților Părinți (aceiași de care Occidentul se îndepărtase încet pentru a-i redescoperi fulminant abia în secolul XX prin marii teologi ruși). Fie și pe filieră greacă, operele Sfinților Părinți au fost continuu folosite drept surse de inspirație și model. Treptat, ele vor fi traduse și în românește. Pentru a rămâne la epoca de care vorbim, ne referim în la un contemporan al lui Chesarie, ieromonahul Macarie care traduce și tipărește în 1775 *Omiliile Sfântului Macarie Egipteanul*, de pildă. Dar și Chesarie însuși (încă arhimandrit în 1765) traduce o impresionantă lucrare atât prin importanță cât și ca amplitudine (570 de pagini) aparținând Sfântului Simion al Tesalonicului, intitulată "*Voroavă de întrebări și răspunsuri*". Toate aceste isprăvi se petrec sub păstoriarea aceluiași mitropolit Grigore al II-lea (1760 - 1787) când se tipăresc în jurul a 40 de titluri² în limba română, printre care: *Evanghelia* (1760, 1775), *Antologhionul* (1762, 1766, 1777, 1786), *Ceaslovul* (1767 plus alte cinci ediții), *Moliftelnicul* (1764), *Penticostarul* (1768, 1782), *Triodul* (1768), *Octoihul* (1774), *Apostolul* (1774, 1784), *Psaltirea* (1775), *Liturghierul* (1780), *Catavasierul* (1781) sau *Slujba Cuviosului Dimitrie Basarabov* (1779).

Chiar dacă ne referim numai la Țara Românească, nu putem ignora uriașa influență a contemporanului Paisie Velicovschi (1722 - 1794) care după 1763 se stabilește la Mănăstirea Dragomirna. Ocuparea Bucovinei de austriei îl obligă să coboare spre sud, oprindu-se întâi la Mănăstirea Secu (1775) iar mai târziu la Neamț (1779). Traducerile în slavonă și românește, ale scrierilor Sfinților Părinți în special, marea comunitate de la Mănăstirea Neamț care ajunsese la aproape 1000 de suflete - componența etnică adunând împreună pe lângă români din toate provinciile și ruși, ucrainieni, greci, bulgari... având însemnătatea ei de reală *comuniune* întru Hristos - singulara personalitate a lui Paisie, cel care a dat un nou suflu ortodoxiei sub această parte de cer, toate acestea au făcut ca întreaga viață teologică să fie fundamental înviorată. Ascetica isihastă avea să fie mai apoi răspândită de cei mai deosebiți ucenici ai lui Paisie departe până la Mănăstirea Optina (Rusia) dar și, mult mai aproape, în Muntenia prin cunoscutul Gheorghe, starețul de la Cernica, ori prin Gherontie de la Căldărșani.

Grigorie avea să ajungă mitropolit al Ungrovlahiei în 1760 după ce a fost inițial mitropolit pe scaunul din Mira Lichiei. Transferul pe scaunul mitropoliei Ungrovlahiei a fost posibil grație legăturii sale speciale cu Constantin Mavrocordat, fiindu-i duhovnic. Eveniment de adâncă semnificație pentru viața spirituală a Țării Românești, tot mitropolitul Grigorie al II-lea va primi de la generalul rus Petru Salțicov moaștele Sfântului Dimitrie Basarabov - cel care avea să ocrotească de atunci încocoace Bucureștiul - moaștele fiind așezate în catedrala mitropolitană (azi patriarhală) în 13 iulie 1774. Finis coronat opus, Grigorie dobândește în 1776 de la patriarhul ecumenic Sofronie titlul de "loctiitor al scaunului de Cezarea Capadochiei" - pentru el și pentru urmașii săi - ceea ce însemna practic situarea sa în sinodul

patriarhal din Constantinopol pe locul al doilea după patriarh (Păcurariu, p. 397)....

Iată așadar o epocă de adevărată efervescență teologică, mozaic în care Chesarie avea să-și găsească un loc aparte.

Cadrul mai larg cultural și politic ar putea fi punctat prin doar câteva însemne pline de tâlc. Pierderea influenței asupra Principatelor pe care o suferă Poarta o dată cu pacea din 1774 determină schimbări lente dar ferme. Dacă într-o întâlnire cu cancelarul vienez (1781), acesta rămâne impresionat de cunoștințele lui lenăchiță Văcărescu, nu mică este "senzația" costumul oriental pe care cel din urmă îl poartă încă. Nu mult mai târziu, un "ultim mohican" al unei astfel de mode deja intrată în desuetudine să fie Al. Lahovari... Introducerea limbii române în școli (Caragea) a determinat ducerea până la capăt al unui lung travaliu, început cu logosul teolog slavon până la fanarioți, continuat apoi cu cel grec și transformat treptat în românesc. Toate aceste metamorfoze au operat evidente modificări ale metabolismului și percepției spațiului politic, social, cultural, spiritual.

Dar epoca modernă înseamnă fatalmente și laicizare. Ei bine, *aceasta este realizată, paradoxal, cu concursul sau măcar cu acordul Bisericii*. Dacă din fericire, Poarta nu a impus niciodată islamizarea forțată (sperând mai degrabă într-o convertire treptată), Biserica își va reduce treptat din puterea economică și administrativă tocmai prin apariția noii epoci la care singură consimte să se racordeze. "Insula" creată temporar în timpul scurtei ocupații a Olteniei de către austriei (1718 - 1739) a influențat Porții ci, mai mult, o temă de meditație asupra mesajului laic al cărților religioase, (poate ca o reacție de

apărare camuflată față de pericolul catolic). De altfel, imediat în 1719 Carol al VI-lea va decreta deplina libertate a Bisericii Ortodoxe pentru Oltenia. Mentalul catolic se simțea însă...

Illuminismul era la porțile timpului istoric românesc.

În aceste condiții, ne-am apropiat de Râmnic, devenit în secolul al XVIII-lea cel mai important centru cultural al Țării Românești. Păstorind în timpul mitropolitului Grigore al II-lea, episcopul Chesarie s-a dovedit a fi (în doar șase ani cât a mai trăit de la ungerea în înalta funcție) "unul din cei mai străluciți vlădici români din trecutul Bisericii noastre" (Păcurariu, p.419).

Chesarie învățase la Școala Domnească, cunoștea bine limbile timpului - greacă și latină, rusă și franceză. Devine monah și ucenic al lui Grigorie al II-lea care îl și introduce în dificila și importanta *lucrare* de traducător și tipograf. Devenit vicar din 1771 și episcop din 1774, Chesarie își continuă activitatea culturală. Înființează de pildă două școli la metocurile Episcopiei aflate în București și Craiova. Reface mănăstiri și schituri dar, mai ales, repară tipografia din Râmnic aducând piesele trebuitoare de la Sibiu. Cele mai importante cărți pe care reușește să le editeze sunt, desigur, *Mineiele*. Căci prin "*Mineiele lui (Chesarie) s-a desăvârșit pentru totdeauna românizarea slujbelor religioase*" (Păcurariu, p.423).

Dar Chesarie este o ambasadă a iluminismului, anticipând Școala Ardeleană. Episcop fiind, el corespundează cu negustorul Hagi Constantin Pop din Sibiu căruia îi cere publicațiile: "*Mercurie istorice, littéraire et politique*" ori "*Journal encyclopédique du libre propagande philosophique*" și, mai ales, are nevoie de "*Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*". Percepția sa în spiritul

timpului sacru (a nu se uita că avem de-a face cu un monah ortodox al secolului XVIII!) nu se simte bruiată de "oferta" occidentală ci, dimpotrivă, îl împlinește... Generosul ambitus cu care știe Chesarie să se apropie de marea cultură a veacului - fie ea răsăriteană, fie apuseană - dă măsura acestei personalități atât de puțin cunoscute. Numai un om de o asemenea conștiință putea să scrie: **"doar cărțile asigură în timp strălucirea popoarelor..."** Viața sa care este curmată brusc (la 9 ianuarie 1780, generând suspiciunea otrăvirii) ne prilejuește un bilanț de 10 titluri tipărite: *Octoihul* (1776), *Triodul* (1777), *Ceaslovul* (1779) și *Psaltirea* (1779) la care se vor adăuga primele șase *Minee* - între 1776 și 1779. Cum am spus mai sus, urmașul său, episcopul Filaret va încheia editarea *Mineielor*. Imitându-și predecesorul Filaret însă nu va avea nici pe departe anvergura europeană a lui Chesarie. Interesant ar fi de adăugat și faptul că răspândirea acestor cărți bisericești a acoperit practic toate teritoriile românești. Este o primă ediție integrală care a stat la baza tuturor edițiilor următoare, întâia dintre acestea fiind sub tipar la scurt timp, la Buda, între 1804 și 1805.

Trecând peste problema încă disputată a autorilor reali ai traducerii (cea mai plauzibilă fiind totuși cea a existenței unui colectiv în care episcopul avea rolul de coordonator dar și acela de participant activ)¹ ne vom opri la prefețele primelor șase *Minee* scrise de Chesarie. Iar din aceste prefețe vom extrage acele pasaje pe care le considerăm importante pentru studiul nostru.

Răscolitor este pasajul din prefața la Mineiul⁴ lunii noiembrie în care Chesarie ne introduce într-o adevărată istorie sacră a Țării Românești, compusă din trei legendare epoci (*epohas*). Prima epocă este cea a întemeierii, epocă a războaielor fondatoare între daci și romani. O a doua epocă, consideră Chesarie, este cea a zidirii - loc unde îi atribuie lui Radu Negru Vodă rolul de întemeietor al țării. În sfârșit, o a treia și ultimă epocă, este epoca zidirii prin cultură, ceea ce înseamnă din punctul său de vedere și a tălmăcirii "de pe slavonie pre limba românească"... Evident se simte dator să-i amintească în acest punct pe Matei Basarab, pe Șerban Cantacuzino și, mai cu seamă, pe Constantin Brâncoveanu.

Firesc, fiecare epocă legendară are propriile-i dovezi și isprăvi. Prima - urmele podului lui Traian (*podul de pe Pământ*, am putea spune), a doua, printre altele, aduce ca dovadă mânăstirile precum cea de pe Argeș (*podurile spre Cer*). În cazul celei de a treia perioadă, rolul tipăriturilor sunt elocvente: "Pravilele" lui Matei Basarab, Biblia lui Șerban, cărțile marelui Brâncoveanu (*podurile întru Oamenii*). Observăm că ideea de sacralitate la Chesarie se îmbină aici cu ideea de țară și cu cea de cultură. Epoca modernă aduce împlinirea a ceea ce era firesc să se întâmple. Să nu uităm că avem de-a face cu o carte-calendar de ordin sacru. Iar prefața la Mineie aduce, iată, în ordinea sacră, elemente ale istoriei vii. **Aceste trei axe de coordonate: orizontală** prima (*podul de pe Pământ*), **verticală** a doua (*podul spre Cer*) și **antero-posterioară** a treia (*podul întru Oamenii*; dar și intrarea într-o altă istorie, poate) - **epocile istoriei după Chesarie - descriu o cruce cu trei dimensiuni - simbol viu al tuturor tradițiilor autentice, inclusiv cea creștină**. Dar **aceste epoci vin să întărească credința și nu să o tulbure**.

Fără a avea anvergură stilistică și fără a expune vreo sistemă, Chesarie aduce cu sine imaginarii omului deplin împăcat cu sacralul, sub orice formă s-ar manifesta acesta. Lecturile sale racordate deopotrivă Estului și Vestului nu stânjenesc cu nimic exprimarea fluidă, echilibrată. Receptiv la ideile iluminismului, Chesarie devine mai ortodox - arătând parcă una din fațetele ascunse, potențiale, ale unui creștinism pe care abia începem a-l descoperi (după exprimarea lui Alexander Men). Meditațiile

lui Chesarie sunt însă cu siguranță focalizate pe formarea unei conștiințe naționale. Însăși marea adresabilitate pe care o a *Mineiele*, comparativ cu celelalte scrieri bisericești mai elitiste, arată că era un demers bine gândit acela de a alege tocmai aici să facă prefețele, îmbrățișând anumite teme naționale.

Latura orizontală a prefețelor dă suculență și mister, deoarece Chesarie nu separă mitologicul de istoric. El îi citează în prefața pe ianuarie pe Dio Cassius și Meletie Geograful vrând să demonstreze continuitatea românilor ca urmași ai coloniștilor romani. Speculează apoi perpetuarea unor obiceiuri administrative contemporane lui (schimbarea unor dregători cu prilejul anului nou) punându-le în legătură cu epoca coloniștilor romani. Ideea continuității este afirmată răspicat mai târziu, românii fiind numiți "strănepoții rămlenilor" (în prefața la *Mineiul* pe luna martie).

Dar pe lângă desemnarea *spațio-temporală sacră* pe care am întrezărit-o mai sus (descrișă de crucea cu trei dimensiuni, ades întâlnită mai degrabă implicit decât explicit și în arhitectura creștină) observăm o altă interesantă poziționare și față de *timpul contemporan*. Alexandru Duțu remarcă faptul că "Tema centrală aleasă de Chesarie, și așteptată de cititorii săi, e evoluția istoriei și timpul" (p.133). Noi nu putem însă ignora starea de monah în care se afla Chesarie - om care, ajuns pe o anume treaptă duhovnicească, este deopotrivă legat de timpul sacru pe lângă cel istoric. Mai mult, **Chesarie sacralizează istoria**: el nu începe cu Mineiul pe luna septembrie, cum ar fi fost firesc, ci cu cel pe octombrie "fiindcă întru aciastă lună au luat începere rânduielile țării, ce prin pace s-au așezat" (făcând aluzie, cum subliniază Al. Duțu, la Tratatul de la Kuciuc-Kainargi din 1774). Desigur că erau evenimente prea proaspete pentru ca acest "ziar", care urma să apară sub forma unor prefețe în douăsprezece numere consecutive, să nu profite. Poate fi și o figură de stil, dar spațiul mental parțial mitologic în care se mișcă Chesarie ne îndeamnă să vedem o formă de binecuvântare aici adresată păcii și noului timp ce va să vină.

Al. Duțu scrie că aceste pasaje - avertisment din prefața pe octombrie "băgați seamă la noimele ce să cuprind în slujbe" și "noimele toate să zidesc și alcătuiesc din materia vieții" sunt "o nuanță dantescă" de camuflare a intențiilor politice ale lui Chesarie. Este o perspectivă îndreptățită și perfect posibilă. Noi însă credem că la fel de bine funcționează și "perspectiva inversă" (cum ar spune Pavel Florenski), demers prin care ne amintim iar de postura de monah a autorului. Mai exact, Chesarie împregnează cu sacralitate timpul profan, avertizează pe viitorii beneficiari ai *Mineielor* că numai astfel, respirând aerul istoriei, îl vor putea purifica prin rugăciune și aduce spre Lumină... Cu atât mai mult cu cât, undeva mai la vale, Chesarie întărește cele spuse: "rugăciunile acestor sfinți (cei aparținând lunii aducătoare de pace, prin semnarea tratatului - notă M.V.) au făcut ochiul blând al împărăției asupra ticăloasei patrii, a căria au binevoit a-i întări cele vechi privilegii și obiceiuri". De altfel Al. Duțu recunoaște "scriitorul ecleziastic" din Chesarie dar pune accentul pe istorie, noi îndrăznind a așeza accentul - în "perspectiva inversă" - pe teologic. Este meritul marelui istoric însă de a sublinia: **"Chesarie menține conceptul bizantin al "sinergieii", care exprimă această relație reciprocă dintre divinitate și voiața umană"** (p.137). Nu credem însă că în această concluzare dintre voiața umană și cea divină un monah care trăiește în epoca lui Paisie poate vedea lucrurile preponderent de jos în sus...

De altfel aici trebuie să constatăm un "artificiu" pe care îl face Al. Duțu scriind că "istoria Țării Românești se împarte în patru epoci" (p.137) - conform lui Chesarie. Dar Chesarie nu face niciunde această afirmație (nici explicit, nici implicit)!... El spune dintru început în *Mineiul* pe noiembrie: "Treii epohasî adecă veacuri

însemnate au avut Țara Rumânească...". Desigur cea de a patra, cea contemporană lui, putea fi subînțeleasă⁵, dar se poate la fel de bine ca însăși Chesarie să se considere (și chiar a fost!) pe sine ca aparținând celei de a treia epoci - în care "Toate aceste folosuri se scotese mici și vremelnici, când să potrivesc cu folosul tălmăcirii cărților" (în aceeași prefață).

Referirea la timp (*Mineiele* având timpul drept substanță) continuă în prefața la luna decembrie, nașterea lui Hristos dar și rolul lui Dionisie cel mic în calcularea timpului alăturându-se de la sine. Urmează în prefața pe ianuarie o adevărată demonstrație de forță a istoricului Chesarie care dovedește nu numai buna cunoaștere a evenimentelor ci, ca un adevărat înțelept, el pledează pentru firescul unei perspective în care înălțarea și căderea unei țări sunt legi ale firii. Cu toate acestea, avertizează pe cititor că poate ajuta la zidirea țării.

O ultimă aluzie la timp este în prefața pe februarie când se leagă de vârsta dreptului Simeon. Este o parabolă aici (pe care Al. Duțu chiar dacă ar fi sesizat-o nu putea să o explicitizeze la vremea apariției cărții, 1968). Dreptul Simeon jură să nu moară până nu-l va vedea pe Mântuitor. Ce poate fi mai splendid decât o astfel de credință în renașterea mântuitoare a unei țări, a unei națiuni? Prin limba sa, prin cuvântul scris, țara avea să mai facă un pas în împlinirea destinului - racordându-se, mântuitor, la Cuvânt.

Cum spuneam mai sus, nu ne-am propus mai mult de o schiță a timpului sacru în viziunea lui Chesarie. Fiind "primul scriitor român care a tradus texte din *Enciclopedia* coordonată de Diderot" (Al. Duțu, p.147), Chesarie este indiscutabil monahul cu o largă disponibilitate de factură iluministă. Ne-am străduit în pasajele anterioare să-l vedem însă mai aproape de aspectul său, destin care dincolo de oricare aspect cultural-istoric ține de o altă ordine, cea duhovnicească (spirituală). Nu suntem însă de acord cu marea cercetător care declară că "scriitorul rămnicean iese din cronologia sacră pentru a întocmi o istorie profană" (Al. Duțu, p.152). Mai repede întrezărim la Chesarie o percepție foarte realistă a unui timp care se transformă galopant. Motiv pentru care simte nevoia unei re-sacralizări. Structurile temporale de adecvare la realul istoric (fie el economic, politic ori cultural) nu sunt într-o ruptură definitivă pentru cel care prin practica ortodoxă (liturgică și, poate, isihastă) ajunge la perceperea "creștinismului cosmic" (M.Eliade). Viața în lume, în timpul istoric, poate fi sau poate cădea într-o ruptură, dar poate fi (deveni) și o poartă spre sacru. Valul de neoprit al modernismului poate fi asumat ca o altă formă de manifestare a spiritualului. Iar dacă o parte a clerului ortodox a participat activ la aceasta, poate că nu a fost o inconștiență ci, dimpotrivă, o altă modalitate de apropiere față de Dumnezeu. Cu riscul chiar de a ajunge (pe alocuri uneori, majoritar alteori) la "omul recent" (Patapievic).

Dacă "timpul devine bun obștesc" (Al. Duțu) - ca un semnal al asumării moderne, în cheie iluministă, a unei alte poziționări față de istorie, - pentru un monah trăitor la rândul său în lume, realitatea istorică nu poate fi ignorată la fel cum nu poate fi ignorată realitatea hristică. Ceea ce vrem să spunem este că totul poate fi redus la o chestiune de opțiune între a alege fie cele trei axe de coordonate (crucea tridimensională) pe care am îndrăznit să le schițăm anterior sau a introduce o nouă coordonată (a patra), artificială. Adică, a alege între a te înscrie de la sine în istoria sacră și a abandona-o...

În "Tradiție și libertate" (Ed.AXIOS, 1995) Antonie Plămădeală descrie modalitățile

subtile de racordare/raportare ale ortodoxiei românești la realitățile vremii. Date fiind condițiile geopolitice, în primul rând, de cele mai multe ori se constată stilul persuasiv, indirect, stăruitor însă și greu de înfrânt. Blândețea, toleranța, consecvența par constante ale spiritualității ortodoxe românești care toate duc către același unic scop: realitatea hristică.

Până a ajunge la "limba păsărilor", omul trebuie să-și cunoască desăvârșit propria sa limbă, ca o etapă de intermediar spre desăvârșirea întru Cuvânt. Inima mare a lui Chesarie a vibrat la unison cu inima nației sale. Și nici nu se putea altfel din partea unui om care a știut să se dăruiască total: **"că mai mult cinstesc folosul de obște decât răsuflarea ce-mi ține viața, a căria toate puterile duhovnicești și trupesti sînt întinse în armonie ca niște coarde, ca oricând le va mișca degetele obștii, sint gata a face glasul ce iaste plăcut la dragostea tuturor"** (Apud. Alexandru Duțu, p. 131). Dar fiind dăruit lui Hristos, acea vibrație aducea *hesychia*. Este parcă încă o formă de a practica isihasmul rugându-te cu mintea nu în inima proprie ci în inima obștii tale...

Iată o provocare pentru "omul recent".

Marius VASILEANU

¹ Vom scrie în continuare cu titulatura rămasă în literatura creștină și anume aceea de "Mineie"; titlul original folosit de Chesarie este "Minee".

² Cf. Mircea Păcurariu, "Istoria Bisericii Ortodoxe Române", Ed. Institutului Biblic și de Misieune al Bisericii Ortodoxe Române, București, vol. 2, p. 398.

³ Vezi cercetările lui Gabriel Tepelea cu titlul "Mineiele de la Râmnic", în "B.O.R.", 1966, nr. 3-4, p. 369-387.

⁴ Vom folosi în continuare reproducerea prefețelor după Alexandru Duțu, "Coordonate ale culturii românești în sec. XVIII (1700 - 1821)", Editura pentru Literatură, București, 1968.

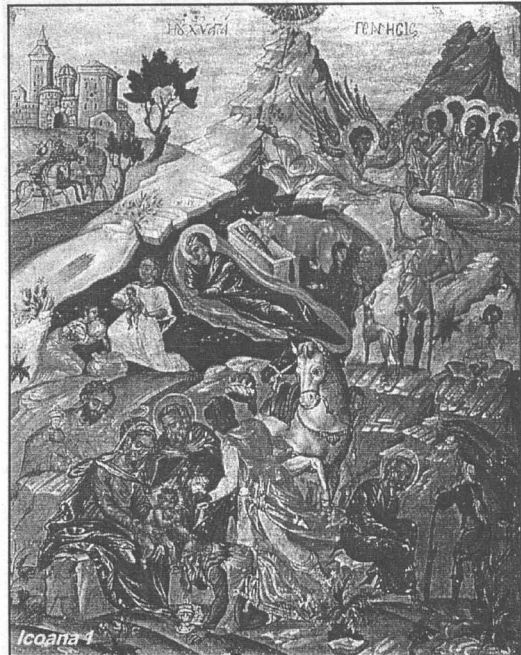
⁵ Ne mai întrebăm dacă "artificial" făcut de Al. Duțu a fost de la sine, ori generat fortuit de epoca în care el însuși a publicat aceste rânduri, în 1968 - prilej în plus de evidențiere a naționalismului lui Chesarie, oricum existent și firesc, cum am arătat mai sus.

Icoana Începutului

Icoana Nașterii Domnului reprezintă taina *Începutului*.

Acest *Început* este sursa tuturor posibilităților: cele de dinainte de creație, cele ale creației și cele de după creație. Această succesiune se află în ordinea ontologică și universală, dar și în ordinea

desfășurarea creației de la cel mai luminat nivel - Pruncul supraluminos - Unul Sfânt, Unul Domn Iisus Hristos, până la, se poate spune, cel mai abisal, în care, din noaptea indistinctă a peșterii, nu se mai poate bănuși decât aburul scos din răsuflarea boului și chiar a măgarului, semn că în Prezența Mântuitorului, în Ziua Nașterii - această Zi supraeonică - "toată suflarea laudă pe Domnul".

Se disting elementele, regnurile și stările creației în starea lor născândă. Din starea pură, indestructibilă, se vor proiecta apoi în organele Ființei Universale.

Lată de exemplu darurile Regilor-Magi: aur, smirnă și tămâie. Aurul apare în forma sa cea mai simplă, mineral curat adus de unul din Regii-Magi; referitor la acești Regi, ar trebui reluate aici enigmaticele dezvoltate de René Guénon. Aurul apare în lumina stelară și în aureolele spirituale. În creația prototipală, aurul nu este unul din

elementele constitutive, substanțiale - apă, foc, pământ, aer - ci un element care cuprinde în el stările esențiale și esențializatoare. Aici aurul, ca și toate celelalte podoabe arhetipale, este un element nu sublimat, ci sublim. Odată recunoscut, poate fi regăsit pe toate palierele ființiale unde nimic nu lipsește, căci "Cele de jos sunt ca și cele de Sus iar cele de Sus la fel cu cele de jos" (*Tabula Smaragdina*) și "Precum în cer așa și pe pământ".

În legătură cu regnul mineral, se poate spune că întreaga icoană este pur și simplu încastrată în mineral, căci scenele se văd plasate în stânci și pe stânci și însuși cerul, cu strălucitoarele lui minerale, se sprijină pe stâncile pe care pământul le ridică în elanul spre cer.

Regnul vegetal este răspândit în peisajul iconic "după soi și asemănare": ierburi, mici arbuști, flori de toate culorile, copaci de toate felurile, toișe drepte sau nodoroase, de sprijin sau înfipte pur și simplu ca repere axiale, replică terestră a axului stelar, fluierul păstorului care își soarbe prima vibrație, smirna și tămâia, vegetale grele de rugă... Până și vegetalelor inerte, paielor din iesle, lipsite de orice miez, Prezența Pruncului Mântuitor le dă sens: pe cele mai sărace elemente, goale de orice conținut, binevoiește să se așeze Plenitudinea divină.

Să fie aceste paie lipsite de viață, aceste paie *vide* acea materie informă, haotică, scoasă din *nimic*? Să devină aceste paie, în Noaptea Nașterii când sunt inundate de lumina *Începutului*, săgețile indicatoare ale celor "zece mii de lucruri"? Să se animeze ele până a ajunge tangente ale Celui în jurul Căruia se mișcă "il sole e l'altre stelle"? Să se dezvăluie în strămta iesle indefinibile fire ale caerului cosmic încă netors?

Dar atunci când vor începe să se desfășoare feșele* străns lipite, înfășurate încă în jurul micului trup dumnezeiesc și vor cuprinde pe fiii Luminii în indefinibile posibilități ale năvodului divin care-i va trage pe toți în Sus după făgăduința împlinirii? (In. 12, 32).

Să nu anticipăm însă. Ne aflăm la gura sfintei peșteri și privim înmărmuriți:

"Stea sau răsare! Ca o taină mare!".

Regnul animal este și el prezent în icoana Nașterii pe nivelul celei fulgurației prime.

În culori diferite, neagră, albă și roșie, galopează neclintii, departe, pe drumul spre peșteră, dar fiind în același timp și aproape de Pruncul Sfânt, cei trei cai, vehicule arhetipale consacrate în calea spirituală a celor ce-L caută și îl găsesc pe Cel pe care dacă nu l-ar fi găsit nu L-ar fi căutat.

Cu capetele plecate sau îngenuncheați lângă ieslea Pruncului stau boul și măgarul, de cele mai multe ori în culori deosebite, dar rar în aceeași culoare amândoi: albă.

Solitare sau în turme, oile se văd în înaintarea lor imobilă, înșirate pe munții contemplației.

Mielul, ca și altădată văzut⁸, stă la mijloc, luminând între Prunc și patru ființe: Sfânta Fecioară, Sfântul Iosif și doi închinători, dar această reprezentare se găsește mai ales în tipul de icoană „nașterea microcosmică”. Uneori, de exemplu pe catapeteasma bisericii Schitului Darvari, în locul mielului mistic așezat în fața ieslei este o pasăre mare, albă, cu capul aplecat spre iesle și cu aripile ridicate în zbor.

E prezent și misteriosul ogar⁹ cu capul înălțat atent spre păstorul ce ține mâna dreaptă rezemată într-un toiag iar mâna stângă ridicată să primească ceva din mâna dreaptă a îngerului suspendat de raza cerească a stelei. În această gestică spirituală se sugerează contiguitatea incredibilă a stărilor verticale ale Ființei. De altfel, mâna dreaptă întinsă a îngerului făcând gestul binecuvântării și mâna stângă ridicată în unghi drept să primească harul, a păstorului sprijinit în lemnul înfipt în stâncă pe care stă ogarul, desenează în această icoană razele în mișcare în jurul unui Pol nevăzut. Această atitudine, de transmisiune de la înger la om, se vede și în alte icoane în care ogarul nu apare lângă păstor (cel cu toiagul), ci în preajma oilor așezate lângă ciobănașul care cântă la fluier (ax prin care vibrează suflul).

Unii comentatori disting în această icoană *Începutului*, și stările sau tendințele de antagonism pe care le argumentează pornind de la regnul animal și le extind apoi și la om. Situația prin care se ilustrează stările contrarii din această icoană se referă mai cu seamă la cele două animale, boul și măgarul prezente lângă staulul în care stă înfășat Pruncul divin. Aceste animale sunt văzute ca fiind unul de partea negației - măgarul, concentrând tendințele malefice, care se opune boului, element pozitiv, reprezentantul tendințelor benefice.

Totuși, aici și acum orice răsuflare izvorăște din singura suflare-de-viață-dătătoare. Măgarul, reprezentat în tradițiile împărțite ca emblemă a obscurității, a negației, a refuzului, este prezent în icoana *Începutului* care *transcende tradițiile*, tocmai pentru că mai întâi și mai întâi primește tainul de lumină, tainul de vedere, răsuflarea din aerul - aer se cheamă corpul mistic al Domnului - revărsat din strălucirea Pruncului divin. Cu ce altă forță ar fi putut să vorbească și cu ce altă vedere ar fi putut să vadă paredra măgarului din icoana Nașterii, măgărița lui Balaam? Acea

măgăriță, înaintea lui Balaam, a văzut Îngerul Domnului care a schimbat blestemul în binecuvântare”. Măgarul din această icoană e luminat de Lumina mai strălucitoare decât oricând a unui înger.

Dacă doar la vederea unei singure părți a muntelui și dacă doar la vederea unei singure părți din poporul lui Dumnezeu orice blestem se transformă în binecuvântare¹⁰, cu atât mai mult Azi, când nu într-o singură parte, de dinafară, ci în însuși miezul pământului, chiar în miezul inflorescent al *nimicului*, stă nu o parte, ci întreg însuși Fiul lui Dumnezeu, Cel Unul născut, pe Care mai înainte de Luceafăr L-a născut (Ps.), adică cu totul Supraprincipial. Cu cât mai desăvârșit Azi nu acoperă și nu pătrunde Binecuvântarea lui Dumnezeu în toți și în toate în această icoană?

Spune Marele Anonim al arcanelor spirituale: „... Boul și Măgarul prin suflurile lor teș suflurie vitale din copilul Iisus, rețeaua de vine și de nervi”¹¹.

Acum și pururi în această icoană, în acest chip deplin, *eikon*, sunt prezente în puritatea lor toate posibilitățile în starea născândă, adică deplin conforme cu ordinea primă.

Prezențele umane reprezentate în icoana Nașterii macrocosmice sunt binecunoscute creștinilor.

Între prezențele mai excentrice, perechea cea mai controversată¹⁰ este așezată în registrul de jos al icoanei și de obicei în partea din stânga. Scena mai poartă și numele de „ispitirea lui Iosif”. Sfântul Iosif stă așezat pe o stâncă de mică înălțime iar în fața lui este personajul interpretat ca fiind Diavolul. Personajul așa-zis dubios este îmbrăcat de obicei într-un cojoc. Este foarte bătrân, și se sprijină cu amândouă mâinile într-un toiag la mică depărtare în fața Sfântului Iosif.

Este cert că vrea să fie în comunicare cu Sfântul Iosif pe care îl privește fix. Deși par a fi cunoscuți unul cu altul, ei nu sunt în dialog. Bătrânul are ațintită privirea asupra Sfântului Iosif, dar acesta, cu capul ușor plecat spre inimă în palma mâinii stângi, pare concentrat în sine însuși.

În cele mai multe icoane, bătrânul are o atitudine subordinată Sfântului Iosif, pe care îl așteaptă tăcut sau pe care pur și simplu îl asistă în meditația lui. În absida de sud a bisericii schitului Darvari, acest bătrân are o siluetă înaltă și dreaptă, cu capul ajungând la veșmântul Maicii Domnului și într-o atitudine de demnitate patriarhală. Și, din această postură, toată

logica și actualitatea temporală, căci totul stă sub semnul *Începutului*.

Spune înțeleptul: "Înainte de El nu există înainte și după El nu există după; începutul veacurilor este pecetea existenței sale"¹¹.

Pentru ochi omenești se văd în Icoana Nașterii cele trei peceti stelare de pe veșmântul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu: steaua de pe umărul drept a însemnului fecioriei de dinaintea Nașterii, steaua de pe acoperământul frunții a fecioriei din timpul Nașterii și steaua de pe umărul stâng a fecioriei de după Nașterea Mântuitorului, Fecioara însăși fiind casa pe care "Întelepciunea, înainte de veacuri și-a zidit-o Siesi"¹², căci "în ea S-a bucurat" și împreună cu ea (*synteléo*) a desăvârșit lumea"¹³.

Din această ordine de idei acceptată teologic prin credința celor nevăzute, este legitim să se poată transfera în dimensiunea pur spirituală fecioria dinaintea Nașterii în posibilitățile divine de dinainte de creație, *fecioria născând* în posibilitățile actualizate ale creației încă nedesfășurate, iar fecioria de după Naștere în posibilitățile manifestate ale creației până la consecințele lor ultime.

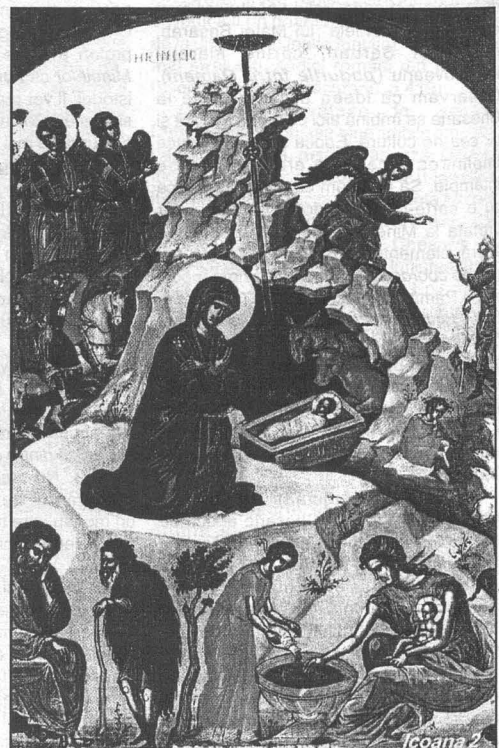
Astfel încât icoana Zilei de azi fulgurează, văzute și nevăzute, liniile de forță ale existenței universale.

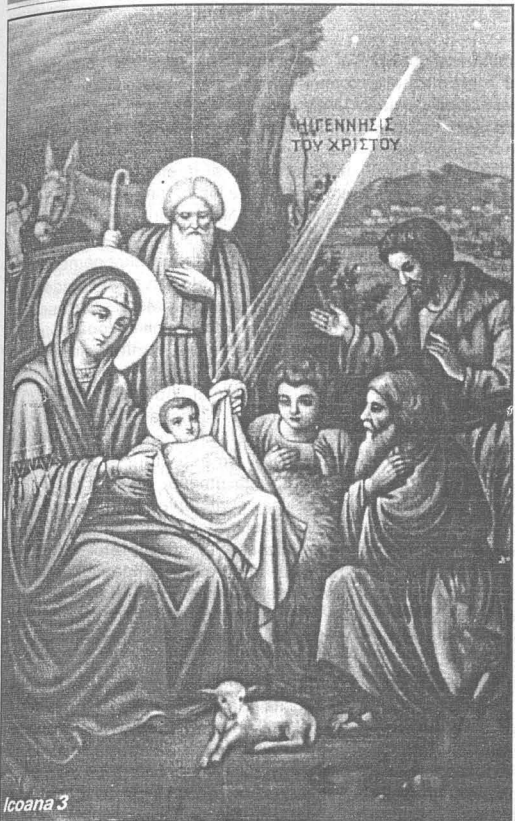
Există două tipuri de icoane care reprezintă același subiect în mod oarecum diferit. Unul are o structură amplă, grandioasă, cu subiectul desfășurat complex, care prezintă evenimentele de pe axul vertical ce converg crucial în Peștera Nașterii cu cele de pe axul orizontal într-o simultaneitate spirituală macrocosmică (icoanele 1, 2).

Celălalt tip de icoane are o structură mai simplă, în care sunt reprezentate numai personajele principale. Ele sunt impregnate de teofania internă în lumina iradiind din cele trei focare: steaua, Pruncul divin și mielul mistic. În acest tip de icoane este reprezentată nașterea microcosmică (icoanele 3, 4).

În icoana Nașterii macrocosmice, pe registrele scenelor iconice se pot urmări stările multiple ale Ființei în armonizarea lor desăvârșită. Pe aureola care înfășoară capul Pruncului divin culcat în ieslea din Betleem se dezvăluie *O On - Ființa*.

Vederea se minunează de

Icoana 3

s-o vădească" arată că el nu vroia s-o facă pe Fecioară cunoscută ca Maică. Voia de a "o lăsa în ascuns", nedestăinuită nimănui, este prezentă doar în cugetul său. Și aici, primul înțeles lumesc, acela de "a părăsi pe furis", nu acoperă statura spirituală a unui "bătrân drept", descendent al celei mai alese stirpe regale. Chiar și caritatea, atribuită bătrânului Iosif pentru a evita lapidarea Fecioarei nu justifică total voia de a "o lăsa pe ascuns", căci ar fi fost obținută doar o amânare a aceleiași deznodământ. De fapt, mintea și conștiința Sfântului Iosif au fost copleșite, covârșite de misterul cu care a fost confruntat vreodată un om. Neputând s-o înțelegea (căci zice evanghelistul: "Fără să fi cunoscut-o pe

ea"¹³), dar în același timp neiscodind, a vrut s-o lase în ascunderea sa. Dar și această ascundere va fi aprofundată la îndemnul Îngerului. După anunțul Îngerului, Logodnicul nu numai că nu va părăsi pe Dumnezeiasca Mireasă, dar, în plus, va deveni și el ascuns și va ascunde mereu pe Prunc și mama Lui sub acoperământul unui om simplu.

Tradiția mărturisește că logodna Fecioarei cu Bătrânul Iosif a fost lucrată în economia divină ca o măsură de prevedere, pentru ca Diavolul să nu poată în nici un fel afla că "Fecioara va purta în pântec și va naște Fiu"¹⁴. Astfel încât, bătrânul Iosif și-a asumat necondiționat rolul definitiv de ocrotitor pentru Cel ce, privit fiind, să nu fie văzut și văzut fiind să nu fie înțeles.

Dacă însăși Pronia dumnezeiască a învăluit Nașterea Mântuitorului în atâtea straturi de taină¹⁵ inaccesibile oricărei minți omenești și îngereste, și cu atât mai mult unei minți ispititoare, cum ar fi părtaș la această Teofanie supremă¹⁶ tocmai Diavolul, adică cel care nu are niciun acces la realitățile spirituale și care nu are nimic în Domnul?! Căci spune Domnul: "... stăpânitorul acestei lumi nu are nimic în Mine"¹⁷.

În icoana Nașterii microcosmice, Fiat-ul increat se imprimă mai ales în prezențele umane.

Cei de față la momentul Nașterii au primit Lumina și acum o țin ca pe o făclie în dreptul inimii duhovnicești. Măinile lor paralele formează treptele unei scări dinăuntrul peșterii ființiale (icoanele 3 și 4).

Munții și văile lumii mari - macrocosmosul - se zăresc departe, în afara peșterii.

De altfel, una din diferențele vizibile dintre cele două tipuri de icoane ale Nașterii este că în icoana macrocosmică, ceea ce se vede este pentru privitorul dinafara peșterii, care are în față priveliștea vastă a simultaneității atotcuprinzătoare a evenimentelor succesive (ex.: Regii-Magi venind călare, dar și închinându-se lângă Prunc; Pruncul înfășat în iesle, dar în același timp și deasupra cristelniței¹⁸ etc., iar în icoana microcosmică privitorul vede gura peșterii dinăuntrul strănteii incinte.

Această "gură" a peșterii sfinte este barzacu clesidrei universale, poarta străntă prin care se prefiră cordonul ombilical al "pântecului dilatat ontic"¹⁹, dar prin care, în același timp, toate realitățile

desfășurate în marele cosmos converg în minuscul, principalul *topos* unde luminează "steaua care plutește între zi și noapte", între manifestat și nemanifestat sau, mai exact spus, *nici* în manifestat, *nici* în nemanifestat, deși le îmbracă pe amândouă, spre surprinderea celor care "cunoscând că Spiritul nu are întindere, în timp ce Materia are (muntele, peștera, ieslea, pântecul, n.n.) se întreabă, cum de poate fi îmbrăcat de o formă ceea ce este lipsit de întindere?"

Iar poeta mărturisește: "Grotă se răsturna spre cer/ devenind potir al tainei"²⁰.

Această grotă este atât de inimaginabil de mică (mai mică decât "grăunța de muștar..."²¹, "mai mică decât un bob de muștar, mai mică decât un bob de mei, mai mică decât germele care se află într-un bob de mei..." - perspectiva microcosmică dar și principială), deși, totodată, este și nemăsurat de mare ("mai mare decât pământul, mai mare decât cerul, mai mare decât toate aceste lumi la un loc"²² - perspectiva macrocosmică dar și universală), încât în ea nu poate nimenea încăpea decât dacă se pierde pe sine: "Cel ce-și va pierde viața pentru Mine o va afla..."²³, în sensul cunoașterii supraființiale care face "ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte întru Mine, și aceștia în Noi să fie una..."²⁴.

Martorii acestei Epifanii stau împrejurul Pruncului ca în fața sfântului altar, leslea nu mai este adâncită ca un mormânt, ci înălțată ca o masă (icoanele 3, 4).

Scutecul Pruncului este ținut de îndumnezeita Maică precum *antimisul* pentru săvârșirea Tainei Euharistice.

Pruncul nu este cuprins de feșele nici unei determinări, ci Însuși se predă pe Sine, neînțeles de tainic, celor cărora le-a spus: "Eu sunt pâinea cea vie..."²⁵; "Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el"²⁶; "Luați, mâncați... Beți dintru Acesta toți..."

Adunarea tuturor sfinților (*synteléo*), sobornicitatea

martorilor Nașterii divine, cu o gură și cu o inimă, făgăduiește solem: "Nu voi spune vrăjmașilor Tăi Taina Ta..."

De aceea, la nașterea lui Hristos, peștera inimii este în accesibilă vrăjmașilor.

Totodată, orice vrăjmaș ar pătrunde în peștera Nașterii își pierde orice vrăjmașie, căci îmbracă veșmântul iubirii.

Icoana Nașterii este icoana Începutului.

Icoana Începutului este Icoana Ființei - O ON.

Icoana Ființei nu-l conține pe Diavol, căci știm de la sfinți că: "Diavolul nu are ființă"²⁷.

Iar Domnul a spus o dată pentru totdeauna: "Stăpânitorul lumii acesteia nu are nimic în Mine".

Roxana CRISTIAN

¹ *Lauda Vinului* de Omar Ibn Al Faridh.
² Pr. 9, 1.
³ Pr. 8, 30, 31.

⁴ Aceste feșe se regăsesc în cultul creștin, cu semnificații importante, în *orarul* diaconilor, în *brăul* cu care se încinge preotul, în cele două părți unite ale *epitrahilului*, în *fașa* de la Botez a micului neofit și în multe alte împrejurări ale vieții creștinului până la

înmormântare, sub forma *fâșiilor încrucișate* de deasupra pânzei cu chipul Mântuitorului, numită *respecta*, precum și sub forma unor pânze numite *punți* care se împart celor ce însoțesc convoiul funerar.

⁵ Ap. 5, 6; 21, 23.

⁶ Să fie acesta enigmaticul *veltro* căruia nici până azi nu i s-a descoperit patria situată de Dante între *Feltro* și *Feltro?* (*Divina Comedie*, Infernul, Cântul I, v. 101-105). În traducerea lui Ion Țundrea, cu prefața lui Nicolae Iorga, este semnalat comentariul lui Giovanni Papini care credea că *ogarul* (v. 101, ce cifră predestinată pentru a fi polară!) reprezintă chiar pe Duhul Sfânt. În nota lui Alexandru Marcu, în nota pentru același vers, *ogarul* este considerat „simbolul unui mântuitor”. În alte comentarii și cenacluri spirituale, *ogarul-veltro* este socotit a fi un *inaintemergător* pentru pregătirea Parusiei. La Dante însuși, funcția *ogarului* este de *trimis* al lui Dumnezeu - *Messo di Dio* (Purgatoriul, XXXIII, 43-44), pentru a pregăti lumea în vederea revelației.

⁷ Numeri 22, 21-23.

⁸ Numeri 24, 9-14.

⁹ Vasile Lovinescu, *Meditații, simboluri, rituri*, Editura Rosmarin, 1997.

¹⁰ Leonid Uspensky și Vladimir Lossky, *Călușirii în lumea icoanei* (trad. din limba engleză de Anca Popescu), Editura Sofia, București, 2003, p. 173.

¹¹ Mt. 1, 19.

¹² Mt. 1, 20-23.

¹³ Mt. 1, 25.

¹⁴ Is. 7, 14; 8, 10; Lc. 1, 31; Mt. 1, 21.

¹⁵ Taina Bunevestiri, Umbrirea Fecioarei Maria de către Duhul Sfânt, plecarea Regilor-Magi pe altă cale decât cea pe care au venit la Prunc pentru a ține ascuns de rod locul nașterii etc.

¹⁶ În vechime, Nașterea era sărbătorită în același timp cu Botezul Domnului.

¹⁷ In. 14, 30.

¹⁸ Care uneori se umple cu apă ce țâșnește din ea iar alteori cu apă care curge de sus. Fie că se văd coborând sau urcând, apele toate sunt curate și sfințite prin Pruncul divin.

Icoana 4

¹⁹ Sorin Dumitrescu, *Conferința Biserica din templu*, 2005.

²⁰ Marilena Istrati, *Taină*, 2004.

²¹ Mt. 13, 31-32; Mc. 4, 30-32; Lc. 13, 18-19.

²² Chhândoya Upanishad, Prapatkhaka 3, Khanda 14, shruti 3.

²³ Mt. 16, 25.

²⁴ In. 17, 21.

²⁵ In. 6, 51.

²⁶ In. 6, 54-56.

²⁷ Sfântul Grigorie al Nysssei. PG 44, 528A.

Alchimia cosmică

HERMES TRISMEGISTOS reprezintă ceea ce tradiția hindusă ar numi *avatara*, iar cea islamică. Omul Universal (*al-insânul-kamil*). El este Ființa coborâtă (*avatara*) pe pământ pentru a urni Roata Lumii prin învățare. Toate tradițiile au un astfel de zeu-învățător: la egipteni a fost Thoth, la babilonieni - Nabo, la scandinavi - Odhin, la hinduși - Buddha, la precolumbieni - Quetzalcoatl, ei desemnând în același timp chiar Înțelepciunea și, de asemenea, Intellectul (*Budhi* hindus, *El-Aqlu* islamic), raportându-se la sacerdotul conservator și transmisiți ai tradiției. Desigur, pentru noi, europenii, marea învățător se numește Hristos, un perfect *avatara* coborât în lume prin poarta solstițiului de iarnă (*déva-yâna*), dar creștinismul a purtat cu el, în special în Evul Mediu, când s-a consolidat ca societate tradițională, și un sămbure ezoteric și inițiat, numit hermetism.

Hermetismul cuprindea, pe de o parte, diverse științe tradiționale precum medicina sacră, astrologia, alchimia etc., iar pe de altă parte, susținea o cale spirituală de realizare inițiată. Științele hermetice au fost atribuite lui Hermes, "cel de trei ori mare" (*trismegistos*), care, de fapt, este o ipostază elenizată a zeului egiptean Thoth. De obicei, când se vorbește despre hermetism, se are în vedere în mod abuziv numai alchimia medievală, iar aceasta este privită adesea ca o știință empirică, materialistă, precursora a chimiei moderne. Adevărul este că alchimia constituie un suport pentru un proces inițiat, de cunoaștere divină, tehnicile, operațiile alchimice exterioare, simbolizând adevărata alchimie, de ordin interior și spiritual, de căutare a Sinelui, a aurului din centrul ființei. Prin urmare, Marea Operă alchimică, cu etapele negru-alb-roșu, elementele Operei, precum Sulfur, Sarea și Mercurul, și tincturile (aur, argint, piatră prețioasă, purpură), cuplorul transmutațiilor (athanorul), aurul potabil (bătura nemuririi) se referă în realitate la transformarea interioară a ființei, la realizarea spirituală prin care Sinele se purifică la focul cunoașterii în athanorul inimii, având loc o dublă transmutație de tip *solve-coagula* (dizolvare-fixație), adică, după cum afirmă Hermes însuși: "Spiritul se corporifică (*coagula*) și corpul se spiritualizează (*solve*). (...) Am ieșit din mine (din corpul tenebros, muritor) și m-am îmbrăcat cu un corp (luminos, spiritualizat), un corp nemuritor. Acum nu mai sunt același, m-am născut intelectual. Nu mai sunt colorat, tangibil, măsurabil; nu mai pot fi văzut cu ochii fizici (ci numai cu ochii inimii)".

Nașterea intelectuală în urma procesului *solve-coagula* presupune un Intellect-părinte și un act de cunoaștere. **Corpus Hermeticum**, ce conține primele texte atribuite lui Hermes consemnate în antichitate, afirmă chiar că Zeul unic, Artizanul universului, este Intellectul, și dezvăluie o cunoaștere de tip inițiat, având ca măduvă învățătura că "sufletul" (de fapt *Spiritus*, echivalent cu hindusul *jivâtma*) este o "esență imaterială, ce nu se mișcă nici în ceva, nici către ceva, nici de către ceva, deoarece este o forță primordială și ceea ce precede n-are nevoie de ceea ce urmează", este o scânteie nemuritoare înlănituită temporar în mormântul, în închisoarea corpului și întinată de materia grosieră, eliberarea sa realizându-se prin alchimie spirituală. Spune **Corpus Hermeticum**: "Trebuie deșirat veșmântul ce-l porți, veșmântul ignoranței, principiul tuturor relelor, lanțul putreziciunii, învelișul tenebros, mortul viu, cadavrul sensibil, mormântul ce-l târâști cu tine"; și adaugă Zosim, anticul alchimist: "În calmul repaos al corpului, liniștește-ți pasiunile, dorințele, plăcerile, mânia supărătoare și cele douăsprezece vicii mortale. Astfel, purificându-te, cheamă înfluența divină și ea va coborî cu adevărat, ea, care este peste tot și niciunde. Operând astfel, vei obține tincturile oportune, adevărate și naturale.

Fă aceasta până vei atinge perfecțiunea sufletului". Vedem limpede cum Zosim, folosind termeni specifici alchimici, se referă de fapt la o cale de realizare spirituală și nu la transmutația metalelor. Cât despre "veșmântul ignoranței" din citatul anterior, trebuie subliniat că ignoranța (hindusul *avidyâ*), atât în plan cosmic, cât și în plan inițiat, este simbolul cel mai expresiv al haosului, al profanului, al mortului, al efemerului, numai cunoașterea intelectuală reușind s-o învingă; de aceea, facerea lumii și facerea omului spiritual, procese analoge, se realizează sub bagheta (caduceul) Înțelepciunii și a Intellectului, dobândindu-se "iluminarea" (*Fiat Lux*).

Tradiția hermetică, moștenitoarea unor fragmente doctrinare egiptene, înglobate cu naturalețe în creștinism și în islamism, se raportează la o cunoaștere mai mult de ordin cosmologic, decât metafizic; se știe mai puțin că hermetismul timpuriu a conținut, de pildă, o doctrină cosmogonică unitară ce apărea tot ca o operă alchimică, și cum ar putea fi altfel, căci, conform simbolismului șarpelui *Uroboros* și al dublei spirale, există o analogie perfectă între procesul inițiat și cel cosmogonic. Ne vom permite de aceea, mai jos, să prezentăm din **Corpus Hermeticum**, nu alchimia spirituală, cea dezvoltată în Evul Mediu și atât de deformată mai apoi, ci alchimia cosmică, tot atât de operativă și încărcată de arcan.

La final de ciclu cosmic, ignoranța învelea lumea întreagă. Artizanul universului (*Thechnites*) a decis atunci să se reveleze așa cum este; el a inspirat zeilor elanul iubirii divine și a distribuit mai generos inteligențelor lor lumina ce o ținea la pieptul său, pentru ca ei să dobândească voința de a căuta, apoi dorința de a găsi, apoi, de asemenea, puterea de a reuși. Or, aceasta nu într-o ființă muritoare se putea produce, ci într-un "Suflet" care posedă legătura de "simpatie" cu misterele cerului: iată cine era Hermes ce cunoștea totul.

Și Hermes a vorbit astfel: "O, cărți sacre scrise de mâinile mele nepieritoare, nu veți fi văzute, nici dezvăluite, până în ziua în care cerul îmbătrânit nu va naște organisme demne de voi, acelea pe care Artizanul le numește suflete". Mult timp a durat intervalul de inactivitate și decădere; și natura era stearpă, până când cei care străbăteau cerul s-au adresat Zeului, Împăratul universului, arătându-i inerția ființelor și implorându-l să ordoneze asamblului lucrurilor (căci Ordinea înseamnă un nou Cosmos). La aceste cuvinte Zeul surâse și zise: "Să fie Natura (*Physis*)!" și un obiect feminin de toată frumusețea făși din Vorba (*Logos*) sa. "Să fie cerul umplut de toate lucrurile și eterul și aerul!" a spus Zeul și așa a fost. Nemaivoid că lumea superioară să fie inertă, Zeul o umplu cu spirite pentru ca, în amănunțime, creația să nu rămână imobilă și inactivă. Și Zeul a fost Artizanul în aceeași lucrare, folosind substanțe sacre pentru a-și produce Opera. Într-adevăr, luând din propria sa esență suflul (*pneuma*) necesar și, printr-un amestec inteligent, unindu-l cu focul, el operă brasajul, adăugând anumite alte substanțe necunoscute. Apoi, după unificarea acestui produs (conform formulei hermetice, "Unul este Totul!"), unirea fiecărui element cu fiecare element fiind însoțită de descântece tainice, El agită cu putere întreaga mixtură, până ce începu să clocotească la suprafața amestecului

un fel de substanță mai subtilă, mai pură și mai transparentă decât ingredientele primare; aceasta era translucidă și numai Operatorul o vedea. Și cum nu se topea la căldură, căci era extrasă din foc, nici nu se răcea apoi, fiind extrasă din suflu, ea conservându-și în natura sa particulară compoziția amestecului ce a format-o, compoziție pe care cu exactitate, inspirându-se din numele cel mai favorabil și din faptul că ea acționa conform numelui acesta, Zeul a denumit-o "Animație" (*Psychosis*) - din această crustă deci, Zeul a făcut să se nască, în număr adecvat, miriade de "suflete", modelând pentru planul său, cu ordine și măsură, ca meșter artizan, și în proporții convenabile, spuma ieșită din amestecul însuși, astfel încât nu a apărut nici cea mai mică diferență între

"suflete", numai cea ne cesară, fiind adevărat că spuma ce mustea la suprafață, după ce Zeul agitase mixtura, nu era peste tot la fel, ci primul strat era mai bun și mai dens decât al doilea și incomparabil mai pur, iar al doilea strat, inferior primului, era totuși mai bun față de al treilea, și astfel până la al 60-lea rang de "suflete". Zeul a stabilit printr-o lege că aceste "suflete" vor fi veșnice, căci ele proveneau dintr-o esență unică, pe care numai Zeul a știut să o perfecțeze, și le-a asigurat regiuni și sălașuri în înălțimile naturii celeste, pentru ca ele să facă să se

învârtă cilindrul după o ordine determinată și o dispoziție convenabilă, bucurându-și Tatăl. Apoi Zeul, înălțat pe pedestalul de eter, de o frumusețe suverană, a cuvântat: "O, suflete, frumoase progenerii ale sufletului meu și ale bunăvoinței mele, urmați-mi ordinele ca pe niște legi; de veți fi liniștite, cerul vă va aștepta, dar dacă vă veți revolta împotriva voinței mele, vă jur pe acest amestec și pe mâinile acestora făcătoare de suflete că imediat vă voi fâri lanțuri și suplicii". Apoi Zeul a amestecat celelalte două elemente generatoare, apa și pământul, pronunțând de asemenea asupra lor anumite formule secrete, la fel de puternice, dar nu identice cu primele, și după ce a agitat bine amestecul și i-a insuflat o forță dătătoare de viață, a luat crusta ce plutea la suprafață și care dobândise o bună tinctură și se coagulase bine, modelând semnele zodiacale de formă umană. Cât despre restul mixturii, l-a abandonat "sufletelor" care au fost invitate să intre în sălașurile zeilor, în locurile vecine cu aștrii, la demonii sacri, spunând: "Copiii mei, atribute ale ființei mele, primiți aceste resturi ale industriei mele, și fiecare să modeleze ceva corespunzător naturii sale". Și ce au făcut "sufletele"? Întâi, aflând de mixtură, ele încercară să o înțeleagă, ele adorară mixtura, opera Tatălui, și s-au întrebat din ce era compus; or, aceasta nu era ușor de recunoscut. Apoi, de teama mâniei Tatălui, s-au grăbit să-i asculte ordinele. Din stratul superior de substanță (*hyle*), acela cu crusta foarte ușoară, au modelat rasa pășărilor; și, cum între timp, amestecul devenise pe jumătate dur, dobândind consistență solidă, ele au modelat rasa patrupedelor și a peștilor, care a avut nevoie de un supliment de umiditate; în fine, restul fiind rece și purtat de greutatea sa în jos, "sufletele" au produs o nouă specie, cea a reptilelor. Aceste "suflete" și-au încălcat însă ordinele și și-au părăsit locurile, neîncetând să se miște, prin aceasta producând haos. Comportamentul lor nu scăpă Zeului, și acesta a căutat o pedeapsă și un lanț greu de suportat. Și i-a plăcut Șefului și Suveranului Mastru

al tuturor lucrurilor să fabrice organismul omului, pentru ca, în acest organism rasa "sufletelor" să sufere pentru totdeauna pedeapsa. Zeul l-a convocat pe Hermes și i-a spus: "O, suflul al sufletului meu, intelect sacru al intelectului meu, până când natura de jos va rămâne un spectacol jalnic, până când lucrurile deja create vor rămâne inerte și fără laudă?" Hermes a răspuns: "Voi produce natura oamenilor și le voi dăruî Înțelepciunea, Prudența, Credința și Adevărul". Mare a fost bucuria Zeului și Maestrul lumii ordonă ca rasa oamenilor să vadă lumina zilei. Zeul ordonă "sufletelor" să-i ofere lui Hermes restul mixturii; și, obținându-l, îl găsi complet uscat. Atunci adăugă o cantitate mare de apă pentru a împospăta compoziția amestecului și Hermes a modelat ființa umană. Apoi l-a invitat pe Monarh să-i contemple opera. Și el o văzu și se bucură și ordonă ca "sufletele" pedepsite să fie încorporate. Acestea, atunci, auzind vestea condamnării lor, au luat un aer sumbru. Fiind pe punctul de a intra în închisoarea corpului, unele se mulțumiră să geamă și să se lamenteze, precum sălbăticiunile care, născute în libertate, au fost nevoite să trăiască într-o nenorocită sclavie; altele, au suierat ascuțit; iar unul a țipat strident și a plâns și a întrebat Stăpânul cum de au fost astfel pedepsite. Monarhul, luând loc pe tronul Adevărului, a răspuns: "Este lubirea, o, suflete, și Necesitatea ce vor domni asupra voastră, căci acestea sunt, după mine, stăpânii și căpitanii tuturor lucrurilor. Cât despre voi, suflete, dacă veți servi puterea mea regală ce nu îmbătrânește defel, să știți, dacă veți fi fără păcate, veți popula regiunile cerului. Dar, dacă printre voi se vor găsi și păcătoși, aceștia vor fi condamnați să locuiască în măruntalele muritoare; dacă veți comite greșeli grave, departe de a obține finalul dorit la ieșirea din corp, nu veți locui în cer, nici în corpul uman, ci veți rătați fără încetare dintr-un corp inferior în altul, în alte lumi. Diversitatea «renașterilor» va consta pentru voi într-o diversitate de corpuri și separarea de corp va fi binefacere și bucurie".

După ce "sufletele" au fost încorporate, Monarhul a convocat zeii, cerându-le să producă fiecare, după posibilități, pentru a suprima inerția haosului. Și atunci, Zeul a dat exemplu și masa compactă și încă sumbră se diviză în sensul manifestării; Cerul a apărut sus, armonios echipat cu toate misterele proprii; scuturat încă de cutremure, Pământul s-a coagulat sub focul Soarelui, și el a apărut armonios echipat cu toate frumoasele ornamente ce-i corespund. Lucrurile de jos, arată Hermes, au primit ordin de la Artizan de a fi în simpatie cu cele de sus, astfel că pe Pământ s-au instituit funcții sacre legate vertical de misterele Cerului (**Tabula Smaragdină** reformulează): Ceea ce este sus este precum ceea ce este jos, și ceea ce este jos este precum ceea ce este sus, pentru minunea unui lucru unic).

Spațiul Intermediar (Văzduhul) cuprins între Pământ și Cer a fost împărțit în regiuni, cu măsură și în juste proporții, aici ducându-se și venind atât "sufletele" eliberate din corpuri, cât și cele încă neincorporate.

În felul acesta, Artizanul unic, printr-un amestec inteligent, a operat toate câte există. Și acestea toate au provenit din Unul fără nume. Deși este interzis a se prezenta astfel de mistere neinițiatilor, Hermes le-a dezvăluit, arătând că unică există Lumina intelectuală (*phos noeron*), și ea este dintotdeauna, Intellect luminos al Intellectului. Acest Intelct (*nous*) existând mereu în el însuși, învâluie toate lucrurile prin intelectul său, suflul său și lumina sa. În afara Intelctului nu se află nimic, el este stăpânul, părintele, zeul, sursa, viața, forța tuturor lucrurilor și însuși Stăpânul universului. Și Totul este Unul, întotdeauna.

Mircea A. TĂMAS

Verbum, Lux et Vita*

René Guénon

În recentul nostru studiu despre *Kundalinî-Yoga*, am semnalat strânsa legătură ce există, din punct de vedere cosmologic, între sunet și lumină; și am amintit în această privință asocierea și chiar identificarea stabilite, la începutul Evangheliei lui Ioan, între termenii *Verbum, Lux et Vita*. Ne propunem să dezvoltăm indicațiile asupra acestui punct, fără a pretinde totuși să tratăm complet un subiect ce atinge, direct sau indirect, o multitudine de alte chestiuni mai mult sau mai puțin complexe, cum ușor se poate realiza printr-un studiu, oricât de sumar, a ceea ce se raportează la el în diferitele doctrine tradiționale.

Se știe că doctrina hindusă afirmă primordialitatea sunetului printre elementele sensibile, ca și corespondent al Eterului printre elemente; dar, deși această afirmație, astfel enunțată, se referă în mod imediat la lumea corporală, ea este susceptibilă deopotrivă de o transpoziție în alte domenii, deoarece nu face în realitate decât să traducă, în privința acestei lumi corporale ce nu reprezintă în definitiv decât un simplu caz particular, însuși procesul manifestării universale. Dacă aceasta se ia în considerare în integralitatea sa, aceeași afirmație devine cea a producerii tuturor lucrurilor, în orice stare ar fi, prin Verbul sau Cuvântul divin, care este astfel la începutul sau în principiu oricărei manifestări. E ceea ce găsim de asemenea indicat în mod expres la începutul *Genezei* ebraice; și se vede aici că primul cuvânt pronunțat, ca punct de pornire al manifestării, este *Fiul Lux*, prin care este iluminat și organizat *haos* posibilității; acest fapt stabilește tocmai raportul direct ce există, în ordinul principial, între ceea ce se poate desemna analogic drept sunet și lumină, adică în fond între realitățile ale căror expresii în lumea noastră sunt sunetul și lumina.

E momentul să facem aici o remarcă importantă: verbul *amar*, folosit în textul biblic și tradus de obicei prin "a zice", are ca sens principal, în ebraică (la fel în arabă), pe cel de "a comanda" sau "a ordona"; Cuvântul divin este "ordinul" (*amr*) prin care are loc creația, adică producerea manifestării universale. Și după tradiția islamică, prima creație este cea a Luminii (*En-Nûr*, numită *min amri' Llah*, adică născută în mod direct din ordinul divin; această creație se situează, dacă se poate spune așa, "în lumea" (deci starea sau treapta de existență) care, din acest motiv, e numită

âlam el-amr, și care constituie propriu-zis "lumea spirituală". Într-adevăr, Lumina inteligibilă este esența (*dhât*) "Spirituului" (*Er-Rûh*), iar acesta, atunci când este considerat în sens universal, se identifică cu Lumina însăși; de aceea, expresiile *En-Nûr el-muhammadi* și *Er-Rûh el-muhammadiyah* sunt echivalente, ambele desemnând forma principială și totală a "Omului Universal", care este *awwal khaliq* "Llah", "primul din creația divină". Acesta este adevărata "Inimă a Lumii", a cărei expansiune produce manifestarea tuturor ființelor, pe când contracția sa le reduce în final la Principiul lor; și astfel el este deopotrivă "primul și ultimul" (*el-awwal wa el-akhir*) în raport cu creația, la fel cum *Allah* însuși este "Primul și Ultimul" în sens absolut. "Inimă a inimilor și Spirit al spiritelor" (*Qalbul-qulûbi wa Rûhul-arwâh*), în sânul său se diferențiază "spiritele" particulare, Îngerii (*el-malâikah*) și "spiritele separate" (*el-arwâh el-mujarradah*), care sunt astfel formate din Lumina primordială ca unică esență a lor, fără amestecul elementelor ce reprezintă condițiile determinate ale treptelor inferioare de existență¹.

Dacă trecem acum la considerarea mai particulară a "luminii" noastre, adică a treptei de existență a căreia îi aparține starea umană, trebuie să găsim, drept "centru", un principiu corespondent acestei "Inimi universale" și care nu este într-un fel decât specificarea ei în raport cu starea în discuție. Acest principiu este desemnat de doctrina hindusă ca *Hiranyagarbha*: el este un aspect al lui *Brahmâ* (adică al Verbului ce produce manifestarea) și, în același timp, "Lumina", precum o indică denumirea de *Tajjasa* dată stării subtile ce constituie "lumea" sa, și ale cărei posibilități le conține pe toate în el însuși². Îl găsim aici pe cel de-al treilea dintre termenii menționați la început: această Lumină cosmică, pentru ființele manifestate în acest domeniu, și în conformitate cu condițiile lor particulare de existență, apare ca "Viață"; *Et Vita erat Lux hominum* spune, exact în acest sens, *Evanghelia* lui Ioan. *Hiranyagarbha* este așadar, sub acest raport, "principiul vital" al acestei lumi, motiv pentru care este numit *jîva-gghana*; cuvântul *ghana* arată că se regăsește aici cea formă "globală" principială despre care am vorbit mai sus, astfel încât "Viața" apare ca o imagine sau o reflexie a "Spirituului" la un anumit nivel al manifestării; aceeași formă este și cea a "Oului Lumii" (*Brahmânda*), al cărui

"germen" vivifiant este *Hiranyagarbha*.

Într-o anumită stare, corespunzătoare acelei modalități subtile a ordinului uman ce constituie propriu-zis lumea lui *Hiranyagarbha*, ființa se simte ca un val al "Oceanului primordial", fără să poată spune dacă acest val este o vibrație sonoră sau o undă luminoasă; în realitate, el este deopotrivă și

una și cealaltă, indisolubil unite în principiu, dincolo de orice diferențiere ce nu se produce decât într-un stadiu ulterior în desfășurarea manifestării. Bineînțeles, vorbim aici în mod analogic, căci este evident că, în starea subtilă, n-ar putea fi vorba despre sunet și lumină în sens obișnuit, de calitate sensibilă, ci doar de realitățile din care ele provin; și, pe de altă parte, vibrația sau unduța, în accepțiunea sa literală, nu este decât o mișcare care, ca atare, implică în mod necesar condițiile spațiale și temporale ce sunt proprii domeniului existenței corporale; însă analogia nu este din acest motiv mai puțin exactă, ea fiind de altfel aici singurul mod de expresie posibil. Starea în discuție este așadar în relație directă cu însuși principiul Vieții³; o imagine a ei se regăsește în manifestările esențiale ale vieții organice, atât în pulsațiile inimii cât și în mișcările alternante ale respirației; și vom indica doar, fără a insista acum mai mult, că aici se află

adevăratul fundament al multiplexelor aplicații ale "științei ritmurilor". Aceasta cuprinde firește *mantra-vidyâ*, care corespunde aici aspectului "sonic"; și pe de altă parte, aspectul "luminos" apărând mai ales în *nâdis*-urile "forme subtile" (*sûkshma-sharîra*), se poate vedea fără dificultate relația acestora cu dubla natură a lui *Kundalinî*, care, în același timp, se află în ființa umană ca "forță vitală". Astfel, regăsim cei trei termeni *Verbum, Lux et Vita*, inseparabili în însuși principiul stării umane; și constatăm, asupra acestui punct ca și asupra tuturor celorlalte, perfectul acord al diferitelor doctrine tradiționale, care nu sunt decât expresii diverse ale Adevărului unic.

¹ *Le Voile d'Isis*, nr. 173, mai 1934, pp. 173-177. Cu mici modificări, Guénon avea să integreze textul de față în structura volumului *Aperçus sur l'Initiation*, apărut în 1946, păstrând același titlu pentru cap. XLVII al acestuia. Pentru a nu ocupa inutil spațiul tipografic, nu vom face nici un fel de "prezentare a autorului", despre care cititorul interesat poate găsi referințe cvasi-exhaustive pe Internet; se pot consulta cu folos în acest sens și numerele 1 și 2 (2002 ale reviste *Origini, Caiete Silvine* - n.t.).

² *Vezi Le Voile d'Isis*, numărul din noiembrie 1933.

³ *Vezi Simbolismul Crucii* (trad. de Daniel Hoblea, Ed. Aion, Oradea, 2003), p. 58.

⁴ E vorba aici de ceea ce poate fi identificat cu domeniul manifestării supra-individuale.

⁵ *Vezi Omul și devenirea sa* după *Bedanta* (trad. de Maria Ivănescu, Ed. Antet, București, 1995 - n.t.), cap. XIV. - Această natură luminoasă este clar indicată chiar în denumirea de *Hiranyagarbha*, căci lumina este simbolizată prin aur (*hiranya*), el însuși fiind "lumina minerală" și corespunde analogic, în rândul metalelor, soarelui printre planete; și se știe că soarele este de asemenea una dintre figurile "Inimii Lumii".

⁶ Această remarcă poate ajuta la definirea raporturilor "spiritului" (*er-rûh*) cu "sufletul", acesta din urmă fiind propriu-zis "principiul vital" al fiecărei ființe particulare.

⁷ În tradiția islamică, acesta se referă mai ales la aspectul sau atributul exprimat prin numele divin *Ej-Haya*, tradus de obicei prin "Cel viu", dar care ar putea fi redat mai exact prin "Dătorul de viață".

⁸ Vom mai aminti aici raportul strâns ce există, în simbolism, între șarpe, prin care este reprezentată *Kundalinî*, și "Oul Lumii", la care am făcut aluzie înainte în legătură cu *Hiranyagarbha*.

Traducere de Daniel HOBLEA

Miezul unei Nopti de Iarnă

Încercând să vizualizăm timpul, nu putem decât să-l spațializăm, cele două dimensiuni fiind, de altfel, strâns legate una de cealaltă.

La fel cum, și în sens invers, încercând să conceptualizăm spațiul, nu putem decât să-l supunem condițiilor temporale. Pentru această din urmă considerație putem aduce spre exemplificare episodul vetero-testamentar din *Cartea Facerii* când Iacov alege cetatea Luz pentru a dormi, tocmai pentru că soarele era la asfințit. Cu alte cuvinte, locul e ales pentru că timpul e cel prielnic.

Creația, în totalitatea ei, e simbol al Transcendentului. Și astfel ceea ce apare cantitativ în interiorul Maya-ei își are sâmburele calitativ, luminos, care arde partea grosieră, sublimând până la gradul diamantin al simbolului. Așa fiind, atât spațiul cât și timpul sunt sacre, consacrand o istorie și o geografie hieratică, semnificativă.

Datorită degenerării ciclice, Maya e percepută tot mai puternic ca realitate sub aspectul chipului său iluzoriu ce lucește spectral. E fața ignoranței. Sub fardul acesteia, Maya ascunde obrazul luminos al Sophiei. E fața manifestării de sub mască. E figura cu trăsături esențiale, geometrizate și hieratice. E icona Nevazutului.

Să revenim însă pentru a intra propriu-zis în tema studiului. Reprezentarea spațială a timpului se face în mod circular. Putem lua drept suport pentru înțelegerea cadranelor unui orologiu. Împărțind în pătrare acest cadran, trăsăm în fapt o cruce greacă ale cărei brațe se constituie atât în indicatoare temporale cât și spațiale. Avem astfel un braț axial, polar, și altul median, ecuatorial. Intersecția celor două indică centrul spațiului împărțit astfel, dar am văzut mai sus că cele două dimensiuni sunt interschimbabile, și astfel putem spune că la intersecția celor două axe avem nu numai un centru spațial dar și unul temporal. Cu alte cuvinte, suntem acolo sau atunci unde timpul și spațiul se anulează reciproc. Spațiul, acest loc nu are dimensiune fiind vorba de un punct principial; temporal, acest moment e în afara timpului fiind momentul zero.

Or, simbolic, acest centru apare vizibil pentru toată lumea, însă constanțizarea lui e anulată de amoroșia ignoranței despre care am vorbit deja.

Miezul nopții, expresie simbolică în cel mai înalt grad, este chiar ora zero; și dacă insistăm asupra acestui fapt, vom vedea că această oră e în același timp un început dar și un sfârșit de ciclu. Acest centru temporal se identifică în realitate cu centrul spațial de la intersecția celor două axe. Sunt Unul și Același și numai iluzoriu apar ca fiind supuse multiplicității.

Să extindem acum, însă, aceste considerații și să înțelegem că în spațiul acestui cadran putem vizualiza nu numai cele douăsprezece ore ale unei zile, dar și punctele cardinale ale spațiului. Așa stând lucrurile, miezul nopții corespunde nordului² și, căutând și mai adânc, vom observa că miezul nordului este chiar solstițiul de iarnă, și astfel, miezul nopții este ora zero, nordul și solstițiul de iarnă³, toate la un loc. Toate acestea corespund și centrului spațial.

În *Numerii 1:50*, preoții sunt asezați de Dumnezeu în centru: "rânduiește pe leviiți la cortul adunării", iar în India, după cum am văzut, brahmanii sta la nord. Incongruența nu e decât aparentă pentru că nordul, fiind polar, nu poate decât să-și aibă proiecția la un unghi de incidență de grad zero. Axa polară intersectează

necesarmente mijlocul, inima oricărei suprafețe. Și acolo unde Polul se proiectează, are loc consacarea a spațiului, un sacrificiu cu atât mai mult cu cât avem în vedere încarnarea Cuvântului Divin.

Nu întâmplător am amintit la începutul acestui text despre Iacov, căci acesta pozește în centrul lumii creștine, fapt ce ar părea absurd dacă nu am ține în minte că centrul eludează atât spațiul cât și timpul. Se spune în *Facerea 28:19*: "Iacov a pus locului aceluia numele Betel (Casa lui Dumnezeu)". Beith-EI va deveni Beith-Lehem⁴, cetatea în care s-a născut Christos. Însă aici trebuie să pospim pentru a vedea cum tot ceea ce am spus până acum se află într-o perfectă concordanță.

Am remarcat mai înainte că Iacov alege Luz-ul (Beith-Lehem -ul) ca loc de odihnă pentru că "soarele asfințise" (*Fa 28:11*). Acest moment indică de fapt că ne aflăm la sfârșitul cursei descendente a astrului, deci, și în același timp, la începutul drumului ascendent pe care urmează a-l parcurge. Cu alte cuvinte ne plasăm la ora zero a timpului. Suntem într-un miez de noapte al unui nord cardinal simbolic⁵. Soarele se află în această poziție numai într-un singur moment, iar acest moment este solstițiul de iarnă. Este Nadirul aparent și Zenitul Adevărat. Este Soarele de la Miezul Noptii, Soarele orei zero, Astrul Metafizic.

În acest «loc», dacă putem să ne exprimăm astfel, se află *Poarta Zeilor, Deva -Yana, Ianua Coeli*. Spațiul vorbind, deși acest loc transcende orice spațializare, Poarta Zeilor se află în Centru și în Nord, în Miezul Nordului; temporal, dar cu aceeași rezervă, ea se află la Miezul Noptii, în Miezul Iernii.

Ambele coordonate se unesc în solstițiul de iarnă, care din punct de vedere zodiacal se află sub semnul Capricornului, în luna a douăsprezecea a anului.

În zilele noastre, solstițiul e la 22 decembrie, însă acest fapt nu trebuie să ne pună în dificultate pentru că și data în care se serbează după datină Sânzienlele, e decalată de data calculată astronomic pentru solstițiul de vară.

Important este că momentul nașterii lui Christos, Fiul lui Dumnezeu, coincide cu solstițiul de iarnă. Nu numai atât, însă El Se naște la Miez de Noapte, iar locul nașterii sale e indicat de Soarele de la Miezul Noptii care-i călăuzește pe cei trei Regi Magi până la ieslea din Beith-Lehem.

Christos nu numai că vine în Lume la răscrucea timpului și a spațiului dar este Polul Întrupat. Este Acel Miez de Noapte care coboară în manifestare pentru a renova Lumea⁶.

Să remarcăm că atunci când sărbătorim Nașterea lui Christos, îl așteptăm pe Bătrânul Crăciun la miezul nopții. Acesta coboară pe horn, or hornul e legat de vatra casei, adică de centrul acesteia. Simbolismul e clar axial și polar. Bătrânul coborând pe horn, se va opri la rădăcina bradului - punctul de intersecție al axului polar, simbolizat de brad și de horn, cu planul nostru de existență - și va aduce daruri. În jurul acestui Ax al Lumii⁷ familia se strânge ca într-o mișcare centripetă pentru a culege darurile.

"Moșul" vine dinspre și se întoarce la Pol, care nu e altul decât Polul Nord din Miez de Noapte. O Noapte luminoasă, supernală, boreală.

Mihnea CĂPRUȚĂ

¹ Să nu se piardă din vedere circulațiaunilor astrelor pe baza cărora se cuantifică dimensiunea temporală și pe baza cărora, de altfel, ne orientăm și în spațiu.

² Putem astfel înțelege semnificația rasei hiperboreene.

³ Trebuie amintit că în împărțirea cetății indiene pe cartiere - adică în patru - , castele brahmanilor îi revenea cartierul nordic; pentru acestea vezi Guénon, *Zodiacul și punctele cardinale*, în *Zimboluri ale Științei Sacre*, Humanitas, 1997, p.104-108; este interesant de remarcat cum casta războinicilor era amplasată în estul cetății, iar acest fapt ne duce cu gândul la simbolismul constructiv al lăcașelor de cult creștine, care sunt orientate, adică construite pe axa E-V, cu altarul înspre răsărit și intrarea înspre apus, căci avem în vedere tribul regilor din care se naște Christos; vezi în acest sens *Numerii 2:3*.

⁴ Vezi Guénon, *Regele Lumii*, Rosmarin, 1994, p.77

⁵ Din punctul de vedere al cursei solare, ciclul anual se împarte în două jumătăți marcate de cele două solstiții: cel de iarnă și cel de vară. Jumătatea ascendentă a drumului soarelui - evident că e vorba despre o mișcare aparentă a acestuia, căci în fapt, Pământul e cel care îl înconjoară - este cea de la S înspre N. Cea descendentă, coborând în consecință dinspre N înspre S. Sudului îi corespunde solstițiul de iarnă, iar nordului solstițiul de vară. Acest fapt poate părea ciudat, însă Guénon arată (*Porțile solstițiilor*, în *Simboluri ale Științei Sacre*, Humanitas, 1997, p.227-231) că această contradicție e doar aparentă și ține de legea analogiei inverse: ceea ce în realitate este sus, în manifestare apare ca fiind jos, și invers. Astfel, dacă în realitate solstițiul de iarnă se află în nordul celest, pe Pământ el apare ca situându-se la S.

⁶ Din acest punct de vedere, El poate fi asimilat lui Iuzul, cel cu două fețe vizibile - cea care privește spre trecut (Vechea Lege), cea care privește spre viitor (Noua Lege) - și cu a treia invizibilă - Fața Supernală și Polară a Miezului Noptii; a orei zero care eludează timpul; e fața prezentului etern. Guénon are un studiu care validează această apropiere (*Câteva aspecte ale Simbolismului lui Iuzul*, în *Simboluri ale Științei Sacre*, p.129-136). În acest studiu Guénon aduce în atenție o imagine publicată anterior de Louis Charbonneau Lussay în care Iuzul apare reprezentat ca și Iuzul.

⁷ Numai Avatara coboară în manifestare.

⁸ Bradul de Crăciun e în același timp Pomul Vieții din Eden (să nu uităm că bradul rămâne întotdeauna verde) și crucea de pe Golgota, însă această din urmă considerație ar necesita dezvoltări care nu nișu au loc în studiul de față; oricum, putem spune că darurile din jurul bradului, nu pot fi decât de natură spirituală, fiind echivalente cu cele patru râuri ale Paradisului Terestru - care simbolice sunt axele despre care am vorbit mai sus și care, împreună cu Bradul formează crucea cosmică cu trei dimensiuni. Să nu se uite că fructele Pomului Vieții sunt în număr de douăsprezece, la fel ca și numărul apostolilor lui Christos, la fel ca și numărul lunilor anului, orolozii zilei sau al semnelor zodiacale. Toate acestea țin de un simbolism solar, circular, ambulant, în sensul că toate cele douăsprezece elemente (zodii, luni, ore, apostoli, patriarhi) se învârt în jurul unui ax fixe, polar și principial.

⁹ Vasile Lovinescu îl identifică pe Bătrânul Crăciun cu Bătrânul Saturn; Saturn era considerat de către romani ca fiind regentul Vârstei de Aur, or aceasta e cea a Tradiției Primordiale Hiperboreene. Iarși s-ar impune anumite considerații auxiliare, însă ne-am aflat din nou în situația în care am depășit subiectul studiului de față. Să spunem însă că toate acestea sunt legate de renovarea ciclică și că regentul fiecărui ciclu, deși apare din perspectivă mitologică ca fiind diferit (sau mai mult, chiar antagonic) de regentul ciclului precedent, - să nu uităm de lupta între Uranus și Chronos/Saturn, dintre Chronos și Zeus, etc.; la fel și Christos a coborât să renoveze Lumea schimbând Vechea Lege cu cea nouă - metafizic vorbind, totuși sunt Unul și Același Zeu. La fel, uciderea Balaurlui de către orolozii soarelui are aceeași semnificație (pentru aceasta vezi și Mircea A. Tâmba, *În negura de vreme*, cap. *Harapul Buzat*, Miron&Rose-Cross Books, 2003, și *idem*, *Misterele lui Harap-Alb*, Miron & Rose-Cross Books, 2004, cap. *Balaurlui Hierofant*). Și să nu uităm că depășind nivelul manifestării ne aflăm dincolo de distincția Bine/Rău.

Pro-Logos. Întruparea și Nașterea*

În Evanghelia lui Ioan, Nașterea lui Iisus nu începe cu povestirea evenimentelor, ci cu înființarea *in divinis*, cu ontologia: „La (Întru) început era Cuvântul” (*En arché hen ho logos*² - *In principio erat Verbum*). Este evident că - *en arché*, *in principio* nu are aici un sens temporal, ci unul transcendent. Suntem înainte de orice început, dincolo de timp, dincolo de creație, suntem în Principiu, *In divinis*, în veșnicie, suntem în Ființa însăși, în care există toate posibilitățile de manifestare, încă nemanifestate. Sunt și posibilitățile de non-manifestare în atotposibilitatea divină, dar despre ele nu se vorbește în Evanghelia. Ele sunt închise în Tăcerea Non-Ființei, în Tăcerea supra-ființială³.

Și primul verset continuă: „... și Cuvântul era la (cu/întru) Dumnezeu, și Dumnezeu era Cuvântul”. Este o afirmare a interiorității Cuvântului, a identității lui (dar nu a confuziei) cu Dumnezeu, a intercesiunii, a împreună-petrecerii (*perihorasa*) lor. Cuvântul e o posibilitate de manifestare încă nemanifestată. Logosul divin încă nu s-a rostit.

Versetul 2 repetă: „El (Cuvântul) era la început cu/în Dumnezeu”. Ce sens are această repetiție? Poate acela de a deschide cercul perfect al primului verset, de a-l transforma în spirala creației⁴, în acel *primum movens* care ieșind din „motorul imobil” va da naștere manifestării, care apare în versetul 3: „Toate lucrurile au fost făcute prin El, și nimic din ce s-a făcut, n-a fost făcut fără El”. Aici începe demersul Cuvântului ca principiu al manifestării, al creației, al facerii (*egeneto, facto sunt*). De la Tăcere la Cuvântul gândit la Ființă și apoi la Cuvântul rostit, iată simbolizată prin sunetul articulat trecerea de la Non-Ființă la Ființă și apoi la manifestare, într-o succesiune ontologică, deci în simultaneitate. Logosul divin rostește lumea⁵.

În versetul 4 apare o realitate nouă, aceea de Viață: „În El era viața, și viața era lumina oamenilor”. Dumnezeu, Cuvântul și Viața formează un ternar care este expresia Treimii divine. În acest caz, Viața este simbolul Sf. Duh (încă nerostit ca atare), cum se spune în credo-ul doctrinei: „Și întru Duhul Sfânt, Domnul de Viață făcător...”. El este cunoașterea în care comuniază cunoșcătorul și cunoscutul. Prin el se deschide într-adevăr cercul divinității spre spirala creației, intrându-se în timp.

Această deschidere stă nu numai sub semnul Vieții, ci și al Luminii. În versetele 4 și 5 se trece de la simbolul sunetului (vibrație) care e primordial, la simbolul luminii: „Lumina luminează în întuneric, și întunericul n-a biruit-o”. Metafizic, aici ar putea fi vorba de raportul dintre lumină și întuneric ca tenebră superioară (apofatică), asemănător cu raportul dintre Cuvânt și Tăcere, ca simbol al Non-Ființei. Dar textul se referă, credem, mai ales la Lumina primei zile din Geneză, la același *Fiat Lux* cu care începe creația (catafatică). Este lumina care risipește întunericul haosului originar, determinând o ordine, structurând cosmosul (*ex nihilo*). Este în același timp lumina cunoașterii care risipește negurile ignoranței. Cum se spune într-un imn liturgic de Crăciun: „Nașterea Ta, Hristoase, răsărit-a lumii lumina cunoștiinței”. Cuvântul, Lumina și Viața (*Verbum, Lux et Vita*) formează un alt ternar care răsfrânge

în lume Treimea divină și care se întrupează în Iisus Hristos ca Fiu al Omului.

În versetele următoare are loc geneza omului prin Cuvânt și Lumină: „Lumina aceasta era adevărata lumină, care luminează pe orice om, venind în lume” (1.9). În jurul acestei lumini scânteietoare, a acestu grăunte de lumină (*luz*), se înființează omul. Cuvântul și lumina, principiul polarizatoare

se face cunoscut prin Numele său și prin atributele sale, iar cei care-l invocă Numele se pot întoarce la El.

Folosind mai departe același limbaj esențializat și incantatoriu, evanghelistul se referă la fiii lui Dumnezeu: „Care nu din sânge, nici din voință trupească, nici din voință bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut” (1.13). Acesta este procesul întrupării Fiului Omului și al oamenilor aleși:

„Și Cuvântul s-a făcut trup⁶, și a locuit printre noi, și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr” (1.14). Iată momentul Nașterii lui Iisus în esențialitatea lui, prin har și prin adevăr, căci Duhul Sfânt este Duhul adevărului. Prin adevăr ne putem deci și noi întoarce la Dumnezeu, prin cunoașterea în duh. Adevărul coboară prin Cuvânt și prin harul Sf. Duh „care pretutindena este. Și noi toți am primit din plinătatea Lui, și har după (peste) har” (1.16). O miraculoasă revărsare de har, dacă noi ne-am lăsa inundați de el. Moise a dat legea (morală), dar cunoașterea a dat-o Iisus Cuvântul: „căci Legea a fost dată prin Moise, dar harul și adevărul au venit prin Iisus-Hristos” (1.17). Iisus a însemnat deci o explozie de har și de adevăr. Dacă după legea veche omul nu avea posibilitatea să-l vadă pe Dumnezeu, el poate să-l cunoască prin Iisus Hristos. Acesta pare să fie mesajul lui Iisus prin evanghelistul Ioan, în acest ultim verset al întrupării Cuvântului: „Nimeni n-a văzut vreodată pe Dumnezeu; singurul Lui Fiu, care este în sânul Tatălui, acela l-a făcut cunoscut” (1.18)⁷. Întărit și de alte spuse ale lui Iisus (Mt 11.27; Lc 10-22; In 17.3; 20-23), acest verset enunță marile mesaje care deschide calea îndumnezeirii prin cunoaștere. Geneza lumilor, a stărilor multiple ale Ființei și ale omului se încheie așadar cu Întruparea Cuvântului. Nașterea lui Iisus este pomenită astfel la capătul unui proces catabolic, în esența ei, fără nici o referire istorică, expusă pe larg în Evangheliile sinoptice.

Florin MIHĂESCU

* Text reprodus, cu acordul autorului, din volumul *Doctrină și simbol în Evanghelia lui Ioan* (Ed. Răzeșu, București, 2005)

¹ Mai adecvată ni se pare prepoziția *in*, întru, semnificând interioritatea și anterioritatea. În limba greacă - *pros* are toate aceste sensuri.

² Asupra sensurilor multiple ale termenului *logos* nu vom insista aici. Esențial ni se pare sensul de - *Gând divin* și de *Cuvânt*, cunoscător și cunoscut împreună - ființând. În orice caz nu vom traduce *logos* prin rațiune (*dia-noia*).

³ Cf. Dionisie Areopagitul: *Teologia Mistică: Numele divine*. De asemenea René Guénon: *Les Etats multiples de l'Etre*.

⁴ Toate aceste afirmații, aproape tautologice, răspund la întrebările posibile: ce era? cum era? de ce era? s.a.m.d. Nici a fost, nici este, ci era - nici trecut, nici prezent, ci totdeauna, prezent continuu.

⁵ Cf. M. Eckhart: *Evanghelia după Sf. Ioan*. Et. Trad. 1953.

⁶ Este vorba de lumea Vechiului Testament.

⁷ Poporul ales nu l-a primit, răstignindu-l, dar cei aleși de El l-au cunoscut.

⁸ *Kai ho logos sarx egeneto - et verbum caro factum est*.

⁹ Cf. V. Lossky: *Vederea lui Dumnezeu*. Inst. Biblic, 1995.

Lucrare de Rodica Pojar

generatoare de lumi, simboluri ale Principiului unic. Cuvântul este în același timp *in divinis* și în lume, transcendent și imanent, generând lumea: „El era în lume și lumea a fost făcută prin el, dar lumea nu l-a cunoscut” (1.10).

De ce a fost nevoie ca Principiu să se manifeste făcând lumea? Ca să se facă cunoscut, ca să nu-și limiteze nici o posibilitate. Dar lumea nu l-a cunoscut⁸. Posibilitatea de a-l cunoaște a rămas și rămâne deschisă doar pentru cei aleși: „A venit la ai Săi, și ai Săi nu l-au primit”. Dar tuturor celor ce l-au primit, adică celor care cred în Numele Lui, le-a dat dreptul să se facă fii ai lui Dumnezeu” (1.11-12). Principiul

Kirie Eleison

Se așează pe marginea patului, se adună spre sine să înceapă rugăciunea așa cum o sfătuisese Monahul cel Tânăr. Așa îi rămăsese numele de la sosirea la Biserica de Jos cu toate că trecuseră ani buni. Se gândise pentru o clipă că avea să fie urmașul Bătrânului Sihastru într-o ciudată ierarhie sacerdotală. Barba rară, neagră, prin care își trecea deseori degetele subțirite, și părul la fel, ar fi făcut-o să se gândească la tinerete dacă n-ar fi fost ochii cu privirea pătrunzătoare și vorbirea nestăvilită. Îi spusese niște lucruri atât de simple, să se așeze, să intre în sine, să-și coboare mintea în inimă.

Se ghemui, dar parcă atunci s-ar fi trezit și și-ar fi dat seama că „trup” nu e un cuvânt pe care îl rostește dintr-o răsuflare, ci un anghrenaj complicat, format din mâini, picioare, ochi, cap, gât, piept. Ca și cum și-ar fi bătut joc de ea, elementele trupului, ca niște litere vii într-un cuvânt zglobiu, se apucară să zburde, să trăiască fiecare pentru sine și abia le ținea legate să nu se dizolve în întunericul camerei, ușor luminat de flacăra lumânării. Dacă ar fi privit direct lumina ei poate ar fi fost mai bine, dar n-avea altfel cum să coboare în adâncul din ea decât cu privirea. Să țintească inima, să-și adune privirea într-un punct puternic și s-o înfigă mai sus de sânul stâng. Până atunci punctul, adunarea chiar și-a sufletului o simțise prin vama ochilor, în lacrimă, dar acum simțea durerea apropierii, așa cum o

dureau cuvintele rugăciunii, cum se lipeau în privirea sticloasă, rece, până le îmblânzea cu lacrimi.

Cum să-și țină mintea trează când ochii scăpau din punctul fierbinte și-n clipă îl pierdea, se împrăstiau în noaptea din jur în care nici un clopot nu se auzea, iar în minte nu putea să aibă ultimele versuri scrise în zori care se sfârșeau cu *kirie eleison*.

În clipa în care era pe urma privirii s-o aducă în sine își dădea seama că mările se adunaseră dureros una în alta și se striveau, parcă întreg trupul s-ar fi redus la ele, punându-și ultima speranță în a-și regăsi unitatea.

De ce ochii refuzau să coboare în inimă, de ce nu putea să-i înfigă ca pe un pumnal dureros, să scormone și să afle ce-ar fi fost de aflat... Dacă inima nu era curată? Dacă nu putea alunga din ea patimile? Izvorul lacrimilor... îl crezuse atotputernic și nesecat, curgând înviator peste inima ei împietrită de deznădejde. O simțise vie, dar nu era de-ajuns să știe asta pentru că în clipa în care în gând se rostea Marele Nume nu putea să reducă la tăcere cele două ceasuri ce mergeau în contratimp, între care era așezată. Îi transformau clipa de rugă într-un balans pe care mintea trebuia să inventeze echilibrul. Dar ce era în minte atunci, cum trebuia să apere cele cinci cuvinte de năvala gândurilor care găseau spații înfime printre care se strecurau, șerpi suțiratici prin crăpătura zidului. Era zidul pe care îl începuse

imaginația sperând să înalțe biserica în jurul sinelui, să apere rugăciunea în umbra zidurilor puternice, s-o adăpostească de cetele vrăjmașilor nevăzuți.

Dar ea se năruia spre afară și înăuntru, la poarta inimii aștepta Cuvântul, să intre în camera de preț, trecut prin iarna lungă și rece de afară. Cum de putea să se adune în sine ea și rugăciunea, hăituite prin lume, cum de putea să ardă sub mângâierea Sfântului Nume în strana bisericilor goale de la răscrucea celor cinci drumuri, și tocmai aici să se piardă una pe alta...

Risipire... de câte ori nu citise cuvântul în paginile îngălbenite de timp ale cărții vechi, file în care literele păreau că se difuzează în fibrele timpului, mângâiate de atâtea mâini tremurătoare înaintea ei. Atâtea zile cartea pe care abia o muta dintr-un loc în altul, grea de sine, de timpul și cuvintele adâncite în ea, de vieți după vieți aflându-și în ea toiagul, o mângâiasă. Trăise cuvintele vii, mărturiile călugărilor și surorilor de la schiturile din munte, își închipuia trupurile lor chinuite, închise în chiliile de piatră, buze rostind fierbinte pravile nesfârșite de rugăciune, psalmodierea înceată rezonând în sine, sonuri suave lovindu-se de piatră și vibrând în trupul epuizat de lupta cu patimile, sub post aspru și canoane grele.

Trupul se dizolva într-o lacrimă, din el rămăsese doar o umbră din care ea avea să aștepte să răsără un sămbure de lumină. Înainte de lacrimă, respirația îi tremura, iar

din ochi trupul se ondula, devenea undă vibrând sub cuvinte, dar acum totul era un univers al blândeții și mângâierii. Urca din inimă, pe firul răsuflării, Muntele Crucii, îl simțea în punctul de sus unde se spărsese spre cer, apoi cobora vălurite cuvinte de iertare, mică se aduna în sine, dobărâtă de atâtea bunătate și dulceață. Cele două ceasuri nu le mai auzea, timpul devenise larg, nici el nu se mai îndura să se grăbească, măsurat de lacrimile calde, picurând rar, dar rezonând atât de adânc, pendul inefabil al unui afară, jurul pe care piatra gonită din ea-trup-inimă construia zidul ce avea s-o apere.

Măinile se dizolvaseră în ele, rătăceau pe undeva, la baza petei de umbră, ușor luminată de zori, poate ea era inima revărsată peste trup, topindu-l în plutirea ușoară, pufoasă unde trăiau doar răsuflarea și cuvintele înviate de ea, dar gândul veghetor urca Golgota ce nu putea fi niciodată uitare, se înălța hotăr între iluziile lumii și Ființă.

Într-o frângere de Clipă, când timpul nărașea de afară visa să se năpustească spre sine, auzea tropotele de copite ale oștirii nevăzute, repede depărtându-se, alungate sau căzând fulgerate la poalele Muntelui, departe de zidul de piatră pe care lacrimile ei îl înălțau cu răbdare. Piatra rămănea piatră, dar topită din inimă se remodelase afară, colțurată și neîndurătoare, scut de neînvinș al viului.

Marilena ISTRATI

Sub semnul Tradiției

Mircea A. Tămaș, *Arta regală și franc-masoneria*, Ed. Aion, Oradea, 2005, 404 p. Acesta este al 10-lea volum al autorului (pentru titlurile celorlalte 9 volume și despre autorul lor, vezi "Caiete Silvane", nr. 7/2005, p. 16), prefațat, în franceză, de Philippe Doussin. Ca multe volume anterioare și acesta debutează cu un acrostih, având invariabil "în cheie" numele Harap Alb. Impresionant prin bogăția datelor tradiționale și prin calitatea interpretării lor, volumul de față este

structurat în 8 capitole ("cărți") și o concluzie: *Ritul; Investitura; Pelerinajul; Centrul ca Templu; Templul ca Centru; Gardienii și constructorii Templului; Arta masonică: operativă și speculativă; Arta cavalerescă: iubirea; Inițiere și realizare spirituală*. La fel ca în toate lucrările sale, dl Tămaș pune un accent decisiv pe basmele românești, ca depozitare ale unor importante date inițiatice, stabilind paralele esențiale, din acest punct de vedere, între acestea și toate scrierile sacre ale omenirii, ca reflexe ale Tradiției primordiale ajunse până în acest veac întrecut. Spune autorul: "Se știe că derularea ciclului prezentei umanității ne-a adus în Kali-yuga, și numai datorită acestei «căderi» avem nevoie de inițiere. În «veacul de aur», inițierea nu-și avea rostul. Astăzi trăim finalul lui Kali-yuga, de aici greutățile - unele insurmontabile - privind realizarea spirituală și inițierea. Cum explica René Guénon, deoarece acum punctul de vedere profan a invadat ucigător lumea, e nevoie, mai mult ca oricând, de «suporturi» care să permită neofitului nu numai să înainteze pe drumul inițiat, ci chiar să evadeze din profan. Acesta este rolul exoterismului" (p. 401). Nici Masoneria, ca organizație inițiativă, n-a scăpat de "Marea Zăpăceală" actuală (expresie a autorului care definește haosul și confuzia spirituală ce domnesc în lumea modernă): "Victimă a forțelor contra-inițiatice, Masoneria a decăzut inevitabil, astăzi ea permițând, de cele mai multe ori, numai o realizare spirituală virtuală sau o inițiere virtuală, speculativă (cum explica Guénon)" (p. 402). În ea, "în cele mai multe cazuri, sunt acceptați indivizi care au o mentalitate total profană și anti-tradițională, lojile devenind un fel de cluburi, fie cu țeluri umanitare și moralizatoare, fie o imitație a lui Royal Society din Londra" (ibid.). Creșterea vertiginosă a numărului masonilor "este, desigur, un semn al vremurilor, când suntem tot mai aproape de cantitatea pură" (p. 403). Masonii nu mai participă la riturile exoterice, "așa cum au participat pe vremuri masonii operativi și templieri", pe când, de fapt, "ei ar trebui să fie exemplu pentru ceilalți oameni". Pentru

că "astăzi, mai mult ca oricând, Biserica, în ciuda compromisurilor pe care le face, rămâne un tărâm al sacralului și un bun «suport» pentru efortul inițiativ personal al fiecărui mason" (ibid.). Vom cita în încheiere, pentru importanța lor, ultimele rânduri ale acestui volum de excepție: "(...) mulți vorbesc astăzi despre Arta regală, inițiere și Masonerie, fără a avea cea mai mică bănuială ce înseamnă ele cu adevărat. Noi însă, după atâta strădanie, putem risca o formulare care să concluzioneze lucrarea de față. Un adept al Artei regale este, așadar, acela care, fiind inițiat într-o organizație tradițională autentică (având Arta regală ca domeniu de aplicație), urmează cu strictețe riturile și cerințele exoterice, și care, în același timp, nu s-a mulțumit doar să scuture Lanțul de aur, ci s-a nevoit să-l urce, verigă după verigă, transformând inițierea virtuală în realizare spirituală efectivă. Chiar și în cazul unui adept minor, acesta nu mai atinge pământul decât ușor, ca un fulg, fiind contopit cu Lanțul de aur și, prin urmare, «eliberat» virtual de celelalte legături (și anume de «lanțurile» lumești), în felul acesta, conform adagiului masonic, «adunând ceea ce a fost împrăștiat» și resorbind multiplicitatea lanțurilor în Lanțul unic și veșnic" (p. 404). Sunt suficiente, credem, aceste referințe, pentru a recomanda acest volum tuturor iubitorilor Tradiției, ca pe o călăuză de încredere în hățșul interpretărilor din acest domeniu atât de special.

Florin Mihăescu, *Cultură și simbol*, Ed. Arhetip, București, 2005, 167 p. "Volumul - aflăm din Nota explicativă a autorului - este structurat în patru părți, trei dintre ele corespunzând celor trei domenii tradiționale: *spiritus, anima, corpus* sau *doctrină, simbol, istorie*, a patra fiind consacrată lui Vasile Lovinescu, care le însușește pe toate și care a scos din uitare sensurile tradiției perene, mai ales pe melegurile acestei țări, făcând posibile și eseurile acestei cărți. La douăzeci de ani de la moartea lui (1984), rândurile acestei cărți îi sunt închinat". Cei familiarizați cu domeniul Tradiției cunosc, desigur, lucrările dlui Mihăescu (pentru titlurile lor și amănunte despre autor, vezi de asemenea "Caiete Silvane", Nr. 7/2005), el fiind unul dintre principalii continuatori ai moștenirii tradiționale lăsate de Vasile Lovinescu, pe care, de altfel, l-a cunoscut personal. Revenind la volum, majoritatea textelor cuprinse în el au apărut în diverse reviste (Dilema, LAI Cotidianul, Luceafărul, Viața Românească, Caiete Critice, Ianus etc.) sau ca prefețe la volumele unor autori mai mult sau mai puțin cunoscuți (Vasile Lovinescu, Mircea A. Tămaș, Claudio Mutti, Radu Vasiliu,

Margareta Vasiliu, Lucreția Andriu), dar mai include câteva studii inedite și o comunicare ținută la Fălticeni, în anul 2000, la 75 de ani de la nașterea lui Vasile Lovinescu. Spicium din Cuprins câteva titluri: *Alchimia scrisului, De la gest la gest metafizic, Demonul confuziei, Tradiția și Creanga de Aur, Metodă și tehnică inițiativă, M. Eliade, R. Guénon și V. Lovinescu, Umanism postmodern sau fantasmă pentru apocalips, O cale spre unitate: hierogamia, Arhipelagul Guénon, De la Dacia Felix la Etiopia Europei, Disoluție și globalizare, Sfârșitul lumii sau sfârșitul unei lumi*. De un deosebit interes ni s-a părut Epilogul volumului *Cultură și Simbol*, de fapt un dialog cu romancierul Dan Stanca, un apropiat al dlui Mihăescu în materie de tradiție, el însuși autorul unor importante cărți în acest domeniu. Întrebat fiind dacă mai este posibilă astăzi inițierea, dl Mihăescu răspunde: "Nu știu dacă mai este posibilă, dar sensurile inițierii rămân. Ceva din aceste sensuri se poate încă realiza. În înțelesul său principal, inițierea reprezintă moartea pentru o lume și nașterea într-o altă lume. Este vorba de o moarte simbolică, dar nu mai puțin reală. Dacă ajungi la centru trebuie să te rupi de exterior, deci o asemenea detașare este până la urmă o moarte față de lumea exterioară, periferică, de lumea în care ai trăit până atunci. Acest lucru nu este livresc, teoretic, este un lucru trăit efectiv. *A trăi viața ca moarte și inițiere mi se pare ceva extraordinar*. Poate e chiar miza venirii noastre pe lume, altfel de ce ne-am fi născut, de ce-am mai respira? Dar în această problemă, ceea ce mulți, din păcate, neglijează, intervine *harul*. Pe scurt, nu poți să te rupi de o lume și să treci într-o altă lume dacă nu ești ajutat de har, dacă nu intervine o influență spirituală. Nu este o chestiune omenească, este o chestiune duhovnicească" (pp. 162-163). Am reținut și aceste considerații esențiale despre actul scrisului: "Scrisul are pentru mine un sens alchimic, de transmutare spirituală, deși, normal, orice carte scrisă suferă de tentația publicării. Dar, dacă ajunge să fie publicată, rostul ei nu este acela de a-l face cunoscut pe autor, ci de a-i sensibiliza pe posibili cititori într-o direcție spirituală fertilă, ca o întâlnire admirabilă între două sau mai multe spirite afine" (p. 166). Și aceste rânduri lămuritoare despre adevărata iubire: "Între cunoașterea intelectuală și iubire nu există, până la urmă, nici o diferență. Deoarece cunoașterea sensului, dar nu într-un mod teoretic, ci în modul deplin al trăirii, reprezintă cel mai înalt act pe care-l putem face: adică a iubi în sens spiritual, a îndrepta această iubire spre Dumnezeu și a o întoarce spre noi pentru a ne desăvârși interioritatea. Acesta este actul prin excelență și nu atât fapta ca gest exterior, ne semnificativ" (p. 167). Nu știm cum vor fi receptate aceste gânduri de o lume confiscată aproape integral de exterioritatea cea mai superficială, ce a dat uitării interioritatea sau a falsificat-o, reducând-o la un sentimentalism patetic și inconsistent. Volumul dlui Mihăescu se încheie cu următoarea frază, ce s-ar putea constitui într-un subiect necesar de meditație pentru toți cei ce iau în serios, încercând să-i înțeleagă sensul real, actul scrisului: "Problema este să dobândești certitudinea că scrisul tău lasă o urmă, poate o scară, între pământ și cer", nu una răsturnată, cum fac majoritatea "scriitorilor" contemporani, ce ducă către stările inferioare, infernale sau, cel mult, pe orizontală, spre captivitatea în limitările acestei lumi.

Daniel HOBLEA

Fhritjof Schuon

A Infinitului imagine finită

A Infinitului imagine finită: aceasta e natura întregii poezii. Tot ce-i lucrare omenească spre limita-i din urmă tinde, al cărei arhetip în Ceruri nicidecum nu se va stinge.

Ce înțeles găsim în Frumusețe și în Artă? Că în străfundul Inimii cărarea ne-o arată.

Din cer s-a auzit cântatul unei păsări; Lumea a fost doar vis, iar cântul fost-am eu.

din vol. *The Garland*, 1994

Imanență

Binele absolut este real și lumea e doar vis; Lumea din vis își are rădăcinile-n Supremul. Ce chipul și-l aruncă în marea nesfârșită. A lucrurilor ce ar putea sau n-ar putea să fie.

Pânza Universului este țesută Din raze și din cercuri, sau din lumini și umbre; Ea tănuiește Chipul Puterii arzătoare Și ne arată Frumusețea cu al ei Har izbăvitor.

Maya

Ei cred că lumea e-nfloritoare, în timp ce inima,

Ce pentru Dumnezeu la ea renunță, e sărăcită și întunecată; Iar în abis, spun ei, nu vei afla Raiul daurit ce-l ai în mintea ta; Nu văd aceștia că taina nopții E însăși Lila dansând în sfera de lumină?

Adâncul inimii cuprinde deopotrivă altarul sfânt, Zeița dezgolită și cupa cu licoare.

Adevăr

"Strălucirea Adevărului în Frumusețe se ascunde"

De vom cunoaște Adevărul Și Frumusețea vom pătrunde Și dacă-n Frumusețe noi Binele îl vom vedea, Al nostru spirit va-nțelege tot ce trebuia.

Cuvintele lumești pe care le avem pot fi neputincioase, În timp ce Adevărul e puternic; cu Inimă Cerească noi grăim Spre a arăta o cale către adâncul rost al vieții

"Allah este frumos și Frumusețea o iubește". Există o Splendoare ce-o poți vedea și auzi, Oglinda Adevărului ce-ar trebui să fie.

Dans

Puterea magică a unui cântec sacru, Tunetul de tobă ce se aude-n depărtare. Mișcarea astrelor în dansul lor E neîncetata muzică a sferelor.

Al nostru adevăr lăuntric se cere a fi văzut și auzit:

Dansul e natura noastră adâncă și a sa rostire. Trupul vedește limbajul Sinelui, Ne dă puțința să cuprindem ce gândul nu atinge.

Dansul s-a născut din tainția naturii; De-acolo se ivește, și-apoi în Inimă se-ntoarce.

din vol. *Road to the Heart*, 1995, traducere de Alexandru ANGHEL

Un document uitat

La 1 Decembrie 1993, cu ocazia sărbătoririi Zilei Naționale, la liceul din Cehu-Silvaniei este dezvelit bustul marelui luptător pentru unirea tuturor românilor, Gheorghe Pop de Băsești și, în semn de omagiu, școala noastră primește numele sub care este cunoscută azi: Grupul Școlar "Gheorghe Pop

Vasile Radu - profesor suplinitor predă: istoria, geografia, instrucția civică, economia și gimnastica. Este în același timp secretar, bibliotecar, dirigintele clasei a II-a și custodele școlii de gimnastică.

Școala îi mai are angajați pe Ilie Călăuz, preot greco-catolic care predă Religia și pe

școlari particulari: 15, după confesiune: 1 - ortodox, 69 - greco-catolici.

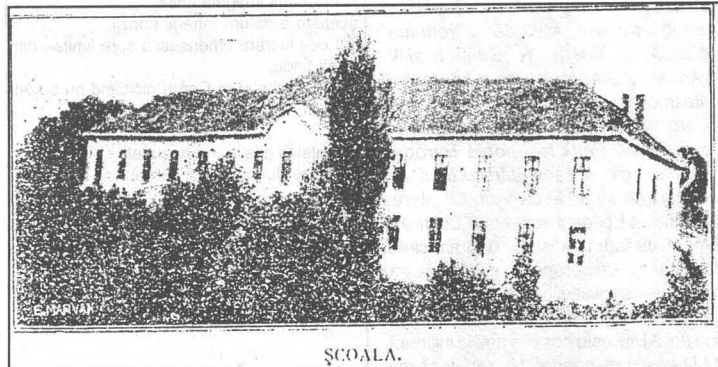
În anul următor, din cei 109 elevi, toți băieți, 92 sunt școlari ordinari, 17-particulari. După confesiune: 5 ortodocși, 94-greco-catolici, 2-romano-catolici și 8-izraeliți.

Redăm în original al doilea tabel (vezi

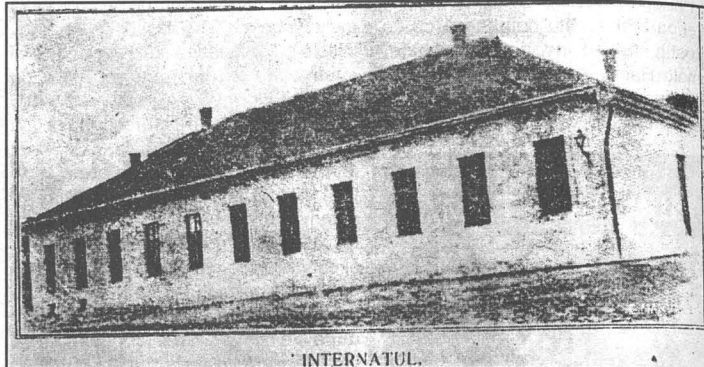
plătească și o taxă fundamentală de 25 de lei și taxă de examinare (10 lei pentru fiecare disciplină). De asemenea, vârsta minimă este de 15 ani, iar pentru trecerea a două clase în același an - 18 ani.

Ultimul capitol "Internatul"

Internatul era amenajat în actuala clădire

ȘCOALA.

INTERNATUL.

de Băsești". Puțini sunt cei care știu că acest nume a figurat în urmă cu aproape 90 de ani, imediat după primul război mondial, pe frontispiciul unei unități de învățământ din Cehu-Silvaniei. Aflăm acest lucru din *Anuarul Școlii Medii de Băieți "Gh. Pop de Băsești"* din Cehu-Silvaniei pe anii școlari 1920-1921 și 1921-1922, publicat de directorul de atunci, Liviu Peter, la tipografia "Dacia" din Baia-Mare, în 1922.

Anuarul se deschide cu un cuvânt al directorului mai sus amintit rostit la "una din seratele aranjate în favoarea școlii". Cu această ocazie, Liviu Peter vorbește despre școală ca fiind forța cea mai puternică, cea mai de căpetenie în consolidarea societății românești "după luarea în posesiune a granițelor etnice mărite, convins fiind că victoriile câștigate cu arma numai așa vor fi durabile dacă le vom câștiga și pe tărâmul economic și cultural". Autorul acestui cuvânt mai vorbește despre necesitatea încurajării elementelor de la sate, de la care se așteaptă regenerarea vieții sociale. Un prim gest de încurajare a fost școlarizarea gratuită a elevilor din familiile cu mijloace materiale și culturale modeste.

Directorul de atunci nu ezita să facă apel la generozitatea cetățenilor care ar putea ajuta material pe acești elevi.

Actualitatea acestui cuvânt de deschidere stă în scopul declarat al seratei culturale: nu numai școlul material, dar și "dorința de a ne preface școala într-un organ viu al publicității, pentru a o preface într-un izvor productiv pentru provincia aceasta".

Iată deci că, încă de atunci, Școala Medie urmărea scopul preluat apoi de liceul înființat în 1956: școlarizarea tinerilor din Zona de Sub Codru.

Urmează Cronica anilor școlari 1920-1921 și 1921-1922, care consemnează printre altele numărul și cuantumul burselor pentru elevi, ajutoarele pentru veșminte, orele suplinite de profesori, bugetul școlii, sumele acordate pentru cheltuieli de reparații, numirea unor profesori titulari, a unui director din Satu-Mare, delegat pentru inspectarea școlii. Toate acestea sunt stabilite prin ordonanțe semnate de secretariatul general din Cluj.

Tabloul nominal al profesorilor din anul școlar 1921-1922 cuprinde numele și prenumele acestora, data nașterii, titlurile academice, titlul în învățământ și specialitățile predate, precum și observații. La această rubrică sunt prezentate sarcinile în plus pe lângă norma didactică. Astfel, Liviu Peter, absolvent al Academiei pentru pregătirea profesorilor de școli civile din Budapesta, este profesor titular, director și predă fizica la clasa a III-a și franceza la clasa a IV-a. Este în același timp custode al muzeului școlar. Alți profesori: Iuliu Felegyhazy - profesor de desen și geometrie, absolvent al școlii superioare de belearte din Budapesta, Nicolae Osian - profesor de matematică, fizică, chimie (predă și germana și economia) Simeon Todica - profesor suplinitor, predă româna, științele naturale, muzică și cor, este și pedagog, aceștia doi, absolvenți ai Cursului pentru pregătirea profesorilor din Cluj.

dr. Gavril Lazăr, care predă igiena și este medicul internatului.

Flore Ardelean și Iuliu Ilyes sunt pedeli (portari).

La capitolul "Materialul parcurs" - sunt prezentate programele analitice ale fiecăreia dintre disciplinele enumerate mai sus, cu manualele întrebunțate și autorii lor. La religie se specifică faptul că fiecare confesiune are programă specifică.

Găsim pe lângă disciplinele enumerate și "Noțiuni de industrie și tehnologie" amintind de "Educația tehnologică" de astăzi, muzică vocală, caligrafie, lucru de mână - vădind preocuparea pentru formarea tinerilor atât sub aspectul cunoștințelor de cultură generală cât și al abilităților practice și al educației estetice.

Capitolul "Tabloul și clasificarea elevilor ordinari" ne arată numărul elevilor în ordinea alfabetică și rezultatele la fiecare disciplină, elevii retrași și/sau scutiți. Notele sunt de 1, 2 și 3. Sunt evidențiate cu litere îngroșate numele elevilor cu nota 1 pe linie (cea mai bună).

Conform acestor tablouri, în anul 1921, au fost înscriși 30 de elevi în clasa I, 16 în clasa a II-a, 12 în clasa a III-a și 5 în clasa a IV-a, iar în anul școlar 1921-1922 au fost înscriși 55 de elevi în clasa I din care au rămas 41, 28 în clasa a II-a, 16 în clasa a III-a și 8 în clasa a IV-a.

De asemenea, în anul 1920-1921 au fost înscriși 11 elevi particulari, iar în anul școlar următor 22, notați cu calificative: bine, suficient, nesuficient.

Capitolele următoare prezintă obiectivele efortului școlar, organizație cu menire filantropică formată în 1919 din intelectuali locali sub președinția primprezătorului Gheorghe Bancos. Această organizație urmărea:

- a) să îngrijească localul școlii și să-l înzestreze corespunzător;
- b) să colecteze sume de bani din care să acopere trebuințele școlii;
- c) să creeze condiții favorabile de trai și internate.

Sunt date numele unor contribuabili benevoli între care găsim nume cunoscute cum sunt cele ale Elenei Pop, fiica marelui patriot și a lui Hossu Longin Băsești, care au donat pentru internatul școlii 500 kilograme grâu.

Au mai donat bani preoții din Băsești, Înău, Săplac (Aluniș), câțiva doctori și aproape toți profesorii școlii. Acești bani au fost folosiți pentru premiarea elevilor diligenți.

Alți intelectuali au donat cărți sau diverse sume de bani (între 10 și 50 de lei/personă) care au fost distribuiți elevilor. În anul școlar 1920-1921 s-au colectat în total 250 lei, iar în anul următor 890 lei și cărți.

Sunt consemnate și numele elevilor bursieri din cei doi ani școlari.

Urmează câteva tabele statistice care dau clasificări ale elevilor în cei doi ani după diferite criterii: vârstă, cetățenie, naționalitate, domiciliu, ocupația părinților, situație materială etc.

Tabele statistice

În primul tabel "Statistica elevilor" (p.37) aflăm că la sfârșitul anului școlar 1920-1921 au rămas în cele patru clase 70 de elevi, din care 6 fete și 64 de băieți; școlari ordinari: 55,

anexa 1) cuprinzând statistica elevilor după naționalitate: 99 români, 2 unguri, 8 izraeliți în 1921-1922, după cetățenie-toți români, după etate - între 10-25 de ani, pe grupe de vârstă, după domiciliul părinților-doar 6 sunt din localitate, restul din județ sau din alte județe sau provincii. Interesantă este și clasificarea după situația materială și după ocupația părinților: 55 respectiv 83, deci marea majoritate, provin din familii de agricultori mici, doar 10 din familii cu situație materială bună, 31 respectiv 40 - mijlocie, 34 respectiv 64 - lipsiți. Există de asemenea un orfan de război, 16 orfani de tată și un orfan de ambii părinți în cei doi ani școlari.

O a treia statistică prezintă situația finală a celor doi ani, cu numărul elevilor care au trecut examenele, cu orientarea celor care vor să-și continue studiile: 4 la Școala Normală, 3 la CFR, 1 la poșta (oficiant). Aflăm de asemenea numărul elevilor cu calificativul foarte bine (5,6), bine (29,46), suficient (21,26), nesuficient(-14), corigenți (11), repetenți (3) - ultimele trei cifre se referă la anul școlar 1921-1922. De remarcă că dintre puștii elevi care vor să-și continue studiile, toți sunt băieți.

Capitolul Extrascolare. Propaganda culturală prezintă impresiile unei vizite întreprinse la inițiativa Ministerului Instrucțiunii, a Secretariatului General din Cluj prin satele și orașele învecinate de pe lângă școlile secundare din județele mărginașe în 1921. Au fost astfel cercetați corpul didactic însoțit de elevii școlii (în primăvara anului 1921) din "Silimeghiu, Jurtelec, Tohat, Sălsig, Mireșu-Mare, iar în primăvara lui 1922, comunele Arghihat, Someș-Odorhei, Înău, Befalău, Horouat, Cheud, Săplac, Satu-Lung, Ulcuiș și Șomcuta Mare - localități din care proveneau elevii Școlii Medii din Cehu-Silvaniei.

Cu această ocazie s-a constatat necesitatea acoperirii posturilor vacante de învățători în satele românești, precum și dorința de ridicare culturală a populației din aceste localități.

Propaganda culturală s-a concretizat în vizitarea de către elevi, însoții de personalul didactic, a fabricii de sticlă din Poiana Codrului și organizarea a 3 serate culturale "împreunate cu dans și tombolă, 2 în loc și una în Șomcuta Mare".

Penultimul capitol "Aviz pentru anul școlar 1922-1923" dă informații detaliate despre condițiile de înscriere în acest an școlar, despre data începerii anului școlar (21 septembrie), despre vârsta de înscriere - cei care au împlinit 10 ani și au atestatul despre absolvirea a 4, 5 sau 6 clase primare, despre actele necesare înscrierii și despre taxele de solvit (aceleași pentru școlarii ordinari cât și pentru cei particulari (privăți toți).

Elevii ordinari săraci dar silitori pot fi scutiți de didactur. Acești din urmă trebuie să

a cantinei, iar școala funcționa în prima clădire, devenită mai târziu internat.

Există 28 de locuri în internat, dar s-au mai amenajat 52 de paturi în sala de gimnastică (aflată la demi-solul actualei clădiri a internatului).

Se menționează demersurile necesare pentru obținerea bursei de stat de către elevii săraci dar silitori.

De asemenea, se enumeră necesarul de albituri și garnituri de pat (2) pe care elevii le vor aduce cu ei la începutul anului școlar, precum și instrumentele necesare pentru curățirea hainelor și a încălțămintelor.

Era obligatorie consultarea medicului școlar.

Taxele anuale de solvit pentru întreținerea în internat: 1000 lei, 100 kg grâu, 50 kg porumb, 100 kg cartofi, 20 kg fasole, 5 kg unsoare, 100 bucăți ouă.

Parcurgerea acestui Anuar, cu cele doar 46 de pagini ale sale caracterizate prin concizie, rigoare și precizie a datelor, ne dă ocazia să cunoaștem, ca desprinsă din zidul dens al timpului, o tranșă din istoria învățământului

Tabloul și clasificarea elevilor ordinari
a) Anul școlar 1920-1921.

Clasa I.

Numele	Puterea	Religiunea	Limba română	Limba franceză	Geografia	Matematică	Zonologie	Not. de agr. și ind.	Muzica vocală	Desenul	Lucrul de mână	Caligrafie	Olimpică	Total
Vasile Achim	1	1	2	2	2	2	2	1	2	1	3	2	2	2
Gheorghe Bildar	1	2	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Ilie Bumbas	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Alexandru Cosmuța	1	1	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1
Ștefan Covaci	1	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Ioan Creț	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Victoria Ghebre	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Maria Ghiurcu	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Alexandru Gosle	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
10 Leona Grunvald	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Alexiu Haiduc	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Nicolae Ilies	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Ioan Lazar	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ilie Marincea	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
15 Vasile Mate	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Beniamiu Micu	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Ioan Mița	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Bella Mozes	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Emilian Mut	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
20 Valeriu Năprădean	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Vasiliu Petru	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Antoniu Pop	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Dimiriu Pop	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Maria Pop	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
25 Teodor Pop	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Traian Pop	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Vasile Pop	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Vasile Pop	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Vasile Pop	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Vasile Rogojan	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
30 Gheorghe Sav	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

mediu din Cehu-Silvaniei, într-un moment important când societatea românească începe să-și configureze căile de acces spre progresul economic și cultural. Școlarizarea copiilor din localitățile românești din zona de Sub Codru a constituit una dintre aceste căi. Transformarea Școlii Medii de Băieți în Școală de Arte și Meserii în 1924 înființarea Școlii profesionale în 1945 și apoi a Școlii Medii Mixte din Cehu-Silvaniei în 1956, devenită Liceul de cultură generală, au fost tot atâtea momente în evoluția învățământului mediu și secundar în această zonă.

Maria CORDEA

Acum poți să vii, pruncule Iisus!

Aici sus, pe înălțimile neguroase și înzăpezite ale munților, se întâmplă în fiecare an câte ceva neplăcut legat de Sfânta Sărbătoare a Crăciunului. Acești oameni săraci, simpli păstori sau tăietori de lemne care de ani de zile doboară copacii în slujba unui evreu brașovean, nu pot (fie că se supără Cel de Sus ori ba) să țină slujba Nasterii Domnului ca la carte, cu predică la miezul nopții, iesle, popă, tămâie, acompaniament de orgă, cântare latinească și evanghelii bătute în aur. Ce nu se poate, nu se poate. Au încercat de destule ori, dar n-au reușit nicicum să-i dea de capăt, no! Într-un an, era să moară trei sau patru dintre ei, când au încercat să răzbată prin nămeții înalți cât omul, bazele lupilor i-au împroșcat în față, au înfruntat toate celelalte primejdii ale muntelui ca, odată ajunși în sat, să afle că au trecut patru zile mari și late de când s-a sărbătorit Crăciunul, așa că au venit degeaba. Peste an, pierduseră socoteala zilelor, lucru care nu-i de mirare. Le-a rămas doar să-și rumege necazul, că din pâinea dumnezeiască n-au căpătat nici o fărâma, ba au și ajuns de răsul satului.

În alt an, au încercat să-și croiască drum prin noianul de zăpadă cu taurul Negrilă, dar i-a prins vijelia pe drum și abia au reușit să se retragă din calea ei înspre părau! Csalavagó. Era cât pe ce să prăpădească prețioasa vită, nemaivorbind de oameni. Domnul Dumnezeu n-a cerut niciodată săracilor să facă imposibilul.

Dar, ca să-și mântuiască cumva sufletele, anul trecut și-au făcut ei un Bethlehem, poate unul chiar mai frumos decât cel aflat în Țara Sfântă. Aveau alături Borta de piatră, în ea încăpea un întreg regiment, într-atât era de mare și de spațioasă. Au fărmit o iesle, în care l-au așezat drept Prunc pe cel mai mic dintre băieții lui Mihoc Treazul, să fi avut două luni pe-atunci, că, Doamne Dumnezeule! aici, în vârf de munte, și Biblia e mai greu de ținut decât la oraș. Au mănât înăuntru câteva dobitoace, vaci și oi, să stea împrejurul ieslei și să sufle asupra Pruncului, precum stă scris și au aprins sumedenie de torțe cu șomoioage îmbibate în smoală ca să fie lumină, de strălucăa întreaga peșteră ca un colț de Rai, apoi s-au apropiat de iesle să se închine și să se roage. Să nu-mi uit vorba, moș Udó Martin a stat în chip de Sfânt Iosif, restul oricum erau din moși-strămoși de meserie păstori. Oricum aș lua-o, a fost un lucru nemaipomenit de frumos, no!

Dar anul acesta n-a mai putut fi vorba de așa ceva, deoarece pe fiul Treazului l-a răpit o anghină difterică, iar locul Sfântului Iosif a rămas vacant, după ce moș Udó Martin a răposat în prag de iarnă, Dumnezeu să-l odihnească! Și, de ce să nu recunoaștem cinstii, nimeni n-avea nici un chef, întrucât evreii din Brașov dăduseră faliment, așa că lucrul la pădure a fost oprit, iar tăietorii s-au risipit care încotro. Socotindu-i laolaltă, în sălaşurile din crierul munților rămaseseră doar trei oameni, sluga domnului Csedó, apoi Márton Feri, un fecior tomatic și Ülkei Ádám, căruia îi murise soția cu o săptămână înainte. Trei, Doamne și tustrei niște sărmani preaplini de amar, morocoșni, fără o scântie de bucurie în ei. Nici prin cap nu le trecea să bage în seamă nașterea Domnului.

Măcar de această dată apuc și eu să dorm pe săturate, zise slujitorul domnului Csedó, când veni vorba despre cum să petreacă seara cu pricina.

Márton Feri, holteiu înrăit, ar fi dorit să joace cărți în Noaptea Sfântă, dar le lipseau atât cărțile cât și banii trebuincioși unei asemenea distracții. Ülkei Ádám era în continuare supărat pe Dumnezeu, că îi luase soția. N-ar fi mișcat un fir de pal în cinstea Lui. Își pusese în cap să se răzbune un pic pe Cel de Sus că îl adusese într-o stare atât de jalnică ori, dacă totuși nu El îl împovărase peste măsură, că nu-l scosese dintr-însa. Se ținau tustrei tari în țafna lor.

Nu, nu și iarăși nu! o ținneau una și bună, ca niște păgâni.

În noaptea sambetei dinaintea sărbătorii s-a întâmplat totuși ceva ce a încurcat socotelele lui Ülkei Ádám. Întrucât coliba sa era așezată mai la margine, s-a trezit seara târziu că aude niște strigăte mănoase și

detunătura unor puști.

- Probabil că au plecat domnii la vânătoare! Își zise și nu-și mai bătu capul cu hărmălaia de afară. Totmai se pregătise să se culce, când cineva îi scutură zdravăn ușa colibei.

- Cine-i? făcu Ádám către ușa.
- Dacă ești un om cu frică de Dumnezeu, lasă-mă înăuntru! veni răspunsul de afară.

Úlkei Ádám își târâși picioarele până la ușă și scoase parul de sprijin.
- Tu ești, măi Feri?

Pesemne că-și închipuise că-i Márton Feri, burlacul, care se plictisise de unul singur și venise până la el să-și omoare timpul împreună; dar mai că se transformă în stană de piatră când văzu că în colibă intră împleticindu-se un om plin de sânge, care-i șopti înspăimântat:

- Stinge toate luminile!
- Apără-ne, Sfântă Cruce! Păi asta-i Pătru, ucigașul, se retrase Ádám câțiva pași îndărăt,

apoi smulse din vatră butucii ce încă scănteiau și-i aruncă afară, în zăpadă.

- Doar n-ai fugit din temniță, măi Pătrule?

- Ba da! Îngăimă ucigașul, care fusese condamnat la opt ani de detenție deoarece își omorâse nevasta din gelozie.

- D-apoi unde ți-a fost mîntea cea trează? se interesă Ádám, dar, epuizat, evadatul nu-l băgă în seamă, ci se chiorfă către ușa, cu o căuțătură înspăimântătoare.

- Închide-o și a s c u n d e - m ă undeva, că vin să mă ducă.

- Cine?
- Jandardii... Au tras să mă împuște sub stâncă Țepeului.

- În tine au tras?
- Da.
- Și te-au nimerit?

- Da.
- Unde?
- Iaca aici, sub umăr.

- De-aia ești plin de sânge?
- Da.

- Destul de rău! clătină Ülkei Ádám din cap, dar nu-i trecu prin minte gândul să examineze rana, s-o curețe și s-o lege. Nici omul cel împușcat nu-i ceru aceasta.

- Îți vor lua urma și vor ajunge aici imediat, îl sperie Ádám.

- Așa-i, dar afară ninge! N-au decât să mă tot caute! rase ucigașul.

- Atunci nu-i nimic! răsflă Ülkei Ádám ușurat. Vino să te încălzești!

- Nu mi-e frig! se ghemui Pătru lângă micuța vatră.

- Nu vrei să mănânci ceva? întrebă Ádám ceva mai târziu.

- Nu mi-e foame! dădu ucigașul din cap. Trecu o vreme. Vântul porni să zăuere, iar cerul să potopească lumea cu zăpadă.

Úlkei Ádám ciuli urechea și surăse:
- De-acum nu mai vine nimeni. Nici draga nu nimereste aici pe-o vreme ca asta.

Fostul pușcăriaș se bucură și el.
- Uite, acolo mi-e patul, întinde-te! îl îndemnă Ádám. Odihnește-te!

- Degeaba, că tot n-aș putea să dorm! răspuse Pătru.

- Treaba ta! ridică Ádám din umeri. Examină petele negre de sânge încheagat de pe hainele evadatului:

- Ce zici, scapi ori te duci?
- Sunt un om terminat! răspuse ucigașul fără chef.
- Urătă rană! dădu Ádám din cap.
- Urătă-ți recunosc și fostul ocnaș.

Úlkei Ádám răsuci în sinea lui lucrurile pe față și pe dos, dar nu reuși nicicum să le afle rostul. Totuși, în cele din urmă, își dădu seama ce-i apasă sufletul:

- Măi Pătrule, eu nu pricep deloc, ce fierbințeala focului te-a cuprins de n-ai putut să zezi pe fundul tău, acolo, în temnița cea caldă, unde te țineau ca-n palmă? De ce-a trebuit să fugi să-ți cauți necazul și pieirea?

Fața ucigașului se lumină toată brusc, ca străbătută de o flăcără. Înlocote au fost și vorbele prin care mărturis:

- Totu-i din cauza copilului... A trecut o jumătate de an de când n-am primit nici o veste despre el. Apoi, uite că a sosit și vremea sfântului Crăciun și m-am pornit să-i fac brăduț, iesle, Prunc, să ne așezăm alături de ele și să cântăm împreună colinde. I-ar trebui copilului niște ciorăpei, o pereche de cismulițe, un cojocel și-o căciuliță, să-i țină iarna de cald... Că nu-i nimeni care să aibă grijă de el.

- Atunci de-aia... se liniști Ülkei Ádám.
- De-aia!

Úlkei Ádám privi o vreme jocul flăcărilor,

apoi zise aspru:

- Bine ai făcut, Pătrule, c-ai întins-o! De dimineață mă voi coborî în sat și-ți voi aduce feciorașul. Îl cheamă Dénöske, nu-i așa?

- Așa-l îngăimă fericit fostul ocnaș, amețit de căldura sobei. Apoi, fie ce-o fi! mormăi mai mult pentru sine, deoarece acești pădureni pe jumătate sălbaticiți obișnuiesc să vorbească și singuri.

- Hai să ne întindem măcar un sfert de ceas! Îndemnă Ülkei Ádám. S-a făcut târziu, hai să ne odihnim un pic!

Evadatul se întinse ascultător pe podea. Ádám începu să moțăie. Însă deodată îl auzi pe fugar că-l cheamă:

- Măi, Ádám!... M-auzi?
- Ce-i? sări Ádám. De ce naiba nu dormi?
- Eu m-oi duce...

Așa zise ucigașul.
- Unde-n lumina ochilor tăi vrei să te duci pe vremea asta? căscă Ádám somnoros.

- Eu? Pe lumea cealaltă!

Lui Ülkei Ádám îi pieri somnul.
- Doar nu ți-ai pierdut mințile? întrebă speriat, dar în lumina focului văzu că evadatul nu glumește. Ochii-i erau înspăimântători de mari și plini de fierbințeală, pielea îi părea galbenă, murdară, trupul arăta pe jumătate înghețat, mâinile și picioarele-i tremurau, iar sângele i se prelingea încetul cu încetul în vatră.

- Rana... A început iarăși să sângereze, spuse ucigașul parcă scuzându-se.

- Ar fi trebuit s-o legăm, trase Ülkei Ádám o înjurătură. Cum de nu mi-a trecut prin minte?

Fugarul făcu semn că-i prea târziu.

- Uite că degeaba m-am lăsat împușcat, n-o să-mi mai văd feciorașul! se plânse el.

- Chiar că-mi pare rău că mi-a scăpat! se scuză Ádám. Dacă ai putea să întârzi moartea preț de o jumătate de zi, cât să bat drumul până în sat... Pe o vreme ca asta, vine cam trei ore încolo, trei ore încoace...

- Nu te mai frământa atâta! mormăi ucigașul. E prea târziu.

- Ba eu tot voi încerca, sări Ádám. Pătru îl oprî cu un semn.

- Nici un pas mai mult!... Stai și ascultă ce-ți zic... Ádám, tu ai fost bun cu mine, m-ai găzduit și m-ai ferit de jandarmi...

- Nu face nimic! zise cu modestie Ádám. Evadatul își ridică ochii înflăcărați către Ülkei Ádám și spuse aproape cu cruzime:

- Știi că pe capul meu a fost pus un premiu de o mie de pengő?...
- E o sumă frumoasă, recunosc Ádám.

- No, Ádám, banii ăștia să fie ai tăi! hotărî muribundul.

- Măi, drept cine mă iei? sări Ádám în sus.
- Țineți gura! îl repezi ucigașul. Te duci la

notar și ți-i plătește pe loc.

Úlkei Ádám încercă să protesteze, dar nu avu față de cine, deoarece fugarul se lăsă într-o rână și începu să cânte din răspuțeri colinda aceea cu:

"Păstori minunați
În Bethlehem turmele-și păzeau
Noaptea în câmpie,
Noaptea în câmpie..."

Úlkei Ádám își scoase respectuos căciula din cap și ascultă cum își sărbătorește ucigașul Crăciunul. În vreme ce cânta, striga în răstimpuri:

- Dénöske!... Dénöske, sufletelul meu!...
- Uite că tot s-au întâlnit! își spuse Ádám cu fruntea adânc brăzdată de emoție. Totuși l-a ajutat Dumnezeu!... N-o să moară fără de el!

Se bucură în continuare împreună cu deținutul al cărui cap ras ca-n palmă se îmbrodise de sudoare, iar un firicel de sânge începuse să-i curgă pe la colțul gurii, dar care, cu toate acestea, râdea și striga în gura mare:

- Uite ce niște cismulițe frumoase, Dénöske!... Și ciorăpe!... N-o să tremuri de frig cu ei!... Rabdă acum, s-o chem și pe maică-ta! Mărie, măi Mărie!...

Pe Ülkei Ádám îl trecură fiorii.

- Își cheamă nevasta, pe-aia de-a omorât-o!...

Dar ucigașul își sărbătorea în continuare Crăciunul, fără să bage în seamă toate cele, până când ultimele vorbe îi fură înecate în valul de sânge ce-i izbucni pe gură și se prăbuși grămadă lângă foc.

- Asta chiar a murit! se scărpină Ülkei Ádám în cap și se așeză tăcut lângă răposat. Se gândi vreme îndelungată.

- Hai să ne întindem măcar un sfert de ceas! Îndemnă Ülkei Ádám. S-a făcut târziu, hai să ne odihnim un pic!

Evadatul se întinse ascultător pe podea. Ádám începu să moțăie. Însă deodată îl auzi pe fugar că-l cheamă:

- Măi, Ádám!... M-auzi?
- Ce-i? sări Ádám. De ce naiba nu dormi?
- Eu m-oi duce...

Așa zise ucigașul.
- Unde-n lumina ochilor tăi vrei să te duci pe vremea asta? căscă Ádám somnoros.

- Eu? Pe lumea cealaltă!

Lui Ülkei Ádám îi pieri somnul.
- Doar nu ți-ai pierdut mințile? întrebă speriat, dar în lumina focului văzu că evadatul nu glumește. Ochii-i erau înspăimântători de mari și plini de fierbințeală, pielea îi părea galbenă, murdară, trupul arăta pe jumătate înghețat, mâinile și picioarele-i tremurau, iar sângele i se prelingea încetul cu încetul în vatră.

- Rana... A început iarăși să sângereze, spuse ucigașul parcă scuzându-se.

- Ar fi trebuit s-o legăm, trase Ülkei Ádám o înjurătură. Cum de nu mi-a trecut prin minte?

Fugarul făcu semn că-i prea târziu.

- Uite că degeaba m-am lăsat împușcat, n-o să-mi mai văd feciorașul! se plânse el.

- Chiar că-mi pare rău că mi-a scăpat! se scuză Ádám. Dacă ai putea să întârzi moartea preț de o jumătate de zi, cât să bat drumul până în sat... Pe o vreme ca asta, vine cam trei ore încolo, trei ore încoace...

- Nu te mai frământa atâta! mormăi ucigașul. E prea târziu.

- Ba eu tot voi încerca, sări Ádám. Pătru îl oprî cu un semn.

- Nici un pas mai mult!... Stai și ascultă ce-ți zic... Ádám, tu ai fost bun cu mine, m-ai găzduit și m-ai ferit de jandarmi...

- Nu face nimic! zise cu modestie Ádám. Evadatul își ridică ochii înflăcărați către Ülkei Ádám și spuse aproape cu cruzime:

- Știi că pe capul meu a fost pus un premiu de o mie de pengő?...
- E o sumă frumoasă, recunosc Ádám.

- No, Ádám, banii ăștia să fie ai tăi! hotărî muribundul.

- Măi, drept cine mă iei? sări Ádám în sus.
- Țineți gura! îl repezi ucigașul. Te duci la

notar și ți-i plătește pe loc.

Úlkei Ádám încercă să protesteze, dar nu avu față de cine, deoarece fugarul se lăsă într-o rână și începu să cânte din răspuțeri colinda aceea cu:

"Păstori minunați
În Bethlehem turmele-și păzeau
Noaptea în câmpie,
Noaptea în câmpie..."

Úlkei Ádám își scoase respectuos căciula din cap și ascultă cum își sărbătorește ucigașul Crăciunul. În vreme ce cânta, striga în răstimpuri:

- Dénöske!... Dénöske, sufletelul meu!...
- Uite că tot s-au întâlnit! își spuse Ádám cu fruntea adânc brăzdată de emoție. Totuși l-a ajutat Dumnezeu!... N-o să moară fără de el!

Se bucură în continuare împreună cu deținutul al cărui cap ras ca-n palmă se îmbrodise de sudoare, iar un firicel de sânge începuse să-i curgă pe la colțul gurii, dar care, cu toate acestea, râdea și striga în gura mare:

- Uite ce niște cismulițe frumoase, Dénöske!... Și ciorăpe!... N-o să tremuri de frig cu ei!... Rabdă acum, s-o chem și pe maică-ta! Mărie, măi Mărie!...

Pe Ülkei Ádám îl trecură fiorii.

- Își cheamă nevasta, pe-aia de-a omorât-o!...

Dar ucigașul își sărbătorea în continuare Crăciunul, fără să bage în seamă toate cele, până când ultimele vorbe îi fură înecate în valul de sânge ce-i izbucni pe gură și se prăbuși grămadă lângă foc.

- Asta chiar a murit! se scărpină Ülkei Ádám în cap și se așeză tăcut lângă răposat. Se gândi vreme îndelungată.

- Hai să ne întindem măcar un sfert de ceas! Îndemnă Ülkei Ádám. S-a făcut târziu, hai să ne odihnim un pic!

Evadatul se întinse ascultător pe podea. Ádám începu să moțăie. Însă deodată îl auzi pe fugar că-l cheamă:

- Măi, Ádám!... M-auzi?
- Ce-i? sări Ádám. De ce naiba nu dormi?
- Eu m-oi duce...

Așa zise ucigașul.
- Unde-n lumina ochilor tăi vrei să te duci pe vremea asta? căscă Ádám somnoros.

- Eu? Pe lumea cealaltă!

Lui Ülkei Ádám îi pieri somnul.
- Doar nu ți-ai pierdut mințile? întrebă speriat, dar în lumina focului văzu că evadatul nu glumește. Ochii-i erau înspăimântători de mari și plini de fierbințeală, pielea îi părea galbenă, murdară, trupul arăta pe jumătate înghețat, mâinile și picioarele-i tremurau, iar sângele i se prelingea încetul cu încetul în vatră.

- Rana... A început iarăși să sângereze, spuse ucigașul parcă scuzându-se.

- Ar fi trebuit s-o legăm, trase Ülkei Ádám o înjurătură. Cum de nu mi-a trecut prin minte?

Fugarul făcu semn că-i prea târziu.

- Uite că degeaba m-am lăsat împușcat, n-o să-mi mai văd feciorașul! se plânse el.

- Chiar că-mi pare rău că mi-a scăpat! se scuză Ádám. Dacă ai putea să întârzi moartea preț de o jumătate de zi, cât să bat drumul până în sat... Pe o vreme ca asta, vine cam trei ore încolo, trei ore încoace...

- Nu te mai frământa atâta! mormăi ucigașul. E prea târziu.

- Ba eu tot voi încerca, sări Ádám. Pătru îl oprî cu un semn.

- Nici un pas mai mult!... Stai și ascultă ce-ți zic... Ádám, tu ai fost bun cu mine, m-ai găzduit și m-ai ferit de jandarmi...

- Nu face nimic! zise cu modestie Ádám. Evadatul își ridică ochii înflăcărați către Ülkei Ádám și spuse aproape cu cruzime:

- Știi că pe capul meu a fost pus un premiu de o mie de pengő?...
- E o sumă frumoasă, recunosc Ádám.

- No, Ádám, banii ăștia să fie ai tăi! hotărî muribundul.

- Măi, drept cine mă iei? sări Ádám în sus.
- Țineți gura! îl repezi ucigașul. Te duci la

notar și ți-i plătește pe loc.

Úlkei Ádám încercă să protesteze, dar nu avu față de cine, deoarece fugarul se lăsă într-o rână și începu să cânte din răspuțeri colinda aceea cu:

"Păstori minunați
În Bethlehem turmele-și păzeau
Noaptea în câmpie,
Noaptea în câmpie..."

Úlkei Ádám își scoase respectuos căciula din cap și ascultă cum își sărbătorește ucigașul Crăciunul. În vreme ce cânta, striga în răstimpuri:

- Dénöske!... Dénöske, sufletelul meu!...
- Uite că tot s-au întâlnit! își spuse Ádám cu fruntea adânc brăzdată de emoție. Totuși l-a ajutat Dumnezeu!... N-o să moară fără de el!

Se bucură în continuare împreună cu deținutul al cărui cap ras ca-n palmă se îmbrodise de sudoare, iar un firicel de sânge începuse să-i curgă pe la colțul gurii, dar care, cu toate acestea, râdea și striga în gura mare:

- Uite ce niște cismulițe frumoase, Dénöske!... Și ciorăpe!... N-o să tremuri de frig cu ei!... Rabdă acum, s-o chem și pe maică-ta! Mărie, măi Mărie!...

Pe Ülkei Ádám îl trecură fiorii.

- Își cheamă nevasta, pe-aia de-a omorât-o!...

Dar ucigașul își sărbătorea în continuare Crăciunul, fără să bage în seamă toate cele, până când ultimele vorbe îi fură înecate în valul de sânge ce-i izbucni pe gură și se prăbuși grămadă lângă foc.

- Asta chiar a murit! se scărpină Ülkei Ádám în cap și se așeză tăcut lângă răposat. Se gândi vreme îndelungată.

- Hai să ne întindem măcar un sfert de ceas! Îndemnă Ülkei Ádám. S-a făcut târziu, hai să ne odihnim un pic!

Evadatul se întinse ascultător pe podea. Ádám începu să moțăie. Însă deodată îl auzi pe fugar că-l cheamă:

- Măi, Ádám!... M-auzi?
- Ce-i? sări Ádám. De ce naiba nu dormi?
- Eu m-oi duce...

Așa zise ucigașul.
- Unde-n lumina ochilor tăi vrei să te duci pe vremea asta? căscă Ádám somnoros.

- Eu? Pe lumea cealaltă!

Lui Ülkei Ádám îi pieri somnul.
- Doar nu ți-ai pierdut mințile? întrebă speriat, dar în lumina focului văzu că evadatul nu glumește. Ochii-i erau înspăimântători de mari și plini de fierbințeală, pielea îi părea galbenă, murdară, trupul arăta pe jumătate înghețat, mâinile și picioarele-i tremurau, iar sângele i se prelingea încetul cu încetul în vatră.

- Rana... A început iarăși să sângereze, spuse ucigașul parcă scuzându-se.

- Ar fi trebuit s-o legăm, trase Ülkei Ádám o înjurătură. Cum de nu mi-a trecut prin minte?

Fugarul făcu semn că-i prea târziu.

- Uite că degeaba m-am lăsat împușcat, n-o să-mi mai văd feciorașul! se plânse el.

- Chiar că-mi pare rău că mi-a scăpat! se scuză Ádám. Dacă ai putea să întârzi moartea preț de o jumătate de zi, cât să bat drumul până în sat... Pe o vreme ca asta

Vise și ape

Mările n-au fost făurite ca să despartă continentele, ci ca să le unească

Acest enunț sintetizează teza lui Thor Heyerdahl, un antropolog norvegian, care a afirmat că populațiile primitive au străbătut întinderile de ape cu ambarcațiuni simple și au colonizat pământuri aflate la mari distanțe unele de altele. După ce și-a terminat studiile, urmașul vikingilor a plecat să studieze lumea vie din insulele Pacificului. Aici a descoperit o serie de plante, materiale etnografice și arheologice, comune atât celor care trăiseră pe continentul american cât și triburilor din Polinezia. Lui Heyerdahl i s-a părut evident că populația insulară din Pacific nu provenea din Asia de Sud-Est, așa cum se credea până atunci, ci din America, folosind plute confecționate din lemn ușor de balsă. Cu ajutorul curentilor marini favorabili, incașii străbătuseră marile întinderi de ape cu mijloacele simple aflate la îndemâna lor.

Tezele lui Heyerdahl au iritat. Problema întâietății a pus dintotdeauna probleme politice și juridice. Istoricii au acceptat cu greu că vikingii conduși de Leif Eriksson cel Fericit au descoperit Vinlandul american în jurul anului 1000, cu mult înainte de Columb. În 1421, o întreagă armadă chinezească, sub comanda amiralului Zheng He, cu femei, copii și porci la bord, a pornit către răsărit să descopere noi pământuri. În Brazilia au fost descoperite inscripții feniciene, în vreme ce capetele de războinică olmece din Guatemala prezintă evidente trăsături negroide.

Teoria difuzionistă a fost combătută de partizanii izolaționismului, care susțineau că în vechime n-au existat exoduri peste mări și nici schimburi culturale între civilizațiile din diferite colțuri ale lumii.

Ca să le demonstreze că greșesc, norvegianul și-a adunat prietenii și au construit o ambarcațiune similară. I-a dat numele de Kon Tiki, după regele polinezian zeificat de urmașii poporului pe care l-a condus pe un alt Pământ al făgăduinței, risipit în mii de insule și insule tropicale. El a pornit în 28 aprilie 1947 din Callao, marele port de pe coasta peruiană și au ajuns cu bine în arhipelagul Touamotou, aflat la o distanță de 7000 km, după o călătorie de 101 zile.

Drumul lui Kon Tiki a fost cel al curentului Humboldt, care pornește de pe coasta peruiană și merge până în Polinezia. O plută construită corect, zice Thor Heyerdahl, reprezintă un imens colac de salvare și prezintă o siguranță sporită față de un vas de dimensiuni mult mai mari: „Vapoarele intră deseori cu prova sau pupa în mare, așa că tone de apă năvălesc pe bord și îndoiaie butucii de oțel cum îndoim noi o sârmă, pe

când o ambarcațiune mică în condiții asemănătoare, se descurcă mai bine, fiindcă își găsește loc între șirurile de valuri”. Pluta rezistă și pentru că, atunci când un talaz se revărsă peste ea, apa se scurge imediat printre bușteni, fără să afecteze flotabilitatea ambarcațiunii. Adesea, marinarii au scăpat pe o plută improvizată în grabă, după ce marea furioasă a răsturnat și a înghițit pachebotul.

Heyerdahl n-a fost singura persoană ce propovăduia astfel de „idei eretice”. Medicul francez Alain Bombard a ținut să devină un „naufragiat de bună voie” ca să demonstreze că omul poate supraviețui catastrofelor marine, numai să nu se lase cuprins de disperare. Între 19 octombrie și 23 decembrie 1952, el a traversat Atlanticul la bordul unei plute de cauciuc. În tot acest răstimp, Bombard a băut apă de ploaie, suc stors din pești sau cantități mici de apă marină, s-a hrănit cu planctonul prins cu ajutorul unei plase confecționate dintr-un ciorap de damă și cu vietățile marine prinse pe parcurs. Vorba lui Thor Heyerdahl:

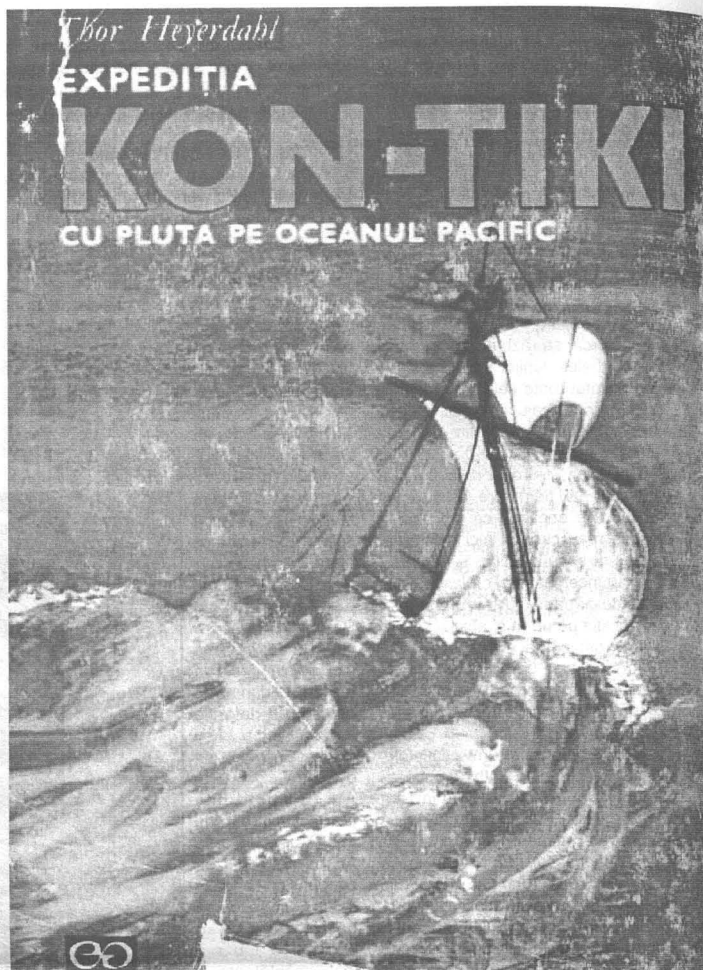
„17 mai, ziua independenței Norvegiei. Mare agitată. Vânt prielnic. Azi sunt bucătar și am găsit pe punte șapte pești zburători, pe acoperișul cabinei o sepie, iar în sacul de dormit al lui Torstein un pește necunoscut.”

Cea mai veche descriere a modului cum călătorii lipsiți de mijloace își pot întocmi o plută se găsește în „Odiseea” lui Homer, versurile 309-350 din Cântul V. Cutezător ca și Ulise, după aproape un secol de secol de la prima aventură, Thor Heyerdahl se îmbarcă pe Ra-1, o altă plută, confecționată acum din papyrus. Ca model, folosisese desenele și statuetele descoperite în templele și camerele mortuare din țara Nilului. De această dată, exploratorul dorea să confirme legendele amerindienilor, care spuneau că piramidele aztece au fost construite de oameni sosiți de peste marea cea mare.

Înainte de a se desprinde din vecinătatea țărmului african, pe Ra-1 a aterizat un pescăruș. El a fost izgonit de răitul aflat la bord, însă peste puțin timp pasărea marină s-a întors cu un întreg stol de surate. Auzind țipetele lor, Carlo Mauri, fotograf și operatorul de filmare al expediției, a remarcat cu umor:

„Știu ce le-a spus celorlalte păsări pescărușul alungat. Că a găsit un cuib de pasăre plutitor lângă Capul Yubi.”

Pe vremea când construiau Ra-1, biologii le-au explicat exploratorilor că o bucată de stof scufundată în apă putrezește și se

destramă într-un interval de două săptămâni. Thor Heyerdahl remarca glumeț că experiența e la fel de grăitoare ca aruncarea unui șurub de fier în apă. Cine vede fărăra de metal lăsându-se la fund, va trage concluzia că marile vase, precum „Queen Mary”, nu sunt capabile să plutească.

Gaston Bachelard spunea, referindu-se la „Aventurile lui Arthur Gordon Pym din Nanucket” de Edgar Allan Poe, că voiajul pe mare „este în realitate o aventură a inconștientului, o aventură ce se mișcă în noaptea unui suflet”. O plută purtată de

curenții oceanici urmează marea curgere din natură, nu i se împotrivesc. Ea coboară inertă în adâncurile dintre valuri și se urcă pe coama lor fără nici un efort. Primitiva ambarcațiune constituie centrul unui sistem de referință absolut, față de care toate celelalte repere diurne sunt relative. „În visele noastre, infinitul este tot atât de profund pe firmament ca și sub valuri. Aici, apa cuprinde cerul. Visul conferă apei sensul patriei celei mai îndepărtate, al unei patrii cerești.”

GYORFI - DEAK György

Jobenul

Rumoare ca de valuri sub lună visătoare cuprindea piața centrală a orașului. Potop de oameni. Mișcări, totuși, controlate. Maximă atenție. Timp crucial.

- Prin noi, numai prin noi veți ajunge la bunăstare - ce spun eu „bunăstarea”?! - la fericirea, la raiul adevărat, la marea lumină, de care, până azi numai dicționarele erau pline și enciclopediile, și tratatele, și...

Difuzoarele vibrau răgușit, apoi acut, cuprinse de importanța evenimentului.

Aerul, și el, se umplea de irizări.

Cerul, pătat ca niște dalmațieni, jubila de asemenea.

- Ce ați avut până azi?...Vă spun eu: viață de câine, domnitori vânduți, domnitori uciși, fără vândută, hotare însângerate!...

Gata, a venit vremea ca, în timpul cel mai scurt, de azi chiar, să-i auziți pe înaintași cum vă felicită că ați ajuns la bunăstare, la un adevărat rai...la...

Fețele oamenilor străluceau, bucuria îi cuprindea continuu.

- În lumea întreagă să pomească de la noi valuri de fericire...Să ajungă peste tot produsele noastre...Să ne bucurăm cum frumoasele mere, fascinantele noastre mere - ca să nu dau decât un exemplu! - vor fi pe tarabele vânzătorilor, de la Polul Sud la Polul Nord, și beduinul, și eschimosul, și africanul, și siberianul, toți, toți, toți, să aibă pe masă rotunțele, aromatele noastre înnebunitoare, să...

Câteva ciori albe se fugăreau pe deasupra. Soarele aurea ciocurile lor. Funigei umpleau zarea de beteală.

- Haideți, simțiți voi înșivă aceste arome! ... Luați în mână frumosul măr! ... Așa, țineți-l artistic! ...Rotiți-l ca pe o ceașcă de ceai, admirați-i culorile! ... Gustați-i carnea! ... Înfingeți dinții cât mai adânc, până la sevă!!...Așa...Salivați! ...

Rumoarea creștea amețitor.

Cu toți își scoteau batistele, stergeau merele, priveau înnebuniți. Vedeau chiar fructele pulsând în florile de primăvară ale merilor, se îmbătau cu arome...

Deasupra, dirijabilele uriașe veneau ca un covor tras peste

întinderi și cuprindeau cerul. Văzduhul se întuneca treptat.

De sus cădea peste oameni ploaie de covrigi proaspeți. Aburii lor jubilau peste tot, ca o ceață binefăcătoare, le umflau nările. Fiecare covrig atârna de o mică parașută și cobora lin și...apetisant...Văzduh de covrigi, de arome, de parașute, de priviri înfăcărate... Văzduh al bunăstării.

- Așa, luați cât de mulți - prea mult i-ați așteptat! - mușcați din covrigii voștri, mușcați din merele voastre! ... Mușcați, mușcați...mușcați!!! ...

Difuzoarele trepidau, fondul muzical era din melodii roșii.

Bucuria inunda totul.

Într-un colț, cerșetorii își băgau ochelarii negri și protezele în pungii uriașe, unde îndesau covrigi cu nemiluita... Se îmbulzeau...Se călcau în picioare...

- Cine vorbește atât de frumos? Întrebă unul.

- Nu-l văd, nu-l văd bine...Zăresc doar ceva, așa, ca o pălă...

Aplauzele nu mai conteneau.

- De la noi să pomească bunăstarea în toate cele patru vânturi (chiar a înocșat să bată vântul, timid la început, apoi mai sigur pe el)...Veți îmbrăca numai blănuri scumpe, de samur, de răs, de vulpi!... Singura voastră grijă va fi să alegeți nuanța vulpilor...De răs, de vulpi, de lupi, de răs, de vulpi! ...

Cu toți veți alerga după argintul elegant, după argintul tonic, argintul diafan, cel superior, prestant, trandafiriu...

Vântul se întelea continuu. Părul doamnelor se revolta. Domnii își fixau șepcile pe cap, copiii jucau fotbal cu turbane și topăiau fericiti.

Privirile tuturor scrijeleau înălțimile.

Deltaplane gigantice, precum un covor elastic tras peste

întinderi, cuprindeau zarea. Cerul se întuneca. Măriia soarele.

Din înălțimi coborau ușor mii de portocale, fiecare prinsă de o mică parașută. Aterizau lin și apetisant.

- Luați câte vreți, sunt portocalele așteptate atâta și atâta! ...

Mușcați, mușcați!...Numai prin noi...

Ca la un semn magic, au îngenuchiat cu

toți, stupefiați.

Într-un colț, leproșii adunau de zor portocale. Cât mai multe!...

Mai pierdeau câte o falangă, două, dar îndesau în șalvării lor

zemoazele portocale...Parcă erau păpuși gonflabile.

- Tot nu vezi cine vorbește așa de frumos?

- Nu. Văd numai ceva, așa, ca o pălă...

Aplauzele se împleteau cu vântul care izbea în rafale.

Prافل din piață le intra în ochi, însă fericirea îi stăpânea pe toți definitiv...Prăfuiți și...zemoși!...

- Jumătate din populația patriei noastre, a scumpei noastre patrii, va avea locul de muncă în locuința proprie!...

Pa-patria noastră (ușoară sincopă!), plaiul nostru miorean va exploda de fericire; va fi rai-rai!...

Toți vor primi fără nici o întârziere remunerația negociată și

indexările pe care le vom face vor aduce bine meritata bogăție! ...

Agenții colectori vor aduce la sediu produsele...Totul la sediu... la sediu! ... Prin noi - raiul visat, lumina; nu doar în dicționare, în tratate și...

Difuzoarele agonizau.

Bucuria radia frenetic.

Vântul lovea peste obraz, părul doamnelor devenea flăcări multicolore, domnii își îndesau șepcile pe cap, copiii topăiau spasmotic.

Fericire totală și molipsitoare.

- Numai prin noi...nu doar în enciclopedii!...

Dintr-o dată, un covor de elicoptere era aruncat pe întinderi, ca un rebel nor tras pe rotele cerului.

Din ele cădeau peste oameni banane, bine coapte,

strălucitoare, fiecare adusă pe pământ de o parașută

minuscule...Se îngălbenea văzduhul de banane apetisante.

Cei din piață au urlat fericiti; ochii lor topeau cerul.

Brușc s-au prăbușit pe asfalt, fiecare strângând la piept câte

o minunată banană, și o mângăiau străluminată!...Și radiau...

Pe estrada rotundă din fața lor au văzut cu toții imediat un

joben urias.

- Numai prin noi...

Vorbitorul gesticula agitat. Abia se zărea.

Brațele lui mici, ca de copil imatur, fălăiau continuu sub jobenul

de aproape doi metri. Ochi bulbucați. Zămbet crispat. Față roșie...

- Numai prin noi...prin noi...prin noi...prin noi...

Ecol se lovea de blocurile din jur ca de pereții unei gropi

care își aștepta sicriul.

Ion PIȚOIU - DRAGOMIR

Malaxorul de știri și opinii culturale

Aho, aho... stați un pic și citiți încă o ediție a Malaxorului, de care, până la urmă nu veți scăpa. Malaxorul vieții. „Pretenții” spus. Altfel, tot cu ajutorul Rompres și al cârților și revistelor. primite la redacție. Multumesc tuturor celor care ne-au sprijinit în editarea revistei Caiete Silvane. La Mulți Ani!

Tradiția Călușului în patrimoniul UNESCO
Tradiția Călușului a fost proclamată drept capodoperă a patrimoniului oral și imaterial al umanității, în cadrul unei ceremonii organizate recent la sediul Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO). Directorul general UNESCO, Koichiro Matsuura, a mai proclamat alte 42 de capodopere propuse de diferite state membre UNESCO. Dosarul de candidatură privind Tradiția Călușului a fost pregătit și îmbunătățit permanent pe parcursul anilor 2001-2005 de către Delegația Permanentă a României pe lângă UNESCO, Organizația Neguvernamentală „Universitatea pentru Toți” din Slatina și Ministerul Culturii și Cultelor, în strânsă cooperare cu Secția de specialitate din UNESCO, se arată într-un comunicat al MAE. Este pentru a treia oară când UNESCO proclamă capodopere ale patrimoniului oral și imaterial al umanității, primele ediții desfășurându-se în anii 2001 și 2003. Proclamarea respectivă este considerată o distincție mondială și este destinată să sensibilizeze opinia publică din statele membre UNESCO în legătură cu valoarea acestui gen de patrimoniu, care cuprinde forme ale expresiei populare: tradițiile orale, muzica și dansul, ritualurile și componenta lor mitologică, măiestria legată de artizanatul tradițional, cunoștințele privind natura și universul, precum și spațiile culturale. Odată cu intrarea în vigoare a Convenției UNESCO privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial al umanității vor fi stabilite două Liste: prima va fi reprezentativă pentru capodopere, cea de-a doua va cuprinde prioritățile de salvagardare a patrimoniului imaterial. România se află în faza finală a procedurilor de ratificare a Convenției privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial.

Cel mai puternic telescop

Este nevoie de o nouă generație de megatelescoape pentru descoperirea secretelor din spațiile procesului de formare a galaxiilor, iar oamenii de știință și inginerii din Australia doresc să participe la construirea într-un interval de 10 ani a unui dintre cele mai sofisticate telescoape din lume, informează ABC Science Online, consultată de Rompres. Noul proiect internațional vizează construirea unui radiotelescop denumit Square Kilometre Array (SKA) ce va deveni operațional din 2015 și va fi de 30 de ori mai mare decât cel mai mare radiotelescop operabil în prezent. „Este foarte important ca Australia să participe la aceste proiecte pentru că în următorii 10-15 ani se vor dezvolta instrumentele necesare astronomiei viitorului” a declarat dr. Chris Tinney, directorul Observatorului Astronomic Anglo-Australian, și membru într-una din cele nouă echipe de oameni de știință care lucrează la noul proiect. Acest plan, conceput de Comisia pentru astronomie a Academiei australiene de Științe, implică munca coordonată a peste 100 de astronomi din 30 de instituții. Conform oamenilor de știință, SKA va ajuta la studierea găurilor negre, va observa modul în care se

formează și evoluează diversele galaxii și se va lansa în căutarea unor planete asemănătoare Terrei în jurul altor stele. Oamenii de știință australieni au solicitat ca SKA, proiect la care participă 15 țări (inclusiv Australia) să fie construit în zona de vest a Australiei, dar decizia finală va aparține comisiei internaționale care supraveghează desfășurarea acestui proiect.

Gong final la Târgul de Carte Gaudeamus

Cea de-a XII-a ediție a Târgului Internațional Gaudeamus - Carte de învătătură, s-a desfășurat în perioada 23-27 noiembrie la Complexul Expozițional Romexpo. Un regal al cărții pentru fanii cuvântului scris și nu numai, prezenți în număr record - peste 80.000 de vizitatori față de 79.000 la ediția din 2004 - la standurile editurilor sau în spațiile special amenajate pentru dezbateri, festivități de premiere sau expoziții - Gaudeamus, organizat de Societatea Română de Radiodifuziune (SRR) și Romexpo SA, a dovedit că „în România există o mare sete de lectură și de cultură, în ciuda dificultăților economice pe care le traversează țara”, așa după cum aprecia președintele de onoare al ediției, Jonathan Scheele, șeful Delegației Comisiei Europene în România. Pe parcursul celor cinci zile ale manifestării, cei care s-au încumetat până la Romexpo au avut satisfacția întâlnirii nu doar cu cartea, prezentă la prețuri reduse în standurile celor peste 360 de expozanți, ci, mai ales, cu idoli lor - scriitorii, editori, ziariști, aceștia din urmă prezenți la standurile Salonului Național al Presei Române, organizat, pentru a patra oară, împreună cu Târgul Gaudeamus. Nici oamenii politici nu au lipsit de la eveniment, fie în calitate oficială, precum premierul Călin Popescu-Tăriceanu (la deschiderea Târgului) ori ministrul culturii și cultelor, Adrian Iorgulescu (la închiderea manifestării) ori senatorul Ion Iliescu, care și-a lansat un nou volum în Târg, fie pur și simplu ca simpli vizitatori, precum Emil Constantinescu sau Varujan Vosganian. Lansările de carte au rămas, și în acest an, cum era firesc, în topul evenimentelor. Au fost lansate sute de titluri, de la beletristică la cartea de specialitate - academică, medicală, economică etc., ori cartea dedicată IT-ului, acesta din urmă cu numeroase spații expoziționale în Târg. Într-un top al preferințelor vizitatorilor prezenți la Târg se situează, potrivit organizatorilor, enciclopediile și dicționarele. Toate marile edituri, precum Corint, Humanitas, Polirom, Rao, Paralela 45, ca și editurile medii sau mici, dar la fel de

importante prin oferta de excepție, au oferit publicului amator de lectură satisfacții pe măsură. În premieră absolută, la această ediție, alături de universitățile românești, la Gaudeamus au fost prezente cu standuri 23 de universități din reputele centre europene sau americane precum Monaco, Groningen, Essex, Budapesta, Milano, Londra, Maastricht, Geneva, New York, Utrecht ș.a.

Istoria literaturii române contemporane după Alex Ștefănescu

Cunoscutul critic literar Alex Ștefănescu și-a lansat la Târgul de Carte Gaudeamus, impresionantul volum „Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)”, apărut în acest an la Editura Mașina de scris. O arcă a lui Noe pe care a luat tot ce era mai frumos, semnificativ și demn de salvat din literatura română contemporană, într-o vreme nefavorabilă literaturii, cum își autocaracterizează autorul cartea, „Istoria literaturii române contemporane” încearcă să dezvăluie, în cele 1.176 de pagini, ce s-a întâmplat cu literatura română în perioada analizată, influența nefastă a comunismului asupra creației unor confrăți. Drama literaturii și culturii românești în anii comunismului este prezentată de către critic în 110 capitole grupate în cinci secțiuni: „1941-1947. Sfârșitul unei lumi”; „1948-1959. Arta supraviețuirii literare”; „1960-1971. Primăvara de la București”; „1972-1989. Refuzul evoluției culturale” și „1990-2000. Renaștere confuză”. Potrivit autorului, în această carte este „sărbătorită” individualitatea, scriitorul fiind considerat mai important decât eventualele grupări din care face parte, sau tendințele pe care le reprezintă. Ordinea în care sunt prezentate scrierilor este, în linii mari, cronologică, în funcție de perioada în care au venit în prim-planul vieții literare. Selectarea lor a fost realizată, potrivit autorului, în funcție de valoarea operei, excepție făcând Mihai Beniuc, căruia i s-a dat atenția „unui caz”. Concepția grafică a cărții îi aparține artistei plastice Mihaela Șchiopu. Ilustrațiile, în număr de peste 1.500, provin din colecția autorului și constau în fotografii (cele mai multe realizate de Ion Cucu), desene (de Camilian Demetrescu, Adrian Socaciu, Mihaela Șchiopu s.a.), facsimile ale unor manuscrise, afișe, coperte de cărți, reproduceri de artă.

O nouă colecție la Grupul Editorial Corint

Editura Leda Clasic, parte a Grupului Editorial Corint, a lansat la standul său din cadrul Târgului de Carte Gaudeamus, o nouă

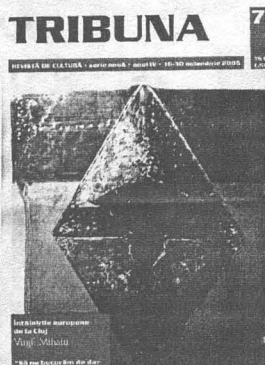
colecție intitulată „Leda Clasic de buzunar”. Cea mai nouă colecție a Editurii Leda, aceasta reunește scriitorii clasici, străini, în traduceri vechi și noi. Editate în condiții grafice deosebite și într-un format „poche”, titlurile din „Leda Clasic de buzunar” completează bogata colecție „Leda Clasic” (cu peste 40 de titluri apărute într-un interval de un an), având aceeași miză a valorii artistice și a conturării unei Bibliotecii Ideale, aprecia la lansare criticul literar Daniel Cristea Enache. Cu acest prilej au fost prezentate o serie de volume apărute în această colecție: „Bulgăre de seu și alte nuvele” de Guy de Maupassant, „Portretul lui Dorian Gray” de Oscar Wilde, „Fata căpitanului” și „Dama de pică și alte proze” de Alexandr Puskin, „Un roman cu un contrabas și alte povestiri” de Anton Pavlovici Cehov.

Când Socrate nu are dreptate

„Când Socrate nu are dreptate”, un incitant volum de studii - comentarii la Dialogurile lui Platon, semnat de Andrei Cornea, a fost lansat la standul Editurii Humanitas din Târgul de Carte Gaudeamus. Gândite, scrise și rescrise de-a lungul perioadei 1989-2004, acestea sunt legate, potrivit autorului, printr-o temă comună, aceea a reabilitării filozofice a unor personaje secundare din Dialogurile platoniciene. Iată de ce Andrei Cornea consideră că volumul trebuie citit ca o carte unitară și nu ca o culegere de eseuri izolate. Pentru Andrei Cornea, opera lui Platon reprezintă o continuă provocare, care începe cu traducerea și interpretarea a două dintre dialogurile de maturitate („Republica” și „Philebos”), continuă cu un doctorat care așeza întreaga operă a lui Platon într-o perspectivă inedită (filozofie și cenzură) și, iată, cu volumul de față în care autorul explorează inepuizabila lume a dialogurilor pentru a lămurii condiția pe care Platon e rezervă personajelor „secundare”. Potrivit autorului, înfrângerea fără drept de apel a interlocutorilor lui Socrate, ridicolul de care Platon îi acoperă uneori sunt semnele unei stratageme întrucâtva suspecte: menite să arate că adevărul se află întotdeauna de partea personajului „taforti” și să acrediteze propriile lui idei. Așezând totul în contextul lumii cetăților grecești, dar neuitând nici de lumea noastră, Andrei Cornea arată că Menon sau Euthyphron, Glaucon sau Philebos, Gorgias sau Protagoras dau glas unor poziții deloc absurde, ba chiar pline de învățăminte pentru noi, cei de azi.

Daniel SĂUCA

Am primit la redacție

Caiete Silvane

ISSN 1454 - 3028
Adresa redacției: Zalău, Piața Iuliu Maniu, nr. 4, Sălaj, România
Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com
culturasj@zalau.astral.ro
www.ectsj.ro

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între Consiliul Județean Sălaj; Prefectura Sălaj; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul Culturii Tradiționale Sălaj.

Colectivul de redacție:
Cristian Contras - director
Daniel Săuca - redactor șef
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Ileana Petrean - Păușan, Elena Musca - redactori
Ana Mariș - culegere
Marius Soare - tehnoredactor

Tiparul realizat la Tipografia SC Graiul Sălajului SA Zalău, B-dul Mihai Viteazul, nr. 77, Sălaj tel./fax 0260616981

Abonamentele la revista se pot contracta prin oficiile poștale și factorii poștali, precum și prin S.C.DAMCO S.A. și S.C. RODIPET S.A. Prețul unui abonament pe o lună este de 1,5 lei noi (15.000 lei vechi).

Gheorghe Ilea

ianuarie

L	2	9	16	23	30
M	3	10	17	24	31
M	4	11	18	25	
J	5	12	19	26	
V	6	13	20	27	
S	7	14	21	28	
D	1	8	15	22	29

februarie

L	6	13	20	27	
M	7	14	21	28	
M	1	8	15	22	
J	2	9	16	23	
V	3	10	17	24	
S	4	11	18	25	
D	5	12	19	26	

martie

L	6	13	20	27	
M	7	14	21	28	
M	1	8	15	22	29
J	2	9	16	23	30
V	3	10	17	24	31
S	4	11	18	25	
D	5	12	19	26	

aprilie

L	3	10	17	24	
M	4	11	18	25	
M	5	12	19	26	
J	6	13	20	27	
V	7	14	21	28	
S	1	8	15	22	29
D	2	9	16	23	30

mai

L	1	8	15	22	29
M	2	9	16	23	30
M	3	10	17	24	31
J	4	11	18	25	
V	5	12	19	26	
S	6	13	20	27	
D	7	14	21	28	

iunie

L	5	12	19	26	
M	6	13	20	27	
M	7	14	21	28	
J	1	8	15	22	29
V	2	9	16	23	30
S	3	10	17	24	
D	4	11	18	25	

iulie

L	3	10	17	24	31
M	4	11	18	25	
M	5	12	19	26	
J	6	13	20	27	
V	7	14	21	28	
S	1	8	15	22	29
D	2	9	16	23	30

august

L	7	14	21	28	
M	1	8	15	22	29
M	2	9	16	23	30
J	3	10	17	24	31
V	4	11	18	25	
S	5	12	19	26	
D	6	13	20	27	

septembrie

L	4	11	18	25	
M	5	12	19	26	
M	6	13	20	27	
J	7	14	21	28	
V	1	8	15	22	29
S	2	9	16	23	30
D	3	10	17	24	

octombrie

L	2	9	16	23	30
M	3	10	17	24	31
M	4	11	18	25	
J	5	12	19	26	
V	6	13	20	27	
S	7	14	21	28	
D	1	8	15	22	29

noiembrie

L	6	13	20	27	
M	7	14	21	28	
M	1	8	15	22	29
J	2	9	16	23	30
V	3	10	17	24	
S	4	11	18	25	
D	5	12	19	26	

decembrie

L	4	11	18	25	
M	5	12	19	26	
M	6	13	20	27	
J	7	14	21	28	
V	1	8	15	22	29
S	2	9	16	23	30
D	3	10	17	24	31